

Radovan - Radek Brlečić:

USUSRET VENERI
Putovanje *Jutarnjom zvijezdom*

Mala biblioteka „DRAGUTIN DOMJANIĆ“, knjiga 101.

Radovan - Radek Brlečić:
USUSRET VENERI
Putovanje *Jutarnjom zvijezdom*

Nakladnik:
Pučko otvoreno učilište Sv. Ivan Zelina

Za nakladnika:
Vesna Bičak - Dananić

Urednik:
Marijan Grakalić

Lektura - korektura:
Stjepan Dragija

Autori fotografija:
Radovan Brlečić, Zoran Osrečak, Zlatko Tkalčec

Naslovnica:
Sinje more, foto: Zoran Osrečak

Računalni slog:
Ivica Kukovačec, Vector Design d.o.o., Sv. Ivan Zelina

Tisak: Tiskara Zelina d.d.
Naklada: 500 kom

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001061685.

ISBN 978-953-6540-87-7

Radovan - Radek Brlečić

USUSRET VENERI

Putovanje
Jutarnjom zvijezdom

Sv. Ivan Zelina, svibanj 2020.

An aerial photograph of a tropical island. The island is covered in dense green vegetation and has a white sandy beach. A small white boat is visible in the turquoise water of a bay. The water transitions from a light turquoise near the shore to a deeper blue further out. The island's shape is somewhat irregular, with a prominent bay on the right side.

*Za Plavog i Vesnu, Alda i Dariju,
Serđa i Nevenku, Darija, Boru i Vlastu,
Jožeta i Cvetku, Ivanku, Nera, Grgu, Jutarnju zvijezdu
i ostale koji su nas pratili na našim plovidbama.*

I.

PROSLOV...

Ima nautičara samotnjaka koji vole plavim putima landrati sami, no ja sam od onih koji radije plovi u *kumpaniji* - društva radi i sebe radi.

Putopis *Ususret Veneri* bio sam zamislio kao putopis o viđenom i neviđenom za plovidbe od Pule do Visa ljeti 2015. u društvu prijatelja iz *Majne grupe*, kako zovemo našu *kumpaniju* i koji će biti *homage* našim plovidbama dugim dvadeset ljeta. Putopisanje; o traganju za mjestima na kojemu nismo bili, uplovljavanju u ona koja su nas za nekih ranijih plovidbi toliko ushitila svojom ljepotom, da smo im se još jednom vratili, čarima noćenja na vlastitom sidru (ali i na bovama u koncesiji - zlu ne trebalo) i privezu u lučicama, u kojima se još može naći mjesta za vez uz rivu i s njime cjelodnevni doživljaj malog *mista*, i opet zlu ne trebalo, gdjekad u kojoj marini. Koje će sadržavati ponešto od skromnog pomorskog znanja jednog žabara – ljetnog maritima zanesenog plovidbom.

No, umiješao se slučaj ili sudbina (tko će ga znati!?), zbog kojih sam krenuo putovati kroz sjećanja na ranije plovidbe duž sjevernog i srednjeg Jadrana.

Rođeni sam kajkavac, ali i zaljubljenik u isto tako milozvučnu istarsku čakavštinu i zato sam gdjekad u putopisanju posegnuo za ponekom isto-venetskom riječi ili izrazom iz negdašnjeg *Lingua di bordo*¹, držeći kako mi njima opisi u putopisu bivaju realističniji.

---

¹ *Lingua di bordo*: brodski rječnik - mješavina hrvatskih, talijanskih i nešto manje njemačkih riječi, korištenih na brodovima ratne mornarice Austro-Ugarske Carevine

I JOŠ PONEŠTO ZA UVOD

Iako jest svojevrsni vodič dijelovima sjevernog, srednjeg i malčice južnog Jadrana, putopis *Ususret Veneri* nema namjeru biti nautički peljar.

NAVIGARE NECESSE EST, VIVERE NON EST NECESSE

Držim kako svi oni koji poput nas iz *Majne grupe* navigaju zbog zadovoljstva, prepuštajući se ćudima mora poradi neke unutrašnje potrebe, imaju kao moto ovu rimsku izreku. Naravno, danas ploviti nije pitanje života i smrti (osim u iznimnim slučajevima), a pogotovo to nije plovidba iz zadovoljstva pa ta izreka na neki način zapravo metaforički govori o ljepotama i čarima koje nam pruža svaka plovidba morem, usprkos opasnostima u kojima se i najiskusniji navigo ponekad nađe. Nešto drugačije, no potekla iz iste premise, o tom govori anegdota prema kojoj na pitanje: „*U kojoj vam je oluji bilo najteže?*“ stari morski vuk lakonski odgovori između dva pućkanja iz lule, „*U onoj u kojoj se nalazim.*“

Razmišljam kada mi se Pompejeva izreka „*Ploviti se mora, a živjeti ne mora*“ uvukla pod kožu. Kao osnovnoškolac sanjareći što bih želio biti kada odrastem, prošao sam kroz nekoliko faza dječjih želja i snova. Od one u kojoj sam pod utjecajem tada popularnog *Plavog vjesnika*² i krimića s kioska, žarko želio biti detektiv poput Ripa Kirbyja ili odvjetnik kao Perry Mason, do faze u kojoj sam pod utjecajem VUS-a³ želio postati novinar-lutajući reporter. A onda su mi dopali u ruke romani: Petnaestogodišnji kapetan, Dvadeset tisuća milja pod morem, Kapetan Horatio Homblower, Nemirni zaljev, Pobuna na Baunti, Amundsen, film Crveni gusar, koji su odredili, bar za neko vrijeme, moj životni put. Žarko sam poželio postati pomorac – nautičar u trgovačkoj mornarici! Iako je to podrazumijevalo da nakon osmoljetke srednjoškolsko školovanje nastavim u pomorskoj školi u Bakru ili Zadru, završio sam u Mornaričkoj školi u Puli. I tako, umjesto da po završenom naukovanju navigavam kroz olujno more kakvim tankerom ili tramperom, plovit ću u strojarnici nekog ratnog broda. Još se i danas znam upitati kako i zašto me je mama upisala u MTPŠ⁴? Razmišljajući o tome, puno godina kasnije zaključio sam kako se je vodila onom - da parafraziram

---

² Plavi vjesnik: tjednik za mlade, sa stripom; izlazio sredinom 20. stoljeća u Zagrebu

³ VUS: Vjesnik u srijedu, Vjesnikov tjedni magazin

⁴ MTPŠ: Mornaričko tehnička podoficirska škola

časnika JNA i samoukog slikara iz filma *Kako je počeo rat na mom otoku: „Mornarica je mornarica.“* Inače u mojoj daljnjoj rodbini bila su, koliko znam, najmanje dvojica pomoraca, ne strojara već nautičara, u trgovačkoj mornarici. Gledajući iz današnje perspektive, odlazak u Pulu zapravo je za mene bila vrlo sretna okolnost.

U mornaričkoj školi, vojnički krutoj, među dječacima različitih po odgoju i navikama, pa ako hoćete i po jeziku i dijalektu, brzina odrastanja, nažalost ne slijedi životnu dob i time se dugo nisam mirio.

Na trećoj godini školovanja pročitao sam knjigu Hermana Wouka *Pobuna na ratnom brodu U.S.S. Caine*, koja me je pomirila s činjenicom da sam u ratnoj mornarici. Vojna disciplina, ne njezina strogost, već njezina česta nelogičnost, isključivost i strojeva obuka, bili su ono što sam nakon čitanja Wouka teška srca prihvatio kao kompromis – ustupak činjenici da ću ploviti kada završim školovanje. Iako se, čitajući roman, nisam u mislima poistovjećivao s glavnim junakom (kao nekad), po završetku školovanja moja je životna priča na trenutak doista nalikovala na priču mladog Williema J. Keitha, koji je nakon završenog školovanja raspoređen na U.S.S. Caine⁵ – stari isluženi minolovac. Toga sam postao svjestan nedavno, čitajući ponovno taj izvrsni ratni roman i svojedobno veliku uspješnicu.

Završivši školovanje s prilično visokim prosjekom ocjena, raspoređen sam u 8. divizijon torpednih čamaca stacioniran u Šibeniku. U komandi divizijona na poluotoku Mandalini dobio sam raspored na TČ 101 i pritom, baš kao i Keith, doživio razočaranje rasporedom. Lutao sam ratnom lukom duž dugačkog niza torpednih čamaca i patrolnih brodova vezanih u četverovezu, u bezuspješnoj potrazi za svojim brodom. Napokon sam ga, uz pomoć nekog ročnika, našao u kutu remontnog škvera u raspredi, kako se birokratskim rječnikom ratne mornarice kaže za brod koji ne plovi. Dakle, ukrcao sam na isluženi brod, koji ne samo da ne plovi, već i nikada više neće zaploviti, a ja kao jedini član posade i pomiren s ratnom mornaricom i zvanjem u njoj, samo sam žarko želio ploviti. Okolnosti su mi ipak išle naruku i koji mjesec nakon što sam se ukrcao na brod na vječnom navozu, koji je služio jedino da se s njega skine kakav rezervni dio potreban brodovima koji su plovili, raspoređen sam na TČ 168 u svojstvu komandira stroja.

---

⁵ U.S.S. Caine: brod Sjedinjenih Američkih Država; prefiks U.S.S. uz ime broda, kojim se u nekim mornaricama označava pripadnost broda

Za timunom, TČ 168

TČ 168 na navozu, 28. travnja 1964.

Manje od godinu dana proveo sam uživajući u plovidbama duž šibenskog arhipelaga, a onda me mornarica poslala dvije godine na kopno radi doškoloavanja koje, nažalost, više nije imalo veze s pomorstvom i mojim dječaćkim snovima. Da skratim priču. Nakon završenog školovanja, godinu dana plovidne i još dvije oduživanja domovini za besplatno petogodišnje školovanje, skinuo sam uniformu i zaplovio nekim drugim vodama. A moja ljubav prema moru i plovidbi svedena je na mjesec dana ljetovanja u Puli, kupanje na Valkanama⁶ i dugim šetnjama pulskom lukom s čežnjom u srcu i dubokim uzdasima koje su mi izmamljivali pogledi na *Istru* i *Dalmaciju*, predivne brodove Jadrolinijine bijele flote, dok pristaju uz molo Rijeka ili dok isplovljavaju na daleka mora.

Ostvarivanje nikada ugašene želje da nakon odlaska iz mornarice ponovno istinski zaplovim, potaknuto je nizom događanja s kraja 70-ih i tokom 80-ih godina prošlog stoljeća. U ljeto 1978. moja buduća supruga Ivanka i ja krstarili smo dva tjedna posuđenim gumenjakom Medulinskim zaljevom. Iduće je godine Ivankina ljubav prema plovidbi, ili možda želja da mi ugađa, splasnula. Na putu od Gangarola, otočića između Vrgade i Pašmana za Murter, doživjeli smo doista teško more. Sve što se dalo na starom leutu odnijeti s njega, odnijeli su valovi i vjetar. Dvije-tri godine kasnije kupili smo Risov⁷ 3,5 metara dugi gumenjak i Tomosov vanbrodski motor od 4,5 ks i nekoliko smo pulskih ljeta provodili na njemu i u kampu na Stoji. Jednog od tih ljeta naši prijatelji iz Pule - Plavi i Vesna, imali su na raspolaganju staru drvenu pasaru kojom smo krstarili od Delfina do Stoje i oko Fratarskog otoka. A onda dvadeset tri ili četiri godine, nakon što sam posljednji puta u Šibeniku prešao brodski *siz*, osjetio sam ponovo pod nogama pravu brodsku palubu. Zajedno s klincima Ivanka i ja otišli smo iz Pule na izlet u Mali Lošinj legendarnim trajektom *Marina*. Jedne od tih godina s dvojicom prijatelja, braćom iz Italije, inače Istranima rođenim na Brijunima, plovili smo *motoseilerom* jednog od njih, od Verudskog kanala na Veli Brijun. U vrijeme njihovog rođenja – neposredno nakon završetka NOB-e, na Velom Brijunu je još postojalo selo sa školom. U selu su živjeli zaposlenici sa svojim obiteljima, koji su u doba Kuperweysera⁸ održavali posjed. Nakon što je otočje postalo državna rezidencija nove Jugoslavije, stanovnici su preseljeni u Fažanu, a objekti u selu srušeni ili preuređeni za potrebe vojske. Koju godinu poslije, s prijateljem Marinom i njegovim

---

⁶ Valkane: *staro austro-ugarsko kupalište*

⁷ Tvornica Ris: *između ostalog i proizvođač izvrsnih gumenih čamaca Maestral*

⁸ Kuperweiser: *austrijski bogataš, posljednji vlasnik otočja*

prijateljem Zlatkom, uputio sam se u avanturu *Dalmatinkom* koju je pogonio stari Tomos 4. U jednom smo danu preplovili od Umaga do Pule. Istom tom brodicom godinu dana prije, srećom tada s Tomosom 10, Marin, Smiljana, Ivanka i ja sa svom našom djecom u Savudrijskoj vali smo u zadnji čas izbjegli neveru čija je pijavica poput tornada poharala savudrijski kamp ispred kojega smo bili usidreni. Početkom 90-ih cijela obitelj Brlečić krenula je trajektom *Tin Ujević* na putovanje od Rijeke do Splita i dalje do Hvara i natrag.

Istinskoj plovidbi, onoj u kojoj se danima provodi na moru, a ne dnevnim *ditama*, vratio sam se zahvaljujući Plavom, Vesni i njihovom prijatelju Idi u ljeto 1998. godine. Oni su tri godine ranije, nakon što je Plavi porinuo u more *Plavog*, drveni motorni brod od 8 metara izgrađen u Muntiću (selu nedaleko Pule), a opreman u *korti* njegove kuće u Fojbonu, krenuli na svoje prvo krstarenje. Ido je tada već imao *Malog diva*, šestmetarsku *Dalmatinku*, plastičnu pasaru i iskustvo pa su se iz lučice Delfin uputili na Kornate. Bio je to svojevrsni podvig. U Delfinu je bilo onih koji su radi sportskog ribolova i zabave svojim brodicama odlazili preko Kvarnera uglavnom do Maračola, uvale na istočnoj strani Unija, a samo poneki i do Ilovika i uglavnom nitko nije plovio južnije. Danas se mnogi s drvenih molova Delfina otiskuju na ljetna krstarenja, kako su Plavi, Ido i članovi njihove posade nazvali onu svoju prvu - legendarnu plovidbu.

Posljednji podstrek da ponovno istinski zaplovim bila je ceremonija porinuća *Plavog* i veličanstveni ispraćaj Plavog, Vesne i Ida na njihovu prvu plovidbu. Da bi se iz Pule stiglo do, za nas, tada nepoznatih i čarobnih krajeva srednjeg i južnog Jadrana, treba prijeći čudljivi Kvarner. Čitajući njihov brodski dnevnik (kojega je pedantno vodio Plavi) i slušajući njihove priče (mornarske i ribarske) o nedinutim sidrištima i pitoresknim lučicama (kakvih danas gotovo da više nema), nagnale su me da im se s *Jutarnjom zvijezdom* pridružim te 1998. godine. Tim sam imenom, u kojemu je utkana sva moja ljubav prema moru i brodovima, krstio u ljeto 1997. bezimenu brodicu kupljenu iz druge ruke, tog proljeća u Klimnu na otoku Krku i trajno ju vezao u lučici Delfin u Puli. A u jednu i drugu zaljubio sam se na prvi pogled. U Pulu, kada sam davne 1960. iz rodnog Zagreba došao na školovanje, a u brodicu tipa *Kornat 707*, kada sam joj prvi put vidio sliku i opis u časopisu *More*.

U ljeto te 1997. Plavi i Ido dočekali su *Jutarnju zvijezdu* u lučici Delfin i prihvatili cimu. Bio je to početak jednog divnog prijateljstva.⁹

Za našeg prvog zajedničkog krstarenja idućeg ljeta, našli smo se u Krku na otoku Krku. Oni su se vraćali sa srednjeg Jadrana, a ja sam doplovio iz uvale Artatore na Lošinj. Na Lošinj sam se bio rastao s posadom s kojom sam doplovio iz Pule: sinom Marijanom, njegovim prijateljem Igorom i Igorovim tatom - a mojim prijateljem Željkom kojega svi zovu Čombe, dok su se Plavi, Vesna, Ido, njegova bivša i sin u Krku upravo bili rastali od Bore, Vlaste i Vesninog bratića, koji su to ljeto s njima krstarili na unajmljenoj brodici.

Četiri smo dana nas šestero zajedno plovili duž Krka, a zatim se kroz Vela vrata, prolaza između Cresa i Istre, spustili do Kalavojne, uvale na ulazu u Raški kanal iz kojega smo, nakon noćenja na sidru, otplovili natrag u Pulu. Za mene samog na brodu i iznova početnika, lijepa *đita* od sto i nešto milja! Iduće ljeto na krstarenju su nam se pridružili Aldo i Daria na *Animi* te Boro i Vlasta na tek kupljenom *motoseileru Luce*. S drvenim *Plavim*, *Animom*, *Lucom* (skandinavski gradnja), *Jutarnjom zvijezdom* te minijturnim *Malim divom* (u odnosu na dugajliju Idu), brodovima s dušom, svugdje gdje bismo pristajali ili bacili sidro, izazivali smo pažnju.

JUTARNJA ZVIJEZDA

Jutarnja zvijezda jest malo zapuštena, ali se još dobro drži. Udijelim joj ponekad kompliment, kojega ona mrzovoljna i svojeglava prečuje ... „*dok vješto zamiče između molova*“... Zaljubljen sam u nju jer...“*to je prova staroga kova / to je krma što sitno se drma...*“; a ja volim brodice (i brodove naravno) upravo takvog starinskog kova, one koje imaju dušu - liniju iz nekadašnjih romantičnih vremena, a ne kao ove današnje, sve više nalik svemirskim brodovima. Iako je zapravo mala (no gotovo svakom nautičaru njegova je brodica barem za pola metra premala), građena je za višednevne boravke na moru. Stojeća kabina za dvoje, u kojoj u nuždi može prespavati troje, pa i četvero. Za brodicu njezine veličine i brodske standarde, kabina je velika, ali to znači i da je zapravo mala. Usto su u njoj, kada sam ju kupio, bili nagurani i kuhinjica i odvojeni prostor za toalet. Oprema? U kokpitu nije bilo ni

---

⁹ parafraza popularne rečenice Ricka Blainea iz filma *Casablanca*: „*Luis, mislim da je ovo početak jednog divnog prijateljstva!*“

brzinomjera, ni dubinomjera, ni anemometra, ni brojača okretaja motora, ni pokazivača pritiska ulja, ni temperature motora – tek kompas, neispravni barometar i stari ruski durbin. A jedrilje? Skromno: glavno jedro i dva leta od čega jedno olujno, ukupno kakvih 25 kvadrata.

Po svojim je maritativnim osobinama više motorni brod no jedrenjak kojeg je pokretao jednocilindrični Torpedo od 7 ks. Neuništiv, skromne potrošnje, no nejak i pomalo na izdisaju, neprimjeren za plovidbu teškim morem. Taj plastični sedammetarski *motosailer* sa *snasti sloopa* imao je ljeta kada sam ga kupio. Sagrađen je 1982. u brodogradilištu Veljka Kosanovića u Jagodnom kraj Velike Gorice. Prvi ga je vlasnik kupio u kit-izvedbi i opremao s puno improvizacija i nikada ga nije dovršio. To danas znam i zato još plaćam ceh. Možda i jesam pri kupnji uočio neki od nedostataka, ali nisam mario; ta nabavio sam pravi brod. Jupi! S oduševljenjem sam tada parafrazirao Slamnigove stihove „*Da si ga vidio, gospe draga, kako je stasit sprijeda i straga...*“ No za razliku od Slamnigove *Barbare*, moj brod nije bio „*modro i bijelo farbana*“. Trup mu je i dandanas žut kao limun, a nadgrađe i paluba, koje sam u jednom trenutku nesmotreno dao obojiti u bijelo, izvorno su bili boje bijele kave.

Sve su se moje plovidbe *Jutarnjom zvijezdom* zbivale u ljetnim mjesecima. Zašto *Jutarnjom zvijezdom* plovim samo od proljeća do jeseni? Dok nisam bio u mirovini (koju teško mogu tako zvati, jer zapravo tek sad ne mirujem), izvan sezone godišnjeg odmora nije bilo puno vremena za *Jutarnju zvijezdu*. Tako ju u onih 5 godina, od njezine kupnje do mog odlaska u mirovinu, nisam potpuno opremio za plovidbu u vrijeme kada su vremenski uvjeti zahtjevniji, a niti sam u njima makar samo pokušao ploviti. Istina je i da mi je manjkalo hrabrosti ali i znanja (pa ja sam ipak žabar!) da zaplovim u vrijeme kada se drugi zaljubljenici u jedrenje uobičajeno prepuštaju Eolu i Neptunu. Puno sam puta ploveći na njoj požalio što nisam završio pomorski, a ne strojarski smjer. Naročito kada bi Plavi imao primjedbu na neku od *manovri*.

Stari sam *Kornat* iz godine u godinu pretvarao od crnog pačeta u ne baš bijelog labuda, ali u funkcionalnu brodicu, da. Korak po korak *Jutarnju zvijezdu* sam opremio GPS-om, autopilotom, dubinomjerom, instrumentima motora, vinčem, *lazy jackom* za glavno jedro, namatalicom *roll floka* (istina iz kućne radinosti jedriličara Ive s Delfina) i *genakerom* u čarapi, tendom za zaštitu od sunca i kiše, električnim *vinčem* za sidro, solarnim kolektorima, novim *špirunom*, kuhinjicom u kokpitu, novim ležajevima u kabini i električnim WC-om; sve kako bih si olakšao plovidbu i boravak na *Jutarnjoj zvijezdi*, koja je, stjecajem okolnosti, za ljetnih mjeseci bila moj drugi dom.

Maja - veliko pospremanje

KUMPA NIJA MAJNE GRUPE

S pet brodova šaroliko društvo, što onih s mora, što žabara, uplovilo je u srpnju 2000. godine u marinu Skradin na rijeci Krki. Plavi, Aldo, Boro, Ido i ja kao barbe; njihove supruge Vesna, Daria, Vlasta i Idina prijateljica Marina kao mornari (nadam se da ih zbog roda ne moram nazivati mornarice) – nažalost bez Ivanke koja od one plovidbe od Gangarola do Murtera ne dijeli sa mnom oduševljenje krstarenjima. Da ne plovim sam, na *Jutarnju zvijezdu* ukrcali su se Jože, Cvetka i Rok – njihov sin. Putnici kod Plavog su bili Nada (Vesnina šogorica), njezin sin Marin i njegova djevojka Tjaša. U Skradin smo doplovili kako bismo obišli slapove Krke.

Na tom našem prvom zajedničkom krstarenju utemeljili smo *kumpaniju* pomalo posprdnog imena *Majne grupe*. Zbilo se je to ovako. Pri ukrcavanju na brod nacionalnog parka, koji vozi posjetitelje do Skradinskog

buka, najvećeg slapa na Krki, nastala je gužva. Iako smo bili prvi kod ulaza u brod, ispred nas se progurala grupa Nijemaca koju je vodila zanosna Šibenčanka s podignutom zastavicom (kako to i rade vodiči), neprestano uzvikujući „*Maine Grupe kommt!, Maine Grupe kommt!*“ Na primjedbu Plavog da se gura, drsko mu je odgovorila: „*Zar ne vidiš da smo mi grupa?*“ na što je on, ne ostavši joj dužan, dobacio zajedljivo: „*Pa i mi smo grupa! Ča ne vidiš?*“ Nešto kasnije susreli smo se s njome i njezinom grupom pri obilasku slapa. Mimoilazeći se, Plavi u šali digne ruku i uzvikne: „*Maine Grupe kommt!*“ a ona ga lijepa Šibenčanka ošine pogledom da se smrzneš i odbrusi mu: „*Ne zajebaj!*“ I tako je naša *kumpanija* dobila ime *Majne grupe*, a Plavi postao njezin doživotni *komodor*. Od toga ljeta *Majne grupe* redovito ljeti krstari Jadranom, a u ostalom dijelu godine družimo se putujući po Hrvatskoj i inozemstvu.

Već sljedeće godine Jože i Cvetka su kupili brod - devetmetarsku jedrilicu, a *kumpaniji* su se nakratko pridružili Dario i Lili, susjedi Plavog. Nekoliko godina kasnije pridružili su nam se Serđo i Nevenka, koji još i sada u *kumpaniji* gule pripravnčki staž.

Majne grupe

Desetu obljetnicu *Majne grupe* obilježili smo ponovnim obilaskom slapova Krke. Uz utemeljitelje: Plavog, Vesne, Alda, Darije, Bore, Vlaste, Jožeta, Cvetke i mene, tu su i naknadno pridruženi Dario s prijateljicom Nadom, Serđo i Nevenka, Marina i naš *brek* Nero. Okupili smo se u Vidovači, restoranu uz more s molom za goste, na lijevoj obali Krke nešto prije mosta i koju milju prije Skradina. Zajednička večera prepuna delicija: janjetina pod pekom, *pidoći* na buzaru, brancini i jegulje iz Krke.

Proslava u Skradinu prošla je bez Ide. Dvije godine on već plovi nekim drugim – nebeskim prostranstvima. Umro je iznenada 2008. po povratku s krstarenja.

Prije spavanja puštamo u Krku plastični tanjur s lučicama u znak sjećanja na Idu, običaj koji ponavljamo svakog 18. kolovoza ispred Fraškerića, otočića kod Verudskog kanala.

Ujutro Darijevim brodom odlazimo u Skradin. U teglju mu je *gumon* sa mnom i Nerom. Prije polaska broda za Skradinski buk, marena. Sjedimo izmiješani s ostalim nautičarima u onoj čarobnoj i nostalgичnoj konobi *Barba Niko* na skradinskoj rivi uz pršut i vino. Pored Plavog i mene sjedi Nijemac. Zagledavši se u naše majice kojima na prsima piše *Majne grupe* (a na leđima ime broda i luka pripadnosti) kaže nam kako natpis nije ispravno napisan. Plavi se isprsi prema njemu i kaže mu neka naglas pročita to što piše. „*Maj-ne gru-pe*“, sriče sjedokosi nautičar, što zbog ispijenog vina, što zbog *krivopisa*. „*Pa što tu onda nije dobro napisano?*“ zapitamo ga vragolasto Plavi i ja u isti glas.

2008. godine Ido i ja rastali smo se u Zadru od Plavog i Vesne, ne sluteći da nam je to bila zadnja zajednička plovidba. Plavi i Vesna krenuli su natrag u Pulu, a mi prvo u Banj na Pašmanu, a zatim u Skradin. U Banju, ljupkom mjestu nedaleko prolaza između Ugljana i Pašmana, koje je dobilo ime po ljekovitom blatu, proveli smo vezani uz molo gotovo tjedan dana. Nautičari ga još nisu otkrili, a ostali furešti ne zalaze, jer nema smještajnih kapaciteta pa je sve uglavnom svedeno na domaće i one koji tu oduvijek imaju vikendice. Sve u svemu, idilična i obiteljska atmosfera vlada među kamenim kućama Banja. Zbog obilja vode i plodnog polja, nekada su mu stanovnici živjeli od poljoprivrede. Danas manje, no mi smo se ipak naužili netom ubranih pomidora, *cuketa*, krastavaca... uzgojenih pod suncem i izvrsne tune s gradela.

Plavi i Vesna u međuvremenu su svoj drveni *Plavi*, na žalost nas koji smo na njemu plovili, zamijenili *Plavim II*, plastičnim damorom

proizvedenim u Splitu, izvrsno opremljenim i ovaj put u korti u Fojbonu, ali kojemu, bit ću iskren, fali duša. Boro i Vlasta zamijenili su skandinavski *motoseiler Luce*, prvo s drvenim brodom nalik na parobrod i gotovo toliko velikim, a onda njega s *Deom*, koju mi zovemo *Luce II* - ogromnim gliserom s *flay bridgeom*.

Nakon što smo obilježili godišnjicu više nikada nismo svi zajedno plovili. Krstarenja smo nastavili Plavi, Vesna, Aldo, Daria, Serdo, Nevenka i ja. Preplovili smo milje i milje Jadrana, no zajedno nikada dalje od rta Opat na krajnjem jugoistočnom dijelu otoka Kornata. Ponekad bi nam se na plovidbama pridružila Ivanka, Maja, Marin i Tjaša ili netko tko nije u *kumpaniji*.

S Borom i Vlastom, zaokupljenima tek pridošlim unučicama, našli bismo se s vremena na vrijeme negdje na srednjem Jadranu (dok nisu prodali *Luce II* i krstarenja njome zamijenili krstarenjima na motoru). Jože i Cvetka pridružili bi nam se tu i tamo, a kada su *Spicu* preselili iz Omišlja u Delfin, naša su druženja na moru postala redovitija. Dario je odustao od zajedničkih krstarenja još prije proslave u Skradinu. No, to ne znači da su prestala zajednička druženja članova *Majne grupe*. U dijelu godine koji nije bio rezerviran za krstarenja, imali smo pregršt druženja, krstareći kopnom: Marija Bistrica, Zelina, Kostanjevica na Krki više puta, Tolmin, Velika Planina, Kranjska Gora, Pohorje, Zagreb, Slavonska Požega, Skitovača, Galižana i Šumber, Pula, Crni lug pod Risnjakom i Bjelsko (Gorski kotar), Amsterdam, Rukavac, Toskana, Žumberak... Nadam se da nisam ispustio neko od mjesta druženja.

Puno godina nakon našeg prvog zajedničkog krstarenja, na jednom od redovitih okupljanja krajem ljeta na terasi Plavoga i Vesne, Plavi je izrekao veliku istinu s kojom smo se svi složili: „*Uvijek mi je bilo lijepo na krstarenju s vama i zato žalim što nisam prije sagradio brod i ranije krenuo ploviti!*“ Slaganje s Plavim potvrdili smo *linijom* – tradicionalnom zdravicom *kumpanije*. Netko bi u prigodnom trenutku uzviknuo *Linija!*, na što bi svi ustali, dotočili čaše, držeći ih nad stolom u liniji. Nazdravljajući gromoglasnim uzvikom *Oooo!* ispili ih nadušak. *Linijom* bi obično nazdravljali onima koji nisu bili s nama. Uz *liniju* bi često izgovarali molitvu koju je osmislio Boro za jednog zajedničkog izleta u Zagorje i posjeta Mariji Bistrici: „*Majka Božja Bistrička, čuvaj nas, naše obitelji i naše brodove!*“

Riječi Plavog potaknule su nas nakon obilne večere da obnavljamo uspomene. Prisjetili smo se Jadrana kakvog više nema. Vremena kada je u Betini na Murteru bilo toliko mjesta da smo vezali svih pet brodova bokom

na molo i noćili tri noći, bez da bi nam netko prigovarao. Kako smo se u Sutomišćici i Kukljici na Ugljanu, dok još u njima nisu bile izgrađene marine, redovito vezali na molo, a pivo pili u poljoprivrednoj zadruzi. U konobu kod Darka u uvali Strižnja na otoku Kornatu tih su godina zalazili tek rijetki. Prisjetili smo se i nezaboravnih noćenja na sidru na Orjulama, uvalama Košljun na Pagu, Jazi na Molatu, Panteri na Dugom otoku, čekanja u Malom Lošinju da bura *kala*, kako bismo prešli Kvarner. Ronjenja u Lavsi na Kornatima ili u Raškom kanalu da otkvačimo sidro koje je zapelo. Nevere u Novalji kada su iz straha i u strci usred noći svi vezani u luci isplovili, a Plavi i ja na sigurnom u *mandraču* benzinske pumpe (da ujutro budemo prvi na redu za točenje goriva) promatrali svu tu jurnjavu.

Jedno od redovnih odredišta *Majne grupe* ranijih godina je bio Zapuntel na Molatu. Mjestašcu u prolazu između Molata i Ista dobro zaklonjenom od vjetrova, ali bez ikakva sadržaja, osim gostionica kod Venka i kod Pere! Privezani na molo među domaćima, nekoliko dana smo se družili s Fumerom - ribarom prijateljem iz Peroja, mjestašca nedaleko Pule. Muški dio družine pomagao mu je *refat* mreže, dok bi ženski spremao maneštru,

Jutarnja zvijezda i Plavi na sidru

ili štogod drugo, kako bi Fumera i njegov mornar pojeli nešto sa žlicom. Zauzvrat bi dobivali jastoga ili hlapa, koje je on cijelo ljeti lovio na poštama oko Ista i Molata i prodavao nautičarima ili restoranima. Vesna bi raka, manirom kakvog *chefa* nekog trendovskog restorana, izvrsno spravljala u minijaturnoj brodskoj kuhinjici na *Plavom*.

Da, naša su krstarenja uistinu za pamćenje! Gledajući unatrag dok ovo pišem, ne mogu a da se ne zapitam Slamnigovim stihovima: „*Je l danas u brodova takav stas, / ima l još ljudi poput nas, / ima l još mora, ima l zemalja, / imal još vina, koje valja?*“ Odgovor je: *Ima*. I zato ćemo ih nastaviti tražiti dok u nama ima *kuraja*.

Jutarnja zvijezda na vezu u Delfinu

Nero

II.

IMAM PLAN!

NA LJETO PLOVIMO DO VISA!

Impulzivne sam naravi. Bez puno premišljanja i planiranja zamišljeno provodim u djelo. No, s naumom da još jednom zaplovim s *kumpanijom* kursevima kojima sam plovio posljednjih dvadeset ljeta, kao svojevrsnom retrospektivom svih mojih dosadašnjih plovidbi *Sinjim morem*¹⁰ i o tome napišem putopis, bilo je posve drugačije. Bližim se sedamdesetoj pa su upravo godine koje me sustižu, jedan od razloga da ujesen 2014. započnem planirati nešto što će se u najboljem slučaju ostvariti tek za osam mjeseci. Zaključim kako imam toliko godina, da će mi takvo landranje biti jedna od boljih stvari na koje ću potrošiti preostalo vrijeme. Drugi je razlog bio namjera da o tome napišem putopis, što naravno podrazumijeva pripremu i barem kakvo-takvo planiranje. Zamisao o pisanju još jednog putopisa, ovaj puta o landranju plavim putima s *kumpanijom*, zaokupljala me dulje vrijeme. Ipak, dugo nisam bio načistu, važući argumente za i protiv - pisati o svim dosadašnjim putovanjima, samo o nekima od njih, ili o ovom zadnjem (ne daj Bože i posljednjem!) koje će biti putovanje svih dosadašnjih putovanja. Čvrstu sam odluku donio za jedne od redovnih večernjih šetnji s Nerom, crnim labradorom i suputnikom svih tih pustih godina landranja, starim gotovo koliko i ja, ako njegove pseće godine pretvorim u naše ljudske.

Zbilo se to ovako! Nero trčkara ispred mene opustjelom ulicom u kojoj živim. Ulica vodi pod hrptom brijega prema središtu Svetog Ivana

---

¹⁰ Sinje more: staroslavensko ime za Jadransko more

Zeline, stranom koja je okrenuta sjeveroistoku. Lijevo u dolini trepere zadnja svjetla moga gradića, a u daljini kao otočići, oaze svjetla prigradskih naselja, okružena tamom. Iako sam u naselju, ulična mi rasvjeta, zahvaljujući dvjema sijalicama koje ne svijetle, dobrohotno dozvoljava gotovo nespontan pogled na beskrajno zvjezdano nebo. U beskrajnom moru rasutih zvijezda ugledam Veneru, jedno od tri najsjajnija nebeska tijela noćnog ali i jutarnjeg neba, kako neprimjetno plovi Mliječnom stazom u kojoj se, kažu, nalazi između 200 i 400 milijardi zvijezda, da bi nekog jutra istim sjajem zasjala na istočnom nebu. Veneru, rimsku božicu ljepote, Grci su zvali Afrodita, a onu zvjezdanu, jutrom bi nazivali Eosphorus, a s večeri Hesperus. Mi pak planet Veneru svejednako zovemo zvijezda Danica, ponegdje uz more Danica prva ili pomalo romantično Jutarnja zvijezda, a navečer Večernjica ili Večernja zvijezda. Venera je drugi planet po udaljenosti od Sunca i bez satelita je. Nešto je manja od Zemlje (promjer joj je 12 104 kilometra).

Nekoliko dana kasnije, još zanesen čarolijom zvjezdanog neba, odlučim kako će nova putopisanija nositi naslov *Ususret Veneri*, jer ću, metaforički gledano, *Jutarnjom zvijezdom i kumpanijom* zaploviti ususret onoj nebeskoj Jutarnjoj zvijezdi što me je izazovno gledala one večeri s neba nad Svetim Ivanom Zelinom, budeći u meni čežnju i svrbež tabana.

Još od 2006. želja mi je da otplovimo do Visa. Zašto baš do Visa? U vodama oko otoka Visa vodila se 20. srpnja 1866. bitka između flota Austrije i Italije. Iako ratni sukob između Carevine i Italije nije bio i naš; hrvatski, slavonski, dalmatinski pa ni istarski rat, bitka u Viškom kanalu bila je u mnogočemu presudna za daljnju sudbinu naše obale i otoka. Tko zna kako bi izgledala današnja Hrvatska, da tada nije izvojevana pobjeda. Njezinoj važnosti i slavnoj pobjedi K. u. K. admirala Tegetthoffa u njoj, današnja historiografija nažalost ne pridaje značaj ni usprkos činjenici da su u njoj sudjelovali mnogobrojni Istrani i Dalmatinci ukrcani na brodove sagrađene i u pulskom škeru. Istina, borili su se pod žuto-cрном zastavom Austrije, za interese carske i kraljevske krune, ali i za svoju postojbinu. Za taj sam se dio naše povijesti počeo zanimati usput boraveći u Puli i putujući Istrom za svoj užitak, a zatim sve više i više pišući putopis *Istarski puti opet iznova*, putopis o putopisu uz stotu godišnjicu putovanja Franje Horvata Kiša. Fascinirao me je brzi i snažan razvoj austro-ugarske mornarice, a posebice Pule kao njezine glavne ratne luke, ali i infrastrukturna i obrambena ostavština K. u. K. Kriegsmarine¹¹ uzduž cijele jugoistočne obale Jadrana. Moji su idoli otada admirali Janko Vuković Podkapelski, admiral Wilhem von Tegetthoff,

---

¹¹ K. u. K. Kriegsmarine: naziv za austro-ugarsku carsku i kraljevsku ratnu mornaricu

podmorničar von Trapp, brodovi na parni pogon SMS¹²: *Viribus Unitis, Bellona, Erzeherzog Ferninad Max i škune SMS: Navara, Pola i Admiral Tegetthoff*.

Od 1960. do 1965. (prvo kao kadet, ili kako smo to onda zvali - pitomac MTPŠ, a zatim i kao zapovjednik stroja na torpednom čamcu) preplovio sam najveći dio Jadrana od Brijuna do Korčule. A na Visu sam prvi put bio 1961., za praktične nastave na školskom brodu *Galeb*. Ta se je plovidba do Visa poklopila s 95. godišnjicom Viške bitke. U to sam vrijeme još malo toga znao o pomorskim bitkama na Jadranu (osim onih u NOB-u) i stoga nisam pridavao odviše važnost činjenici kako se upravo u akvatoriju Visa odigrala tako važna bitka u povijesti pomorskih ratovanja na Jadranu. Jubilarne 2006., sada već dobro potkovan znanjem o Viškom boju, Dario i ja smo plovili u vodama blizu Visa. No u Starom Gradu na Hvaru morali smo odustati od posjeta Visu zbog najave lošeg vremena, ali i nedostatka vremena za čekanje da vremenske prilike postanu povoljnije. Kako je za dvije godine obljetnica u kojoj se slavi 150 godina od Viške bitke, zapitao sam se zašto ne bih preduhitrio možebitne nedaće, koje bi mogle utjecati na provedbu mog nauma, tako da otplovimo do Visa već idućeg ljeta. A ako mi se plan ponovno ne ostvari, (ne sluteći tada kako će se to doista i dogoditi), onog sljedećeg ili sljedećeg nakon njega, valjda hoće.

Vrijeme do zimskog solsticija pokazalo se upravo idealno za planiranje putovanja, jer ću si zabavljen njime, mislima uljepšavati sve kraće i sumornije dane slikama svih onih vala u kojima ćemo iduće ljeto spustiti sidro i svih onih mjestašca i gradića uz čije se molove namjeravamo privezati. U poslu koji mi donosi radost, brže će proteći vrijeme do Božića i Nove godine, a onda će dani postajati sve dulji i dulji, a čekanje na odlazak lakše. Kažu naši stari da je iza Božića dan dulji za pijetlov zijev.

Dakle, narednih mjesec-dva provest ću planirajući plovidbu i putopisanje i pišući o tome, a onda ću ostatak zime i proljeće utrošiti u pripremanju *Jutarnje zvijezde* za plovidbu od kakvih petsto milja. Možda riječi planiranje i priprema zvuče odviše pompozno za ljetnu plovidbu duž obale, no nekakvo bi planiranje više ili manje trebalo prethoditi svakoj plovidbi pa bila ona samo do prve vale, jer more je istovremeno i predvidivo

---

¹² SMS: *Seiner Majestät Schiff* - brod Njegovog Veličanstva kojim je u austro-ugarskoj mornarici označavan status broda

i nepredvidivo. Osvjedočio sama se to i sam više puta. Ne kaže se uzalud „*Ča môre morê, nikô ne morê.*“ Uostalom, zovemo ga more, jer sve *more*.

Nekoliko dana poslije donijete odluke o toj idućeljetnoj plovidbi i putopisanju o njoj, Nero i ja odvezli smo se u Pulu. Iako je ovaj put odlazak u Pulu bio zapravo više želja da nakon dva duga mjeseca ponovno osjetim pod nogama palubu *Jutarnje zvijezde*, njime sam napravio i prvi korak u ostvarivanju svog nauma. Iskoristio sam da Plavom, Aldu i Serđu predložim Vis kao krajnju točku krstarenja idućeg srpnja, a da prije toga - negdje u lipnju, otplovimo uz zapadnu obalu Istre do ušća Mirne, a od ušća gumenjacima uzvodno dokle se može. Na tom putovanju želim prikupiti dojmove za nastavak putopisanja o Istri. Tako bi taj novi putopis, *Moji drugi istarski puti*, o putovanju dijelom istarskog poluotoka, onim zapadno od istarske željezničke pruge Divača – Pula, kojega sam upravo započeo pisati, sadržavao i landranje istarskim akvatorijem.

Imam iskustva u plovidbi rijekom. One godine kada sam krenuo u mornaričku školu, proveo sam nezaboravno ljeto u Dugoj Resi. S dugoreškim klincima i klincezama mjesec sam dana svaki božji dan, od jutra do navečer, plovio Mrežnicom u drvenim čamcima. Mnogo godina kasnije vratio sam se karlovačkim rijekama, ovaj put Dobri na rafting u njezinom gornjem toku. S Jožetom, rođenim na rijeci i našim sinovima Marijanom i Rokom, spustili smo se kanuima Krkom od Novog Mesta do ušća u Savu. Iz tog vremena ostala je neispunjena želja da se *Majne grupe* kanuima spusti Kupom od njezina izvora do Ozlja. U međuvremenu sam bio na nezaboravnom raftingu niz Soču i to dvaput. A onda sam bio kupio *Jutarnju zvijezdu*, a Jože jedrilicu i ploviti smo nastavili Jadranom pa je spuštanje niz Kupu s noćenjima na obali pod šatorima ostao neispunjeni san.

Svoje riječne avanture završio sam plovidbom niz rijeku Rašu 2013. Plavi, Serđo i ja s Marinom i Suzi kao logističkom potporom, spustili smo se nizvodno rijekom Rašom. *Bajbotima* s naših brodova krenuli smo kakvih dvadesetak kilometra uzvodno od ušća, veslajući uz puno smijeha i zezancije nizvodno do Mosta Raša, mjestu gdje Raša izlazi iz 30-ak kilometara dugačkog kanjona u plodno Raško polje. Od Mosta Raša do Trgeta, luke na ušću Raše u Raški kanal, bili smo u *teglju* koji je sa svojim gumenjakom (na kojeg smo stavili vanbrodski motor *Yamahu*) vukao Plavi. Bio je to nezaboravan događaj o kojem je izvijestio i Glas Istre – pulske dnevne novine, pod naslovom *Plovili niz Rašu*. Rašom smo plovili za potrebe mog prvog putopisa o Istri, *Istarski puti opet i iznova*.

U Puli je Neru i mene dočekaao prohladan, ali sunčan dan. Lagana bura. Kazaljka na barometru u kabini *Jutarnje zvijezde* odsklizala je posve desno i tlači nas s visokih 1030 milibara. Oseka je jaka pa je more nisko, tipično za ovo doba godine i stabilnu zimsku anticiklonu. Zbog oseke pramac *Jutarnje zvijezde*, duboko je ispod ruba drvenog mola. Zimska križobolja plus ljeta na plećima ne daju mi da dostojanstveno i poletno, kako to i priliči starom morskome vuku, zakoračim na *špirun* brodice žuta trupa i bijela nadgrađa. I Nero kao da se premišlja bi li ili ne bi doskočio na njega. Na trenutak me, dok povlačim *cimu* da mu približim brod, obuzmu crne misli. Hoću li moći takav na ljeto, sam i u frci, dizati, spuštati ili kratiti glavno jedro negdje na srednjem Jadranu, ili ću biti osuđen, umjesto do Visa, na plovidbe od Delfina do susjedne Vinkuranske vale, izuzetno sigurne od svih vjetrova osim bure, ili do tek nešto udaljenijeg Fraškeraća. Kulturnih vikend-sidrišta u pulskom akvatoriju, okupljalištu nauta iz Delfina i Bunarine – još jedne sportske lučice u Verudskom kanalu i marina iz susjedstva; glamurozne Tehnomontove i skromne Bunarinine preko puta nje, ali i onih na proputovanju za Kvarner ili na povratku s njega.

Sjedim zatvorenih očiju u kokpitu na sunčanoj strani i pijuckam *nes-kafe*. Spušteno krmeno i lijevo bočno krilo tende pruža mi zavjetrinu pa me ugodna toplina sunca uljulja u polusan. Misli mi zaplove u prošlost raznježivši mi dušu.

Iz prisjećanja u sadašnjost me vrati snažni reful bure. Nategne privjetrinsku pramčanu *cimu*, zajauče u snasti, nekoliko puta ritmički udari

o jarbol podizačem *genakera* pa nestane iznenada kao što je i došao, među krošnjama pinija što se uspinju padinama brežuljka ispriječenog između lučice i otvorenog mora, s one druge strane poluotoka Verude. Motam se po kokpitu i kabini bez nekog posebnog cilja, odlučno zaobilazeći prihvaćanje bilo kakvog ozbiljnijeg posla. Upalio sam tek motor, kako bih protjerao ulje i rashladnu vodu kroz svoje pothlađeno tijelo i dobro se zagrijao.

Sljedećeg dana ipak ne mogu više odolijevati zovu mora. Skidam krmene i pramčane *cime*, odgurnem pramac i *Jutarnja zvijezda* zaplovi. Dok plovim prema izlazu iz Verudskog kanala, još se premišljam hoću li ili neću zajedriti. Jer *snast* sam za prošlog posjeta Puli pripremio za zimu. Glavno jedro uredno složio u *lazy-jack*, izvukavši ga iz vodilice na jarbolu, otpustio mu podizač, *bum* učvrstio u tek napravljenoj kolijevci i pospremio *škotu*. *Flok* sam čvrsto namotao oko *leta* i dodatno ga osigurao, da ga bura tokom zime ne razmota. Tenda je krajem ljeta doživjela neke preinake, kako bih je što jednostavnije mogao skinuti kada podižem glavno jedro, ali i brzo razmotati kao zaštitu od kiše. Upravo njezino skidanje, neophodno za jedrenje i kasnije njezino postavljanje, predstavlja jedan nadasve dosadan i pomalo mukotrpan posao bez kojega, nažalost, nema uživanja.

A onda presudi zov boga Eola. Sklonim se u zavjetrinu što ju pruža prolaz između kopna i Fratarskog otoka i prionem pripremi kako bih podignutim glavnim jedrom i razmotanim flokom zauzdao vjetar, koji će ih napuniti kada izađem iz zavjetrine i ugasim motor.

Jutarnja zvijezda se lagano nagne na lijevi bok i zajedri prema otvorenom moru. Ispuni me osjećaj potpune nesputanosti. Ta mi je kratka plovidba pokazala i kako je vrijeme da se posvetim nekim preinakama na snasti, želim li malo bezbrižnije krenuti ovog ljeta u obilazak svih onih divnih mjesta na obali i otocima i dodati tom popisu još pokoje, koje dosad nisam vidio. Olabavljene *zapatke* ne mogu više zategnuti, a bilo bi dobro riješiti podizanje/spuštanje i kraćenje glavnog jedra iz kokpita, jer istina je da se više ne usudim, što pak ima veze s mojim godinama, to obavljati s palube. A tu je još i pitanje motora. Jer osim što je *Hanomag* doista prešao kilometre i kilometre i nakon toga preplovio milja i bio spreman za staro željezo, tu je problem i njegova upisa u knjižicu broda. Ne mogu zauvijek ploviti s motorom koji nije upisan. Kontrole na moru postale su strože i kad-tad ulovit će me kapetanija ili pomorska policija. Zato sam s Ljubom, brodskim mehaničarom, još jednim od pulskih prijatelja, dogovorio ugradnju, na proljeće nadam se, drugog motora, koji će mi pružiti sigurnost na onoj

drugoj – puno duljoj *điti*, u kojoj ćemo od Pule na jugoistok dokle more i *takuin* dadu, a *kumpanija* imati volje.

Nakon nekoliko divnih dana provedenih u Puli, vraćam se svom drugom ili možda prvom domu; redoslijed zavisi od trenutnog raspoloženja, jer ja sam jedan od onih koji drži kako čovjek može istovremeno imati dva doma.

U kuhinjici u Zelini stol nasuprot zidanom štednjaku na kakvom su kuhali naši stari, kao stvoren je da na njemu raširim pomorsku kartu. Toplina, pucketanje drva i pomisao na posao na koji se spremam, griju mi dušu. Grafita olovka, gumica, navigacijski šestar i trokuti spremni. S njima sam iz Pule donio i dobru staru kursnu kartu cijelog istočnog dijela Jadranskog mora, koju je izdala nekadašnja nam JRM¹³. Bez puno premišljanja povučem crtu od Pule do Suska. Vrh olovke zaustavi se u uvali Porat u kojoj je luka. Tu bismo mogli prespavati prvu noć. A onda vanjskom stranom Premude i Dugog otoka, pa kroz Kornate do šibenskog arhipelaga. Otuda bismo mogli, ako vrijeme bude dalo, u kurs ravno za Vis. Naravno, bude li olujnog jugozapadnjaka, jer od vrha Dugog otoka do Telašćice, uvale na njegovom jugu, nema vale za bezbrižno noćenje. Umjesto otvorenim morem zaplovit ćemo zavjetrinskom stranom – s unutrašnje strane Dugog otoka. Uz tri, najviše četiri noćenja, eto nas do Visa. Takvo brzinsko savladavanje milja u odlasku pružat će nam mogućnost da na povratku s Visa plovimo *laganini* od vale do vale, obilazeći, bez unaprijed utvrđenog puta, mjesta po otocima i na obali kopna. Možda odemo do Omiša i Cetine. Spavamo u Rogoznici. Na slapove Krke svakako. Ploviti duž Pašmana. Ili ćemo više otvorenim morem do Žirja, Kaprija i Kaknja. Odustajem od planiranja unaprijed. Previše toga želim ugurati u vrijeme koje nam je na raspolaganju. Popodne, kada spustimo sidro, odlučivat ćemo kamo sljedeće jutro.

Ali kao što već rekoh, umiješao se slučaj ili sudbina! (tko će ga znati!?). Zato krenimo redom.

---

¹³ JRM: *Jugoslavenska ratna mornarica*

U orcu

III.

LJETO 2015. PLANOVI SE ZACRTAVAJU I ZATO DA BI PONEKAD OSTALI NEOSTVARENI

Planovi se zacrtavaju i zato kako bi ponekad ostali i neispunjeni, zar ne? Tako je bilo i s ovim mojim. Mnogo se toga nagomilalo tokom proljeća i početkom ljeta 2015. Zamjena motora, bar što se mojih želja i planova tiče, nepredviđeno se otegnula. Završetak drugog putopisa o Istri opasno je kasnio (završio sam ga tek najesen). Pa smo se Plavi, Vesna, Aldo, Daria i ja stalno načekivali zbog nečijeg važnijeg razloga i time pomicali dan odlaska. Ne mogavši nas se dočekati, Serđo i Nevenka krenuli su na krstarenje ranije. Otplovili su do Boke kotorske i usput svratili bez mene (o, sudbo kleta!) na Vis. A što smo nas petero i Nero šesti dulje čekali isplovljavanje, to je vrijeme predviđeno za to ljetno krstarenje postajalo sve kraće – istjecalo mi je naočigled, kao pijesak u pješčanoj uri, romantičnoj napravi kojom se mjerilo vrijeme u doba kada su morima plovili Vasco da Gama i Ferdinand Magellan. Na kraju nam je preostalo toliko malo vremena za krstarenje, da smo od plovidbe do Visa morali odustati i skovati novi plan, uguravši zajedničko krstarenje u dva tjedna, koliko je na kraju Vesna zbog svog posla mogla odvojiti. A onda su pred polazak Aldo i Daria odustali zbog tek rođene unučice. Kako su u to vrijeme Boro i Vlasta plovili šibenskim arhipelagom, čarobnom skupinom otoka, otočića i hridi; Plavi, Vesna, Nero i ja odlučili smo im krenuti ususret. Mene bi veselilo da se s njima nađemo u Skradinu, ali vremena smo imali doista premalo, i zato smo za susret izabrali

jedan od otoka ispred Šibenika. Ispalo je da će to biti Zlarin. Negdje putem do Zlarina pridružiti će nam se Serđo i Nevenka.

Pomiren na kraju time da ni ove godine neću vidjeti ni Vis, ali ni sve one krasote neukroćenog krajolika u plovidbi od ulaska u Kanal svetog Ante do Skradina. Utjehu sam našao u tome da u Zlarinu - jedinom mjestu na otoku Zlarinu, nisam bio još od vremena kada sam tim akvatorijem plovio na torpednom čamcu.

PLOVIDBA DO ZLARINA I NATRAG BILA JE NERU POSLJEDNJA

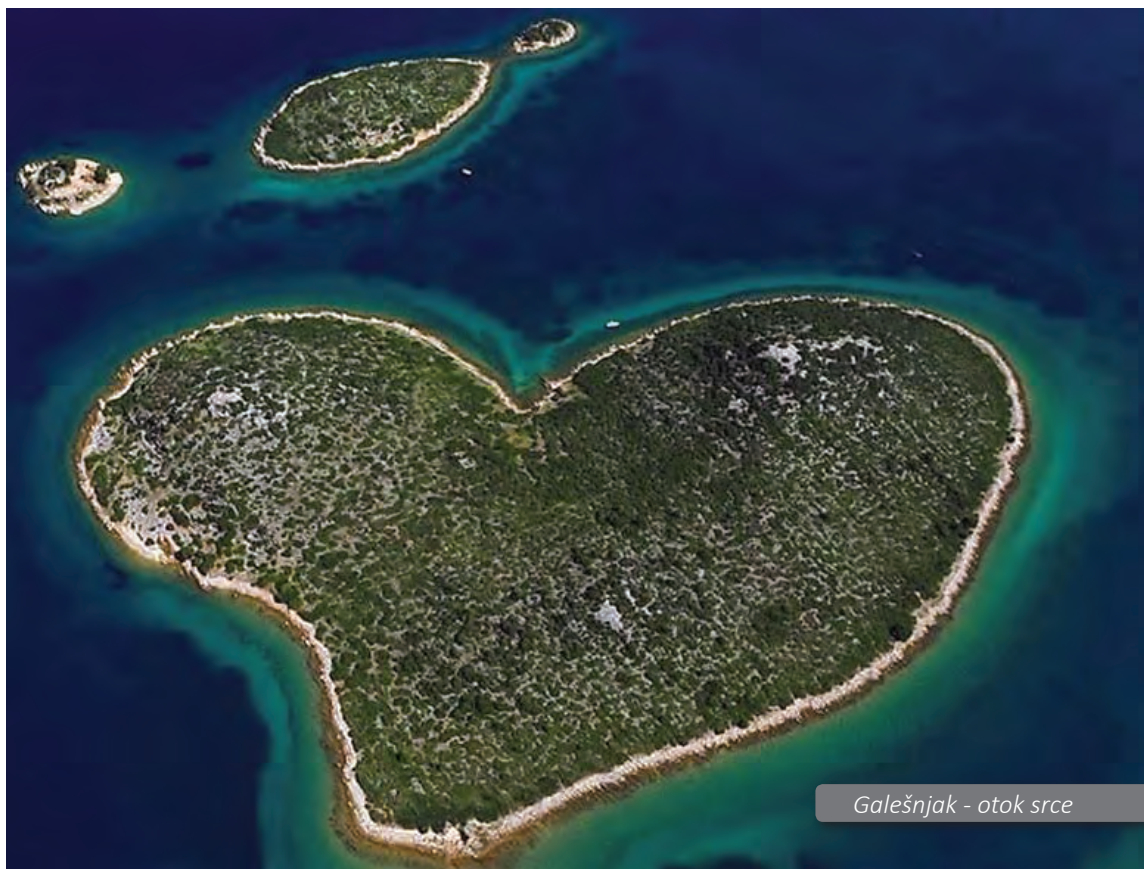
Već uobičajeno, i za ovog krstarenja Nero i ja smo sami na *Jutarnjoj zvijezdi* ne znajući tada da će ta plovidba do Zlarina i natrag u Pulu, biti i naša posljednja zajednička.

Trećeg dana krstarenja u Pašmanskom smo kanalu - prolazu između obale kopna i otoka Pašmana. Plavi plovi negdje ispred ili iza mene. Izgubio sam ga iz vidokruga još i prije ulaza u Pašmanski tjesnac, uski i plitki prolaz s mnogo *škoja* i pličina na jugoistočnom dijelu kanala, dok sam se vrtio oko otočića Galešnjaka – onog koji ima oblik srca. Naravno, s *Jutarnje zvijezde* ne mogu mu vidjeti taj sroliki oblik, dok je na karti i ploteru GPS-a on jasno uočljiv. Nije on jedini otok na svijetu takvoga oblika, ali je jedinstven, jer mu je oblik gotovo istovjetan simbolu kakvim se posvuda i u svim prilikama označava srce. Kada ga je prije nekoliko godina *ostatku svijeta* otkrio *Google Earth*, postao je prava senzacija koja otada privlači romantičare i zaljubljene.

Plovidba kroz Pašmanski kanal je za mene istinski nautički doživljaj. Ne samo zbog onih šesnaest otočića i hridi u kanalu, ni njegovog intrigantnog tjesnaca s dva prolaza; istočnog i zapadnog, u kojima važi poseban propis plovidbe, doduše ne za brodicu veličine *Jutarnje zvijezde*, već za brodove preko 50 BRT¹⁴, već i zbog otoka Pašmana.

---

¹⁴ BRT: bruto registarska tonaža je obujam (ne težina) cjelokupne unutrašnjosti broskog trupa do gornje palube te svih čvrstih i zatvorenih nadgradnji; jedinica je mjere registarska tona koja iznosi 100 kubičnih engleskih stopa ili, preračunano u metrički sustav, 2,832 m³

Galešnjak - otok srce

Prolaze, onaj uz obalu kopna i onaj uz obalu Pašmana, odvaja niz otočića od kojih je Babac najveći i jedini naseljeni. Na Bapcu je svjetionik sagrađen 1874., a naselje na zapadnoj strani Bapca je dio naselja Turanj na kopnu. Turanj je pak gotovo povezan s Filip-Jakovom i Biogradom na Moru što istočni prolaz i krajobraz oko njega čine, za moj ukus, odviše urbaniziranim, za razliku od krajobraza uz zapadni prolaz u kojem su na otoku Pašmanu mjesta Ždrelac, Banj, Dobropoljana, Nevidane, Pašman, Tkon. Zato i volim više ploviti duž istočne obale Pašmana, uploviti u neko od tih mjestašca, koja za razliku od većine onih na Ugljanu, otoku koji se gotovo nastavlja na Pašman, još imaju, usprkos turizmu, onu otočku romantičnost i uspavanost malog *mista*, koje je istovremeno tako blizu i tako daleko od bučne i dinamične svakodnevnice.

Prije dosta godina za plovidbe Pašmanskim kanalom na sastanak s *Majne grupe* – ne sjećam se više gdje, odlučio sam uploviti nakratko u Pašman. Kratki boravak u njemu bio je istinski doživljaj egzotike. Možda je

osim veza na lukobran, kamenih kuća, crkvenog tornja, male lučice, mirisa mora, tom doživljaju pridonijela tadašnja egzotična TV reklama za mobilnu telefoniju u kojoj su mjesto zbivanja nedaleke Neviđane.

Mjesto Pašman u svojim kraljevskim ispravama spominje kralj Petar Krešimir IV. 1067. godine pod imenom Postimana, no prostor oko Malog Pašmana, kako se još naziva mjesto, bio je naseljen u doba Rimljana.

Ni za vraga se ne mogu sjetiti jesmo li se sa Serđom i Nevenkom našli navečer u uvali Kranje na jugoistočnoj strani otoka Vrgade, koju smo bili odabrali za noćenje, ili tokom popodneva, negdje oko Vrgade. U sjećanju mi je tek da smo noć prije sastanka s Borom i Vlastom nas šestero u toj uvali zajedno noćili.

Zaostalo rumenilo iza zalaska sunca polako blijedi, a za njime se prikrada noć. Obavija svojom mrklinom otočiće što ih s krme gledam na drugoj strani morskog prolaza, a zvjezdice, te nebeske krijesnice, kao da slijeću na nebo; jedna za drugom ili u roju, dolazeći tko zna otkuda. Volim predvečerje na brodu. Podsjeća me na svjetla pozornice koja se polako gase uoči napetog finala. „*Tko to more platiti!*“ uzvik je oduševljenja koji često rabimo u *Majne grupe*.

Nakon večere dugo smo se izležavali na prostranom pramcu *Plavog II* pijuckajući vino i prepričavajući doživljaje. Kada je noćna vlaga postala nesnošljiva, preselimo se u kokpit iščekujući da se Serđo i Nevenka vrate s ribarenja. Ranije su bili javili mobitelom kako im ide dobro i da će ribe biti dovoljno za sutrašnji ručak, na kojemu će, uz Boru i Vlastu s unukama, biti i Tomo sa suprugom i djecom. Tomo je Borin poslovni partner koji plovi na svojem brodu - nekad Borinom i Vlastinom, onom velikom kao parobrod. Da će ribe biti dovoljno, uopće ne treba sumnjati, jer nas Serđo, pravi ribolovni maher, na svakom krstarenju snabdijeva dovoljnom količinom dobre ribe, koju onda spremaju Vesna, Daria i Nevenka, ako je u pitanju kuhana ili frigana, a Serđo uz asistenciju Alda i Plavog koji više zanovijeta, a manje radi, kada je na jelovniku riba s gradela, a ne meso. Dok sam ja - onaj koji je došao preko Učke, samo šutljivi promatrač, koji služi za držati *kontratežu*, kako se ulje na roštilju ne bi skupljalo na jednoj strani.

Serđu se u ribarenju ponekad pridruže Plavi, Aldo i Daria, nadmećući se bezuspješno s njim. O tom nadmetanju ima anegdota. Za anegdote, kojima je naše druženju prepuno, A G Matoš kaže da su „*kao*

ključanica kroz koju se više vidi nego kroz širom razjapljena vrata.“ I ima pravo.

Na ribarenje ne idu sada svi brodovi. Pa kako ja nemam dara za pecanje, a imam i artritične prste, ostajem ih čuvati zajedno s Nerom. Tako je bilo i tada na Iloviku. Vraćaju se Plavi i Aldo iz ribolova i još prije nego se vežu uz *Jutarnju zvijezdu*, slavodobitno saopćavaju kako imaju pun *važ* ribe. Uto zvoni mobitel. Serđo pita jesu li se Plavi i Aldo vratili i jesu li što ulovili? „Pun *važ*“, prenosim ja ono što su njih dvojica rekli. „*Dobro!*“ kaže Serđo, iako mu u glasu osjećam kako baš i ne vjeruje. „*I ja imam toliko!*“, dodaje na kraju razgovora. Nakon *ure* dolazi i Serđo i pokazuje gotovo pun *važ* od 25 litara. Nemajući kuda, Plavi i Aldo vade svoj – istina, i on je gotovo pun, ali je od 5 litara!

Sidro dižemo kada se sunce već dobroano diglo iznad otoka nedalekog šibenskog arhipelaga, iako je sinoć skovan plan da ćemo krenuti ranom zorom, kako bismo negdje usput marendali i okupali se. Veselim se uplovljavanju u Zlarin u kojemu nisam bio od vremena mog pomoračkog života u ratnoj mornarici. Do njega imamo dosta milja plovidbe po već sada prevrućem i k tome sparnom prijepodnevu.

Iako nisam plovio ni jednim drugim morem, uzimam si za pravo da o našem, malom, u odnosu na većinu drugih, govorim kao o moru prepunom nevjerojatnih raznolikosti. Svaki od njegovih akvatorija jedan je dragulj. Zaseban i neponovljiv. Za mene posebno mjesto među tim draguljima ima šibensko otočje. Smješteno u središtu Jadrana, jugozapadno od obale kopna, između mjesta Tribunja i prirodne luke Grebašćica, nadomak je ništa manje sjajnim draguljima: Kornatima, kanjonu i slapovima Krke, a ni Sedmovraće, koje me također oduševljava, nije onkraj svijeta. Za neke druge to su Kornati. Za neke treće... Možebitno da je jedan od razloga tome i nostalgija. Kao golobradi i gologuzi mladac, ovdje sam zakoračio u svijet odraslih. Ovi otoci; njihove gole stijene, žala, zapušteni maslinici, kamene kuće, uske kale i Šibenik u tom su trenutku moga života, ma koliko da je taj trenutak bio tek prolazna priča, postali moj dom. Tko zna kojim bi mi putem život dalje krenuo da sam se tada tu i skrasio.

Gotovo polovica otoka u arhipelagu je nenaseljena. Otoci Žirje, Kakan, Kaprije i Zmajan te više otočića i hridi s njegove su vanjske strane - okrenuti pučini. Bliže kopnu su Tijat, Prvić i Zlarin i mnoštvo otočića i hridi. Osim iskonske ljepote, čarima šibenskog otočja pridonosi i to što njegovim vodama zasad ne plovi odviše brodova iz velike čarter-flote koja stoluje na

Jadranu. Ne susreću se u njemu ni odviše onih koji morem luduju zbog manjka pomoračkog znanja i kulture, bujanja testosterona i tko zna poradi čega još. Tome vjerojatno pridonosi umirujući krajobraz i navigacija koja je obzirom na mnogobrojnost otoka, otočića, pličina i nekoliko podvodnih hridi, umjereno zahtjevna. Za razliku od ostalih dijelova Jadrana gdje bura ili jugo znaju zapuhati orkanskom snagom, ovdje, među šibenskim otocima i hridima međusobno stiješnjenim i smještenim u blizini kopna, valovi uglavnom ne razvijaju punu snagu.

Plovim uz Zmajan u potrazi za valom u kojoj ću baciti sidro i pričekati da me sustignu Plavi i Serđo, koji su zaostali pecajući. Široka i pusta uvala tek s dvije-tri stare, nedavno obnovljene kamene kuće na dnu vale inače nenaseljenog Zmajana, čini mi se dobrim mjestom za predah uz marendu. Vrućina zbog koje zrak treperi, zaleгла je na more i kopno. Pogled na modro more, bijeli kamen i mrko skromno raslinje dovodi me u stanje nekog unutrašnjeg mira – otočkog zena, ako takvo što postoji.

Lješkarjenje uz pivo nakon duge plovidbe po žarkom podnevnom suncu, kasne i obilne marende, prekida Plavi koji je mobitelom u kontaktu s Borom. Priopćava kako nas Boro, Vlasta i njihovi prijatelji čekaju u uvali

Na sidru

Margana na južnom dijelu Zlarina. Požuruje nas da krenemo iako se nikome baš i ne da.

Sva smo trojica na mojem sidru i dok sam ga ja nevoljko izvukao, a zatim i razvio flok, Plavi i Serđo su već zamakli za najjužniji rt Zmajana. Kao da sam slutio što će se zbiti za nepuni sat, nisam digao glavno jedro. Zapravo, istina je da ga nisam digao, jer mi je to teško obaviti samom.

Dok ja plovim u visini prolaza između Zmajana i Obonjana, Plavi i Serđo su daleko odmakli. Ispred, na jugu Zlarina nebo crno. Crnje od crnila sipe. Tamo se uz *garbinadu* digla i nevera uobičajena za ljetne mjesece. Ovdje pak jugozapadnjak jača. Malo će oslabiti i načas okrenuti na sjeverozapadnjak, a onda će ponovno zapuhati s jugozapada.

Valovi sustižu jedni druge. Prvo jedan skroman, kao za probu, a onda sve veći i veći i već se prelijevaju preko pramca. Nije mi svejedno. Odluka da kod isplovljavanja ne dignem glavno jedro, pokazala se dobrom. Kratiti ga na nemirnom moru i vjetru koji se ubrzano diže, za mene starog i samog na brodu, ne bi bilo baš uputno.

Stisnut pod nadkabinom bez strujanja zraka, osjećam se sputano, pa guram glavu i ramena kroz otvor na njezinom krovu. Oslonjen na pazuhe doslovno visim na tom mojem *flaybridgu*, kako u šali zovem otvor koji mi omogućuje da, ako ne pada kiša, udahnem *arije*, ali se i riješim klaustrofobije nadkabine, ne ispuštajući pritom *timun* iz ruke. Zovem mobitelom Plavog koji je već gotovo na pola puta do onog crnila, dok Serđo pomalo zaostaje pa predlažem da se vrati i da se sklonimo u uski prolaz između Obonjana i otočića Komorica. Na Obonjanu ima i pristan pa se možemo i vezati. No Plavi ne odustaje od namjere da što prije stigne do uvale Margana. I dok mi je Plavi još samo teško uočljiva točka na uzburkanom moru Zlarinskog kanala, Serđo koju milju ispred mene skrene oštro ulijevo, ravno prema obali Zlarina i uplovi u zavjetrinu. Tamo se već sklonilo nekoliko ribarica. I ja ću za njime. Čini ono što čine domaći (dobar je poučak kojega se valja držati) koji sada polako plove s jednog kraja plitke vale na drugi, čekajući da nevera stane, a tada će nadam se i *garbinada kalivat*. U promjeni kursa jedan udar vjetra odnese pokrov s onog mog *flaybridga*. Val dohvati *Jutarnju zvijezdu* po boku i nemam više vremena razmišljati o šteti i njezinoj sanaciji, već se moram usredotočiti kako da *Jutarnju zvijezdu* dovedem u sigurnost zavjetrine.

Plavi, na svoju sreću, nije stigao uploviti u Marganu prepunu usidrenih motornih brodica i jedrilica, sve mahom u čarteru. Tik prije njega

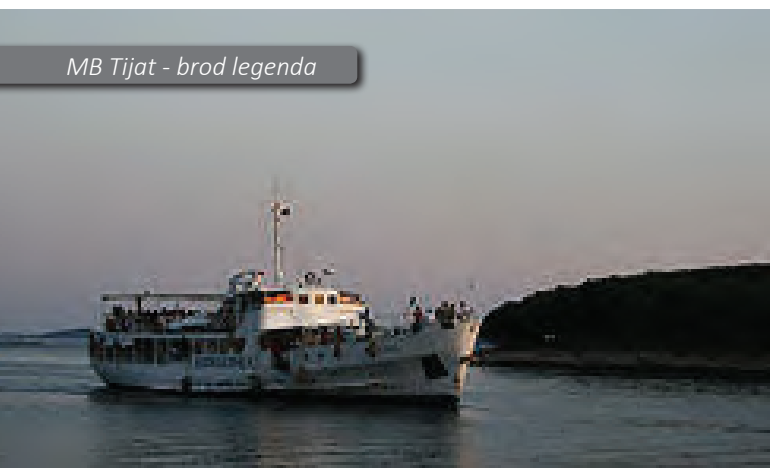
u nju je nahrupila nevera, tjerajući iz nje one usidrene, a njega da slijedi Serđa, okrene *Plavi II* i da nam se pridruži ploveći niz vjetar. O kaosu koji je nevera izazvala u Margani, čuli smo kasnije od Bore i Vlaste.

Nevera je prošla, a sa njom je pao i jugozapadnjak i nas se trojica uputimo u luku Zlarin. Plavi će na molo jer mu treba priključak struje. Njegova dva frižidera progutala su više struje nego je alternator uspio nakrcati, jer vruće je, a i kratko smo plovili. Serđo i ja zajedno ćemo na sidro ili se privezati na kakav betonski blok kojega se može roneći pronaći gotovo u svakoj luci.

Zlarin me je dočekaao posve drugačiji od Zlarina kakvog sam upamtio ujesen 1963. Prostrana i razvedena prirodna luka između rtova Marin u Zlarinskom i Oštrica u Šibenskom kanalu, što se uskom i dugačkom valom zavukla duboko u kopno, čini mi se sada prostranijom, ali izgrađenijom svakako. Usred nje, na sjeveroistočnoj obali, mala riva s privezima za barke domaćih i nizom starih kamenih kuća; težačkih, ribarskih i patricijskih, iza kojih se ostale penju uskim kalama uzbrdo. Uz tu sliku Zlarina kakvog sam upamtio početkom 60-ih godina prošlog stoljeća, ide i golemi kameni mol, kažu najveći na otocima; dugačak 131, a širok 16 metara - ostavština Austro-Ugarske, ispružen od sjevernog ulaza u valu prema izlazu iz zaljeva, koji mi se čini manjim nego ga pamtim. Valjda zato, jer ga se iz onog vremena sjećam kao usamljenog i pustog, a sada je krcat brodicama u četverovezu. Serđo i ja jedva smo na njemu našli mjesta, kada smo se drugi dan i nas dvojica odlučili privezati na njega. Bez brodica mu je jedino kraj, rezerviran za m/b *Tijat*, koji još održava putničku prugu

Šibenik – Zlarin – Prvić Luka – Šepurine – Vodice. Legendarni brod m/b Ohrid jadranske putničke flote sagrađen je 1955. u splitskom škveru. Tri godine nakon što je *Jutarnja zvijezda* bila privezana tik do *Tijata*, legendarni je brod predložen za uvrštenje u popis kulturnih dobara

MB *Tijat* - brod legenda

Republike Hrvatske. Koliko je svih tih godina bio važan stanovnicima mjesta koje je povezivao, govori i *Facebook* stranica *Tijat u srcu* koja ima 900 članova.

Ono što mijenja sliku nekada usamljenog otočkog mjesta u kojemu se živjelo od koraljarstva, ribolova, poljoprivrede ili odlaska na posao u Šibenik, nisu samo nova riva u produžetku stare - šetnica uz more uzduž čitave obale vale s nizom novosagrađenih kuća, pa ni one kuće koje se penju iza onih starih, brdom nad mjestom. A ni novo ime broda. Sliku nekadašnjeg Zlarina mijenja i mnoštvo ljudi koje susrećem, različiti jezici koje čujem u kafićima, restoranima, butigama, na plaži, brodice i brodovi privezani uz onaj veliki mol ili usidreni u zaljevu. Ta nova scenografija Zlarina i svih drugih Zlarina, od Savudrijske vale do rta Prevlake u jednom dijelu godine, ma koliko bila od koristi svima koji joj na ovaj ili onaj način doprinose, ima i svoju negativnu stranu. Dvjestotinjak stanovnika zimi i deseterostruko više ljeti, udar je na prirodne i infrastrukturne otočke resurse.

Boro i Tomo pridružili su nam se kasnije, jer su u međuvremenu bili u Šibeniku kako bi Tomi u hitnoj sašili posjekotinu na ruci, koju je zadobio režući u neveri konop kojim su njihovi brodovi bili vezani za obalu.

Predvečer sjedimo na krmi *Plavog II.* i slušamo Boru. Nevera je unijela pomutnju i paniku među više - manje nonšalantno sidrene brodice, vezane po krmi na obalu - kako ne bi smetale jedna drugoj. „*Većina su kao moja i Tomina bile vezane alaj, ali smo nas dvojica srećom bili na jednom sidru*“, ispričao nam je u jednom dahu još uzbuđeni Boro.

Dok Nero i ja šćemo s jednog na drugi kraj vale, susrećem usput dosta znanih lica sa zagrebačkih ulica, a kajkavština dopire odasvud, *kak da smo doma*, a ne na obali Lijepe Naše, ali čuje se i slovenščina kao da smo u *deželi*. Slovenci baš znaju odabrati raj. U Zlarinu vlada neka opuštena, gotovo boemska atmosfera. Nero uživa. Skoči na molo i odšće učiniti *đir* niz rivu na kojoj je čitav dan gužva kao na kakvoj promenadi. Šetači, đogeri, kupači, gologuza i bosonoga djeca, psi na povodcu ili bez njega.

Navečer je Serđu loše. Vesna mu pruža pomoć, ali stanje se ne popravlja. Rano ujutro Plavi ga svojim brodom vozi u Šibenik na hitnu. U nedjelju ujutro Plavi ponovno vozi Serđu na hitnu. Pokrpali su ga, ali i preporučili da hitno obavi preglede kod specijaliste - najbolje doma u Puli.

Nakon što su Serđo i Nevenka navečer žurno otplovili u Pulu, oprostili smo se i od Vesne. Ona je sljedećeg popodneva *Tijatom* otišla u Šibenik, odakle će autobusom za Pulu.

Drugo jutro čitava se vala zabijelila, kao da je u nju sletjelo veliko jato galebova. Tridesetak latinskih jedara podignuto je uoči starta regate *Latinski idrunon na kureja*, jedanaeste po redu. Događanje koje objedinjuje dvije tradicije istočne strane Jadranskog mora: jedrenje tradicionalnim brodicama, gajetama i kajićima s latinskim jedrom i koraljarstvo. I dok je vađenje koralja i izrada nakita iz tih crvenih grančica (iako ih ima i bijelih) iz morskih dubina, šest stoljeća duga tradicija Zlarinjana i simbol otoka, snast s latinskim jedrom bila je prije bermudskog jedra uobičajena na čitavom Mediteranu. A koriste ju i brodice na gornjem toku rijeke Nil, ali i na zapadnim obalama Indijskog oceana. Osim koraljima, koji su uz smokve i ribu stoljećima bili izvozni proizvod otoka, Zlarin je čuven i po izuzetno vrijednom kulturno-povijesnom dokumentu - matrikuli¹⁵ bratovštine Gospe od Rašelje, prve matrikule na čakavskom, napisane davne 1458. godine.

Isprativši pogledom start regate, Plavi, Boro i ja ispijemo pivo pa krenemo prošetati po starim kalama Zlarina. Put nas odvede skalinadom uokvirenom kamenim zidom i rascvjetalim zelenilom do Leroja, zanimljive građevine - tornja sa satom i zvonom izgrađenim krajem prve polovice 19. stoljeća, koji nadvisuje romantične krovove pokrivenne kanalicama. Dalje ćemo do muzeja koralja, a onda i do crkve, sagrađene u 18. stoljeću na mjestu gdje je stajala stara romanička crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Prostrani trg sa zdencem žive vode, zbog čijeg je izvora, kaže legenda, baš ovdje, neuobičajeno na samom rubu mjesta, sagrađena zlarinska župna crkva. *S pjace* kratka i široka ulica odvede nas od crkve na obalu.

Navečer se opraštamo od Bore, Vlaste i njihovih unučica. Oni će rano ujutro u Biograd na Moru, gdje je *Luce II* vezana tokom godine.

Posljednja je večer u Zlarinu. Sjedim u kokpitu na onom svojem mjestu, s čašom u ruci i Nerovom glavom naslonjenom mi na noge. Sutra ćemo Plavi, Nero i ja dalje. Opraštam se u mislima od Zlarina stihovima velike, antologijske pjesnikinje Vesne Parun, rođene Zlarinjanke. „*Nisko na nebu večernja zvijezda sja. /Još žamor ljeta u dolini traje. /Noć je, a mi idemo pustim krajem/ žar prolaznosti obasjava naš put. /Kako je šutljivo more u daljini! /Beskrajnost njegova je samotna. /Tu blizu negdje u travama pognutim /glas zrikavca tužiti ne prestaje.*“

Sljedećeg jutra Plavi i ja bez žurbe zaplovimo natrag prema Puli. Večer prije bili smo dogovorili put kojim ćemo ploviti. Iz šibenskog

---

¹⁵ matrikula: izvorno popis članova bratovštine i njezina pravila, danas se koristi kao naziv za osobni dokument pomorca

S Borom i Plavim na Zlarinskoj rivi

arhipelaga do sjeverozapadnog dijela murterskog arhipelaga plovit ćemo Murterskim kanalom u kojem je u mjestu Tisnom Murter pokretnim mostom spojen s obalom kopna. Most u Tisnom jedan je od tri pokretna mosta na Jadranu. Veselim se toj plovidbi, jer odavno nisam plovio duž obale Murtera okrenute obali kopna.

Na putu duž Murtera osim Tisnog još su i mjesta Betina, Murter i Hramina. Dakle, sva mjesta otoka Murtera osim Jezera.

Posebno se radujem plovidbi labirintom što ga čini četrnaest (mislim da sam ih dobro pobrojio) otočića i hridi nakon što ćemo izaći iz Murterskog kanala. Veselim se toj plovidbi, jer odavno nisam plovio duž obale Murtera okrenute obali kopna.

U Tisno, koje je na južnom ulazu u Murterski kanal, stižemo dovoljno rano da prije popodnevnog dizanja mosta bez žurbe protegnemo noge, Nero obavni nuždu, a mi se počastimo sladoledom. Plavi se kune da zna mjesto gdje je sladoled najbolji.

Tisno se svojim najstarijim dijelom nalazi na obali otoka, dok je noviji dio mjesta izgrađen na obali kopna, a razdvaja ga tjesnac širok tek 38 metara pa od te njegove tjesnoće Tisnu vjerojatno potječe ime. Tisno su s obalom kopna mostom spojili Austrijanci u prvoj polovini 19. stoljeća. Povijest mu seže u antiku, a današnje naselje su u kasnijem srednjem vijeku osnovali doseljenici koji su bježali na otoke pred Turcima.

Naseljavanje istočnog dijela Jadrana naročito je bilo snažno za prvog Mletačko - turskog rata, od šest koliko su ih Mlečani i Turci vodili za prevlast nad Jadranom. Iz tog vremena, ali i iz doba ranog srednjeg vijeka, oko Tisnog, kao uostalom duž čitave dalmatinske obale, ima niz iskopina i spomenika kulture, poput ostataka rimske trobrodne bazilike i srednjovjekovnog groblja ili romaničke crkvice sv. Martina s kraja 11. stoljeća.

Duž obale na otočkoj strani mjesta nova, dugačka riva, na kojoj uhvatimo dva mjesta za vez bokom. Bura u kanalu je snažna i puše iz različitih pravaca, a ni jačina juga u njemu nije zanemariva. Srećom, ni bura ni jugo, koji danas ne pušu, ne stvaraju u kanalu velike valove. Mi, opreza radi, kako bi na moru uvijek trebalo biti, *Jutarnju zvijezdu* i *Plavog II*, vežemo pažljivo. Jer, iako nema valova od vjetra, ima onih što ih stvaraju gliserčići dosadniji od muha, koji zbog niskog nadgrađa mogu proći ispod spuštenog mosta pa zuje neprekidno, najblaže rečeno, dok glisiraju (!) nesmotreno duž kanala, vođeni vikend-kapetanima.

Na izlazu iz Murterskog kanala je Betina, jedno od onih dalmatinskih malih *mista* kojemu se nauti uvijek rado vraćaju. Usprkos snažne turističke orijentacije čitavog otoka, Betina je uspjela zadržati šarm, ljepotu i sklad s krajobrazom, tipičnim za stara otočka mjesta. Stara Betina tradicionalnih kamenih kuća, bolti i uskih kala još popločenih kamenom sa žala, stisnula se u prirodnoj luci nalik ustima, kažu da joj otuda i ime, zaklonjena od snažne bure poluotokom, prvi se put spominje u prvoj polovici 15. stoljeća. Od luke se penje blagom uzbrdicom do župne crkve sv. Franje Asiškog, koja svojom velebnošću dominira mjestom.

Ona nova Betina, šireći se iz godine u godinu duž obale, uspješno se odupirući pritom isuviše često viđenom arhitektonsko-apartmanskom neukusu, stigla je do susjednog mjesta Murtera od kojega ju danas dijeli tek ploča s imenom.

Vizuru Betine uz barokni toranj crkve sv. Franje, kojega po ljepoti uspoređuju s onima crkve svetog Križa u Splitu i Gospe od Škrpjela

u Perastu, krasi i neobično prostrana pjaca *More*, otvorena prema rivi i moru. Zbog sačuvane autentičnosti Betinu smatraju jednim od najljepših mjesta na Jadranu. Pokojni Josip Grbelja, novinar Večernjeg lista oslikao je ljepotu Betine ovim riječima: „Na trgu zvanom ‘More’ doživjet ćete tipičnu dalmatinsku prisnost i otvorenost, te jedinstvenost ambijenta u koji kao da je simfonijski uraslo sve ono staro, gotovo posvuda iščezlo i zaboravljeno, ali i ono što je donijelo vrijeme betona i zvučnika, samo na poseban betinski način.“ Svojevrsni zaštitni znak Betine je gradnja drvenih brodova. Prva betinska gajeta – čvrsti težački brod s latinskim jedrom dužine od 6 do 8 metara, širok od 2 do 2,6 metara, sagrađena je 1740. godine, nakon što je u Betini brodogradnju pokrenuo doseljeni kalafat s Korčule. Začetak betinske brodogradnje je početak njezinog velikog gospodarskog procvata. Betina je u svojim najboljim vremenima imala čak 27 škverova i 5 kovačnica. Betinsku gajetu, zaštićenu kao nematerijalno kulturno dobro Hrvatske, betinski kalafati grade i danas. Zato nije ni čudo da u Betini postoji prezentacijski centar - muzej betinske drvene brodogradnje. U sklopu njega u starom betinskom portu – izložbenom prostoru na otvorenom, stalno je privezano

Latinskim idrunom

45 tradicijskih drvenih brodica istočne obale Jadrana: gajeta, leuta, kaića, lađa. Posjetiteljima se tako nudi razgledavanje drvenih ljepotica *in situ* gdje se grade – u autentičnom ambijentu i okruženju. Među onima na vezu je i legendarna *Cicibela*, prva obnovljena i zaštićena betinska gajeta. Većina tih brodica u ljetnim mjesecima sudjeluje na regatama i prezentacijama duž obala otoka i kopna, onakvim kakvu smo Plavi, Boro i ja prije dva dana s oduševljenjem gledali u Zlarinu.

Morski prostor u koji sam uplovio, ostavivši prvo lijevo od pramca Betinu, a malo zatim rtove na Murteru: Artić i Gradinu i desno po krmi duboki Pirovački zaljev, čine splet uskih plovnih prolaza između razasutih otočića i hridi. Plovidba njime nalik mi je plovidbi kroz Kornate u malom. Čas plovim u pravcu juga ili jugozapada, a malo zatim put sjevera ili sjeveroistoka, jer dogovor je s Plavim da prođemo kroz baš svaki prolaz. Luda plovidba u kojoj se moj GPS pogubio!

Kada plovim u kursu prema jugu, po krmi je na obali kopna Vransko jezero, najveće prirodno jezero u Hrvatskoj. Ptičje stanište u kojemu se ujese nađe dnevno i po 200 tisuća ptica. Ornitološki rezervat. Vransko jezero je kraško polje ispunjeno blago slanom vodom i kriptodepresija – površina mu je iznad razine, a dno ispod razine mora. Eto mi možebitne ideje za iduće krstarenje! Zašto ne na povratku s Visa pristati u Pakoštanima i obići jezero, makar samo u tom sjeverozapadnom dijelu, jer je doista veliko – dužina mu je preko 13 kilometara. Osim što je okruženo ljepotom flore i faune, okolica jezera je bogata i spomenicima kulturne baštine. Ostaci rimskih i mletačkih utvrda datiranih od 4. do 16. stoljeća. Ruševine starog grada Vrane, sjedišta hrvatske svjetovne i crkvene moći od 11. do 14. stoljeća u kojemu se uz ostale dragocjenosti čuvala kruna hrvatskih kraljeva. Vrana je bila i benediktinski samostan, a njome su u kasnijem razdoblju upravljali templari i ivanovci. Maškovića han, građen u 17. stoljeću, najzapadniji je spomenik turske civilne arhitekture u Europi. Služio je kao svratište i odmorište, ali i rezidencija Jusufa Maškovića, koju zbog izbijanja 5. mletačko-turskog rata Jusuf nažalost nije dovršio. Han je obnovljen i konačno dovršen četiri stoljeća kasnije - 2014. godine.

Okupamo se u lijepoj uvali otočića Radelj, koja gleda na obalu kopna. A onda prolazom između Vele Arte i hridi pličine Artica na kojoj je obalno svjetlo što dočekuje one koji plove prema Pirovačkom zaljevu i Murterskom kanalu, napuštamo ovaj čarobni kutak veličanstvenog murterskog arhipelaga.

U visini sam otoka Vrgade. Plavog sam izgubio iz vida već nakon kupanja i brzinskog *marendina* u onoj uvali na Radelju.

Plovidba vodama Vrgade zbog brojnih pličina, hridi i otočića razasutih uokolo – međusobno povezanih ili razdvojenih plitkim morem, nije ništa manje uzbudljivija od plovidbe između onih četrnaest otočića i hridi koje sam upravo napustio.

Sigurno utočište na otoku je lučica u mjestu Vrgada na sjeveroistočnoj strani otoka, tek dostatna da iza lukobrana primi barke mještana, privez broda koji otok povezuje s kopnom i ponekog nauta u nevolji. To jedino mjestu na otoku uspinje se od mora padinom ne odveć visokog ni odveć strmog brijega na čijem su vrhu crkvice i velika nakošena betonska ploha za prikupljanje kišnice, koja se potom slijevala u javnu *šternu* i snabdijevala vodom mjesto pod brijegom. Jasno uočljivi orijentiri u vremenu kada se plovilo samo po pomorskoj karti i uz pomoć peljara. Prolazom između Vrgade i Arte Vele i Artice oduvijek vodi pomorski put u Pašmanski kanal. Prolaz su nekada čuvale dvije utvrde. Jedna na Pašmanu, a

druga na Vrgadi, a njihovi su ostaci i danas vidljivi. Zahvaljujući pomorskom putu mala Vrgada je, za razliku od većine sjevernojadranskih otoka - izuzev onih najvećih, bila naseljena već u ranom srednjem vijeku. Kao važnu luku spominje ju u svom djelu iz 10. stoljeća Konstantin Porfirogenet.¹⁶

Plavog nema na vidiku pa odlučim uploviti u uvalu Luka na čijem se kraju smjestilo mjesto i načas ga razgledati s mora. Prvi i jedini put u Vrgadu sam uplovio s Idom 2008. Sklanjajući se od nadolazeće nevere ugrurali smo se na molo među domaće, kupili kruh u maloj butigi, jedinoj na otoku, sačekali da prođe nevera i krenuli dalje put Vodica na obali kopna.

Tada je Vrgada bila ljupko mjestašce starih žitelja i starih kamenih kuća poredanih uz more. Danas, sedam godina kasnije, stoljetne tradicionalne otočke kuće skromnih pročelja s čarom tradicionalnog mediteranskog graditeljstva, gube bitku s novovjekovnim betonskim zdanjima. Stoljetna skladna vizura otočkoga mjesta unepovrat je izgubljena. Učinim *dir po vali* i razočaran požurim naći Plavog koji je u potrazi za valom u kojoj ćemo baciti sidro radi noćenja.

Za prvo noćenje odabrali smo Crvenu luku, uvalu dvije milje i koji *kabel* prije luke Biograd na Moru. Uvala je zaštićena od bure, za koju u večerašnjoj prognozi nema upozorenja. Da i zapuše, njezina sigurnost ionako nam ne bi bila od koristi, jer smo se zbog zabrane sidrenja morali sidriti izvan nje. Plitka vala sjeverozapadno od duboke i uske Crvene luke, u kojoj smo odlučili baciti sidro, bila joj je zapravo odlična zamjena. Okružena gustom borovom šumom i plažom od oblutaka na njezinom dnu, idealna da se Nero dobro istrči, a ja protegnem noge dok Plavi priprema večeru. Nakon šetnje i večere Plavi i ja sjedimo na krmi *Plavog II* svaki sa svojim mislima, a Nero se zadovoljno ispružio ispod stola naslonivši glavu na moje stopalo. Onih nekoliko kupača samotnjaka ubrzo je otišlo i valu sa sutonom polako zaposjeda tišina koju ćutim kao ritmički pjev mora u tempu *allegro*, dok u žurbi nadire preko oblutaka, a odmah zatim *andante* - lagano kao hod s noge na nogu, dok se povlači. Bogomdani mir nakon burnih noći provedenih na zlarinskoj rivi! Iz pravca Crvene luke i hotela što se skriva među onim borovima, dopre muzika isprepletana mirisom roštilja i nadvlada miris

---

¹⁶ Konstantin Porfirogenet (905. - 959.): *bizantski car Konstantin VII., više cijenjen kao znanstvenik i umjetnik no vladar; u djelu 'De administrando imperio' (O upravljanju carstvom) opisuje narode i krajeve koji su graničili s Bizantskim Carstvom pa tako i južnoslavenske*

borova i naruši vječni sklad mora i njegova žala. Sljedećeg dana trebamo malo ubrzati, zaključujemo uz, ne znam koju po redu, ispijenu limenku piva. Ne samo zbog milja koje još trebamo preploviti do Poljane na Ugljanu, u koju bismo morali stići do ranog popodneva, ako želimo biti sigurni da ćemo naći slobodno mjesto za vez, želimo li tamo noćiti. Srećom, još nije upitno ono meteorološko vrijeme koje je zasad stabilno, iako trodnevna prognoza baš i nije ružičasta, jer najavljuju buru. Iako je Plavi poprilično siguran da ćemo u Poljani naći mjesto, moramo si ostaviti vremena da prije mraka potražimo drugo prenoćište, ako zatreba. Radi toga dogovor je da zarana dignemo sidro - najbolje u svitanje, zaključujemo nadobudno.

Ispijene količine piva, noć bez briga i posvemašnja tišina koja je pred svitanje zavladała nad Crvenom lukom, bili su opravdanje kasnom buđenju i još kasnijem odlasku. Jer, trebalo je i prošetati s Nerom, pa popiti kavu i okupati se. I tako se naš planirani rani jutarnji odlazak pretvorio u podnevni.

Obidemo oko hridi Oštarije i označene pličine južno od njega i evo nas u Pašmanskom kanalu, po drugi put za ovog krstarenja.

Plovimo kroz njegov zapadni prolaz mimo Biograda na Moru ili *Zara vecchia* – Starog Zadra, kako su ga još kroz povijest nazivali Zadrani, prebjezi u vrijeme križarskog pohoda na grad. Biograd je nesumnjivo gradić koji bi trebalo posjetiti. Razloga je uistinu mnogo. Od toga, da nautičaru pruža sigurno zaklonište u jednoj od marina ili u prostoru između Crvene luke i Filip Jakova, ako se nađe mjesta, do toga da je Biograd središte rivijere koja se proteže od Sv. Petra na Moru do Pakoštana, ali i na mjesta nasuprot otoku Pašmanu. No ne privlači me ta njegova turistička orijentacija, zbog koje će Jadran – ne osvijestimo li se i ne uvedemo ubrzo red u izgradnju smještajnih kapaciteta, izgubiti i čar i nevinost. Više me intrigira to što je Biograd na Moru u jednom kratkom periodu svog dugog postojanja, oko 1018. godine bio prijestolnica ondašnje Hrvatske u kojoj je za hrvatsko-ugarskog kralja okrunjen Koloman – kralj s čijim se imenom stalno susrećem za plovidbi srednjim Jadranom. Biograd u svom djelu spominje Konstantin Porfirogenet, a o njegovom ranijem postojanju svjedoče ostaci ranokršćanske crkve iz 5. stoljeća, rimski ostaci i još stariji iz doba Liburna. Desetak se godina tokom razvijenog srednjeg vijeka u Biogradu smjenjivala vlast ugarsko- hrvatskih kraljeva i Mlečana, onda su ga Mlečani 1125. razorili pa je sjedište biskupa preseljeno u Skradin, a Biograd izgubio status grada. Tokom Mletačko-turskih ratova Biograd je ponovno razoren.

Minem svjetionik na Bapcu i usmjerim pramac *Jutarnje zvijezde* u kurs prema Poljani. Plavi, kao brži, žuri naprijed. Usputnog zaustavljanja radi *marendina* i kratkog kupanja u kakvoj vali na Pašmanu, neće biti, jer na odlasku iz Crvene luke podijelili smo bratski ono malo kruha kupljenog još u Zlarinu pa će svaki za sebe pripremiti marendu tokom plovidbe.

Kasno popodne uplovljavamo u Poljanu. Mjesto na molu iza lukobrana kao da je nas čekalo. Navečer, u kakvih pola sata, obiđem s Nerom gotovo čitavo mjesto. Uredno, čisto i puno zelenila. S prvim mrakom šetnica s jednog na drugi kraj mjesta, opustjela je. Čak ni mačku ili psa nismo sreli. Možda ih u mjestu uopće nema? Zbog toga mi se za razliku od otkačenog Zlarina, Poljana doima pomalo sterilno, što mi stvara nelagodu i zato Nera vodim na uzici, umjesto da ga po običaju pustim neka trčkara uz mene.

Jutarnje izvješće za pomorce DHMZ-a nije ohrabrujuće. Najavljuju buru s orkanskim udarima. Razmatramo nekoliko mogućnosti. Ostati u Poljani dok se vrijeme ne smiri, izgleda najrazumnije. No do Pule imamo još puno plovidbe i najmanje jedno noćenje. Bilo bi poželjno doći što bliže Puli i čekati da vremenske prilike dopuste prijelaz preko Kvarnera. Zato odlučimo krenuti što prije. Dokle, odlučiti ćemo putem kada dođe vrijeme da potražimo mjesto za noćenje.

Pred Ilovikom bura polako jača. Još je podnošljiva pa odustajemo od uplovljavanja u Ilovik i nastavljamo dalje, no predostrožnosti radi, uz njegovu zapadnu obalu uz koju je more u zavjetrini bure. Dogovaramo se preko mobitela. Plavi će požuriti naprijed i potražiti mjesto za spavanje u uvali Balvanida na jugu Lošinja. Ali u Balvanidi kao i u Krivici - uvali do nje, sve su bove zauzete. Nastavljamo dalje. Od Krivice do uvale Čikat obala je gotovo ravna, a more uz nju duboko i nema pogodnog mjesta za skloniti se. Ja bih u Čikat, jer do mraka više nije daleko, ali Plavi samo nastavlja plovidbu. Predlažem mu da se sklonimo u Artatore ili Mali Lošinj. No, ima pravo kad kaže: „*Što ako tamo ne nađemo mjesta?*“ Što je sasvim izvjesno. Izgubit ćemo sat-dva u bespotrebnom traženju, a dotle će i mrak i tek tada ćemo *naježiti*. Odluka: idemo u Lisku, iako je prilično izložena buri, a ako bura dopusti, a bude vremena prije nastupa potpunog mraka, produžiti ćemo u Maračol.

Serđo je više puta nazivao iz Pule, raspitujući se kako nam ide i preporučuje da ni ne pokušavamo uploviti u Lisku, već da se sklonimo u Maračol. Za njegovog trećeg poziva bio sam u visini svjetionika na rtu

Kurila na Lošinju. Još ima dnevnog svjetla, ali ne zadugo. Gledam na GPS - do Liske su dvije i pol milje, a do Maračola sedam i pol; dva sata i nešto plovidbe po buri u jačanju i valovima u pramac. Predugo i prenesigurno. Definitivno idemo u Lisku!

Nas smo trojica posve sami na moru. Držim grčevito timun dok *Jutarnja zvijezda* sve više posrće, što Neru očito ne smeta. Izvalio se na onu moju klupu i hrče. Mobitel ponovno zazvoni u visini škoja Karbarus. Opet zove Serđo! Doista zna biti naporan, ali se ne mogu ljutiti, jer brine. Uzalud mu objašnjavam da mrak pada, da smo gotovo na ulazu u Lisku i da je od Karbarusa do Maračola 6 milja koje bismo morali preploviti s vjetrom i valovima u bok.

Između škoja i kopna može se proći i tako skratiti put u Lisku, ali na kraju prolaza je *sika* i Plavi koji plovi kakvih pola milje ispred mene, odluči zaobići Karbarus s vanjske strane. Vidim mu krmeno i jarbolno svjetlo, a onda i zeleno na desnom boku prije nego je zamaknuo iza rta Liske i ostavi nas posve same u akvatoriju u kojemu za koliko-toliko mirnog mora i u smiraju dana sve vrije od plovila. Neugodan mi se osjećaj zavukao u nutrinu. Jedva nazirem siluetu obale i na trenutak mi se učini da sam, razgovarajući sa Serđom, propustio ulaz u Lisku. A onda ugledam svjetla kuća u dnu uvale i odahnem. Plavi je već spustio sidro i pokazuje mi da pristanem uz njega. I ja bih trebao baciti sidro, ali pri ovakvom vjetru i tromosti *Jutarnje zvijezde* kada je u pitanju prilaženje krmom („*Pa i tvoje umješnosti!*“ komentirao bi Plavi zajedljivo), odustajem od te *manovre*.

Tri smo dana čamili u Liski uz, na momente, stravično zavijanje bure i neprekidno poskakivanje na valovima, naročito lakše *Jutarnje zvijezde*. Drugog dana pukla je od naprezanja cima kojom su vezane krme, ali srećom bilo je to u vrijeme kada smo bili budni. Zapravo, spavali gotovo da nismo, a i ono malo što jesmo, bilo je na mahove.

Najgore je prošao Nero. Gotovo je svo vrijeme prostajao, ne želeći ni piti ni jesti pa čak ni uzeti omiljenu poslasticu. Drugog smo se dana nas dvojica ukrcali u *bajbot* i odvezli do posve puste obale kako bi se istrčao i obavio nuždu. Kod pristajanja u plicaku sam propelerom zapeo za kamen i brončani osigurač (koji je zaštita propeleru u takvoj situaciji) pukne. Na *Jutarnjoj zvijezdi* imam rezervni, ali to mi naravno ne pomaže. Nema šanse da se, veslajući u buru dočepam *Jutarnje zvijezde*. Razmišljam da otplivam vukući za sobom gumenjak i u njemu Nera, ali odustajem od te namjere. Plavi, kojega pokušam dozvati, vidim ga kako se mota po brodu, ne čuje me zbog huka vjetra i šuma mora. Razmišljam kako ću se u najcrnijoj varijanti

smrznuti čekajući da se Plavi zapita gdje smo i što nam se dogodilo. Spas se pojavio u obliku mladog gospodina, građom tijela poput spasioca iz TV serije *Baywatch*. On će, ponudi se, plivajući odvući gumenjak sa mnom i Nerom do broda. Ne mogu prihvatiti toliku velikodušnost pa ću i ja plivati za njim. Nisam požalio zbog te odluke, ali sam bio sretan kada sam dohvatio skale na *Jutarnjoj zvijezdi*. Tri preostale butelje zelinskog bijelog pinota ispili smo u trenu, utapajući, zajedno s našim novim prijateljem iz Samobora, sav jad nakupljen zbog bure.

Treći smo dan otplovili iz Liske. I prije nego smo doplovili do svjetionika na Vnetku zaboravio sam, a čini mi se i Nero, na trodnevnu muku i strah iako olujno sidro *Plavog II* ni u jednom trenutku nije zaoralo. Kvarner nas dočeka uspavan pa nakon tri i pol sata plovimo prolazom između Fenolige i Kamenjaka.

Po povratku u Pulu nakon dvadeset dana provedenih na moru, prepun dobre vibre i optimizma tješim se, sljedećeg ću ljeta sigurno do Visa!

Na proljeće sljedeće godine u svibnju – mjesecu cvijeća i ljubavi, Nero je zauvijek otišao ploviti nekim drugim još plavetnijim prostranstvima. A bio je tako zahvalan član posade. U šali sam znao reći: „*Sluša barbu bez pogovora i ne pije pivo*“, kojega naročito onog hladnog, na brodu nikada dovoljno. Nedostaje mi taj moj čupavi i kao Job strpljivi prijatelj. Dok smo na vezu ili sidru, nas dvojica nekim prešutnim dogovorom dijelimo prostor u kokpitu tako da je klupa na desnom boku moja, a ona na lijevom njegov. U plovidbi motorom ili za noćenja na sidru ili vezu, Nero je gospodar cijelog kokpita. Problem bi nastajao pri jedrenju. Zbog promjene *uzda* ili samo ugađanja jedra, stalno mi se mora micati s puta. Pri tom nevoljkom premještanju s boka na bok, u skućenom bi se kokpitu zapleo u *škotu* ili *škoticu*, ili bi jednostavno legao na njihov kraj. A znao mi je utjerati i strah u kosti kada bi odlučio krenuti (uvijek po desnom boku) na pramac baš onda kada jedrimo desnim *uzdama* ili kada brod valja.

Umirovljeno sidro

Grga

IV.

UMJESTO NA VIS,

2016. PLOVIM DO OTOKA RABA

O odlasku na Vis to ljeta Plavi, Aldo, Serđo i ja pričamo pri svakom susretu još od povratka prošle godine. Dapače, plan krstarenja smo proširili i na poluotok Pelješac. Idemo i u oba Stona na kamenice i usput ćemo obići mjesto gdje je otac Plavog nekada davno služio vojni rok. Pa kada smo već na jugu, hajdemo do Korčule i Mljeta!, dopunjavali smo širokogrudno plan, sjedeći tog proljeća, za vrijeme radova na podvodnom dijelu naših brodova, uz pivo u Volti na Delfinu. Zašto ne i do Dubrovnika? pao je još jedan prijedlog. Serđov, da odemo i do Boke kotorske, odbacujemo, a mogućnost plovidbe do Dubrovnika ostavljamo otvorenom. Plavi i Aldo ne dijele njegovo oduševljenje planom plovidbe do Boke, uglavnom zato, jer ne mogu odvojiti toliko vremena. A ja? Bih i ne bih! Zapravo, više ne bih. *Jutarnja zvijezda* nije opremljena za plovidbu međunarodnim vodama, niti ja imam plovidbenu dozvolu za međunarodne vode, a ni još jednog člana posade potrebnog prema propisima. Sve bi se to dalo premostiti i u kratkom vremenu koje mi je na raspolaganju, da mi se troškovi takve avanturu uklapaju u budžet. A onda, kako se ljeta bližilo, oduševljenje idejom o našem dosad najduljem zajedničkom krstarenju, polako splašnjava. Plavi, Vesna, Daria, Aldo i Nevenka definitivno ne mogu odvojiti u svojim rasporedima trideset i više dana potrebnih za takvo putovanje. Serđo bi mogao kao i ja, ali riskira *rat u kući* pa malo-pomalo otpadaju jedno za drugim planirana odredišta na tom velikom krstarenju *Majne grupe*. Na kraju Serđo odustaje i od Visa. Žao mi je, a istovremeno osjećam neko olakšanje. Priznajem sam sebi da kolikogod to želio, zapravo nisam potpuno spreman za takvu

avanturu. Čini mi se da godine ipak čine svoje. Negdje u svibnju odlučismo prihvatiti poziv Nataše (kćeri Darije i Alda) i supruga joj Gorana, čiji roditelji imaju vikendicu u Kamporskoj dragi na Rabu, da ih posjetimo i nekoliko dana provedemo u plovidbi rapskim akvatorijem. Usput će Plavi u Rabu obaviti prvi servis na svom tek kupljenom motoru.

Posade su i za ovog krstarenja kao i za svakog – iste, osim na *Jutarnjoj zvijezdi*. Na nju se ukrcao novi član posade. Umjesto uginulog Nera – Grga, tog proljeća udomljeno šestomjesečno štene portugalskog vodenog psa.

Iako nećemo ni ove godine do Visa, i ovo će krstarenje, po svemu sudeći, biti super.

Do Kamporske drage na Rabu stigli smo našom uobičajenom kvarnerskom rutom: Delfin – uvala Jazi – Malološinjski prolaz – otok Rab.

Rab je predivan otok, a grad Rab do kojeg na kraju nisam stigao, očaravajući.

Na sjeverozapadnoj strani Raba jedna pored druge dvije su duboke drage – doline erozijskog podrijetla, koje su u svom najnižem dijelu u dalekoj prošlosti potopljene, a sada predstavljaju zaljeve. Zbog svojeg reljefa istočna obala Jadrana ima brojne drage. Najveće su Limska, Mošćenička, Šibenska, Bakarska, Supetarska...

Južnije je Kamporska draga, sjeverno od nje je veća Supetarska draga. Na sjevernoj strani otoka je veliki Loparski zaljev, a na jugoistočnoj Rajska plaža, koju je CNN 2012. svrstao među deset najljepših plaža na svijetu. Na jugozapadnoj strani je uvala Sveta Fumija i Barbatski kanal i grad Rab. „*No to nije sve!*“ rekli bi nezasitni, jer sjeverozapadna obala otoka Raba na poluotoku Kalifrontu nudi još bezbroj vala i valica, pogodnih za provesti dan u samoći uz kristalno bistro more.

Dogovor je da se usidrimo u Kamporskoj dragi. Na *Plavom II* – najljepšem, najvećem, naj... u našoj floti (neka mi Serđo oprost, a Aldo ionako zna da je meni njegov brod najljepši) večerat ćemo zajednički izvrsnu cresku janjetinu koju će spremi naši domaćini. Drugo će jutro Plavi u Rab na servis, a Aldo, Serđo i ja s domaćinima i našim posadama ploviti okolo Raba, čekajući da Plavi obavi servis. A kada nam Rab dojadi, a ostane još vremena do povratka u Pulu, idemo laganini uz jugozapadnu obalu Paga, možda do Košljuna.

U konvoju preko Kvarnera

Sve je krenulo naopako kada su nas Nataša i Goran, bez puno uvjeravanja uspjeli nagovoriti da ostanemo još jednu noć. Jer janjetine je toliko da će ju za sutrašnji kasni ručak spremite na *padelu*. A kada su nas tako lijepo ugostili, moramo i mi njih počastiti, što je značilo da ćemo ostati na toj strani Raba tri, umjesto planirane jedne noći.

Kamporska draga dobila je ime po mjestu Kampor smještenom na istočnoj obali zaljeva i naravno prema svom geološkom postanku. Na toj je strani i samostan sv. Eufemije s bogatom bibliotekom koja čuva sedam tisuća naslova, prepunaj vrijednih knjiga poput Rapskog zakonika iz 16. stoljeća i 34 inkunabule. O kakvom se kulturnom bogatstvu radi, govori činjenica da je, koliko se danas zna, u svijetu sačuvano svega oko 40 tisuća inkunabula ili prvotisaka. Naziv inkunabule odnosi se na prve knjige tiskane na tek izumljenom tiskarskom stroju. Od one prve uopće, Gutenbergove Biblije tiskane 1455. godine, do tiskanih zaključno s 1500. godinom. U jednom dijelu samostana smješten je i etnografski muzej Raba.

Sa zapada Kamporsku dragu zatvara šumoviti poluotok Kalifront na kojemu je šuma Dundo zaštićena još 1949. godine, jedna je rijetko sačuvanih šuma vazdazelenog hrasta crnike koji može doživjeti starost od preko tisuću ljeta.

Iako bismo imali štošta za razgledati, jaki vjetar i mnoštvo usidrenih brodova nagnalo nas je da napustimo Kamporsku dragu i potražimo prikladnije i mirnije mjesto za sidrenje. Ukrcali smo naše domaćine i krenuli prema Loparskom zaljevu do kojega nažalost nismo stigli. Aldo, koji je predvodio naš mali *konvoj*, javlja mobitelom kako je zbog velikog mora nemoguće obići rt Sorinj i predloži da se usidrimo u Supetarskoj dragi.

Iako su obje drage i Loparski zaljev izloženi sjeverozapadnom vjetru, a i bura i jugo u njima pušu žestoko, ali ne stvaraju valove, izuzev u Loparskom zaljevu, ostajemo na toj strani Raba bezbrižno i opušteno, a kasniji će događaj pokazati - i prilično nesmotreno.

KADA SIJEVA NA ZAPADU, NE SIJEVA NIZAŠTO!

Ili kako bi to rekli istarski ribari: *“C’è lampiza in ponente, non lampiza mai per niente!”*

Je li te noći, 12. srpnja 2016. uoči spomendana Majke Božje Bistričke, koja će biti važan detalj na kraju ove priče, dok smo s četiri broda nesmotreno ostali noćiti na dva sidra vezani *alaj* u jednoj vali Supetarske drage jugozapadno od oznake pličine, zaklonjeni dvama otočićima i poluotokom, sa zapada sijevalo ili nam je, zanesenima idilom ljetne noći, to empirijsko upozorenje promaklo, ne da se više utvrditi. Sigurno je tek da sam, uvlačeći se u vlažan krevet, letimično bacio oko na barometar, utvrdivši da je atmosferski pritisak stabilan i da je Aldo, uvijek na oprezu, provjerio prije odlaska na spavanje vremensku situaciju na aplikaciji Vrijeme i radar. Dakle ništa nije najavljivalo događaj koji nas je prenuvši iz prvog sna pošteno razbudio i dobro nam utjerao strah u kosti.

Prvi nalet vjetra stigao je silovito, oko pola sata iza ponoći. Jesu li sidra Plavog i Serđa, kojima smo bili usidreni tada zaorala, a naši brodovi našavši se u dubljem moru krenuli nekontrolirano niz vjetar, ili smo mi

ostali usidreni, a sidro jedrilica, usidrenih do nas, zaoralo? Je li kormilo na Serđovom brodu tada oštećeno, ili se to dogodilo kasnije? Je li Serđo već tada izgubio sidro? Pitanja su na koja nitko od nas nema odgovor. U strci dok smo još bunovni palili motore, kako bismo njihovom snagom održavali brodove na mjestu dalje od obale, Plavi je uspio podići svoje sidro, a Aldo je za to vrijeme prerezao konope između njihovih brodova. Na moju, ali i na Serđovu sreću, što on nikako da prizna, jer mu ne da ponos iskusnijeg, u toj nesreći naši su brodovi ostali vezani zajedno. Kako bilo da bilo, naša dva broda krenula su nošena vjetrom niz valu, a nas dvojica uvjereni kako nas vuče Serđov brod, teži i s nekoliko puta snažnijim motorom. A onda odjednom tik pred našim pramcima prvo, strma kamena obala pa ploča s nekim natpisom, a onda jezivi zvuk kobilica dok stružu po hridi. Nasukali smo se! Ali gdje? pitam se. *Jutarnja zvijezda* je vezana na Serđovom lijevom boku, a nasukali smo se pramcima i njegovim desnim bokom. Vrtim u glavi izgled uvale u kojoj smo bili usidreni. Ima li u njoj tako visoke i strme obale? Ima. Pri ulazu u nju, onom okrenutom otvorenom moru, su otočići i pličine.

Pred neveru

Pitam se tko će nas ovdje pronaći prije nego se potpuno razdani, a onda i kako smo uopće tu dospjeli? Dok vrtim u glavi događaj, pregledavam ima li prodora vode i stavljam Grgi pojas za spašavanje, javi se Serđo: „*Kod mene je sve u redu; sasvim malo slini u santini. A kod tebe?*“ Zasad ne vidim tragove prodora, no to još uvijek ne znači da ga neće biti. Dižem tendu prvo na desnom boku, onom na kojem je Serđo, a onda i na lijevom, kako bih mogao podrobnije procijeniti situaciju i ugledam dugačak red gusto načičkanih svjetala javne rasvjete i kuća, ispred kojih promiču crvena, zelena i povrh njih bijela svjetla - navigacijska svjetla brodova što plove gore-dolje zaljevom u iščekivanju da se vjetar smiri. Dakle, nasukali smo se na jednom od ona dva otoka koji dijele uvalu od zaljeva, na obali okrenutoj zaljevu.

A onda se *Jutarnja zvijezda* iznenada zaljulja – znak mi je to da nije čvrsto sjela na hrid. Dovikujem Serđu, koji zavučen u *santinu* traži oštećenja, dobru vijest da je kobilica *Jutarnje zvijezde* slobodna i da ću nas pokušati odsukati snagom njezina motora. Lagano, da ne izazovem štetu, zavezem krmom. Dodam još malo snage motoru. Konopi se zategnu, Serđov se brod nagne prema *Jutarnjoj zvijezdi*, na trenutak kao da se premišlja, a onda se i on lagano zaljulja i poslušno krene prema dubljem moru. Odsukani smo. Jupii! Serđo mi dovikuje lošu vijest kako ga kormilo ne sluša, izgubio je sidro, a ima i mali prodor vode. Ne preostaje nam ništa drugo nego da ovako vezani alaj plovimo s ostalima s jednog na drugi kraj Supetarske drage, čekajući da se vrijeme smiri. Konačno, oko četiri ujutro mogu spustiti sidro u plitko pri dnu zaljeva, tik do marine i središta Supetarske drage, razvučene duž obje strane zaljeva. Nazdravimo si čašicom i odemo pileći. No san nikako na oči. Serđo i Nevenka spavaju pa palim motor na *bajbotu* i s Grgom otplovim na suprotnu, zapadnu obalu zaljeva. Prođemo mimo *Plavog II* usidrenog nedaleko, a vidim i *Aminu* usidrenu gotovo uz obalu. Svi smo na broju s *banjašugama* izvan mora – Bogu *fala* i Majci Božjoj Bistričkoj! Privežem *gumon* uz mali mol među barke domaćih pa Grga i ja krenemo još pustom šetnicom duž zaljeva. Na toj je strani uglavnom noviji – apartmanski i restoranski dio Supetarske drage. Odvojen je od starijeg dijela mjesta s druge strane, kopnenim dijelom drage, koji se nastavlja na zaljev i kojega za plime more preplavi. Taj stariji predio mjesta stisnut je uz more šumovitim brdom Kamenjak i cestom što vodi u Rab i na drugu stranu u trajektnu luku u Loparima.

Na brodu sam bio rastvorio kartu i pokušao rekonstruirati našu noćasnju putešestviju, a sada ću to učiniti i *in vivo*. Negdje na pola dužine zaljeva mali poluotok drži se uskim sprudom za obalu zatvarajući s njom dvije uvale. Gornju manju, u kojoj je pred jutro Aldo bacio sidro i s druge

sjeverozapadne strane, prostranu uvalu Dumići, u kojoj smo bili noćili. Od zaljeva uvala Dumići odvojena je otočićima Šailovcem i Sridnjakom, a sa sjeverozapada, prema otvorenom moru zatvara je veći Maman. Upravo je zbog njih uvala Dumići najsigurnije mjesto za sidrenje u inače vjetrovitom zaljevu, a i dno u toj uvali drži dobro. Da smo se prije odlaska na spavanje povukli bliže dnu uvale, tik do konopa i plutača kojima je označeno kupalište, vjerojatno ne bismo doživjeli havariju. Očiti razlog našeg nasukavanja je oštećeno kormilo na Serđovom brodu koji nas je kao teži i snažniji, ali onesposobljen za upravljanje, odvuкао na sprud otočića Šailovca.

Vraćajući se istim putem natrag, pažnju mi privuče mala kapelica suvremene arhitekture, na moje iznenađenje s crnim kipom Majke Božje – nesumnjivo kopijom kipa Majke Božje Bistričke u Mariji Bistrici. Do kapelice klupa i na njoj *nono* neki. Sjednem do starine i započnemo razgovor. Istina, ne razumijem ga posve što zbog otočkog dijalekta, što zbog krezubih mu usta, ali shvatim da je ne tako davno Supetarsku dragu zadesila velika tragedija i da su mještani u sjećanje na nju podigli kapelicu, a na nagovor svog župnika, koji je bio iz gornjih krajeva, u nju stavili kip Majke Božje Bistričke.

Nešto kasnije svih nas se sedmero okupilo u kafiću do kapelice na jutarnjoj kavi. Prvo smo pretresli noćasnji događaj utvrdivši jednoglasno kako smo imali veliku sreću u nesreći, a onda nam Aldo skrene pozornost na *Aminu*, usidrenu preko puta. Ni metar od krme iz mora viri hrid koja nije označena na karti, a nema je ni na GPS-u. Ne znajući da mu je po krmi i Aldo bi se na nju nasukao da je kojim slučajem pri sidrenju ispustio još metar sidrenog lanca više. Nazdravimo božici Fortuni i sv. Nikoli na sretnom završetku, a onda kraj kapelice zapalimo svijeću Majci Božjoj Bistričkoj, koja je nama *nevjernima* eto, uslišala one naše molitve.

Da smo doista imali veliku sreću, saznali smo od lučkog kapetana, kada smo Serđo i ja došli u kapetaniju prijaviti štete od nasukavanja. Garbinada koja se te noći digla, puhala je na trenutke i brzinom od preko 70 čvorova na sat, a lučka kapetanija zaprimila je tokom noći pedesetak prijava havarija i poziva u pomoć.

Vraćamo se na brodove s dogovorom da se sva četvorica vežemo u marini, jer snažni sjeverozapadnjak, koji je zapuhao nakon garbinade, ne sluti na dobro za sve one koji su na sidru. Privezani u zavjetrini marine Serđo i ja zaronimo, kako bismo detaljnije utvrdili kakvih su razmjera oštećenja. Ja mogu biti zadovoljan, no oštećenja na Serđovom brodu

zahtijevaju hitno saniranje pa je Serđo morao dati dignuti brod i obaviti popravke, barem u mjeri koja će mu omogućiti da se sigurno vrati u Pulu.

Četiri smo dana proveli u Supetarskoj dragi, čekajući da u marini pokrpaju oštećenja i poprave list kormila, kako bi lučki kapetan dao dozvolu da brod isplovi. Dane smo kratili šetajući Supetarskom dragom, njezinom okolicom i sjedeljama u kafiću.

Supetarska draga je dobila ime po samostanu i crkvi sv. Petra u dragi (Sanctus Petrus in Valle). Šetajući s Grgom cestom prema Rabu, put nas je odveo do kamenite uzvisine nad supetarskim poljem. Na uzvisini stoji crkva sv. Petra, danas trobrodna bazilika s tri apside, sagrađena na romaničkim temeljima i sačuvani je dio nekadašnje benediktinske opatije iz druge polovice 11. stoljeća. Neobično nizak zvonik, koji je nakon udara groma početkom 19. stoljeća skraćen za dva kata, nosi zvono iz 13. stoljeća, koje se smatra jednim od najstarijih zvona u Hrvatskoj. Pored bazilike vide se ostaci samostana o čijem su osnivanju sačuvana dva dokumenta: darovnica kojom rapski biskup daruje zemljište za gradnju samostana i potvrda kralja Petra Krešimira IV. o osnivanju samostana. Još jednu zanimljivost krije plodno supetarsko polje i Veli potok koji teče njime - jedini sačuvani mlin na otoku koji sadrži originalne dijelove iz srednjeg vijeka. Sunce je nisko na zapadnom nebu kada smo nas dvojica krenuli natrag u marinu. Idiličnu slika vrtova i obrađenih polja Arkadije, na kojima sagnuti ratari u svježini predvečerja beru urod, uokviruje s istočne strane gorski lanac što se pruža uzduž otoka s najvišim vrhom Kamenjakom visokim 410 metara, a sa zapadne su blage padine obrasle crnogoricom. Nadomak Supetarske Drage iz vrta prebogatog pomidorima, kukumarima, blitvom, krumpirom, jedan nam čovjek naslonjen na motiku ljubazno domahne. Riječ po riječ o tome kakav je to pas, otkuda smo i tako redom, naše druženje završi punom *boršom* svježe *verdure* i riječima „*Nek vam se nađe*“. Grga i ja vratimo se na cestu, a gostoljubivi mještаниn iskapanju krumpira.

Dan dulje od datog roka pričljivi je majstor završio nužni popravak u obujmu koji je zadovoljio lučkog kapetana i on je dozvolio da Serđov brod može natrag u more.

Drugo će jutro Serđo i Nevenka za Pulu. I ja ću s njim – ne mogu ga iz solidarnosti ostaviti da plovi sam. Plavi, Vesna, Aldo i Daria ostaju potrošiti one dane koji su im preostali do roka kad se Vesna i Daria moraju vratiti u Pulu, a čini mi se da je ostalo i nešto one fine creske janjetine.

„*Drugog ćemo ljeta sigurno na Vis, ako ne ostali, nas ćemo dvojica sami*“, tješi me Serđo.

Plavi II u prolazu kroz Malološinjski tjesnac

Lampadina

V.

DVIJE I SEDAMNAESTA - LJETO BEZ KRSTARENJA

Ulaskom u Novu godinu ničim se nije dalo naslutiti kako za mene ovog ljeta neće biti plovidbe; ne samo one dugo iščekivane do Visa i možda dalje na jugoistok, već ni uobičajenog prelaska Kvarnera. A te je 2017. dvadeset godina mog druženja s *Jutarnjom zvijezdom*. I baš sam na tu, tako mi važnu i okruglu godišnjicu, morao propustiti prelazak Kvarnera, što je meni i ostalima iz *Majne grupe*, zapravo sasvim bezrazložno, sinonim za dobro krstarenje.

RADEK, DAJ SI KURAJA!

Početak travnja na kontrolnom pregledu kod urologa dijagnosticiran mi je sarkom u trbušnoj šupljini, a već početkom lipnja završio sam na operacijskom stolu. I tako sam, umjesto u kokpitu *Jutarnje zvijezde*, gotovo čitavo ljetno proveo u bolnici, oporavku kod kuće, a tek nakratko, na kraju ljeta i na *Jutarnjoj zvijezdi*. A onda sam prije kraja godine – da ne povjeruješ, završio na još jednoj operaciji, ovog puta tumora na debelom crijevu.

Dok sam poslije operacije sarkoma ležao *priheftan* za krevet silnim cjevčicama, još omamljen od operacije, kratim vrijeme žaleći samog sebe

što ovog ljeta neću zajedno s *Majne grupe* prijeći Kvarner, ploviti kanalima i među otocima sjeverne Dalmacije do Visa. Prvi sam put zajedničko krstarenje propustio one godine kada sam mijenjao isluženi Torpedo isto tako islužanim Hanomagom. I dok su ostali iz *Majne grupe* toga ljeta krstarili srednjim Jadranom, Ido i ja smo, moram si to priznati iako teška srca, doista uživali u čarima medulinskog akvatorija. Nekoliko godina poslije, krstarenje s *Majne grupe* neplanirano mi je svedeno na svega tjedan dana zajedničke plovidbe Raškim zaljevom. Istina, bio je to zanimljiv i uzbudljiv, a na mahove i opasan tjedan.

Drugi dan prisjetim se sreće koja me obuzima kada se pod nogama ljulja paluba i to mi da *kuraja*, ublaži tjeskobu i onaj nesnosan osjećaj nemoći što ga izaziva ležanje u bolničkom krevetu pa pustim da u tišini bolničke sobe misli otplove u Raški zaljev.

Na Jutarnjoj sam zvijezdi i prvi ću put ploviti duž čitavog Raškog zaljeva. Nakon zajedničkog noćenja u Portiću, uvali na jugoistočnoj strani Kamenjaka, Plavi, Aldo i Serđo žure svojim motornjacima naprijed, a Nero i ja plovimo za njima laganini, držeći se otvorenog mora kako bismo uhvatili što više vjetra. I dok Jutarnja zvijezda klizi pod punim jedrima lagano nagnuta na desni bok, po lijevom nam boku promiče Proština i njezine uvale: Kuje, Budava, Duga uvala, Krnički porat, dok po pramcu lijevo gledam na rt Ubac i istoimeni poluotočić na samom ulazu u Raški zaljev. Između njega i rta Koromačno na mrkoj pozadini mediteranskog raslinja, kojim je Ubac obrastao, od mora se uzbrdo diže bijela mrlja. Još sam daleko i golim se okom ne razabiru detalji, ali znam da je to Koromačno. Mjesto s tvornicom cementa i lukom za utovar, nad kojom bageri danonoćno kopaju po utrobi Upca sirovinu za proizvodnju cementa. Cementara je danas u vlasništvu međunarodne kompanije pa se tako i istarskim cementom iz Koromačnog (i Pule) uz kvalitetni istarski kamen, koji se vadi posvuda na poluotoku, gradi po svijetu – baš kao nekada.

Poviše raskopane utrobe Upca, 475 metara nad morem stajala je gradina, naseljena od ranoga brončanoga do kasnog željeznoga doba, ali su joj ostaci uništeni kopanjem vapnenca i lapora. Sjeverno od mjesta gdje je stajala gradina, crkvice je sv. Ivana Glavosjeka iz 13. ili 14. stoljeća, romaničkog sloga, s polukružnom apsidom i ostacima fresaka. Osim fresaka krasili su ju do obnove u 20. stoljeću, jednostruka preslica i lopica¹⁷ – meni

---

¹⁷ lopica: naknadno dograđen natkriveni prostor ispred ulaza, uglavnom kod crkvice građenih u ranom srednjem vijeku kako bi bogoslužju moglo prisustvovati više vjernika

tako očaravajuća, uz freske i glagoljaške natpise zaštitni znamen gotovo svake istarske crkvice sagrađene u doba romanike i gotike.

Plavi, Aldo i Serđo odavno su spustili sidra u idiličnoj, ali doslovno premaloj uvali nasuprot Sv. Mikuli, zauzevši gotovo čitavu, kada je Jutarnja zvijezda doplovila. Gusta borova šuma okružila je žalo na dnu vale, do kojega se očito može samo morem, jer u tom beskrajnom zelenilu, što se penje od žala strminom, ne nazire se ni put ni staza.

Dan smo proveli roneći pidoće, kojima ova boćata voda obiluje, a navečer su ih Vesna, Daria i Nevenka spremile na buzaru za prste polizati. Pred jutro je zapuhalo duž kanala, gurajući nam brodove prema stijenama i nagnalo nas da potražimo sigurnije mjesto za sidrenje.

Raški je zaljev dugačak oko 12 kilometara i prosječne širine približno kilometar. Dubina zaljeva varira; od 44 metra na ulazu u zaljev, do 10 metara u luci Bršica, pri njegovom dnu. Dalje od Bršice prema ušću Raše mnoštvo je pličina s dubinama manjim od 3 metra koje mijenjaju položaj zavisno od struje i vjetra. Raša svojim nanosima malo-pomalo zatrpava zaljev, naročito duž zapadne obale. Obje obale zaljeva su strme i nepristupačne, građene uglavnom od vapnenca, obrasle oskudnom sredozemnom vegetacijom. Raški je kanal dobio na važnosti s početkom primjene parnog stroja. U 19. stoljeću sagrađena je u Bršici utovarna luka za ugljen iz obližnjih ugljenokopa. Nakon Velikog rata, za talijanske uprave Istrom provedena je melioracija doline Raše uzvodno od ušća, pretvarajući močvarnu dolinu u plodno polje. Nakon oslobođenja u Bršici je izgrađen terminal za utovar drva i stoke. Zatvaranjem ugljenokopa u Raši, Labinu i Tupljaku, luka Bršica pomalo gubi važnost.

Tri nas je dana orkanska bura držala zarobljene u Tunarici, jedinoj od bure sigurnoj vali Raškog zaljeva, u koju smo se uspjeli skloniti u zadnji čas. Da je vrag odnio šalu i da trebamo potražiti dobar zaklon, opomenuo nas je jedan snažan reful bure koji je zamalo nasukao Jutarnju zvijezdu i Plavog II. Plavi i ja tražili smo u blizini ušća mjesto gdje ćemo sidriti kad budemo išli na onu plovidbu gumenjacima Rašom uzvodno. Naše „čupanje“ iz zagrljaja pijeska i vjetra Aldo i Serđo promatrali su sa sigurnosti dubljeg mora.

Nakon avanture u Raškom zaljevu, nažalost, morao sam natrag u Zelinu, a Majne grupe je otplovila u Cres, nastavljajući ljetno krstarenje bez mene.

Ugodu sanjarenja prekine medicinska sestra vrativši me u javu, stavljajući novu dozu infuzije.

KONAC LJETA PROVEO SAM PLOVEĆI DO FRAŠKERIĆA I VINKURANSKE VALE

Činjenicu, da imam čak dvije zloćudne bolesti, nasreću različitih patologija, ni u jednom trenutku nisam doživio kao kraj svojih snova, niti sam imao osjećaj kakvog straha ni prije ni poslije operacija koje su uslijedile. Stoga je valjda i oporavak nakon svake (a bilo ih je ukupno četiri za godinu i pol), a posebice nakon one prve, koja je bila teška i dugo je trajala, tekao začuđujuće brzo. Zastrašujuće veliki rez koji se protezao duž čitave trbušne šupljine, brzo je zarastao. Još prije operacije kirurg mi je obećao da ću prije kraja ljeta na more. Za mene je to značilo plovidbu. Istina, ne dalje od rta Kamenjak - ne zato, jer se nisam osjećao sposobnim, već stoga što je *Majne grupe* otišla i vratila se s krstarenja. Zabrinjavalo me i dodijavalo mi jedino to što rana na mjestu drena stalno curi. Hvatala me je nelagoda već pri samoj pomisli da uđem u more s rupicom na trbuhu, dok je oko *Jutarnje zvijezde* usidreno pedesetak i više brodova. Stvar je riješila Vesna. Svakog sam dana dolazio u njezine *Zlatne ruke* – ustanovu za njegu u kući, na previjanje, jer se nisam želio odreći spavanja na *Jutarnjoj zvijezdi*. Stavljala bi mi vrećicu koja vodonepropusno prijanja na ranu i stvar je bila riješena. Uživanje u izležavanju na sunčanoj strani *Jutarnje zvijezde* usidrenoj zavisno od vjetra tog dana - ispred Fratarskog otoka, Fraškerića, Banjolskog kampa ili u Vinkuranskoj vali, kvarila je tek pomisao da po povratku u Sveti Ivan Zelinu moram na kolonoskopiju. Više od straha o mogućem pozitivnom nalazu i uspjeha možebitne operacije, mučio me je strah od samog pregleda i pomisao da ću vjerojatno još jednom morati otrpjeti svu mrsku mi bespomoćnost za ležanja na intenzivnoj i na odjelu, pri prvim ustajanjima i mirovanju kod kuće u iščekivanju sljedećeg ljeta.

Grga i ja gotovo bismo svakog jutra isplovili. Nakon Grginog jutarnjeg trčanja i mog dugog ispijanja kave u Volti uz listanje Glasa Istre, *ćakula* s prijateljima, surfanja po portalima, odlaska Vesni na previjanje i nabavku *spize*, palim motor i skidam *cime*.

Boravak na sidru u dobro poznatom akvatoriju nije imao čar krstarenja ni uzbuđenja koje ono donosi. Tek malo adrenalina unijelo bi u tu svakodnevicu isplovljavanje po jugozapadnjaku ili buri koja je tog ljeta češće puhala od uobičajenog prosjeka za ljetne mjesece.

Tri otočića: Veruda, Fraškeric i Frašker s obalom kopna zatvaraju morski prostor od rta Verudica sjeverozapadno od otočića Verude do Bumbišta, jugoistočno od uvale Cintinera, štiteći Verudski kanal, uvalu Soline – popularnu Vinkuransku valu i Cintineru, od valova iz III. kvadranta.¹⁸ Na tom relativno malom dijelu pulskog akvatorija, tradicionalnom okupljalištu mahom domaćih, zna se posebice u doba vikenda usidriti stotinjak i više brodica. Zbog njih dan na sidru pod Fraškericem ili u Vinkuranskoj vali samo naizgled djeluje monotono. Ponekad su se Grgi i meni pridružili Aldo i Daria, popodne bi došli Serđo i Nevenka pa smo nas šestero, njihova djeca i unučad, brodovima vezanim *alaj*, uživali u završetku ljeta i kovali planove za krstarenje idućeg ljeta. Vikendom bi isplovili Plavi i Vesna i *Majne grupe* bi bila na okupu.

Došli bi i moji: Ivanka, Maja s djecom, Marijan i Danči s djecom i vrijeme povratka u grubu svakodnevnicu kopna začas je došlo.

DOK PIŠEM, NADAM SE - ŽIVIM

Kako ni treće ljeto zaredom nisam uspio otploviti put Visa, preostalo mi je ili da odustanem od pisanja već započetog putopisa, ili da putopisanje nastavim *plovidbama* kroz sjećanja što su spremljena u mojoj memoriji i koja mi hrane dušu kroz sve mjesece provedene na kopnu, iščekujući da mi se božica Fortuna smiluje jednog od sljedećih ljeta, kako bih ostvario ono što sam planirao pred više od tri godine. Važući između tih dviju mogućnosti, prevagnule su obaveze iz ugovora s nakladnikom i moje zadovoljstvo prvim poglavljem kojega sam već bio napisao. Zapravo, kada bolje razmislim, poslušao sam svoju podsvijest koja mi je šaptala kako mi u svojoj mucijeradi na putopisu zapravo daje *kuraja*, ulijeva optimizam i ufanje. *Dum spiro spero* - Dok pišem, nadam se – živim, rekli su stari Latini. I doista

---

¹⁸ III. kvadrant: *treća četvrtina obzora i kompasne ruže*. Svaki kvadrant u kvadrantnoj podjeli ima od 0° do 90° za razliku od kružne – novije podjele uvedene u 19. stoljeću, kod koje je obzor razdijeljen od 0° do 360°. Kvadrantni sustav koristi se u kardinalnom sistemu označavanja pličina i podrtina, a često i kod smjerova vjetrova. Prvi kvadrant SI pokriva prostor od sjeverozapada do sjeveroistoka, drugi kvadrant II, od sjeveroistoka do jugoistoka, treći JZ od jugoistoka do jugozapada i četvrti SZ, od jugozapada do sjeverozapada. Vjetrovi i valovi iz III kvadranta na Jadranu su jugo, oštro i jugozapadnjak ili garbinada

je tako bilo. I zato sam još u Puli te 2017. doradio prvo poglavlje, a odmah po povratku u Zelinu nastavio pisati prema novom obrascu.

Ljeto kuca na vrata. Osjećam ga kroz prozore trećeg kata bolnice u Dubravi kao osunčani, nijemi djelić zagrebačke svakodnevnice čiji zvukovi ni mirisi ne dopiru tako visoko.

Što raditi? Predati se i sažaljevati samog sebe, ili zaploviti kroz sjećanja i ufanje da će mi se plan iz 2014. ispuniti iduće ljeto. Prizvavši sjećanja ponovno sam zaplovio do nekih od mjesta koje sam ionako bio planirao iznova obići. Padne mi napamet kako sam prije 21 godine, baš u ovo doba, prvi put zaplovio *Jutarnjom zvijezdom*. Obuzmu me emocije, prepustim se sjećanjima i bi mi lakše. Prizvavši ih, otplovim do nekih od mjesta koje sam ionako bio planirao iznova obići

PRVA PLOVIDBA

Prva plovidba tek kupljenim brodom, ako izuzmem nekoliko vikenda plovljenja Solinskim (Klimnskimi) zaljevom na sjevernoj strani otoka Krka, kako bih saznao brod kojemu ću dati ime *Jutarnja zvijezda* može, bila je ona iz Klimna u Medulin.

Maja i ja pomalo nepromišljeno, bez dovoljno iskustva i svakako nepripremljeni, uputili smo se na 60 milja, za nas tada dugoooo! putovanje duž Kvarnerskog zaljeva. Kvarnerskim zaljevom u širem smislu zovemo morski prostor između istočne obale Istre do luke Jablanac u Velebitskom kanalu. A u užem, onim kojim ćemo ploviti Maja i ja, Kvarnerom zovemo more između istočne obale Istre od rta Kamenjaka do Plominskog zaljeva i zapadne obale Cresa, Unija i Lošinja.

Dok sam zanesen skidao cime još u mrak utonulom i uspavanom Klimnu, na trenutak me, usprkos neizvjesnosti, obuzme radost.

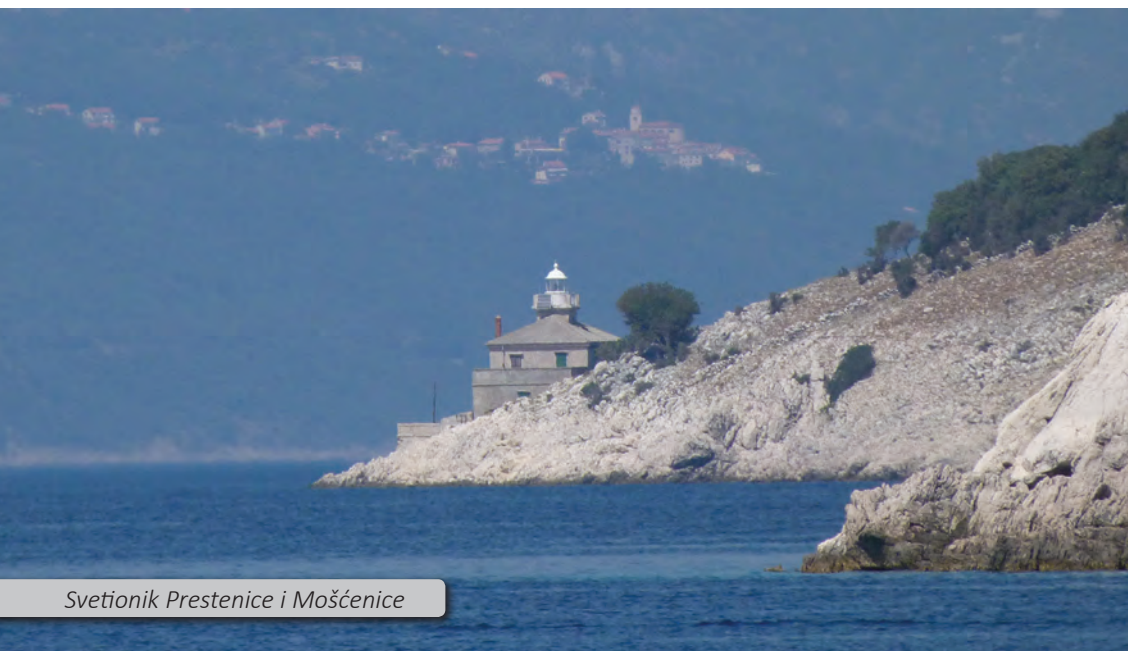
U Riječki zaljev – dio Kvarnera, ulazimo kroz Tihi kanal morskim prolazom između kopna i Krka. Na izlazu iz kanala mahnemo za rastanak otočiću Sveti Marko preko kojega Krčki most spaja otok i kopno. Torpedo jednolično brekće gurajući još bezimni brod kroz kasno lipanjsko svitanje

Riječki zaljev: ulaz u Tihi kanal

kao po ulju mirnom moru, procjenjujem s kakvih četiri, četiri i pol *čvora*. Dok smo još plovili kroz Tihi kanal, odabrao sam dva orijentira mjereći vrijeme plovidbe od jednog do drugog. Na osnovu te, više odoka nego pomoračke metode, zbog približno određenog prijeđenog puta u nautičkim miljama u jedinici vremena, izračunao sam brzinu u čvorovima. Gotovo kao u ona stara vremena, iz kojih i potječe naziv mjerne jedinice za brzinu svega na moru; plovila, vjetra, struje, kada se brzina jedrenjaka mjerila napravom zvanom log.

Na izlasku iz kanala uhvatimo kurs prema Mošćeničkoj Dragi na istarskoj obali s naumom da prijeđemo s jedne na drugu stranu Kvarnera i nastavimo plovidbu duž obale najvećeg i meni najljepšeg jadranskog poluotoka. Dok svjetionik Prestenice na Cresu ostaje po krmu, na Istarskoj strani orijentir su mi Mošćenice, srednjovjekovni gradić na 173 metra visokoj hridi iznad Mošćeničke Drage. Iznad nje u gudurama Učke borave

Svetionik Prestenice i Mošćenice

dusi starih Slavena, njihovi bogovi Perun i Volos i vile Učkarice, što su gradile pulsku Arenu prenoseći od sumraka do zore kamen s Učke.

*„Unutar ovog vrletnog graničnog područja istarski se poluotok ističe kao plodan i šumovit, naročito ako ga usporedimo s Dalmacijom, jer je Istra u toj usporedbi rajski vrt. Krajolik je valovit, a u unutrašnjosti postiže znatnu visinu, ali je jedina planina Monte Maggiore (Učka) blizu Rijeke, koja se diže do skoro pet tisuća stopa, a kako se nalazi nedaleko od mora, predstavlja vrlo imponantnu fasadu prema Kvarneru“, zapisao je T. G. Jackson 1887. godine u svojoj putopisnoj trilogiji *Dalmatia, The Quarnero and Istria*.*

Još je prohladno pa samo virimo ispod nadkabine, uživajući u pogledu preko pramca na Liburniju – zemlju Liburna, ilirskog plemena koje je vladalo istočnom obalom Jadrana od rijeke Raše do rijeke Krke.

Strmo zaleđe uskog obalnog pojasa penje se Učkom. Daleko smo od kopna, a do uspona sunca nad Velebit još treba *ura* pa se ne mogu jasno razaznati boje na kopnu. Razabirem tek svjetlije i tamnije nijanse nekog neodređenog zagasitog kolorita. Uz more svjetlijeg, zbog onih gusto naseljenih gradića Opatijske rivijere što se upravo bude. Stoljetne šume koje se uzdižu nad gradićima rasvijetljenih ranojutarnjom svakodnevicom, nešto

su zagasitijeg, dok se planinski greben, obrastao niskim mediteranskim raslinjem i ispresijecan strmim golim stijenama, koji se proteže povrh šume, već okupao nježnom svjetlošću što će uskoro prijeći u crvenkasti odsjaj.

Kao kakva niska, gradići poredani na uskom pojasu uz more, protežu se desno od pramca: Mošćenička Draga, Medveja, Lovran, Ika, Ičići, Opatija, Volosko - klasicistički i ljupki ljepotani podignuti na mjestima gdje su od pamtivijeka bila skromna ribarska naselja ili, kao u Lovranu, i srednjovjekovna utvrda. Odavde s mora uočava se agresivnost nad krajobrazom njihovih ovovjekih kućerina, što se od onih povijesnih penju Ćićarijom i Učkom i narušavaju brižno njegovanu stoljetnu ravnotežu pomno urbanizirane obale i idiličnog krajobraza nad njom. Njihovom neuklapanju u krajobraz ne pomaže ni skrivanje među one oduvijek tamo „*miće kot suzice vele*“, ni zavlačenje u dubinu ćićarijske i učkarske šume. Dapače, samo naglašava njihovu odbojnost oku i duši. Nadvisuju ih tek, no čini mi se ne zadugo, još uvijek zidinama opasani gradići, građeni na istaknutim položajima iz vremena kada je sigurnije bilo živjeti dalje od mora: Kastav, Veprinac i Mošćenice. Obala Liburnije, što se protegnula pak lijevo od pramca, strmije se diže od mora i zato je slabo naseljena.

Zasad dobro napredujemo. Prije kakvih pola sata ostao je lijevo po krmi strmi i tamni rt Jablanac na sjeverozapadnoj obali Cresa. Rumenilo, što najavljuje izlazak sunca, razlilo se nad Krkom i Velebitom mu nasuprot. Usprkos razigranosti boja koje ulijevaju optimizam, spoznaja da smo posve sami na Kvarneru, navalila je na mene teret odgovornosti za Maju i brod. A onda Maja pokaže u daljini desno od pramca na bijelu točkicu, koja tek što se odvojila od kopna. To prvi jutarnji trajekt za Cres napušta luku u Brestovi na putu za Porozine. I bi mi lakše. Grč u želucu, što se javio u Klimnu čim sam usmjerio pramac ka izlazu iz zaljeva, netragom nestade.

Negdje poslije sredine Kvarnera odustajem od nakane plovidbe uz obalu – oduzet će nam previše vremena i usmjerim pramac prema vrhu Crne punte koja je duboko zašla u prolaz između Istre i Cresa. Lako uočljiv poluotok, taman zbog borove šume, strmo se i dugo spušta u more, tvoreći s obalom Cresa morski prolaz Vela vrata, istovremeno skrivajući ulaz u Raški kanal s njegove zapadne strane.

Na obali nekoliko sela i zaseoka i usamljeni srednjovjekovni Brseč na 157 metara visokoj litici nad morem, predzadnji je utvrđeni gradić uz obalu. Nezaboravan pogled na Kvarner i Cres s brsečkog belvedera, njegovih bedema i litice, nesumnjivo je bio inspirativan romanopiscu i pripovjedaču Eugenu Kumičiću.

Plomin, posljednji u tom lancu srednjovjekovnih gradića, donedavno gotovo zapušten i napušten, skriven je od pogleda s otvorenog mora. U svoj svojoj ljepoti razotkrit će nam se uplovimo li u uski i duboki Plominski zaljev strmih obala. Strmijih na sjevernoj strani, onoj gdje se Sisol, drugi po visini vrh Učke, strmoglavio u zaljev. Na suprotnoj obali nastavlja se lanac nižih brda. Do nedalekog ušća rijeke Raše još su visoka i nepristupačna, a onda se, prateći obalu, lagano spuštaju do rta Kamenjak – najjužnije točke Istre. U nastavku zaljeva duga dolina - plodno Čepičko polje bilo je prije gotovo 100 godina jezero, stisnuto između Učke, Čićarije i brda što se uspinju prema središnjoj Istri. Nad njime bdiju stari utvrđeni gradići: biskupski Pićan, ponad njega ljupko Gračićće i nedaleko njih Lindar što bdije nad sljedećom dolinom, onom Borutskom kojom teče ponornica Pazinčica. Na suprotnoj, zapadnoj strani polja u Šušnjevići, još se njeguje istro-rumunjski jezik starih Čića, a šume pod Učkom skrivaju ruševine usnulog grada Kožljaka. Mi žurimo da za dana stignemo na noćenje u Medulinski zaljev i ne možemo si priuštiti uplovljavanje u zaljev, kako bismo se nagledali ljepote glagoljaškog Plomina, još do početka 19. stoljeća važne luke na istočnoj obali Istre.

Maja sprema naš prvi zajednički doručak na otvorenom moru. Špek, sir i kruh što smo ga preksinoć kupili u Zelini, i *nes* s hladnim mlijekom – hladni *buffet*, šalim se. Kada nakon doručka ona preuzme *timun*, sjednem na krmenu *razmu* spustivši noge na minijaturnu krmenu platformu i prepustim pogledu da nesputano luta duž Cresa. Razma je uska i neudobna za sjedenje, no strme i puste litice Cresa toliko me zaokupljuju da i ne pomišljam na žuljanje stražnjice i trnce u nogama. Od rta Jablanac do Porozina obala mu je pusta. S druge strane, tamo na liticama iznad Kvarnerića gnijezdi se bjeloglavi sup – gospodar visina, jedan od četiri europskih strvinara, a posljednji u Hrvatskoj, kojeg nalazimo samo na kvarnerskim otocima Cresu, Krku, Prviću i Plavniku. Bjeloglavi sup je kao ugrožena vrsta zakonom zaštićen. Nekoliko ptica kruži visoko iznad creskih litica. Poučen onim što sam saznao o bjeloglavom supu za jednog posjeta Cresu koju godinu prije, pokušam odrediti radi li se o njima. Supovi imaju velika krila, gotovo trokutasta, kratkog su repa koji kao da je odrezan, a u letu drže malu glavu za tako veliku pticu, spuštenu prema dolje. No predaleko su pa mi ne pomaže ni onaj ruski durbin.

Nenajavljeno se s Učke digne lagani vjetar noseći oblake. Podižemo glavno jedro i razvijamo flok, ali ne gasim motor u bezrazložnom strahu da ga neću moći ponovno pokrenuti kada i ako zatreba. I s takvim slabim vjetrom uz povremeno *laprdanje* loše ugođenih jedara, *brkovi* pod

pramcem kao da su veći i bjelilji i u duši osjetim nespupanost kakva ovlada jedrilicařom uvijek kada zašušte jedra, iako mi motor brunda.

Crnu puntu ostavljamo po krmi. Preplovili smo više od polovice puta. U daljini se jedva nazire silueta rta Marlera. Nizak je pa se gotovo stopio s morem. Iza njega je Medulinski zaljev, naše odredište. Zbog onih oblaka što se još više nabiru na zapadu, zaplovimo bliže pod obalu, a po krmi se širom otvori pogled na ulaz u Raški zaljev. Na lijevoj obali rt Sv. Mikula sa svjetionikom. Visoko iznad rta srednjovjekovna crkvice sv. Agneze sa zvonikom na preslicu i gotičkim portalom. Davno joj Mleci odnesoše zvono! Bježeći s njime, brod im se potopi u nevremenu. Otada se, kažu za nevera ili bure koja je u 6 i pol milja dugom Raškom zaljevu izuzetno snažna, a zbog konfiguracije obale puše iz svih pravaca, čuje tugaljivi zvuk zvona. Pored Sv. Agneze ruševine odavno usnulog starog Raklja. Oni nešto noviji i još noviji, skrivaju se podalje od mora. U jednom *kantunu* starog rakljanskog groblja, na kojem Rakljani više ne pokapaju umrle, grob je istarskog velikana Mije Mirkovića¹⁹ *alias* Mate Balote, a nedaleko posljednjeg počivališta stoji mu rodna kuća u kojoj je mali muzej.

Zaljev Raše i rijeka Raša koja se na dnu zaljeva ulijeva u more, nakon što je prevalila 30 km puta kroz kanjon, oduvijek su bili svojevrsna razdjelnica u Istri. Politička, reljefna, klimatska... U I. tisućljeću prije Krista zaljev i rijeka bili su granica između Histra i Liburna. U doba Rimskoga Carstva Raša je bila granično područje između Italije i Ilirika. Cesta koja je povezivala *Polu s Tarsaticom* nije prolazila današnjom trasom, već preko Raškoga zaljeva. Srednjovjekovna hrvatska država se također protezala do rijeke Raše. Do nje je u 10. stoljeću dopiralo Tomislavovo kraljevstvo. Legendu o njegovoj kruni, žezlu i plaštu, koji su prema predaji tu sakriveni, i danas se može čuti u pričama mještana s lijeve obale Raškog zaljeva. Raški je zaljev potopljeni donji dio nekadašnje doline rijeke Raše, nastao izdizanjem morske razine.

Dok sam ovo pisao, palo mi je napamet kako sam poslije ove plovidbe samo još jednom zaplovio dijelom Kvarnera što je ostao iza nas i kako nikada nisam uplovio ni u jednu od onih vala ili luka pod Čićarijom i Učkom u kojima se skrivaju čarobni *mandrači* Voloskog i Lovrana. Gradići, čija imena, prema legendama, potječu od slavenskog boga Volosa (Volosko), ilirske božice Ike (Ika), grčke božice Medeje koja se kupala na prekrasnoj

---

¹⁹ Mate Balota: *akademik, književnik, ekonomista, sveučilišni profesor i novinar, hrvatski rodoljub, rođen 1898., umro u Zagrebu 1963.*

plaži Medveje. Tamo je i Sipar – najljepši žal na Kvarneru! „Vi ne znate moj bijeli Sipar i moje žalo gdje sam kao dijete malo letio za snima, lovio leptire, tražio školjke po žalu, čudio se vjetru i valu i moru i čekao kad ću na Učku goru da vidim vile i vilenjake što na krilatim konjima love sunčane trake. Vi ne znate Sipar i žal, moje carstvo malo, kao starac ne smijem tamo.“ (Rikard Katalinić Jeretov). Zato je Raški zaljev i neka moja granica, pa na tom i mom kufnu simbolično prekidam putopisanje o istočnoj obali Istre i vraćam se priči o *Jutarnjoj zvijezdi*. Ali vratit ću se ja u ovom putopisu još jedanput dijelu istočne istarske obale, onom od rta Kamenjaka do Raškog zaljeva.

Mandrač

POVRATAK U KREŠIMIROV GRAD

Za tri mjeseca, zadnjeg dana u kolovozu bit će 54 godine otkako sam na m/b Partizanka – jednim od legendarnih putničkih brodova Jadrolinijine bijele flote, preplovio gotovo polovicom Jadrana, ploveći od Pule do Šibenika.

Vraćajući se mislima u to vrijeme, pokušavam dokučiti koliko sam tada, klinac s netom navršenih osamnaest godina, bio svjestan onog što danas znam o sebi.

Kako ni treće ljeto zaredom nisam uspio otploviti put Visa, preostalo mi je ili da odustanem od pisanja već započetog putopisa, ili da putopisanje nastavim *plovidbama* kroz sjećanja što su spremljena u mojoj memoriji i koja mi hrane dušu kroz sve mjesece provedene na kopnu, iščekujući da mi se božica Fortuna smiluje jednog od sljedećih ljeta.

Važuci između tih dviju mogućnosti, prevagnula je riječ data nakladniku i zadovoljstvo prvim poglavljem koje sam već bio napisao. Zapravo, kada bolje razmislim, poslušao sam svoju podsvijest koja mi je šaptala kako mi u svoj toj mucu rad na putopisu zapravo daje *kuraja*, ulijeva optimizam i ufanje.

U plovidbi morem krije se moj bitak! Kada zakoračim na palubu broda, zapravo sam ono što jesam.

Čežnja, a vjerojatno i nostalgija potaknuli su da među prvim sjećanjima s bolničkog kreveta bude jedno od landranja Šibenikom 1963. godine, kada sam prvi put vidio tvrđavu Sv. Nikola na ulazu u kanal, a na izlazu puca nezaboravan pogled na Krešimirov grad kako se penje uzbrdo od mora, kupolu katedrale sv. Jakoba - graditeljsko čudo Jurja Dalmatinca s kraja srednjeg vijeka i tri gradske tvrđave. Iako (još) nisu pronađeni dokazi da se tu, kao u susjednom Skradinu, živjelo u prapovijesti i antici, fascinantna je znana povijest Šibenika - ona srednjovjekovna u kojoj se Šibenik prvi put spominje 1066. u darovnici kralja Petra Krešimira IV.

Volim se uvijek iznova vraćati u taj kutak Jadrana. Na onom mom popisu mjesta iz 2014. kojima se namjeravam barem još jednom vratiti, Krešimirov grad, rijeka Krka, Prokljansko jezero i Skradin pri samom su vrhu. Ne znam je li me više očarala prošlost grada i njegovi kulturno-povijesni spomenici, ili čudesan i neponovljiv krajobraz rijeke Krke.

Ulaz u Šibenski kanal Sv. Ante

Kako mi se u posljednje dvije godine nije ostvarila želja da doplovim do Visa i na povratku u Pulu još jednom u Skradinu vežem *Jutarnju zvijezdu*, pomalo depresivan, pomislio sam kako mi se želja možda nikada i ne ispuni.

Plovidba rijekom Krkom uzvodno, meni uvijek iznova prepuna romantike, započinje ulaskom u kanal svetog Ante – tjesnac kojega je rijeka Krka davno usjekla u strmim obalama na svom putu do mora. Na ulazu s istočne strane stoji srednjovjekovna tvrđava Sv. Nikola, a sa zapadne svjetionik sa signalnom stanicom.

Kanal je dobio ime po špilji sv. Ante koja se nalazi na padini brda Lobora (koje li simbolike u tom imenu!) na istočnoj obali kanala, a koja je stoljećima bila utočište pustinjaka. Umrle pustinjake sahranjivali bi ispred špilje. Imena umrlih kroz 17. i 18. stoljeće ostala su zapisana u crkvenim arhivima. U srednjem vijeku u špilji je uređena crkvice posvećena sv. Anti Pustinjaku, a prvi pisani zapisi o postojanju crkvice u špilji, datiraju iz 15. stoljeća. Uz središnji oltar iz 17. stoljeća u njoj se nalaze i ostaci bočnog

oltara nepoznate datacije te kamena krstionica iz 15 stoljeća. Kroz stoljeća crkva je više puta obnavljana i uređivana, a posljednji su radovi na njezinom uređenju izvedeni krajem 19. stoljeća.

Kanal je oduvijek bio važan za sigurnost Šibenika. Zato su kroz 14. i 15. stoljeće prolaz kanalom čuvale dvije torete²⁰ na samom izlazu iz kanala u prirodnu luku Šibenik. Između njih razvlačen je lanac kako bi zapriječio ulazak neprijateljskih brodova u luku.

Kada su Turci 1522. osvojili Skradin, otvorila im se mogućnost dolaska pod bedeme grada kanjonom Krke, prolaza njihove flote kroz kanal i time napad na grad iz dva pravca. Zato Mlečani, pod čijom je vlašću Šibenik bio, šalju 1526. Malatesta Bagliona, vojnog inženjera, da organizira obranu Šibenika, posebno s morske strane. Kako bi spriječio uplovljavanje turske flote u Šibenski zaljev, Baglion je predložio gradnju dviju tvrđava na ulazu u kanal. Jednu je namjeravao graditi na istočnoj strani kanala, na otočiću Ljuljevcu gdje je nekada bio samostan sv. Nikole, čije su ruševine tada bile vidljive, a drugu na zapadnoj obali, uz crkvu sv. Andrije.

Samostan sv. Nikole spominje se u povijesnim dokumentima iz 10. stoljeća. Između 10. i 14. stoljeća redovnici su napustili otočić preselivši se uglavnom u Šibenik, gdje su imali svoj hospicij pa je samostan postao ruševina. Kako je izgledao i koliku je površinu otočića zauzimao, ostalo je nepoznato.

Ma koliko je bila hitna i bitna, planirana gradnja tvrđava nije započeta. Pitanje njihove gradnje ponovno je aktualizirano 1539. godine. I novi je graditelj Gian Girolamo Sanmichelli odlučio graditi na mjestu nekadašnjeg samostana. Godinu dana poslije započinje gradnja imponantne tvrđave koju je Sanmichelli zamislio kao čvrstu i robusnu, a pri njezinoj izgradnji primijenio je sva tadašnja saznanja i dostignuća u gradnji takve vrste vojnih objekata. I ne samo to! Neka su njegova rješenja primijenjena po prvi put u Europi. Gradnja tvrđave, nazvane po srušenoj samostanskoj crkvi tvrđava sv. Nikole, bio je veliki građevinski izazov ne samo za graditelje, već i za Šibenik i Mletačku Republiku. Kao spomen na nekadašnji samostan, na tvrđavi je podignuta kapela posvećena sv. Nikoli, zaštitniku mornara.

Utvrda Sv. Nikola i danas, 480 godina poslije, ulijeva strahopoštovanje i plijeni poglede svojim skladom, ljepotom i dugovječnošću.

---

²⁰ toreta: *samostojeća kamena kula s kruništem na vrhu*

Nakon gradnje Sv. Nikole Šibenik je postao jedan od strateški najznačajnijih gradova na istočnoj obali Jadrana, čiji je značaj proizlazio i iz sigurnosti i neosvojivosti njegove luke. Uostalom, ta je sigurnost i neosvojivost dokazana i u Domovinskom ratu kada se grad našao u gotovoj istoj situaciji kao 1526. godine. Samo su sada iz Skradina prijetile paravojne formacije Srba potpomognute jedinicama JNA-e, a ispred ulaza u kanal brodovi ratne mornarice bivše nam države.

Na zapadnoj strani ulaza u kanal, na mjestu gdje je stajala crkva sv. Andrije na istoimenom otočiću koji je nasipom spojen s kopnom, sagrađen je svjetionik. U neposrednoj blizini svjetionika 20-ih godina prošlog stoljeća grad je izgradio Jadriju, moderno gradsko kupalište s kabinama, otvoreno u kolovozu 1922. godine.

Ratno doba, posebno ono u Drugom svjetskom ratu, donijelo je kanalu ponovno nemirna vremena. Tijekom rata unutar špilje sagrađen je bunker, čime je veći dio crkvice devastiran. S jugoistočne strane kanala je potkop u obali s dva otvora, kao zaštita za torpedne brodove pri bombardiranju, nazvan Hitlerove oči. S te iste strane, od sredine kanala sve do tvrđave, stoje napušteni vojni objekti, građeni od vremena kada je Šibenik bio ratna luka K.u.K. Kriegsmarine, do vremena kada je u njoj boravila Ratna mornarica JNA-e.

Na putu za Skradin 2010. godine morao sam u Šibeniku tankati gorivo. Dobrohotnošću lučkog *staffa* mogao sam na sat-dva ostaviti *Jutarnju zvijezdu* privezanu uz rivu jugoistočno od pumpe. Premalo za neki ozbiljniji obilazak grada, ali taman toliko koliko mi je bilo potrebno za jednu brzinsku šetnju u kojoj ću stići obići još jednom ono što je u Šibeniku najznačajnije i moći reći da sam bio u Šibeniku!

Kroz grad u smjeru jugoistok - sjeverozapad prolaze dvije paralelne i važne prometnice, koje se, napustivši područje grada na ulazu i izlazu spajaju, da bi dalje duž obale nastavile put Splita, odnosno na drugu stranu put Zadra, kao Jadranska magistrala.

Prostorom između njih i mora, koje je davno potopilo ušće rijeke Krke, proširio se grad. Danas puno veći, zacijelo i ljepši, ali zasigurno prometniji u svim značenjima te riječi od onog uspavanog povijesnog, ali i industrijskog kakvog pamtim iz 1963. prošlog stoljeća. Tada je južnija prometnica, što prolazi srcem grada, završavala na obali u čuvenoj šibenskoj

Varoši, znanom po rođenju mnogih koji su proslavili Šibenik. Iz Varoši na drugu stranu zaljeva Šibenčane, koji su odlazili kupati se na Jadriju i putnike namjernike na putu za Zadar ili Split, prevezio je trajekt. Danas Krku nešto uzvodnije premošćuje most čuven po svom *bungee jumping*u, a trajekt za Jadriju i Martinsku otišao je u povijest.

Gotovo trčeci uputim se s rive na Poljanu, središnji šibenski trg na kojemu je zgrada Hrvatskog narodnog kazališta i korzo, kulturni prostor svakog grada uz more. Vijugava Kalelarga, dućanska Ulica kralja Tomislava i okolne kale toliko uske, da sunce u njih tek nakratko uđe; stare, slikovite i romantične, vode kroz stari povijesni dio Šibenika do katedrale sv. Jakova. Velika u svemu; ljepoti, skladu, graditeljskom umijeću, raskoši pročelja i interijera, bogatstvu sakralnog inventara pa i u svojoj veličini. Stojim joj nasuprot na malenom trgu, okružena starim palačama i pojasom zelenila koji ju odvaja od rive. Nešto sjeverozapadnije na 70 metara visokoj uzvisini usred najstarijeg dijela grada, tvrđava je sv. Mihovila, ishodište iz kojeg se, vjerojatno u 9. stoljeću, počeo razvijati Šibenik, u jednom trenutku svoje povijesti, najveći grad na cijeloj istočnoj obali Jadrana. Na možebitno stvaranje njegovog još značajnijeg statusa, ispriječila se u prvoj polovici 17. stoljeća epidemija kuge poharavši grad u kojega Turci nikada nisu ušli. Čuvali su ga njegovi bedemi i moćne utvrde. Sjeverno od stare gradske jezgre, na brdu iznad grada uzdiže se tvrđava Sv. Ivan podignuta također u 17. stoljeću. Presudna je bila u obrani grada 1647. godine kada su Turci pod vodstvom Tekeli-paše pokušali osvojiti Šibenik s 20000 vojnika. U jednomjesečnoj opsadi grada, od 17. kolovoza do 16. rujna, poginulo je 4000 Turaka. U toj je bitki važnu ulogu odigrala i susjedna tvrđava Barone, izgrađena istovremeno kada i Sv. Ivan. Zahvaljujući genijalno postavljenoj obrani Šibenik je bio neosvojiv. Jer, da bi ga osvojili, Turci su prvo trebali osvojiti tvrđave visoko nad gradom ili ih zaobići, no tada bi se pod bedemima grada našli na udaru topova s tvrđava koje su im ostale za leđima. U dobro osmišljenoj revitalizaciji svih četiriju šibenskih tvrđava, koja i dalje traje, tvrđava Barone postala je tehnološki muzej o povijesti Šibenika iz razdoblja Kandijskog rata.²¹ Projekt vrijedan 1,4 milijun eura financiran je sredstvima EU fondova i grada Šibenika. Sve tri tvrđave danas unutar područja grada, meni su znane i pod drugim imenima. Tako stari Šibenčani tvrđavu Sv. Ivan zovu i Tanaja, što dolazi od talijanskog naziva za kliješta, jer obrambeni bedem na njezinoj sjevernoj strani ima oblik kliješta. Taj je način utvrđivanja prvi put primijenjen kao novo rješenje na tvrđavi Sv. Nikola.

---

²¹ Kandijski rat: *Mletačko-turski rat započet 1645., trajao 25 godina*

Tvrđava Barone znana je i kao Šubićevac, na čijoj su se terasi s prekrasnim pogledom na kanal Sveti Ante i otoke šibenskog arhipelaga, u moje vrijeme održavale plesne večeri. Tih je godina u Šibeniku bilo malo mjesta dobre zabave. 60-ih godina prošlog stoljeća na ples bi odlazili i u gimnaziju, dok su oni stariji i ljubitelji plesa, drugačijeg od tek nadolazećeg *rock end rolla* i *twista*, odlazili u hotel Krku na rivi i ondašnji Dom JNA-e na Poljani.

Tvrđavu Sv. Mihovil stari Šibenčani zovu i tvrđava Sv. Ana, zbog groblja i crkvice posvećene sv. Ani koji su unutar prostora tvrđave. Sveta Ana također je revitalizirana posljednjih godina pa s tvrđavom Barone tvori jedinstveni i reprezentativni kulturni prostor grada. Tvrđava je do 80-ih godina prošlog stoljeća bila u službi vojske. U vrijeme kada sam je boravio u Šibeniku, na njoj je bila signalna stanica s koje se danju pomoću signalnih zastavica, a noću reflektorom i Morseovim znacima održavala veza sa signalnom stanicom na svjetioniku na ulazu u kanal, uređujući plovidbu velikih brodova kanalom. A oni su, za potrebe snažne industrije, koja je istovremeno podizala, ali i uništavala Šibenik i njegovu okolicu, bili redoviti *gosti* šibenske luke. Industrija je propala, no kako u svakom zlu ima nešto dobro, riješivši se one gradu i njegovoj okolini najneprimjerenije, Šibenik i njegova rijeka danas doživljavaju novi procvat. Još 1985. područje rijeke Krke proglašeno je nacionalnim parkom, jednim od četiri na jadranskoj obali. Danas je granica Nacionalnog parka "Krka" nešto drugačija od one izvorne iz 85. i „*proteže se 50 km uz gornji i srednji tok rijeke Krke (dva kilometra nizvodno od Knina pa do Skradina) i donji tok Čikole (obuhvaćajući ušće i 3,5 km kanjona rijeke), na prostoru gradova Knina, Drniša, Skradina i Šibenika i općina Ervenika, Kistanja i Promine.*“ Šibenik je pak prvi grad u kojemu su dva spomenika kulture: katedrala sv. Jakova i tvrđava Sv. Nikola, uvrštene u UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine. U Šibeniku su rođeni velikani Nikola Tavelić, Faust Vrančić, Dražen Petrović, Arsen Dedić, Mišo Kovač i još mnogi drugi. Kao sjedište ZAVNOH-a od 1944. do 1945. Šibenik je bio i glavni grad Hrvatske.

Starohrvatske utvrde Trošenj i Nečven, antički Skradin, Skradinski buk i Roški slap, otočić Visovac, prva hidrocentrala na ovim prostorima, kanjon Krke, grad Šibenik i Prokljansko jezero, ali i nedaleki Kornati, nove su stare vrijednosti zbog kojih im se valja uvijek iznova vraćati.

Duboko vjerujući da ću Krkom ploviti barem još jednom, pun optimizma i samopouzdanja, definirat ću to ufanje parafrazom poznate uzrečice *Prije nego objesim ključeve Jutarnje zvijezde o klin*. Da ne ureknem,

o smaragdno zelenoj Krki ću pisati nakon što zaplovim njome sljedeći put. Uostalom, kažu da je smaragdna boja simbol novog života.

DVA NONIĆA; SVAKI NA SVOM BRODU SAM

Dario i ja još friški *penzionati*, te smo 2005. isplovili iz Pule već krajem lipnja, dvije *šetimane* prije drugih iz *Majne grupe*, s jedinim ciljem da to ljeto što dulje provedemo na moru. Oni pak nesretnici iz *Majne grupe* koji su još morali *hodit na delo*, naš su samostalni odlazak gledali u nevjerici i sa skepsom. U kuloarima u Delfinu komentirali su kako nećemo dalje od Maračola. Ha, ha, ha! A mi smo im priređivali iznenađenja razglednicama. Bili su malo ljubomorni na naš dvomjesečni boravak na moru, ali pomalo i zabrinuti, jer smo se s obzirom na naše godine, opremljenost brodova i priznali to nas dvojica ili ne, manjkom iskustva, upustili u svojevrsni pothvat. I bez toga to je putovanje bilo dovoljno avanturističko, jer smo plovili svaki sam na svom brodu. Dosadašnje plovidbe u *kumpaniji* s Plavim, Aldom, Idom, Borom, kasnije i sa Serđom, ulijevale su mi sigurnost (iako su me često sputavale u samostalnosti), jer bi uvijek netko od njih ploveći na udaljenosti milju dvije, bio tu - pri ruci, da pomogne ili riješi problem.

Bez nekog unaprijed utvrđenog plana doplovili smo do srednjeg Jadrana. Obišli smo slapove Krke, vrzmali se malo šibenskim arhipelagom, a onda otplovili do otoka Drvenik Veli – drugom po redu u nizu pet većih: Drvenik Mali i Veli, Čiovo, Šolta i Brač te nekoliko otočića i hridi, koji se kao kakva niska protežu ispred Splita.

Sva dvojba oko možebitnih opasnosti koje se kriju pri plovidbi bez posade, s premalo iskustva i nedovoljnom opremljenošću, riješena je prilikom uplovljavanja u uvalu Drvenik na sjevernoj strani otoka, u kojoj smo namjeravali noćiti. Znali smo da u njoj postoji nedavno sagrađena marina no Dario, koji je plovio milju-dvije ispred, požurio je potražiti mjesto za besplatan privez uz molo kojega koriste mještani. I dok *Jutarnja zvijezda* s podignutim flokom i malim gasom plovi kroz Drvenička vrata – prolazom između Malog i Velog Drvenika u iščekivanju da Dario na *Ledy Adelaid* pronađe mjesto za vez na rivi, iza Drvenika Malog spremala se nevera. Gledam kazaljku barometra kako uporno klizi ulijevo. Kada se zaustavi, nastat će utiha, a onda će bogovi Eol i Posejdon ili njegov rimski pandan Neptun, započeti orgije. Često im se u njima pridruži i Zeus – bog

munja i gromova iz grčke mitologije, ili bog Perun iz slavenske, a nerijetko svojim kolima nebom se osobno proveze sv. Ilija Gromovnik. Znam sve o tome kako je za nevere u kojoj ti je kopno blizu, a vjetar puše u njegovom smjeru, najsigurnije krenuti prema otvorenom moru. Ali nakon više od dva tjedna provedenih na moru, vuče me pomisao na vez uz molo i tvrdo tlo pod nogama. Dok spuštam flok i petljam oko njegovog slaganja, procjenjujem mogu li s više gasa i malo sreće uploviti na vrijeme u prostranu i zaštićenu valu.

U valu uplovio sam taman kada je Dario nakon bezuspješne potrage za slobodnim mjestom na rivi, krenuo prema marini na zapadnoj strani uvale, zaklonjene iza visokog lukobrana. S mola marine netko mu je pokazivao na slobodno mjesto između desetak jahti, što motornih što jedrilica, redom dužih od 40 *stopa*, poredanih u *četverovez*. I dok se on vezivao, a vjetar jačao, ja sam se s tjeskobom *guzio* ispred pramac *ušminkanih* grdosija u potrazi, činilo mi se bezuspješnoj, za kakvim komadićem slobodnog mora između njih, u koji ću se zavući. Spas je neočekivano došao s dvojarbolnog jedrenjaka pod slovenskom zastavom. Između njega i ogromnog glisera vezanog desno od njega, taman je toliko mjesta da se, trostruko manja *Jutarnja zvijezda* priveže. Dok prilazim molu pramcem, očekujem da će netko od okupljenih na obali, od kojih je većina tamo da bi komentirala postupke *jadnika* koji uplovljava, priskočiti i podići *korpo morto*. Po povicima s *jedrenjaka* shvatim da *murinzi* u marini ne postoje, već da moram spustiti sidro po krmi, a nisam ga imao u pripremi. Grozničavo razmišljam. Je li se bolje udaljiti od privezanih brodova i izvući iz spremišta rezervno sidro kako bih ga spustio s krme, ili okrenuti *Jutarnju zvijezdu* za 180 °, spustiti sidro koje je na pramcu, i obali prići krmom. Pitanje je imam li dovoljno vremena za prvi manevar, jer vjetar još pojačava, a uvala mi se odjednom čini premala da bih ostavio kormilo. Ako se pak odlučim na prilaz krmom, osim što imam u *teglju gumon*, moram biti i svjestan kako *Jutarnja zvijezda* baš i nije najposlušnija pri vožnji krmom! I dok mi se misli roje, pritisnu me nove brige. Hoću li u okretanju ili pri uplovljavanju krmom pokupiti vlastiti tegalj, ili lupiti u jednog od ljepotana slijeva ili zdesna, a nemam policu osiguranja. Uto s onog jedrenjaka doleti konop i ja usmjerim pramac k molu. Nekako istovremeno dotrči Dario, koji je u međuvremenu vezao svoj brod, i prihvati mi pramac. Odahnem. Bio sam na sigurnom! Još samo da postavim za dodatnu sigurnost *špring* na lijevom boku i mogu se opustiti. I dok je moj spasitelj vezivao konop za *špring*, koji sam mu dobacio, u valu nahrupi nevera. Prohujaju duž vale i ode prema Čiovu. Puhalo je na trenutak 90 km/h, zabilježio je anemometar jedrenjaka

uz koji sam se vezao. Nakon dvadesetak minuta sunce na zalasku ponovo prolje valom svoje zlatne zrake.

Sjedimo na prostranoj krmenoj palubi retrojedrenjaka na kojemu plovi bračni par iz Maribora. Jedrenjak je građen kao samogradnja, a neodoljivo podsjeća na gusarski brod. Dario i ja došli smo im zahvaliti na pomoći i kako to red zahtijeva, donijeli sa sobom *cugu*. Izvukao sam iz zaliha za posebne prilike, nekoliko butelje bijelog pinota, vrhunskog vina zelinskog vinara Jareca. Dario je pak ponio limenke piva, pa sada opušteni pijemo ono što smo donijeli i izvrstan *sauvignon* naših novih prijatelja. Na kraju, a kraj je bio negdje pred jutro, našla se i boca, taman na mjeru rashlađene zlatne *radgonske penine*. U međuvremenu naš je novi prijatelj, usput i prezime mu je Prijatelj, izvukao harmoniku za suprugu, gitaru za sebe, a Dariju i meni u ruke uvalio defove. Ono što se nakon toga zbilo, teško je zamisliti, a kamoli opisati. I dok je marinom, uljuljanom u tamnu noć, odzvanjao *sottovoce* hrvatskih, slovenskih, talijanski, čeških, engleskih... *evergreena*, na molu se začas okupila šarolika međunarodna publika. Plesalo se, pjevalo, pljeskalo i naručivalo pjesme na talijanskom, češkom, ukrajinskom, engleskom, njemačkom... gotovo do pred jutro. Tko zna dokle bi to druženje potrajalo, da harmonika nije blokirala.

Prijatelji su rano ujutro morali otploviti prema Žirju, otoku u šibenskom arhipelagu. Prije njihovog isplovljenja trebalo je usidriti *Jutarnju zvijezdu*. Uz pomoć Darija i Prijatelja *gumonom* smo – nije da je baš pomorački, iznijeli sidro dovoljno daleko i *Jutarnju zvijezdu* sigurno usidrili preko krme. U poslu oko veza i isplovljenja zaboravili smo izmijenjati kontakte. Tako je susret i druženje s Prijateljima ostala tek jedna lijepa uspomena.

Nekoliko godina kasnije susreo sam njihov brod ispred Ždrelca, morskog prolaza između Ugljana i Pašmana, dok sam čekao na red da uđem u kanal. Vraćao se s Kornata, a *Majne grupe* je bila na putu za uvalu Lamjana mala na jugozapadnoj strani Ugljana. Puhao je poprilično jaki maestral, onako kako zna puhati u popodnevnim satima duž Zadarskog i Pašmanskog kanala, koji nije dozvolio da se odviše približim jedrenjaku, no uspio sam pri ponovljenom mimoilaženju saznati kako Prijatelji nisu na brodu.

I dok je Dario, nakon što smo Prijateljima odvezali krmene *cime* i mahnuli na pozdrav, otišao u krevet, ja sam sjeo na krmu sa šalicom *nesa* uživajući u pogledu na ljupko i idilično, još u san utonulo mjestasce s kakvih stotinjak duša, smješteno nasuprot marine.

Maleni poluotočić razdvaja niz kuća koje su se protegnule duž obale, od marine gotovo do ulaza u uvalu na drugoj strani, na stari povijesni dio i ovaj ovovjekni gdje je marina. Nasred poluotočića, na pola puta od mora do njegovog vrha, crkva sv. Jurja, podignuta 1500. godine, s oltarima starim preko 400 godina. Stanovnici Drvenika su potomci izbjeglica iz zaobalja Trogira i Drvenika kod Makarske, koji su se sklonili na otok bježeći od Turaka krajem 15. ili početkom 16. stoljeća. Među starim tradicionalnim kućama ribara i težaka, koje od mora razdvaja tek kamena riva, su i ljetnikovci obitelji Moretti i Tironi iz 16. stoljeća.

Tri smo dana Dario i ja uživali u čarima Drvenika Velog. Prohodali smo šumoviti otok površine nekih 12 km² uzduž i poprijeko. Popeli se na najviši vrh Buhalj, visok 178 metara s kojeg se pruža pogled na otočiće Krknjaš Mali i Veli, Orud, Mačkanar, Drvenik Mali, Maltu i Šoltu preko puta.

Obala Drvenika Velog je dobro razvedena - dužina joj je gotovo 23 km i prepuna je pješčanih i šljunčanih plaža. Na južnoj strani otoka je uvala Solinska, pogodan zaklon po buri, a na istočnoj strani Krknjaš, zaklonjeno mjesto za sidrenje po svim vjetrovima, zlu ne trebalo!

Iz Postira na Braču isplovili smo popodne. Nenajavljeni posjet Darijevom prijatelju iz vojničkih dana, kojega nije vidio ni čuo otkako su se *skinuli* – kako je tada u žargonu nazivan kraj služenja vojnog roka, bila je više nego ugodna. S našim smo se ljubaznim domaćinom našli u kafiću na rivi, ispili kavu, bacili pogled na bistu i rodnu kuću Vladimira Nazora i onda nas je autom odvezao uzbrdo do svoje kuće na kraju mjesta. Ovčji sir, bračke kapare u maslinovom ulju, mirišljavi i hrustavi, još topli bijeli kruh koji i miriše na kruh, zalijevani domaćim vinom, bili su više nego odlični i stoga se posjet neplanirano oduljio. Možda bismo ostali i noćiti da se nismo pri dolasku, nakon dulje potrage za slobodnim mjestom, bili vezali u dijelu lučice rezerviranom za pristajanje izletničkih brodova. Dario bokom na mol, a ja na njega, uz obećanje komunalnom redaru da ćemo se s rive maknuti do 16 sati. Okupirani icem i pićem, od samih Postira gotovo da nisam vidio ništa. U sjećanju mi je ostala uvala zaštićena lukobranom, okružena uređenim kućama i okućnicama prepuna *furešta*, prostrana riva i pogled na 1339 metara visoki kameniti Mosor s druge strane Bračkog kanala. Da, i cvjetovi kapara - četiri velike ružičasto-ljubičaste latice na kamenom suhozidu, koje se otvaraju nakratko tokom dana, a čijim smo se pupoljcima gostili.

Za noćenje na Hvaru odabrali smo Starigradski zaljev. Pred nama je 30 milja. Žurimo da prije mraka nađemo mjesto gdje ćemo baciti sidra. Puše umjereni sjeverozapadnjak pa *Jutarnja zvijezda* s razvijenim flokom i uz pomoć motora razvija zavidnu brzinu, držeći priključak s bržim Darijevim motornjakom. Ploveći prema Splitskim vratima, prolazu između Šolte i Brača, pomislim kako bismo mogli i do Visa, kada smo već na Hvaru. Želim zapaliti svijeću pod spomenikom na viškom groblju, podignutom u slavu poginulih mornara u slavnoj pomorskoj bitki kod Visa. Za dvije godine navršit će se 140 godina od jedne, možda i najveće pomorske bitke za Jadran – točnije, za njegovu istočnu obalu.

Ali te godine do Visa nisam stigao. Ali obećao sam si da ćemo *Jutarnja zvijezda* i ja kad-tad uploviti u višku luku.

Ulaz u Vrata, prolaz između otoka Brača i Šolte, na Šolti označava obalno svjetlo na rtu Livka. Sa zapadne strane na rtu Ražanj stari je austro-ugarski svjetionik. Romantična osmerokutna kamena kula uz isto tako kamenu svjetioničarevu kuću. Na Mrduji, otočiću usred prolaza, koju Hvarani i Višani zovu Marduja, još je jedan svjetionik. Za orijentaciju noću i u nevremenu, zlu ne trebalo. Bura i jugo tu su izuzetno neugodni za plovidbu, a često i opasni.

Po krmi u daljini nestaje Dioklecijanov Split, a ubrzo će i Mrduja, koja je ušla u legendu i kroz pjesmu. Pravo na nju polagali su i Šoltani i Bračani. O svađi, čiji je taj šumovit otočić, govori pjesma, a legenda kaže kako su ga vezali konopom i potezali svaki na svoju stranu. Gledam ju preko krme, no ne mogu zaključiti tko je u tom nadmetanju pretegnuo. Inače Mrduja je nautičarima poznatija po jedriličarskoj regati vrlo duge tradicije, kao jednoj među najstarijim europskim regatama. Dok ovo pišem, krajem rujna 2018. održava se 87. regata po redu. Zbog snažnog juga start ovogodišnje regate odgođen je za dva dana. Lani pak, na 86. regati, zbog jake bure – puhala je preko 30 čvorova, bilo je havarija: prevrtanja, pucanja jarbola, timuna i odustajanja. I sam na svojoj koži osjetio sam snagu juga u Splitskim vratima. Za one plovidbe na školskom brodu *Galeb* put Visa, dopala me brodska straža na ulazu u Vrata. *Gvardija* je još od vremena jedrenjaka četverosatno dežurstvo na svim pozicijama važnim za funkcioniranje broda, podijeljeno u 3 smjene. U pomorskoj tradiciji postoji izraz *pasja straža* (ona je najgora) koja zapadne obično najmlađe nesretnike na brodu, a traje od 00:00 do 4:00 sata. E pa za te, pasje straže u strojarnici uz

posrtanje, valjanje i miris nafte, presavinut nad kablíćem, zamalo ne ispustih i dušu. Bilo mi je to prvi put pa sam se zapitao što mi je to trebalo?

U Starom Gradu nam se posrećilo! Iako smo stigli pred sumrak, uhvatili smo dvije posljednje slobodne bove u koncesiji na dnu zaljeva nasuprot staroj gradskoj jezgri. To nam je omogućilo da brodice ostanu na sigurnom bez nadzora, a mi dva cijela dana provedemo na kopnu u detaljnijem razgledu grada i otoka. Ovaj otočki ljepotan s pravom nosi svoje ime jer je najstariji grad u Hrvatskoj. Utemeljen je 384. godine prije Krista, iste godine koje se u Trakiji rodio znameniti grčki filozof Aristotel. Osnovali su ga Aristotelovi sunarodnjaci s otoka Parosa u Egejskom moru, nazvavši ga Faros. Antički Faros (Stari Grad), izgrađen je na mjestu gdje duboki morski zaljev prelazi u plodno otočko polje, pravu arkadijsku dolinu, koja je još od antičkih vremena zasađena vinogradima i maslinicima. Starigradsko polje je, zbog najbolje očuvane katastarske podjele na Mediteranu, 2008. godine uvršteno na UNESCO-ovu listu svjetske kulturne baštine zajedno sa starom gradskom jezgrom. A šetnja njome pravo je putovanje kroz povijest. Prohodali smo dražesnim i čarobnim uličicama od Trga Škor na kojemu smo slušali koncert, uz župnu crkvu sv. Stjepana, pored dominikanskog samostana, do Tvrđalja, doma slavnog pjesnika Petra Hektorovića. Zatim po lijevoj - sjevernoj obali zaljeva do gradskog kupališta. Sivu boju kamenih starigradskih palača i kuća oplemenjuju boje puzajućeg zelenila: tekome, glicinije, bugenvilije.

Unaprijed dogovoreno vrijeme susreta s ostatkom *Majne grupe* daleko od Hvara i ne baš blistava prognoza koja je najavljivala jugo, kao i to da nas na povratku čeka plovidba oko rta Ploče, bili su razlog zbog kojega smo požurili krenuti natrag ne stigavši ni do Paklinskih otoka, a kamoli do Visa. Biti na otoku Hvaru, a ne posjetiti grad Hvar, bilo bi svetogrđe. Pitanje je hoćemo li naći mjesta u njemu, a i šteta bi bila ostaviti upravo idealna mjesta koja smo imali u Starom Gradu. Zato smo se Dario i ja u posjet Hvaru uputili autobusom. Tako nam je privez na bovama u Starigradskom zaljevu, nažalost bio prvi i zadnji na otoku Hvaru. Krenuvši natrag, metaforički rećeno, okrenuli smo prove naših brodova za 180° i zaplovili ususret ostalima iz *Majne grupe* na, još u Puli, dogovoreni sastanak u Košljunskom zaljevu na otoku Pagu.

OKO DIOMEDOVOGA RTA

Na povratku smo mogli izabrati: ploviti gotovo 60 milja otvorenim morem do otoka Kaprije u šibenskom arhipelagu i tamo prenoćiti, ili pak zaploviti kursom suprotnim od onog kojim smo bili doplovili do Starog Grada, a kada stignemo do Drvenika Velog, odlučiti hoćemo li u njemu noćiti – bude li mjesta, ili nastaviti do Rogoznice, u nadi da ćemo rt Ploču proći prije najavljenog nailaska ciklone.

Srce je htjelo na Kaprije, egzotičan otok, još egzotičnijeg imena koje je dobio po kaparama. Žive su moje uspomene na mjesto Kaprije u koje sam uplovljavao za boravka u Šibeniku gotovo svaki tjedan i po svakom moru torpednim čamcem, bilo da se radilo o vježbi ili zadatku u kojemu smo trebali prevesti bolesnoga u Šibenik, ili dopratiti u krivolovu ulovljenu talijansku ribaricu. Pri svakom vezanju u Kapriju bilo je uvijek ribe u izobilju, pripremljene na načine kakve je danas teško zamisliti, a kamoli pronaći. Od svih njih najdraža mi je bila slana srdela i incun. Dobiješ pred sebe žmul vina, desetak riba zamotanih u novinski papir i veliku fetu domaćeg kruha. Otreseš stol, izvadiš drob i ne mareći o olovu, navališ jesti.

No, um caruje i krenemo prema Vratima; sklonit ćemo se iza Šolte ako bude potrebno.

Rt Ploča, Pločica, Punta Planka, Homer u Ilijadi naziva Diomedov rt, najisturenija je točka kopna na istočnoj strani Jadrana. Slavni grčki junak Diomed vjerojatno je plovio mimo njega nakon završetka Trojanskog rata. Možebitno je to bilo kada je, prema mitologiji, osnovao grad Brindisi, luku na jugoistoku Apeninskog poluotoka. U Brindisiju je nekoliko stoljeća poslije zaključen mir između Antonija i Oktavijana, najvećeg od careva Rimskog Carstva. Nešto kasnije (19. godine pr. K.) u njemu je umro Vergilije, veliki pjesnik starog Rima, koji je ep Eneidu napisao pod utjecajem Homerove Odiseje.

Ploveći oko rta Punta Planka, kao i mnogi drugi nauti; počev od trgovaca s prostora današnje Grčke u 6. stoljeću prije Krista, do Histra, Liburna, Ilira, starih Rimljana, Hrvata, uskoka, Turaka, Mlečana, ... (svi oni koje su trgovački putovi i ratni pohodi vodili istočnom, zaštićenijom obalom Jadrana), Diomed je na tom zloglasnom rtu doživio i preživio sav bijes Posejdon, Eola i Neptuna. Jer nigdje na istočnoj obali Jadrana vjetrovi ne pušu tako snažno, valovi nigdje nisu tako visoki, a struje tako jake. Punta

Planka svojevrsan je klimatski fenomen Jadrana o kojemu već u 1. stoljeću u svom „Prirodoslovlju“ piše Plinije Stariji.

Pola u šali, pola u strahu, ja sam za jedne plovidbe na TČ-u 136 pod zapovjedništvom poručnika fregate Mladena Trnskog (koji je kasnije u Domovinskom ratu bio ratni dopisnik HRT-a), rt Ploču prozvao olujnim. Istina, taj epitet nije originalno moj, ali mu nesumnjivo pristaje. Jer tu se sudaraju sjeverni i južni vjetrovi, ciklone i anticiklone. S još dva torpednjaka te smo olujne noći zimi 1963. godine morali isploviti iz Šibenika na zadatak. Iako su u potpalublju grmjela tri avionska Pakard motora od po 1800 ks svaki, a i maritativna su svojstva ovih drvenih brodova ulijevala sigurnost (bili su to američki brodovi tipa Higgins, namijenjeni za teška mora Pacifika i Atlantika), sa zebnjom sam s otvorenog komandnog mosta, zaklonjen tek vjetrobranskim staklom, zajedno s Mladenom koji je od kormilara preuzeo *timun*, upravljao motorima i promatrao ludovanje mora. Kroz kišnu zavjesu, dok se pobješnjelo more nailaskom svakog vala prelijeva preko pramca i nadgrađa, do nas su se kroz mrkli mrak probijali upozoravajući i spasonosni bljeskovi obalnog svjetla na rtu, a sa svakom bi se munjom nazirali obrisi kopna i silueta crkvice koja je toj kataklizmičkoj slici, nalik sudnjem danu, davala određenu dozu ohrabrenja. Čudesnu i zastrašujuću moć vjetra i mora na rtu, koji je zemljopisna granica između sjevernog i južnog Jadrana, prvi je opisao grčki povjesničar Timej u 4. stoljeću pr. Krista. Njegov opis vremenskih prilika na Diomedovom rtu jedan je od najstarijih opisa jedne meteorološke pojave u europskoj kulturi. O strahotama rta, osim Homera i Timeja, u 3. stoljeću prije Krista, pisao je i grčki učenjak Eratosten, otac zemljopisa, astronom i matematičar. Na rtu se zbiva i jedna od važnijih epizoda u epu o Argonautima. No, stvaranju mitova i legendi o Diomedovom rtu nisu pridonijeli samo antički pisci i mislioci.

Prilazeći mu, još iz daljine mogu razabrati kameno zdanje crkvice, ubave poput kamenitog krajobraza i gotovo stopljene s njime. Goli kamenjar rta i crkvicu, kao kakva kapa, nadvisuje brdašce obraslo zelenilom, dajući toj slici, danas okupanoj suncem i obojenoj plavetnilom, idiličan okvir u koji mi je teško uklopiti moj doživljaj one noći prije 43 godine, ili pak događaj o kojemu govori predaja s početka 11. stoljeća. Prema toj predaji sv. Ivan Trogiranin, trogirski biskup je, hodajući po valovima, spasio brodolomce - kralja Kolomana i sve mornare na njegovom brodu. U spomen na biskupovo čudesno djelo podignuta je 1324. godine crkvice na rtu. Koloman, kojega je za hrvatskog kralja postavio Ladislav I., zaželio je,

što ratom što diplomacijom, svom kraljevstvu pripojiti dio Dalmacije koju su Turci bili ustupili Mlečanima. U ratnom pohodu na Dalmaciju Koloman je prvo opsjedao Zadar. Neuspjela opsada završila je sporazumom prema kojemu je Kolomanu dopušteno da na tri dana (kako mu pohod ne bi bio osramoćen) uđe u grad, a on je zauzvrat gradskoj blagajni dao toliko zlata da se podigne zvonik na crkvi sv. Marije, pokriju svi troškovi njegova boravka u gradu i još potvrdio Zadru stare privilegije. Na zvonik je Koloman dao uklesati riječi: *Godine od upućenja Gospodina našeg Isusa Krista 1105. nakon pobjede Ilira i nakon ulaza u Zadar dao je zvonik o svom trošku podići Koloman, kralj ugarski, hrvatski i dalmatinski.* Nakon zadarske epizode Koloman je krenuo na osvajanje Šibenika, Trogira i Splita. Šibenik i Trogir bez otpora su se priklonili Kolomanu, dok mu je Split popustio tek nakon dužeg pregovaranja. Po završetku misije Koloman se vratio u Zadar, kako bi nastavio osvajanje otoka. Pri jednoj od tih dviju plovidbi mimo Punta Planke doživio je brodolom i spasenje koji su u mnogočemu, ako je priča istinita, odredili daljnji tok povijesti dalmatinske obale i otoka.

Dok Dario nezainteresiran zaostaje meni po krmi, ja plovim mimo rta toliko blizu koliko mi to oštre stijene dopuštaju, kako bih se iz blizine nadivio skladu surove ljepote kamene obale i graditeljskog umijeća. Crkvica s malom polukružnom apsidom i jednim ukrasom - križem povrh portala na zapadnom zabatu, stoji ponad rta ispruženog u danas azurni kolorit, desetak metara udaljena od mora, stoljećima izložena vjetru, valovima i posolici, prkosi zaboravu. Na rt se nastavlja hrid što nosi obalno svjetlo. Okrugli čelični zeleni stup na masivnom betonskom postolju - svjetlo koje život znači. Između kopna i hridi - pličina. Za nevremena more na pličini i oko rta vrije. Valovi tjerani svim vjetrovima jadranske ruže vjetrova razbijaju se o hrid i stijene na rtu. Kažu da se ovdje lome najveći valovi i vladaju najtiše bonace. A ispred rta s crkvicom i hridi pučina završava horizontom iza čijeg se beskraj skriva obala Italije i na njezinom jugu luka Brindisi, s kojom je ova priča o Diomedovom rtu i počela. Danas je bonaca koja mami da bacim sidro i da u *bajbotu* odveslam do obale. No, Dario s pravom požuruje, jer oblaci s jugozapada samo što nas nisu sustigli.

Nije samo rt Ploča čudesan, već je to i raskošna i prostrana uvala sva utopljena u mediteransko zelenilo s istoimenim mjestom, sjeverozapadno od njega. Zbog djelovanja mikroklima na Diomedovom rtu, u obližnjoj Rogoznici tokom ljetnih mjeseci padne tri puta manje kiše nego u

nedalekom Šibeniku ili Splitu. U uvalu Rogoznicu, sigurnoj od svih vjetrova, uplovljavamo prije najavljivanog *kažina*, koji nas je na kraju zaobišao upravo zbog tajnovitog Diomedovog rta, ili možda zahvaljujući čudotvorcu, sv. Ivanu Trogiraninu. Kao neka protuteža čudesnom, ali zloglasnom i opasnom rtu u susjedstvu, uvala Rogoznica jedna je od najsigurnijih luka na Jadranu. Tisućljećima mjesto predaha i nade mnogima što su na krhkim brodovima plovili pored čudljivog rta, i danas je sa svojom više od 50 kilometara dugom i razvedenom obalom, mnogim putnicima - stizali oni do nje kopnom ili morem, pravi raj na zemlji. I prostor zapadno i sjeverozapadno od rta Ploče morem i kopnom, jedinstven je i pomalo misteriozan.

Priroda tu nije škrtarila. Ne tako daleka Paklenica, šibenski arhipelag, morski prolaz što vodi od otvorenog mora u Šibenski zaljev, kanjon rijeke Krke, slapovi Krke i Čikole, Prokljansko jezero i uvala Rogoznica - kraj kojim je u svom zamišljenom putovanju, opisanom u „Planinama“, hodio Zoran Petar Zoranić. U njima Zoranićev Zoran preko Paklenice stiže na Velebit i njime do Dinare, a zatim rijekom Krkom do mora. Zoranić to svoje putovanje ... *„prilično zorno i točno opisuje. Upravo zbog te vjernosti stvarnim lokalitetima Zoranićevo djelo možemo nazvati našim prvim putopisom.“*²²

Ovdje nisu škrtarili ni ljudi. Nekad šumoviti otok u sredini rogozničkog zaljeva, nasipom spojiše s kopnom pa je idilično ribarsko naselje Rogoznica prekoračilo preko *ždrilca*, a gotovo čitavu valu opasaše betonskim i kamenim zdanjima – resortima, hotelima, apartmanima, marinom. Do Zmajevog oka, jezera iznad marine na obali preko puta zapadne strane nekadašnjeg otoka - još jednog od misterija Jadrana, ovaj puta neću. Rano ujutro moramo dalje. A oko tog čudljivog jezera okruženog visokim stijenama i njegovog nastanka isprepleću se mnoge legende i predaje, baš kako i priliči njegovoj tajnovitosti.

Noćenje na sidru u vali nasuprot marine Frapa i povijesnog dijela Rogoznice, zemaljskom raju usprkos količinama betona što se odasvuda naviruje, bilo je besplatno!

---

²² Nikica Kolumbić: „Planine“ Petra Zoranića

U TEGLJU

Već na početku krstarenja te 2013. imao sam pri prelasku Kvarnera havariju motora. Tog smo dana Plavi i ja isplovili iz Delfina u svitanje za potpune utihe i bonace. Dan prije učinili su to Serđo i Aldo, koje ćemo, prema dogovoru, sustići negdje oko Lošinja. Nadomak Unija kazaljka pokazivača temperature motora krenula je prvo polagano, zatim sve brže udesno. Prije nego su se oglasili zvučni i svjetlosni alarm, stigao sam ugasiti motor. Za tu radnju, ma koliko da je rutinska, na *Jutarnjoj zvijezdi* treba malo više vremena, jer da bi lakše dohvatio polugu za gašenje, koja se nalazi na motoru, moram ući u kabinu. Dok dižem poklopac motora, zahvaljujem svojoj providnosti što sam naknadno na originalnom poklopcu - velikom i teškom za dizanje, dao izrezati jedan manji upravo za tu svrhu, ali i za vizualnu kontrolu rada motora u plovidbi. Kako je krajnja posljedica pregrijavanja motora pregaranje brtve glave motora, ulaska vode u cilindre i deformacija glave, pravilo je: Gasi motor hitno prije nego zakuha! Prvi letimični pregled pokazuje da nije puknuo klinasti remen koji pokreće pumpu vode, što mi baš i nije neka utjeha, jer imam rezervni već napola montiran i trebalo bi ga, da je on bio uzrok havariji, samo navući na remenice. Pregrijavanje motora može prouzročiti kakva najlon vrećica, koja se prilijepila na usisu mora, a kojih u Jadranu ima nažalost koliko hoćeš. Prije zaronu kako bih provjerio usis, izađem na pramac da utvrdim koliko sam daleko od obale Unija i mogu li bez rizika prepustiti *Jutarnju zvijezdu* plutanju. Podignem flock (da me Plavi lakše uoči), a on se odmah otužno objesi i tek s kakvim daškom vjetrića nemoćno zaleprša. Još moram za ruku vezati konop jer na moru opreza nikad dosta. Jedan je zaron bio dovoljan da se uvjerim kako je usis čist. Dakle, one banalnije uzroke kvara na svoju sam žalost eliminirao. Na redu je utvrđivanje onih nešto složenijih. Potiho se nadam kako se možda radi o jednom od češćih, otkrhuća komadića impelera²³ u pumpi morske vode, koji onda začepi dovod ili odvod pumpe. Kako ja impeler mijenjam redovito svake dvije godine, lopatica ne bi trebala puknuti zbog starosti i nemara (što je također često), već zbog loše kvalitete. Srećom, more je ko ulje. Ne mogu ni zamisliti da moram mijenjati impeler, nadasve pipljiv posao, na valovitom moru. Doduše, moguće je da je otkazala pumpa slatke vode koja hladi motor ili da se začepio rashladnik u kojemu morska voda hladi slatku, no o tome ne želim ni pomisliti, jer sam u tom slučaju, što se daljnjeg krstarenja tiče, ali i financija, doista u gabuli.

---

²³ impeler: gumeni rotor pumpe za hlađenje; nalik zupčaniku

I dok sam ja *zavidavao* posljednji vijak na bespotrebno skinutom poklopcu pumpe morske vode, jer je impeler bio ispravan, stigao je Plavi koji je plovio kojih tri-četiri milje iza mene. Nakon kratkog vijećanja i telefonske konzultacije s Ljubom u Puli, zaključak je da havariju pokušamo sanirati spajanjem usisa morske vode direktno u motor, kako bi morska voda umjesto slatke, hladila motor. Prije toga moramo se negdje usidriti, jer smo već opasno blizu rta Vnetak na jugozapadnoj strani otoka.

Na niskom negostoljubivom i pustom, nekad obradivom dijelu otoka, jedini je znak života svjetionik; kamena kuća s valjkastom kulom na samom rtu. Istočno od njega pruža se plitka uvala Vrulje ili Šibenska, dobro zaklonište od bure, no otvorena za sve druge vjetrove i valove. Tu ćemo se usidriti. Iako mi je kraj dobro znan, pustoš uokolo unosi neku bezrazložnu nelagodu – bit će valjda zbog neizvjesnosti. Istina, havarija je bilo i prije, a i poslije ove. S njima je k'o s teškim morem. Najgora je ona koja te je upravo zadesila. Do povratka u Pulu pričat ćemo o njoj, a onda će kao i sve dogodovštine dosad, ostati pospremljena u sjećanjima i iščekivanju da tu i tamo, za naših druženja, otresemo s nje prašinu. Iza rta Vnetak i njegovog svjetionika, na zapadnoj strani otoka je mjesto Unije. Na drugoj strani uvala Vrulje završava rtom Arbit, najjužnijom točkom otoka i pličinom Arbit na

Rt Vnetak

samom ulazu u morski prolaz između Unija i otoka Lošinja koji, kao kakav bedem, zatvara sjeveroistočni obzor. Onako vezani *alaj* uplovimo u uvalu. More i uz obalu ima poprilično dubine pa za sigurno sidrenje treba ispustiti dosta metara *sidrenjaka*, no veći je problem to što je dno stjenovito. Jedne smo godine ovdje pomagali izvući zaglavljeno sidro nekim Francuzima na jedrilici u čarteru. Mi računamo na snagu hidrauličnog vinča na *Plavom II* ako sidro upadne u kakvu škrapu i pri izvlačenju zapne.

Usput, dok vadimo alat i tražimo po skrivenim kutima davno zaboravljene ostatke gumenih crijeva pogodnih presjeka i uz njih odgovarajuće *brage*, pijuckamo pivo. S malo improvizacije, maštovitosti i puno zezanja, Plavi kao neprikosnoveni autoritet – pa ipak je on komodor, sproveo je morsku vodu preko rashladnika u motor. Palim motor i čekamo s nestrpljenjem hoće li mu temperatura rasti. Čekanje se otegnulo pa navalimo na još jedno pivo. Konačno se kazaljka termometra popela na radnu temperaturu, zastala kao da se premišlja, a onda krenula do crvene oznake. Uto do nas doplove Aldo i Serđo pa sada četvorica s limenkama piva u rukama razmišljamo što i kako ćemo dalje, dok Vesna, Daria i Nena spremaju marendu. Zovemo ponovno Ljubu pa se naš konzilij poveća na pet. Zaključak: Treba nam kraći zupčasti remen kako bismo zaobišli pogonjenje pumpe, ali ostavili alternator u funkciji. Naravno, nitko od nas nema u rezervi remen koji odgovara.

Stvar rješavamo tako da *Plavi II* nastavlja tegljenje. Odredište nam je uvala Košljun i istoimeno mjesto na jugozapadnoj strani otoka Paga. Tamo je Valentina, a ona ima auto pa ćemo s njom po remen u Pag ili Zadar, ako zatreba. Ništa riskantno. Vrijeme je stabilno pa se nadamo da će i tegljenje kroz prolaz u Malom Lošinju, kojim kanimo na drugu - sjevernu stranu otoka, proći u redu. Tim prolazom brodice i manji brodovi dvaput na dan mogu u Kvarnerić ili iz njega u Malološinjski zaljev. Na jutarnje otvaranje prolaza smo zakasnili, pa smo ono popodneвно pričekali u uvali Liska.

Dok *Plavi II* tegli *Jutranju zvijezdu*, ja donekle besposlen sjedim na nadgrađu naslonjen na nadkabinu. Lanac brežuljaka na Unijama što se spušta od sjevera otoka, kao da je, preskočivši tjesnac Veli Žapal, nastavio uzduž obiju Srakana, čineći im obalu strmom i nepristupačnom. Na hrptu brda Velih Srakana usamljeno i udaljeno od mora, staro kameno selo. Sasvim je nadomak civilizacije pa opet tako daleko od nje kada se u

Unijski kanal sruči bura s Osorčice, zapuše jugo ili kakav snažni zapadnjak. Otok se strujom opskrbljuje s Lošinja podvodnim kabelom. Nema tekuće vode, a nema ni groblje pa umrle sahranjuju na nedalekom Susku. Kako nema ni trgovine, gotovo sve potrebno za boravak na otoku treba prevesti barkom ili brodom - kada vremenske prilike dopuštaju pristajanje. Jer, selo nema zaštićenu luku i pristajanje je moguće, osim uz nesigurne pristane, i sidrenjem uz obalu. U slučaju sidrenja treba voditi računa o morskim strujama čak i za mirna vremena, jer su one duž oba otoka jake, naročito na krajnjim rtovima. Zbog toga otočani nakon svake plovidbe izvlače svoje brodice na obalu, baš kao što to čine i stanovnici Unija. Tako zapravo more istovremeno i povezuje i razdvaja Srakane udaljene tek 6,5 milja od Malog Lošinja, preko kojega su brodom prugom povezani sa svijetom, susjednim Unijama i Suskom. Iako je otočki život težak i kroz stoljeća gotovo da se nije promijenio, na Srakanama se živjelo oduvijek, a živi se i danas. Dokaz je tome dio rimskog nadgrobnog spomenika ugrađenog u ugao jedne kuće, ostaci prapovijesne gradine na brdu Vela Straža, crkvice sv. Ane iz 16. stoljeća i desetak stalnih stanovnika u Velim i dvoje u Malim Srakanama. Povijest Srakana je slika povijesti istočne obale Jadrana. Prastanovnici su Liburni, a kroz srednji vijek otočići su pripadali Mletačkoj Republici, a nakon njezinog pada Austro-Ugarskoj Monarhiji. Raspadom Monarhije okupirala ga je Italija. U davni otoci su bili spojeni. Dok prolazimo mimo Žaplića, vrlo plitkog prolaza koji razdvaja Vele od Malih Srakana, sa žaljenjem razmišljam kako su uvjeti života otočana na Srakanama, iako su na korak od ostatka svijeta, posve nalik životu i uvjetima od kopna udaljenijih otoka, u čije sam lučice svih ovih godina krstarenja uplovljavao ili se sidrio u njihovim valama.

Prođemo između svjetionika na hridi Šilo jugoistočno od Malih Srakana i svjetionika na rtu Kunja na Lošinju *pa Plavi II* skrene u kurs koji vodi u Malološinjski zaljev, a za njim poslušno krene i *Jutarnja zvijezda*. Mojem plandovanju dođe kraj, jer promet se ovdje naglo povećao. Gliseri svakakvih *fela* i zastava nasrću ulazeći ili izlazeći iz Malološinjskog zaljeva i uvale Artatore mahom s uključenim autopilotima, bezobzirno presijecajući put i zalijevajući svojim valovima one spore i trome. To hormoni i steroidi bubre u tijelima vikend-kapetana.

U Malološinjskom zaljevu još prometnije. Jedni uplovljavaju u luku na dnu zaljeva čija se riva zajedno s gradom protegnula duž obje strane obale, drugi ispljavaju. Jedni će na pumpu po gorivo, drugi pak, kao mi, pred most, čekati

da radnici na mostu zaustave rijeku automobila i započnu s njegovim dizanjem, zapravo zakretanjem za 90°. Kanal na sjeveroistočnoj obali Malološinjskog zaljeva prokopan je u doba Austro-Ugarske i premošćen pokretnim mostom Privlaka preko kojega prolazi glavna otočka prometnica. Plavi usporava kako bi tempirao vrijeme dolaska do mosta u trenutku kada kroz prolaz prođe posljednja brodica ispred nas, što je nestrpljivo kružila pred ulazom čekajući red za prolaz, a onda će krenuti oni što čekaju na prolaz s druge, sjeverne strane otoka.

Iako je dan bez vjetera i naš bi prolaz morao proteći u redu, ja ću, prema dogovoru, za svaki slučaj upaliti motor prije ulaska. Prolaz je dugačak 80 metara, širok 8 metara, a dubina mu je cca 2,4 metra, a plovila veća od 20 tona ne smiju kroz prolaz. U slučaju jake bure prolaz je zatvoren zbog snažnih valova koji ometaju plovidbu kanalom.

Kada nas put nanese s unutrašnje strane otoka Lošinja, bilo da smo doplovili kroz Malološinjski ili Osorski prolaz, ili stigli ploveći duž istočne obale Cresa, dva su zaustavljanja neizostavna. U Velom Lošinju, kako bismo u jednom od kafića na rivi popili kavu i na Malim Orjulama radi noćenja. Budući da smo u teglju, na tradicionalno ispijanje kave u Malom Lošinju mogu zaboraviti, baš kao i na noćenje na Malim Orjulama.

Naravno da bit nije u ritualnom ispijanju kave za kakvim stolom s pogledom na ljude i automobile kako se guraju malim prostorom oko mandrača, između prvog reda kuća i mora, već u gradiću. Intrigantnom i zanimljivom zbog svoje slikovitosti i povijesti. Zbog klimatske posebnosti otoka Veli Lošinj je poznat i od struke priznat kao klimatsko lječilište, koje se prvi put spominje krajem 19. stoljeća. Nakon što su austro-ugarske vlasti provele istraživanje kojim je potvrđena ljekovitost lošinjskog zraka kod liječenja dišnih organa i astme, na otok su počeli stizati prvi posjetitelji; pripadnici austro-ugarskog plemstva, visoki časnici i bogati poduzetnici. Pohodili su ga tako nadvojvoda Karlo Stjepan, admiral koji je na Lošinju sagradio čak dva ljetnikovca, ali i sam car Franjo Josip s dvorskom svitom. S dolaskom elitnih gostiju u oba su Lošinja počele nicati vile – jedna ljepša od druge, što je potaknulo razvoj turizma na otoku. Da bi se smjestio sve veći broj gostiju, neke od vila pretvarane su u luksuzne pansione i hotele.

Status nekad mondenog ljetovališta Veli Lošinj njeguje i danas, baš kao i susjedni Mali Lošinj.

Veli Lošinj je zapravo manje, a Mali Lošinj veće mjesto. Ta zavrzlama oko imena dvaju najvećih mjesta na Lošinjju datira iz vremena kada je Veli Lošinj bio centar svega na otoku i zvao se Velo Selo, a Mali Lošinj, njegov susjed preko brda, Malo Selo. Usto, Veli Lošinj se smjestio u maloj ali čarobnoj vali na sjeveroistočnoj obali otoka, okrenutoj Cresu, Rabu i Pagu, a Mali u prostranom i dubokom Malološinjnskom zaljevu s većim brojem što manjih što većih uvala - pa ni on nije bez draži, ionako svojstvene cijeloj otočkoj skupini.

Svaki put dok ispijamo kavu na njegovoj rivi ispunjenoj vrevom ljudi, brodova i vozila, obuzima me čežnja zbog dosad neostvarene želje da jednom prenoćim vezan na rivu, utopljen u cjelodnevni ritam gradića od njegovog buđenja do prolaska, zajedno sa svitanjem, i zadnjeg velološinjnskog furešta preko rive.

I dok nam Veli Lošinj ostaje po krmi, a mimo Orjula tek ćemo proći, za utjehu mi ostaje to što prošavši tjesnac, mogu ponovo sjesti gotovo bezbrižan na krov kabine, opustiti se i prepustiti mislima da se vrate nekoliko godina unazad. Jer do Košljuna ima milja.

VELI LOŠINJ

„Uz Nera na brodu je i Maja. Uplovljavamo u Veli Lošinj, što je meni uvijek poseban doživljaj. Plavi i Vesna već su vezani na njegovoj rivi.

Dok Jutarnja zvijezda polako ulazi u uvalu, držeći se desno od zamišljene linije sredine kanala što zavija, uvijek iznova imam osjećam da ulazim kroz kakva virtualna vrata u nepoznato, ona se svakim metrom puta sve više raskriljuju, razotkrivajući mi ono što se iza njih krije. Nadasve ljupki gradić amfiteatralnog oblika, s kućama veselih boja stisnutih uokolo mandrača duboko zašlog u gradsko tkivo koje se uspinje od mora obroncima brda u pozadini. Rivu natiskanu ljudima, stolovima i stolicama (natkrivenim šarenim suncobranima), automobilima, brodicama i barkama. Pitaajući se svaki put, hoće li u tom privlačnom neskladu svega i svačega, biti mjesta još za jedan brod, jednog čovjeka i jednog psa.

Teško mi je odlučiti jesu li mi privlačnije one katnice živih mediteranskih boja raspoređene u polukrugu u prvom redu na rivi, ili raskošne

vile nekadašnjih lošinjskih kapetana, brodovlasnika, austro-ugarske carske svite, što se skrivaju iza rascvjetalih oleandera i bugenvilija, a do kojih se iz mandrača stiže neprestano se penjući uskim i strmim skalama.

Visoke kuće jednostavnih ali veselih pročelja u prvom redu do mora, tek neznatno nadvisuje kružna kula u pozadini. Sagradila ju je Serenissima u 15. stoljeću - u prvim desetljećima svoje vlasti nad ovim dijelom Jadrana. Kula je gotovo tri stoljeća bila prijetnja neprijateljskim brodovima štiteći stanovništvo Velog Lošinja od gusarskih pljačkaških pohoda. Tipična je renesansna građevina debelih kamenih zidova, malih otvora i razmjerno niska - 17 joj je metara, s kruništem koje nose kamene konzole. Gornji joj je dio izbačen prema van, što je omogućavalo da se napadače bolje gađa, ako dopru pod kulu. Krunište je s vremenom doživjelo najviše preinaka na kuli, tako da nije sačuvano u izvornom obliku. Nekada dominantna građevina u gradskoj luci, početkom 19. stoljeća gubi obrambeni značaj i danas je velološinjska atrakcija koja ima simboličko značenje za grad te joj je slika stavljena u grb velološinjske općine. Nakon gotovo dva stoljeća propadanja temeljito je obnovljena i u njoj je otvoren muzejsko-galerijski prostor Kula, koji kroz stalnu postavu posjetiteljima priča o slavnoj povijesti velološinjskog pomorstva i turizma.

Vežemo se na bok Plavog II u trenutku kada u uvalu preko brda nahrupi neverin. Istrese iz gustih, tamnih nimbusa krupne kapi kiše, zaljulja vezane brodice i ode put otoka Paga, a za njim grane sunce i sve bi kao prije. Nakon one obavezne kave valja nam prošetati gradićem, jer Maja je prvi put u Velom Lošinju. Doduše, nemamo puno vremena. Vezali smo se na mjestu gdje pristaju izletnički brodovi i brodice čije posade odlaze na objed u restoran tik do mora. Cijenimo iskazanu gostoljubivost i spremnost onih koji brinu o redu u luci da priskoče kada treba pa ne želimo to zlorabiti.

Krenemo uskom uličicom prvo do kule da razgledamo muzej i s njezinog se vrha diviti bella visti na plavetnilo Kvarnerića i iz ptičje perspektive na velološinjske crvenkaste krovove utonule u šarenilo bujne vegetacije. Na kanal i živost oko mandrača i duž rive koja se protegla od stijena na ulazu u kanal do pod zid župne crkve i restorana pred kojim smo se vezali.

A onda natrag do rive pa uskom kalom uzbrdo prema izlazu iz gradića. Što se više udaljujemo od rive, to su vrtovi i vile u njima sve raskošniji. Na kraju uzbrdice spuštamo se u luku Rovenska. Slastičarnica s pogledom na tu staru ribarsku luku, okružena niskim kamenim kućama, mirom i tišinom,

tipičnog mediteranskog ugođaja, mami nas da sjednemo i zasladimo se domaćim kolačima.

Natrag do brodova šumovitom ćemo šetnicom uz more od vale do vale s ponekom vilom ili uređenom plažom i pogledom na Kvarnerić. Prije rta s obalnim svjetlom na ulazu u kanal, moramo uz stepenice u park uz groblje i crkvicu sv. Marije, do barokne župne crkve sv. Antuna opata Pustinjaka, u kojoj se čuva najveća zbirka slika talijanskih slikara na kvarnerskim otocima. Ništa manje vrijedna nije ni pinakoteka u crkvici sv. Marije Gospe od Anđela iz 16. stoljeća, nedaleko vile nadvojvode Karla Stjepana u kojoj je danas lječilište i u kojoj se čuva i slika pripisana velikom Tizianu.

S place koja okružuje župnu crkvu i s koje se ponovno pruža pogled na kanal, rivu i živost na njoj i oko nje, do brodova ćemo niz skalinadu.

Palimo motore, odvezujemo se i mahnemo čarobnom gradiću uz obećanje: Vratit ćemo se!“

NA 44°30'00" SJEVERNO I 14°33'21" ISTOČNO - ORJULE

„Najbolje sidrište za veće brodove u Lošinjskom kanalu nalazi se jugozapadno od kote 30 na otoku Vele Orjule, na dubini oko 20 metara. Za vrijeme bure sidriti se prema jugozapadu i uzeti vez na obalu prema sjeveroistoku. Dno drži dobro. Za manje brodove najbolje je sidrište zapadno od kote 11 na otočiću Male Orjule, na dubini oko 20 metara. Na ovom sidrištu jedino SSE vjetar stvara valove.“ (Peljar I Jadransko more, istočna obala). Na nautičkim kartama - simbolom sidra i tekstualno, u peljarima Vele i Male Orjule naznačene su kao prirodne luke. Službenim rječnikom rečeno: *Prirodna luka je dio morskog akvatorija potpuno očuvanih prirodnih karakteristika koje nije infrastrukturno opremljeno, a služi za sigurno sidrenje i označeno je u službenim publikacijama i pomorskim kartama.* Osim po sigurnom sidrištu označenom na kartama, Vele Orjule površine 1,06 m², poznate su i kao naš otok (prema definiciji International Hydrographic OrganizatioN ²⁴ otok je dio kopna potpuno okružen morem, površine veće od 1 km²) s najkraćom obalnom linijom – dugom 5,8 km. A poznate su i po Apoksiomenu – kipu atlete izvađenog iz podmorja Velih Orjula, jednog od

---

²⁴ International Hydrographic Organizatio: *Međunarodna hidrografska organizacija*

rijetko sačuvanih grčkih kipova koji su nekada krasili grčka svetišta i gradove, posebice vježbališta (*gymnasium*). Hrvatski Apoksiomen slučajno je pronađen i izronjen 1999. godine. Kip je bio dio tereta broda stradalog u oluji, najvjerojatnije namijenjenog jednom od gradova iz ranog doba Rimskog Carstva; Akvileji, Raveni ili Puli, ili možda jednom od ladanjskih posjeda izvan gradova, poput raskošne vile na Kaželi u Medulinskom zaljevu ili vile na Velom Brijunu.

Iako sam više puta sigurno noćio, što će reći bez briga, na sidrištu ispred Velih Orjula, za mene je neponovljiv doživljaj bilo noćenje na jugoistočnoj strani otočića Male Orjule. Otočić, školj ili škoj je po onoj definiciji kopno potpuno okruženo morem površine od 0.01 do 1 km², dok kopno površine manje od 0.01 km² je hrid ili greben. Većim dijelom posve niski otočić gotovo da proviruje iz mora, obrastao niskom mediteranskom guštaram prohodnom tek stadu ovaca koje stočari, s milju i pol udaljenog Lošinja, drže na ispaši za ljetnih mjeseci na njemu i na susjednim Velim Orjulama, razdvojenih plitkim tjesnacem.

„U tu valu, ni po čemu sigurnu, prvi sam put uplovio s Plavim, Aldom, Borom i Darijom ploveći u Šimune na otoku Pagu. Otvorena na jug, a sa sjevera zaštićena od valova i to samo onih umjerenih, niskim grotama što jedva da izviruju iz mora i u luku zatvaraju plitku valu, ostavljajući onima što u nju uplovljavaju, dojam kakve lagune dalekih toplih mora, kojoj nedostaju tek palme.

Malološinjskim kanalom bili smo prošli za prvog dizanja mosta - onog jutarnjeg. Nakon

ispijene kave u Velom Lošinju, bacili smo u sidro u vali kako bismo se okupali i marendali. Vruć je srpanjski dan. Kroz laganu i treperavu izmaglicu, više naslućujem nego što razabirem obalnu crtu kamenitog Paga u daljini. Povrh nje u nekom mutnom – SF ozračju još kamenitiji Velebit. Iza visokih stijena kršna Lika. Fizički odvojena od mora i otoka, koji im po nekoj unutrašnjopolitičkoj logici razgraničenja na županije pripada, vide se tek vrhovi Velebita. Obuzme me neka razdraganost. Pjevušim Vilu Velebitu i onu pjesmicu na stihove ilirca Trnskog: „Na obali, na vrbovoj grančici/ igraju se privezani čamčići,/ povjetarac odnio im jedrila,/ sekina se katarčica prelomila.“ Nju su mi pjevali u djetinjstvu.

Bilo bi lijepo noćiti ovdje, pomislim. Zašto da ne? Službena prognoza je dugoročno dobra. Ni nad Velebitom ni nad Osorčicom s druge strane Kvarnerića nema oblaka čiji je donji rub sloja oštar i od kojih se otkidaju komadići, da bi se nošeni vjetrom rasplinuli, a planina i glavice brda nisu iznenada dobili kapu od oblaka. Sigurnih predznaka da će bura. Stuštit će se niz ogoljelu planinu pa će ubrzo zapuhati i na otvorenom moru. No, ovih znakova bure nema. Nema ni onih inače karakterističnih za ljetne bure; velikih olujnih oblaka popraćenih jačim sijevanjem bez grmljavine, porastom tlaka zraka i laganim južnim vjetrom. A nema ni izvanrednih upozorenja o mogućnosti kakvog neverina u radijskom vremenskom izvješću za pomorce na VHF kanalima²⁵ ili redovnim u određene sate po UTC-u²⁶. Nema ni valova koji prethodeći mu, najavljuju jugo. Ništa ne ukazuje ni na moguću garbinadu. Sve u svemu, noć će biti mirna pa na moje oduševljene zaključujemo kako ostajemo noćiti na sidru Plavog II – sva petorica vezani alaj.

Smiraj dana. Sunce je potonulo za Lošinj ostavljajući za sobom ognjeno crveno nebo. Velebit i Osorčica polako tonu u mrak. Sa zalaskom sunca pale se navigacijska svjetla na brodicama što plove duž Kvarnerića. Žure ispred obale Paga i Mauna put Novalje, Šimuna, možda Košljuna, ili možda put jugoistoka. A onda dignem pogled na noćno nebo. Nikakvim svjetlosnim onečišćenjem sputano, oduzme mi dah. Potražim u tom moru sjajnih točkica

---

²⁵ VHF kanali: kanali radioveze koji koriste vrlo visoke frekvencije (VHF); pomorska radio veza radi na frekvencijskom području od 156 MHz do 174 MHz i podijeljena je na 57 kanala od kojih je šesnaesti kanal rezerviran za radio-dežurstvo u slučaju opasnosti za brod i putnike

²⁶ UTC: koordinirano svjetsko vrijeme koje se mjeri od nultog meridijana. Kako je Hrvatska u srednjoeuropskoj vremenskoj zoni, koordinirano svjetsko vrijeme je kod nas UTC+ 1 sat zimi, a ljeti plus 2 sata, zbog ljetnog računanja vremena. Dakle, kada je u Londonu podne, kod nas je 13 odnosno 14 sati.

- nebeskih krijesnica (za koje kažu da su duše onih kojih više nema s nama, a u što zbog tajanstvenosti svemira ponekad nije teško povjerovati ni nevjernom Tomi) zvijezdu Sjevernjaču. Niz izlomljeno rudo lako uočljivih Velikih kola u kojima je sedam zvijezda, do dvije zvijezde na njihovoj stražnjoj strani. Otprilike pet dužina između te dvije zvijezde u smjeru nebeskog obzora, posve nisko je Polaris na vrhu ruda Malih kola. Tamo je otprilike sjever. Po položaju zvijezda i sunca od pamtivijeka se plovilo. U našem poznatom svijetu, prvo do Gibraltara – kraja svijeta Mediterana, pa Atlantikom niz pasatne vjetrove na drugu, nepoznatu stranu uz pomoć kvadranta, a onda i kompasa i sekstanta. Noć je pretopla, srećom pomalo hladi lagani burin, pa ostajem sjediti na palubi još dugo nakon što su se ostali zavukli u krevete.

Od ranog je jutro pripeklo. Nije ni čudo, doba je pasjih vrućina. Ta stara uzrečica potiče iz vremena antike, ili možda starog Egipta i nema veze s mojim Nerom i njegovim četveronožnim prijateljima, već sa zvijezdama i dobom godine. Od početka srpnja gotovo do sredine kolovoza, dakle u najtoplijem dijelu godine na Mediteranu, zvijezda Sirius iz zviježđa Veliki pas– najsvjetlija zvijezda našeg neba, koju su zvali i Pasja zvijezda, pojavljivala se s izlaskom sunca pa su stari narodi povezivali tu astronomsku pojavu s vrućinama koje u to vrijeme vladaju, nazivajući taj period ‘vrijeme pasa’ iz čega je potekla uzrečica pasja vrućina. Do Šimuna je nešto manje od dvadesetak milja i to nas natjera da nastavimo put prije pasje vrućine - u cik zore.“

Prisjetio sam se tog prvog noćenja na Malim Orjulama u trenutku dok *Plavi II* i *Jutarnja zvijezda* u paru prolaze sjeverozapadno od rta Glavičina na Velim Orjulama.

Otkako smo izašli iz Malološinjskog tjesnaca, prošao je sat vremena. Do Košljuna ima još 26 milja. Nastavi li me *Plavi* tegliti ovom brzinom, do Košljuna nam treba više od pet sati. Ne želimo li po potpunom mraku tražiti mjesto za sidrenje, *Plavi* bi trebao dignuti broj okretaja. Kao da mi je čitao misli, jer krmeni val iza *Plavog II* upravo je postao veći. I Aldo i Serđo očito razmišljaju kao i nas dvojica. Upravo su se odvojili od nas i s kakvih sedam-osam milja projurili naći mjesto gdje ćemo noćiti.

UVALA KOŠLJUN

Nakon što su se Plavi i Ido vratili sa svog prvog krstarenja, naslušao sam se priče o toj čarobnoj uvali prepunoj *dondola* i *šugu* za prste polizati, kojega su od *dondola* i kunjki spravljale Vesna i Idina bivša. Otada prostrani Košljunski zaljev na sjeverozapadnoj strani otoka Paga za mene ima neku neodoljivu privlačnost, koja me tjera da mu se uvijek iznova vraćam, iako je *dondola* iz godinu u godinu bilo sve manje, kao da su „otišle“ zajedno s Idom, a i sam zaljev zapravo je nimalo romantičan i ne baš siguran za sidrenje, zaštićen samo od vjetrova iz I. kvadranta. Na molu nikad nema mjesta, a mali mu je mandrač plitak. Najveći dio obale su negostoljubive, ali istovremeno osebujne i tajanstvene škrape. Borov šumarak, jedan od rijetkih na toj strani i inače golog Paga, prostire se kroz dvije sićušne vale kao i samo mjestašce Košljun. Od starog Košljuna malo je toga. Nekoliko starih kamenih kuća, zapis iz 14. stoljeća koji svjedoči da je luka u Košljunu bila izlaz grada Paga na otvoreno more, i ostaci pretpovijesne utvrde na brdu iznad luke. Stari, pomalo zapušteni kameni mol sa zelenim obalnim svjetlom na lijevanom željeznom stupu i lukobranom, od prvih kuća dijeli cesta što prati obalu s jednog na drugi kraj Košljuna. Uz nju poredani apartmani i vikendice u jednom redu, a onda cesta zađe u drugu valu u kojoj je majušni kamp, odmaralište i naselje novogradnji koje se u redovima od mora penje uzbrdo. U drugom redu je kuća u kojoj smo uvijek dobrodošli. Vikendica je to Valentininih roditelja, koje od prvog uplovljavanja *Majne grupe* u Košljun, a bilo je to 2003. ili 2004., redovito posjećujemo. Nakon vezivanja, Plavi na Alda, a ja na Serđa, gumenjacima se prebacimo na obalu. Uz večeru dogovaramo plan za sutra. Ujutro zarana Valentina, Plavi i ja idemo potražiti remen u Pag, a ako treba i u Zadar. Za zajednički ručak u hladu vrta je janjetina koju će spremi Valentinina mama Milica. Ako uspijemo otkloniti kvar, sljedećeg dana nastavljamo s krstarenjem. Iz Košljuna ćemo do Poljane na jugoistočnoj strani Košljunskog zaljeva, a zatim na Vir. Za poputbinu kao i uvijek, dobit ćemo sipe koje je nalovio Stanoje.

U grad Pag, 10 kilometra udaljen od Košljuna, još nikada nisam uplovio. Smješten na sjevernoj, buri izloženoj strani otoka, uvijek je ostajao izvan kurseva kojim je plovila *Majne grupe*. U prostrani Paški zaljev ulazi se iz Velebitskog kanala kroz Paška vrata. Na dnu njegovog sjeverozapadnog dijela ostaci su potonulog antičkog grada Kise i danas daleko čuvenija - plaža Zrče, a na jugoistočnom kraju je grad Pag.

Po mnogočemu Pag mi se čini jedinstvenim gradom na istočnoj obali Jadrana. Već sama činjenica da postoje dva Paga; napušteni stari grad

i nedaleko njega *novi Pag*, koji zapravo i nije nov, jer je sagrađen između 1443. i 1467. godine, kada se u njega preselilo cjelokupno stanovništvo starog grada (nastalog vjerojatno još u antici), koji se prvi put spominje u pisanim dokumentima u 10. stoljeću. Razlog gradnje novog Paga nije bila ljubav Mlečana, tadašnjih gospodara, prema Pažanima, već potreba snažnije zaštite paških solana od sve veće opasnosti da Turci osvoje tadašnji grad Pag i time steknu nadzor nad solanom, kojoj pisana povijest seže u 999. godinu, iako je za vjerovati da se je sol u laguni proizvodila i ranije u doba Rima. „*Sol je donijela kolonijalnu moć, dovodila do ratova i bila jedna od prvih kategorija trgovačke razmjene. Slovi kao ljekovita moćna tvar, međutim, iako prirodni, a ne sintetički aditiv, sol je i opasna tvar. Prekomjerno korištenje dovodi do ozbiljnih zdravstvenih problema. U prošlosti skupocjena kao zlato, u srednjem vijeku najunosnija trgovina, a danas najjeftinija dragocjena tvar bez koje se naprosto ne može*“, kaže se u priči o *Povijesti proizvodnje soli u Pagu*, koja ima i svoj muzej, smješten u starim skladištima soli na poluotočiću s druge strane Paškog zaljeva, spojenim sa starom gradskom jezgrom mostom u obliku luka, ispod kojega se ulazi u ljupki mandrač.

Čak sedam mostova i nasipa danas povezuje dijelove grada premošćujući razvedenu obalu Paškog zaljeva na njegovom kraju.

U Pag nas je dovela cesta koja spaja jugozapadnu i sjeveroistočnu obalu otoka nasipom u kojem su otvori, kako bi plima, oseka i morske struje stalno izmjenjivale more u laguni što se nastavlja na Paški zaljev, a koja je zbog svojih osobina idealna za proizvodnju soli. Nakon što smo uspjeli pronaći potreban remen, učinimo kratki *đir* kroz pomno osmišljeni renesansni grad prepun kulturno- povijesnih znamenitosti. U planiranju i gradnji *novog Paga* sudjelovao je i Juraj Dalmatinac – znameniti graditelj šibenske katedrale, njegovi učenici i majstori iz kruga oko njega. Do 19. stoljeća grad su opasivale zidine koje su danas tek mjestimično vidljive. Srušene su kako bi se grad otvorio prema moru i omogućeno mu širenje. Od moćnih mu zidina u izvornom je obliku sačuvana tek kula Skrivat, jedna od devet koliko ih je branilo grad, a u preuređenoj kuli Kamerlengo danas je sjedište gradskih vlasti. Na glavnom gradskom trgu knežev dvor, jednostavnog i mirnog pročelja s dva reda bifora, građen od obrađenog kamena, čija je za sunčana dana blještava bjelina, gotovo zaštitni znak svih paških kuća i palača.

Na povratku u Košljun zastanemo u starom gradu. Fascinira me, dok hodam među kamenim ostacima, kako je tu od pamtivijeka bio grad u kojemu je bujao život, a onda samo u jednom trenutku njegove vječnosti

napušten, ostavljen prošlosti, baš kao i Dvigrad u Istri. A iz te njegove prošlosti sačuvana je romanička crkva Marijina Uznesenja, u zapisima prvi put spomenuta krajem 12. stoljeća. Uz nju su ostaci kasnije sagrađenog franjevačkog samostana u čijem klausturu²⁷ i danas stoji gusterna u kojoj se, prema legendi, za suša pojavi voda.

Stavljanjem kraćeg remena mogao sam bezbrižno nastaviti ploviti. Još neko vrijeme spominjana je u Delfinu i za druženja u *Majne grupe* Radekova havarija i tegljenje dugo 50 milja, a onda je događaj pao u zaborav. Meni su pak u sjećanju ostali Košljun i oba grada Paga.

Putopisanje

²⁷ klaustar: pravokutno unutarnje dvorište okruženo trijemom na stupovima kojega s jedne strane zatvara crkva, a sa ostalih samostanske zgrade

VI.

2018. OPET NA KVARNERU

Eto, i tom sam dočekaao. Ponovo ćemo *Jutarnja zvijezda* i ja zaći u Kvarner. Od treće operacije, druge sarkoma, lagane, iako obavljene pod punom narkozom, brzo sam se opravio. Kratko ležanje u bolnici i nešto dulji oporavak kod kuće, napokon sam dočekaao da zaplovim Kvarnerom.

DO KRNIČKOG PORATA I NATRAG

Nakon 20 mjeseci 24 dana i ne znam koliko sati i minuta, na Uskrsni ponedjeljak 2018. ponovno sam istinski zaplovio. Istinski, jer one plovidbe prošlog ljeta do Fraškerića i Vinkuranske vale, ne računam. Sa mnom i Grgom u kokpitu je Plavi. Pred nama je dugih i lijepih 25 milja plovidbe duž istočne obale Istre. Plovimo u Krnički porat, uvalu neposredno pred ulazom u Raški kanal. Tamo će *Jutarnju zvijezdu* dignuti iz mora i postaviti na *coke*, kako bi joj uredili zapušteni podvodni dio trupa. Zapušten, jer prošle ju godine nisam vadio iz mora da joj, kao i svakog proljeća, premažem podvodni dio *koperom*. Usput ću dati žutom bojom nanovo opiturati trup od *banjašuge* do *razme*. Zapravo pituranje bokova je razlog za plovidbu u Krnički porat. Dečki iz Raklja, koji će ju ušminkati - vratiti joj nakon 40 godina stari sjaj, predložili su da to učine u Krničkom poratu.

Brižljivo i s nestrpljenjem sam tokom proljeća pratio na internetu vremensku prognozu na čak tri aplikacije. Uobičajeno onu DHMZ-a²⁸ za

---

²⁸ DHMZ: Državni hidrometeorološki zavod

pomorice - gotovo zapovjednu. Dodatno na aplikaciji *Vrijeme i radar*, koja uz dnevnu prognozu i kratkoročno predviđanje daje pregled vremenske situacije na željenom mjestu u realnom vremenu. I odnedavno i na sve popularnijoj norveškoj YR, za koju kažu da su joj prognoze vrlo pouzdane. Konačno sam u ovogodišnjim, ne baš uobičajenim proljetnim uvjetima, odabrao vrijeme polaska. Naime, moralo se poklopiti barem nekoliko beskišnih dana, kako bi pituri mogli obaviti posao u što kraćem vremenu, jer će *Jutarnja zvijezda* biti uljez na molu u Krničkom poratu, ionako opremljenom samo za izvlačenje barki pa radove treba što prije obaviti. Osim toga bilo bi poželjno i da jačina bure, juga ili nekog drugog vjetera na dan plovidbe do Krničkog porata i natrag, bude podnošljiva.

Pričekam da Plavi skine pramčane cime, pa odbacim krmene i dok on s *mezomarinerom* u ruci pazi da ne očešemo susjedne brodice ili nasjednemo na njihov *corpomorto* pa izvedem *Jutarnju zvijezdu* na plovni put između Delfina i Tehnomontove marine, smještene na drugoj obali dugačkog Verudskog kanala. Prođemo kanalom između obale kopna i otočića Veruda, Fraškerića i Frašker. Desno po boku otvoreno more, po pramcu svjetionik Porer, a po lijevom boku obala Kamenjaka.

Gledajući ga na karti, Kamenjak je sićušni poluotok na jugu velikog poluotoka, stjenoviti krak, više dug no širok, nalik kakvoj gusjenici što gmiže. Na sjeveru se tek uskom prevlakom, koja razdvaja kraj dubokog Medulinskog zaljeva od uvale Paltana u kojoj se smjestilo mjesto Banjole, drži za obalu kopna, a na jugu mu se o istoimeni rt lome valovi juga, široka, garbinade i sjeverozapadnjaka. Sa središnjeg zaravnatog dijela, što se prostire uzduž poluotoka, spušta se k moru pitomije na istočnu, a strmije na zapadnu stranu, dok se more s tridesetak slikovitih vala i mnoštvo valica zavlači u njega, tvoreći više od 30 km dugu obalnu crtu. Po svemu čudesan djelić Jadrana! Posebice donji Kamenjak koji je zaštićen kao značajni krajobraz. A značajni krajobraz rječnikom birokracije je „*prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje.*“ U ovom istarskom nalazimo 520 biljnih vrsta, a među njima i endemsku orhideju - istarski *serapias*, izuzetno rijetku vrstu orhideje, jednu od osam vrsta iz roda *serapias*, koja raste samo na Mediteranu. Na otočiću Fenoliga, kojega od najjužnijeg rta Istre dijeli tek uski prolaz, vidljivi su mnogobrojni otisci troprstih, dvonožnih dinosaura mesojeda - theropoda i ornithopoda, kao i otisci ovalnog i potkovastog oblika četveronožnih sauropodnih dinosaura, starih između 65 i 70 milijuna godina.

Rt Kamenjak

Prema nalazima ostataka s grčkim i rimskim natpisima, ostacima triju gradina i vile *rustice*, Kamenjak je bio naseljen prije četiri tisuće godina.

Danas je, s obzirom na prirodnu i kulturnu baštinu, prenaseljen.

„*A* prijeko tamo sivi se i goli brežuljci uspinju. Na njima radnici rade, vrtaju kamen stanac, u rupe među dinamične strahote, a onda bježe, legnu, čučnu, dok se horizontom nešto ne zapraši. Čitav niz prasaka, niz dimova. To grade nove tvrđave. A dalje i niže je selo Premantura, najjužnije istarsko selo i čisto hrvatsko selo.“ To je zapisao Franjo Horvat Kiš u svojim *Istarskim putima*, gledajući s druge strane - preko Medulinskog zaljeva premanturski toranj i onih nekoliko ‘*belih zidića*’ i *črjenih krovića*’, uokolo njega, na gornjem Kamenjaku. Bilo je to prije 105 godina. Tvrđava oko mjestaša Premanture, osim nešto njihovih ostataka, više nema. No vojska za čije su potrebe građene i danas je prisutna na Kamenjaku. Od jeseni do proljeća tu održavaju vježbe gađanja ciljeva na moru usprkos prosvjeda stanovnika tog najjužnijeg mjesta na Istarskom poluotoku. Premanturski toranj naravno i danas stoji usred malog trga čiji je oblik formiran u 16. stoljeću u vrijeme naseljavanja

novim stanovnicima nakon što je kuga, kao i po čitavoj Istri, pokosila starosjedioce Premanture.

Od druge polovice 20. stoljeća broj premanturskih krovova progresivno se širi sve dalje od trga s tornjem. Prvo su ga okružile kuće za odmor domaćih, uglavnom Puležana, za njima kuće onih koji u Premanturu arivaju *priko Učke* vikendima i ljeti, a od nedavno tu niču i čitava stambena naselja, spuštajući gotovo do mora tu *novu* Premanturu na strani okrenutoj Medulinu.

Trenutak kada po desnom boku ostavljamo svjetionik Porer, a onda po krmi i rt Kamenjak obuzela me je neopisiva sreća. Ali ipak čeznutljivo bacam pogled na Osorčicu s druge strane Kvarnera dok usmjeravam pramac *Jutarnje zvijezde* prema rtu Marlera, još zaklonjenom od pogleda; Finerom,

Cejom, Bodulašem, Levanićem i Levanom – otočićima, što su se poput kakvog isprekidanog bedema protegnuli na ulazu u Medulinski zaljev, štiteći ga od valova s Kvarnera. Dubok i siguran Medulinski zaljev s jugozapada zatvara Kamenjak, a sa sjeveroistoka Marlera. Medulin je danas središte Medulinske rivijere. Na njoj su: Bjeca, prekrasna pješčana plaža; šumoviti poluotok Pineta, nazvan tako zbog guste borove šume i poluotok Kažela, tako lijep da je na njemu neki rimski dostojanstvenik sagradio *vilu rusticu*. Dok plovimo s jednog na drugi kraj Medulinskog zaljeva s vanjske strane

onih 5 otočića, od ukupno 11 otočića i hridi koliko ih ima medulinski arhipelag, u vidokrugu mi je i dalje premanturski toranj, ali sada i dvostruki toranj medulinske župne crkve, po kojem je ona jedinstvena u Istri. Minemo Levan, posljednji otočić u nizu, a onda na gotovo ravnom djeliću obale kopna nalik kakvom isplaženom jeziku, stoji svjetionik. Donedavno oronula kamena prizemnica za smještaj posade, s četverouglastim tornjićem što nosi svjetlo kojega je zamijenio automatski svjetionik sa solarnim kolektorom na čeličnom stupu; danas je turistički apartman namijenjen onima koji odmor traže u nedirnutoj prirodi uz huk mora, tišinu bonace po kojoj mjesec prosipa svoj srebrni prah, dok izlasci i zalasci sunca boje nebo vatro-crvenom bojom. Ne zaustavljamo se. Preduboko je za sidrenje, prilaz s mora negostoljubiv, a i vremena je malo. Navratit ću do njega ove godine kopnenim putem, zadam si u mislima. Dvije male uvale pa rt s kojim počinje plitki i prostrani (ali ne toliko prostran kao Medulinski) Ližnjanski zaljev, službenog imena zaljev Kuje s mjestom Ližnjan. I Ližnjan je udaljen od obale svog zaljeva, kao što je do prije šezdesetak godina bio susjedni mu Medulin od svojeg. Obala u dnu zaljeva niska je i neugledna, kakva je bila i ona medulinska prije izgradnje rive, pomalo otužna i neuredna. No to je, čini mi se, trenutni dojam. Jer hodajući stoljetnim - ribarskim i težačkim Ližnjanom, zbijenih kamenih kuća i uskih kaleta, lako se može uočiti da se Ližnjan iz godine u godinu sve više i sve brže širi, spuštajući se niz onu svoju padinu prema moru prostranim okućnicama i suvremenim kućama, izgledom često neprispodobnim krajobrazu. Samo je pitanje vremena kada će taj drukčiji Ližnjan posve zaći na obalu zaljeva, a on poprimiti posve drugačiji izgled. Iako bi mi od Medulina do Ližnjana trebalo više od dva sata plovidbe uz donedavno još posve netaknutu i pustu obalu, izuzev odavno tamo FKK²⁹ kampa, na kopnu Medulin i Ližnjan razdvaja doslovno tek nekoliko koraka kroz urbani prostor.

Ma koliko bila čudno atraktivna obala između Medulina i Ližnjana, sačuvana je od devastiranja prekomjernom izgradnjom zahvaljujući vojskama svih država koje su vladale Istrom od K. u. K. Monarhije do danas. Zbog planova izgradnje za vojne je potrebe, no nikad do kraja realiziranih, bila zabranjena gradnja na mnogim mjestima u gradu Puli i njezinoj okolici pa tako i pristup pojedinim dijelovima obale. Takve sam mjere vojnih vlasti susreo ploveći ili hodeći duž obale sve do rta Barbariga na zapadnoj obali Istre, a susretat ću ih još ploveći do Visa. Koliko su te mjere ovdje u okolici Pule u jednom trenutku bile rigorozne, govori podatak o prisilnom

---

²⁹ FKK: "*Freikörperkultur*" - kultura slobode tijela, nudistički kamp

deportiranju iz Pule i okolice preko 20 000 stanovnika između 1915. i 1917. godine, pretežno u Češku i Mađarsku, zbog ratnih operacija koje se u Istri na kraju nikada nisu vodile.

I dok smo Plavi, Vesna, Ivanka i ja s prijateljima, rodbinom i hrpom djece, 80-ih godina prošlog stoljeća ljeti za vikende automobilima odlazili na kupanje na Kamenjak, zatim kasnijih godina i kampirali na Maloj Pineti, a onda i s *Majne grupe* brodovima odlazili u uvalu Portić ili na neki od otočića u medulinskom arhipelagu, u Ližnjanski zaljev nikada nisam uplovio. Zato u visini rta Uleva tek neznatno skrenem s kursa slijedeći liniju kopna, kako bih ovlaš razgledao uvalu Kuja, koja me je na prvi pogled osvojila.

Ispred obale Proštine, prostora između ceste Pula – Barban i mora, a koja se od uvale Kuja prostire do Raklja i Raškog zaljeva, nema otočića i hridi kao ispred one između rta Verudica i rta Marlere pa na prvi pogled plovidba uz nju djeluje manje atraktivno. Proština i njena obala prepuna je burne prošlosti i čudesne ljepote.

Dok na izlazu iz zaljeva Kuje vraćam *Jutarnju zvijezdu* ponovo u kurs što vodi pravolinijski k ulazu u Raški kanal, pada mi na pamet ponešto od te prošlosti, ne brinući pritom za njezin kronološki redosljed. Tako milju udaljena od obale, na 50 metara dubine, leži olupina talijanske lake krstarice *Cesare Rossarol*. Jedna od znanijih ratnih stradanja uz putnički brod *Baron Gautsch*, bojni brod *MMS Viribus Unitis* i pomoćni brod *MMS Wien*, u pulskom akvatoriju u kojemu nije bilo ratnih operacija, izuzevši neuspjelog napada talijanskog zračnog broda na stanicu za radiovezu K. u. K. Kriegsmarine. A da apsurd bude veći, *Baron Gautsch* naletio je na vlastitu minu na početku rata, a ostala su tri broda stradala netom nakon okončanja Velikog rata.

Nesretni *Cesaro Rossarol* na putu iz Pule za Rijeku 16. studenog 1918. u 12:45 naletio je na usidrenu podvodnu minu. Prepolovljen, potonuo je u cikle dvije minute. Od 104 člana posade tragediju je preživjelo samo njih 36. Poginulim pomorcima podignuti su spomenici. Jedan je nedaleko Ližnjana, a drugi na Mornaričkom groblju u Puli, dok je olupina danas ronilačka atrakcija.

Na mjestu crkvice Gospe od Kuje iz 16. stoljeća bila je rimska vila *rustica*. U vali Karkadur ispred koje je dugački mol, 2001. pronađeni su ostaci ribarskog naselja u kojemu se živjelo između 5710. i 5630. godine prije Krista.

Od spomenika na stradanje *Cesara Rossarola* - kamene ploče s popisom poginulih, natpisom i sidrom nesretnog broda, do uvale Budava prostire se mistični dio Proštine čija je tajnovitost s mora nedokučiva. Na Google-ovoj se satelitskoj karti vidi kako kod spomenika završavaju *kampnje* Ližnjanaca, stanovnika obližnjeg Šišana i nedaleke Valture, a počinje šuma zaštićenog hrasta crnike čije krošnje dosežu i do 20 metara u visinu. Kažu: najljepše i najočuvanije šume crnike na Mediteranu! Komadić je to raja što se uspinje od mora bregovima ili strmoglavluje u usjeke između njih.

Na zapadnom kraju tog tajanstvenog rajskog kraja je brdo Svetica – Monte Madonna, a visoko nad uvalom Budava, usred prostrane visoravni, leže ostaci usnulog Nezakcija - Epulonova grada. Brdo Svetica 90 metara nad morem, skriva nekada dobro čuvan u vojnu tajnu. U utrobi brda Svetica K. u. K. Kriegsmarine je sagradila *fort* - topovsku utvrdu koja je nadzirala Kvarner i štitila Pulu - glavnu ratnu luku carevine i kraljevine. Četiri ogromna topa od po 310 mm, spavaonica za posadu, komandno mjesto, ambulanta, skladišta municije, hodnici, stubište, sve na dubini od 30 metara i osmatračnica na vrhu brda s reflektorom čiji je snop svjetla dopirao do pola Kvarnera. Kapitulacijom Austro-Ugarske utvrdu su koristili Talijani, a kada je Italija kapitulirala, Nijemci do svoje kapitulacije. Nakon II. svjetskog rata u nju se uselila JNA, davši utvrdu današnji izgled. Koje li ironije! A danas, nekadašnja utvrda Monte Madonna, takvih i sličnih oko i u Puli je 26, uz 8 topovskih bitnica, 30 baterija, ima posve mirnodopsku ulogu. Nadzemni dio koriste građanske udruge s područja nedalekog Šišana, a samu utvrdu obilaze turisti.

Minemo Sveticu i evo nas u visini rta Cuf na ulazu u uvalu Budava, nekad glavnu histarsku luku. Plovimo koju milju od obale u kursu prema jasno uočljivom rtu Ubac koji nam je orijentir, jer GPS i dalje ne radi. Uvala Budava je duboka i dobro zaštićena i u njoj je danas ribogojilište brancina, orada i pidoća. Visoko povrh nje „...gdje je nekoć bio glavni grad Istre i stan Epulona, kralja Histarâ. Ići ću, gdje je bio Nesactium nekoć. Danas se zove Vizača ona poljana po domaću“, zapisao je Franjo Horvat Kiš u svojim *Istarskim putima*. I još je napisao, gledajući na Budavu iz Vizača: „Bože, sve je polje cvijet od smilja zlačana. A dalje sav je okoliš obrastao sitnogoricom. Ispod nas je duga dolina Budava, a ona izlazi na zatončić, u koji je uprt vrh našeg humka sa tri kuta. Divni smještaj za gusare. Tu pod gradom imali su svoja naselja, a dolje u Budavi svoje glasovite lake lađe okovana kljuna.“

Domoroci Histri u Istri zadavali su muke rimskim legijama sve do 2. stoljeća prije Krista. A onda je tu pod Nezakcijem palo Histarsko

kraljevstvo. U krvavom boju koji je ušao u legendu, poginuli su svi branitelji, grad je razoren, a na njegovim ruševinama Rimljani su podigli novi. Gotovo dva stoljeća poslije veliki vojskovođa Julije Cezar piše u svojim djelima i o obrani Nezakcija, zadivljen vojničkim umijećem hrabrošću kralja Epulonu i njegovih podanika.

Je li taj buntovnički pa i ratnički duh dalekih im predaka pokrenuo seljake Proštine da u Šegotićima, selu između Budave i Krničkog porata početkom veljače 1921. dignu bunu protiv talijanskih vlasti zbog zabrane uporabe hrvatskih nacionalnih obilježja, hrvatskog jezika i napada talijanaša na mještane. Gotovo istovremeno na Labinštini je osnovana Labinska republika kao odgovor na teški gospodarski položaj rudara labinsko-raških ugljenokopa. Pridružilo im se i lokalno pučanstvo nezadovoljno represivnom talijanskom politikom, osobito u nacionalnom smislu. Seljačka buna na Proštini jedan je od prvih, ako ne i prvi oružani otpor nadolazećem fašizmu u Europi. Obje bune ugušila je regularna talijanska vojska potpomognuta fašističkim *skvadronima* početkom travnja 1921. Selo Šegotići je spaljeno, a 400 mještana je bilo uhićeno.

Duboka uvala Krnički porat dobro je zaštićena od svih vjetrova, osim jugoistočnjaka. Luka je to ribara iz Krnice, mjesta 2 kilometra udaljenog od luke i 195 metara visoko nad morem. Krnica je vjerojatno nekadašnja rimska, a prije toga i histarska, kroz povijest nestala Faverija na via Flanatici, rimskoj cesti koja je vodila od Pule prema Liburniji.

Za tri je dana *Jutarnja zvijezda opiturana* i spremna čekala da ju ponovno spustimo u more. I opet sam morao pažljivo pratiti prognoze, koje mi ove godine u rano proljeće i nisu bile baš sklone. Atlantske i denovske ciklone redale su se jedna za drugom. Doduše, ovaj mi put treba samo jedan dan s koliko-toliko umjerenijim vjetrom i stanjem mora, kako bi 4 sata plovidbe uzduž gotovo pola Kvarnera (koji se prostire od uvale Preluka na sjeveru do rta Kamenjaka na jugu) prošlo u redu. Posrećilo mi se, da su se završetak radova i dobra vremenska prognoza gotovo poklopili. Snažno je jugo prema prognozi kroz noć trebalo *kalivat*, da bi ujutro zapuhao umjereni sjeverozapadnjak, a kasnije navečer slaba bura. Idealno za plovidbu.

Uzdajući se u prognozu, za koju se kasnije ispostavilo da i nije bila posve točna, na moju sreću u pozitivnom smislu, jer je anticiklona potrajala dva dana, krenuo sam autom iz Zeline u pet ujutro i vozio 300 kilometara do Krničkog porata. Ispomoć dizaličaru oko spuštanje *Jutarnje zvijezde* u more obavili su, štedeći me, pituri, a meni je preostalo da ju, nakon brzinske marende s piturima, obavljene na haubi automobila, Grga i ja otplovimo u

Pulu. Sumnju u svoju fizičku spremnost da izdržim napore planiranog krstarenja, probuđenu u Delfinu, otklonio sam za povratka iz Krničkog porata u Pulu. Doduše, prije toga sam još jednom na trenutak u nju posumnjao, kada se *Jutarnja zvijezda* ponovo našla na moru, a jedino slobodno mjesto u prepunom Krničkom poratu za privez, kako bih odradio neophodne pripreme prije polaska, bilo je na boku isluženog runizavog ribarskog broda („...što je dugo stajao u doku.“³⁰). Jedva sam se uspio uspentrati na taj, prema *Jutarnjoj zvijezdi*, ogroman brod, a zatim se preko njegove visoke *razme* prebaciti na nju. Čak se i inače neustrašivi Grga nećkao da krene za mnom preko strmo ispruženog, klimavog i čini mi se, dok sam se zamalo četveronoške njime uspinjao, strašno dugačkog *siza*.

Jutarnja zvijezda dotjeranog podvodnog dijela, lagano klizi, dok ja jednom rukom držim timun, a drugom petljam po GPS-u koji je nenajavljeno proradio, čim sam ga spojio na napajanje i antenu. Očito da su mu zbog dvogodišnjeg nekorištenja oksidirali kontakti i bi mi lakše. Ne zbog toga što neću morati ploviti bez pomoći GPS-a, jer vidljivost je bila dobra i može se ploviti bez njega (pa i bez pomoći kompasa), već zbog mogućeg troška nabave novog. Dakle, prati me sreća i u pogledu neplaniranog izdatka i u pogledu vremenskih prilika, jer na Kvarneru u ovo doba godine vidljivost zna biti toliko loša da se doslovno ne vidi prst pred nosom.

³⁰ Dobriša Cesarić

U daljini se jasno ocrtava niska obala rta Marlera, orijentir prema kojemu ću usmjeriti pramac i držati se tog kursa nekih desetak milja. A to znači dosadu! Neprekidno naizmjenično sjedenje (nakon gotovo 4 sata sjedenja za volanom) ili stajanje uz timun. A sve bi bilo lakše da i autopilot proradi. Ono što ohrabruje, je da sam mu vjerojatno detektirao kvar. Uvjeren sam kako kvar nije na autopilotu, već je uzrok njegovog neposluha timun. Ako sam u pravu, u pitanju je beznačajna sitnica koju ću bez problema i većeg financijskog izdatka riješiti u Puli. Ipak nije bilo tako – trebao je popravak.

Nakon tri i pol sata plovidbe gotovo po bonaci, vezao sam *Jutarnju zvijezdu* u Delfinu. Najavljenog vjetra putem niotkud. Tek oko rta Marlera i Kamenjaka nešto zaostale *marete* od noćasnijeg juga. Sjeverozapadnjak se digao tek nakon što sam prošao pored Fenigole. Kod kuće sam! Po auto u Krnički porat Grgu i mene je odvezao Plavi. Isti dan je uslijedila i vožnja natrag u Zelinu. Tako sam u jednom danu proveo 12 sati, što za volanom što za *timunom*. Šaleći se na račun ove, za moje godine prave avanture, rekao sam Plavom, javljajući mu se mobitelom da sam stigao u Zelinu, kako sam danas nastupao u biatlonu. Ta mi je pomalo nepromišljena avantura pokazala da sam, što se tiče fizičke spremnosti, spreman na napore krstarenja. Ali pokazala mi je i što sve još moram ovog proljeća urediti na brodu, kako bi i on bio spreman.

NA LJETO KONAČNO PREKO KVARNERA, ALI NE I DO VISA

Odmah poslije Nove godine obnovili smo unutar *Majne grupe* priču oko plovidbe do Visa. Sva četvorica barba – jer ipak smo mi ti koji donosimo odluke i za sve odgovaramo (iz tog razloga u putopisu naša imena uvijek navodim prije imena naših mornara, zapravo mornarica), bili smo za. No to ni u kom slučaju nije značilo da ćemo uistinu put južnog Jadrana. Naš dogovor mora na svojevrstu reviziju unutar spavaćih soba njih trojice, dok ja imam prešutni dogovor s Ivankom o sadržaju naših ljetovanja. Ja ću s Grgom na *Jutarnju zvijezdu*, a ona će malo u Ičiće, malo u Rukavac i povremeno s unucima dolaziti do mene u Pulu. Ali plovidba na Vis i nju je zaintrigirala. Ima na Visu prijateljicu koja ju poziva u posjet pa će stoga sa mnom. Istina, ne preko Kvarnera, jer se boji – bezrazložno, naravno. Utuvala si je da je to strašno opasno, iako ga je tek dvaput preplovila i to po bonacama svih bonaca. Tako će nam se pridružiti na nekom dijelu puta.

Do početka ljeta naš se plan rasplinjava između želja i obaveza, što obiteljskih, što poslovnih. Serđo, ne mogavši nas se načekati, otplovio je s Nevenkom sredinom lipnja prema otoku Žutu. Zanesen, na trenutke sam poželio otploviti s njima, jer bih konačno stigao i do Visa. Iako mi je to tada bilo teško priznati, nisam bio psihofizički spreman na plovidbu do Visa. Srećom, prevladao je razum. U naumu me je spriječila gola istina: onkološki sam bolesnik i rekonvalescent nakon teške operacije, koji mora gutati 8 citostatika od po 500 miligrama na dan, očekujući s tjeskobom iz dana u dan neke zlokobne reakcije na tu silnu količinu lijekova koji slabe imunitet. Od mogućih benignih: ljuštenja kože na dlanovima ruku i nogu, preko afti u ustima, do ozbiljnih: povraćanja, obilnih proljeva i mogućih visokih temperatura zbog kakvog virusa ili bakterije, koji bi se naprosto prilijepili na moj oslabljeni organizam.

Aldo, Daria i ja s Grgom otplovili smo iz Pule ujutro, ne žureći. Plavi i Vesna za nama će nešto kasnije. Sastanak s njima je u uvali Liska, a sastanak sa Serđom i Nevenkom dogovoren je za dva dana u Malom Lošinj.

U malološinsku luku uplovljavamo dan poslije, taman kada je jedan od turističkih brodova isplovio s turistima, ostavivši nam na molu u dnu luke mjesta za pristajanje. Serđo, koji je već ranije stigao, pokazuje Plavom s obale slobodno mjesto. Aldo će na Serđov bezimni brod, a ja ću na *Plavog II*. Sreća je bila naći dva mjesta za vez bokom na krcatoj rivi pa smo obećali lučkom *staffu* kako nećemo odveć dugo zlorabiti njegovu dozvolu da se tu vežemo i onda uživati blagodat malološinske rive prepune terasa, kafića i restorana. Sjednemo na terasu u dnu rive s pogledom na luku i brodove koji dolaze i odlaze. Okruženi smo starim kućama, palačama i hotelima, umivenih fasada, usred konglomerata ljudi i automobila koji se probijaju među njima. Mjesto idealno za opuštanje frustriranih poput mene. Doživljaj otočkog *zena*³¹ kojega sam ponio iz Liske, izgubio se dok sam plovio kroz prolaz između Malih Srakana i Lošinja, zahvaljujući nasrtljivosti onih vikend-kapetana na koje sada šizim. Plavi i Ivanka imaju mišljenje o tom mom dijelu karaktera, ali tko ga šljivi! Ja sam se više valjao od njega. Uostalom, ja sam bolestan i na terapiji. Popili smo kavu, popunili zalihe *spize*, a Serđo je nabavio i novu količinu suhog leda za frižider u kojemu će čuvati ribu koju ne uspijemo pojesti, pa smo se odvezali i zaplovili put juga. Zapravo, prvo ćemo negdje na miru spremiti ribu za ručak, a onda dalje. Kao vanjski na vezu, isplovljavam prvi. Plavi će na pumpu po gorivo, a Serđo i Aldo još se motaju rivom.

Odabrao sam baciti sidro u jednoj od vala na sjeverozapadnoj strani malološinskog zaljeva, najsigurnije prirodne luke na sjevernom Jadranu s ove strane Kvarnera. Na lijevoj obali vale stara vojna postrojenja još iz doba Kriegsmarine, koje su naslijedili prvo Jugoslavenska ratna mornarica, a onda i naša Hrvatska, uredivši tu svoje odmaralište. Zbog njih je u vali zabranjeno sidrenje. Ja ignoriram zabranu računajući kako me neće doći nitko otjerati, kao ni onda kada sam se tu sidrio i noćio one godine kada smo Dario i ja sami krenuli na krstarenje.

Duž desne obale vale prolazi cesta za Osor i dalje otokom Cresom. Kod sićušnog poluotočića koji zatvara istu tako sićušnu valicu, bacam sidro. Ubrzo stižu Serđo i Aldo, a uskoro i Plavi. Naše djevojke, po iskazanom elanu zapravo djevojčice, prionu odmah spremanju predjela i više vrsnih priloga (nek' se vidi raskoš) uz ribu koju će na gradelama peći muški dio posada. Upravo zahvaljujući ribi koju je ulovio Serđo dok je čekao na susret s nama, otkrio je da se na samom jugoistočnom kraju mjesta i luke Ilovik

---

³¹ zen: *pojam ima različito značenje (način meditacije, religija, filozofija, umjetnost), a jedno je i način života*

može vezati na molo za malo *šoldi*. Poslije objeda nema sieste; palimo motore i krenemo duž zapadne obale Lošinja put Ilovika. I dok sam ja još dizao sidro, njih trojica već su se izgubili u jednom od prolaza između obala kopna i tri otočića na ulazu u Malološinjski zaljev.

ILOVIK - ISKONSKA LJEPOTA OTOKA

Za sobom ostavljam rt Kormu na Lošinju i usmjerim pramac *Jutarnje zvijezde* prema uskom kanalu što razdvaja veći Ilovik i manji otočić Sveti Petar koji je nalik dvama grmljem obraslim brežuljcima razdvojenima dubokim sedlom. Aldo kao predzadnji u našem malom konvoju, upravo mi je nestao iz vidokruga, zamaknuvši u kanal.

Na sredini milju i pol dugog kanala mjesto je Ilovik čija je luka i sidrište dobro zaštićeno osim od valova za snažnog juga. Ponekad u kanalu ima i kratkih i visokih valova, koji nastaju kada je struja u kanalu izrazito jaka, a vjetar zapuše iz smjera suprotnog struji. Naročito je neugodno za one koji su vez potražili, ili bolje rečeno, dobili na bovama raspoređenim gotovo duž čitavog kanala.

Jutarnja zvijezda upravo zamiče pored oznake pličine na jugozapadnoj strani kanala, kada se Plavi javi mobitelom (preko VHF stanica već odavno ne održavamo vezu jer troše puno struje) da su se on i Serđo već vezali i Alda i mene čekaju mjesta na moliću s *murinzima*. Bolje nije moglo, zaključim.

Veći otoci po nekoj logici imaju svoje otoke ili otočiće (čitao sam o tome na jednom portalu). Recimo, otok Krk ima svoj otok Plavnik, otok Rab Goli otok i Prvić, a Dugi otok Ravu. Tako i otok Lošinj ima svoj otok - otok Ilovik. Nedirnuta priroda, ako još takva postoji – naravno da postoji, nalazi se na Iloviku. Otoku nautičara u prolazu, ovaca, maslina, suhozida, lijepih

plaža ali i turista što katamaranom ili izletničkim brodom dolaze u Ilovik, jedino mjesto na tom minijaturnom otoku bez cesta i automobila.

Ilovik je na jednom od krakova starog pomorskog puta preko Kvarnera, 38 nautičkih milja udaljen od rta Kamenjaka u Istri. Iskoristivši svoj položaj i druge prednosti, za nautičare je postao vrata u Kvarner. U njegovoj se marini na molu i bovama veže veliki broj onih koji su prešli ili će prijeći Kvarner ploveći prema jugoistoku ili obrnuto, ako nisu izabrali ploviti otvorenim morem - kursom zapadnije od Ilovika ili istočnije Kvarnerićem duž Raba i Paga. Ilovik je i najjužniji otok lošinjskog arhipelaga, do kojega se iz Lošinja, Pule i Zadra, osim brodom, vlastitim ili u najmu, može i katamaranskom prugom. Iako je otok bez cesta i automobila, domaći i gosti iz Malog Lošinja u Ilovik mogu i cestom! Desetak kilometara automobilom do uvale Mrtvaške na Lošinju i iz nje eto ih za ciglih 10 minuta *morskim taksijem* u luci Ilovik.

Molo na kojemu su već privezani Plavi, Serđo i Aldo, zadnji je u luci u njezinom jugoistočnom *kantunu*. Mol je doista minijaturan, ne duljinom već malom visinom. Silazak ili uspinjanje na pramac *Jutarnje zvijezde* visoko iznad mola bio mi je naporan i izazivao osjećaj nesigurnosti i još gore - nemoći, izazvan onim silnim tabletama kemoterapije koje gutam svakodnevno. Plavi, Aldo i Serđo bili su mi u tim mojim *alpinističkim poduhvatima* uvijek pri ruci. Danas svjestan, koliko je taj odlazak na krstarenje zapravo bio riskantan ne samo za mene, već i za sve iz *Majne grupe*, neizmjereno sam im zahvalan što su me povelu na krstarenje. Njihova stalna briga bila mi je neprocjenjiva. Istina, osjećao sam se pomalo smiješno, bez dostojanstva jednog naute, dok su mi pružali ruku pri silasku s broda ili držali cim u ukrcavanju, sve dok nisam nekoliko dana poslije na Istu pao u nastojanju da siđem s *Jutarnje zvijezde* bez pomoći. A istog dana pri ukrcavanju u doskoku sam zamalo promašio platformu na krmu i završio u moru s mobitelom i novčanikom u džepu.

Od mog prvog pristajanja Iloviku 2000. godine do danas, štošta se na njemu iz godine u godinu promijenilo. Od broja vezova, restorana, kuća, apartmana, igrališta za djecu, ljudi i plovila, jačine i dostupnosti signala mobilne telefonije, do izgradnje vodovoda i kanalizacije. Ista je ostala tek ravna glavna ulica između živopisnih starih kamenih kuća, sada redom brižno održavanih i očuvanih, sve u cvijeću. Iza kuća okrenutih moru vrludava riva između starih kamenih i novijih betonskih molića do glavnog mola uz koji pristaje katamaran. Od čudesnog grma kaktusa i dva eukaliptusa do parka i sjenovitog trga s crkvom sv. Petra i Pavla iz 19. stoljeća

s pogledom na brodove vezane na glavni mol i one na bovama uz otočić Sveti Petar.

Nešto južnije na otoku stara je ilirska utvrda, čiji se ostaci još istražuju. Ona je nadgledala prolaz, tisućljećima važan pomorski put.

Na svakom se koraku Ilovikom osjeća kako mještani znaju što će i kako će sa svojim bogomdanim otokom.

Da stoji priča, kako gotovo svaki otok ima svoj otok, dokaz je upravo otočić Sveti Petar. Na njemu Ilovičani sahranjuju svoje umrle, odvozeći ih barkom na njihovu posljednju plovidbu – vrlo prigodno s obzirom na sudbu mnogih otočana, ali istovremeno i tako tužno. Zid koji opasuje groblje, vjerojatno je ostatak zidina samostana podignutog u 11. stoljeću. Na nenastanjenom Svetom Petru od mletačkog doba stoji utvrda, danas ruševna, koja je nadgledala prolazak kroz tjesnac i štitila samo mjesto Ilovik od napada uskoka.

U Senadovom restoranu, nadomak našeg veza, pratit ćemo utakmice Svjetskog nogometnog prvenstva, a vrijeme do početka prijenosa tokom dana kratit ćemo hodanjem Ilovikom. Za prvu sam jutarnju šetnju s Grgom odabrao rivu. Njome ću do kraja i dalje putem uz more do rta na sjeverozapadnom ulazu u kanal. Gotovo na samom rtu napuštena je i zapuštena vojarna(!) s lijepim pogledom na promet u kanalu, na Lošinju i Sveti Petar. Čak četiri vojske: austro-ugarska, talijanska i one prve i druge Jugoslavije, bili su njezini stanovnici, jer Ilovik je kao vanjski otok bio oduvijek čuvar morske granice. Na povratku ćemo živopisnom glavnom ulicom, u kojoj u

jednom od sedam kafića i restorana koliko ih je na otoku, već sjedi *Majne grupe*.

Za svakodnevno hodanje Ilovikom imam podršku svih, uključujući i Plavog pa smo za ovog boravka u Iloviku zajedno obišli dobar dio otoka.

Nas četiri muška i Grga naravno, isti se dan po najvećoj vrući popelo na Did, najviši vrh otoka na kojem je za vrijeme svih gospodara otoka bila osmatračnica. Popeti se na Did i nije baš neki planinarski podvig, jer je uspon blag, osim zadnjih desetak metara i traje kakvih dvadesetak minuta, no nas smo se petorica, uspentravši se na ostatke bunkera s kapom od čelika, osjećali kao osvajači nesavladanih vrhova. Pogled s Dida daje mi dio odgovora na zanimljivo pitanje: Zašto su položaji poput Dida, koje su kao važne točke obrane odabrali još stari Liburni, ostali u funkciji sve do kraja 20. stoljeća, iako se taktika ratovanja i ratna tehnika kroz povijest mijenjala i usavršavala do neslućenih razmjera? Osim vidika, razgalili su me i otočki putovi što ispresijecaju Ilovik uzduž i poprijeko. Kilometri putova i puteljaka vode među kilometrima i kilometrima suhozida koji razdvajaju minijaturna polja, ali ih istovremeno i spajaju u jedinstvenu otočku simbiozu prirode i čovjeka. Unutar njih, obnovljeni ili nanovo zasađeni maslinici i oni zapušteni zatočeni makijom, koji još čekaju da im vrijedne ruke otočana vrata staru slavu. Odasvud se među suhozidima širi miris ovaca što su se od vrućine sklonile u škrtu hladovinu.

Drugi su nam se dan u obilasku pridružile i naše *mornarice*. Napuštamo zadnje kuće uz rivu okružene rascvjetalim vrtovima i krenemo do pjeskovite uvale Paržine na jugu otoka. Nakon stotinjak metara asfalta, raskršće s kapelicom i klupom u hladovini. Desno je poznati put za Did, a ravno staza za Paržine, što pod brijegom slijeva vodi između dva meni najdraža suhozida na otoku. Desno od staze pogled na jugozapad i brdo na kojem je Did, zaklanjaju pogled na more, ali se otvara nesmetan na one maslinike i suhozide – gromače, koje kao da su sišle sa slika Otona Glihe i geodetskom savršenosti parceliraju otok.

Jugozapadnjak je, navukavši oblake, otjerao brodice koje inače napune prostranu uvalu, a nema ni šetača na njezinoj pjeskovitoj obali s visokom naplavinom morske trave, koja se poput kakva zida pruža dnom uvale. Time daje posve drugačiju sliku Paržina, ali ne i manje opuštajuću, od one kakvu gledam s *Jutarnje zvijezde*. Grga, konačno oslobođen vodilice,

jer posvuda po otoku su natpisi s molbom vlasnicima pasa da ih zbog ovaca vode na povodcu, rastrčao se uz rub mora lajući na valove.

Na povratku uzbuna na *Plavom II*. „*Imamo štakora na brodu*“, saopćava Plavi. Odao ga je izmet ostavljen na palubi. Čitav dan su Plavi i Vesna pretraživali brod tražeći kamo se je zavukao taj zloglasni glodavac, na kojega već sama pomisao izaziva nelagodu, a da ne govorim o šteti koju može izazvati na brodu. Od one banalne do potonuća broda, namjerači li se recimo na jednu od dvije plastične cijevi WC-a ili izazove požar kratkim spojem glođući izolaciju na žicama. Potraga je bila neuspješna, što je davalo nadu da je dobrovoljno otišao s broda.

SPUŽVARI NA ISTU

Južnije od Ista ovog ljeta nećemo, dogovor je to nas osmero u kokpitu *Plavog II* poslije večere trećeg dana boravka u Iloviku, a koji je mahanjem repa potvrdio i Grga, nagnuvši pritom glavu na jednu stranu. Bože, kako psi znaju s pozornošću slušati ono što im se govori! Tako ćemo sljedeću utakmicu naše repke gledati u Istu, a onda ćemo se dogovoriti gdje ćemo se vezati za gledanje prijenosa finala Svjetskog prvenstva.

Dosljedni u dobrom *bordižanju*, vez smo našli ugruavši se među barke domaćih na kraju rive tik do kupališta. Treba imati u vidu kako to i nije bilo baš sasvim jednostavno, a ni u cijelosti uspješno, jer smo u krcatoj iškoj lučici tražili besplatan vez za četiri broda. Tako smo se Plavi, Aldo i ja na kraju vezali na molo, a Serđo, koji će ionako isplovljavati u ribolov, nedaleko od nas na betonski blok u moru. Na onaj četvrti vez na molu, za koji smo pri dolasku mislili da je slobodan, svake se večeri vraćala barka spužvara šibenske registracije. Vađenje spužve uvijek sam povezivao s obalom i otocima oko Šibenika. Idilični otočić Krapanj preko puta šibenske Brodarice, najniži je nastanjeni otok na Jadranu, bio je začetnik lova na spužve prije više od 300 godina. Krapljani su spužve vadili ostima s dubina do 15 metara, a onda je carevina, koja je mnogo ulagala u razvoj i napredak obale i otoka, želeći unaprijediti spužvarstvo, darovala spužvarskoj zadruzi krajem 19. stoljeća dva ronilačka kompleta koji su sadržavali tešku brončanu kacigu – simbol ronilačke opreme, gumeno odijelo i cipele s olovnim potplatom, a zrak u kacigu ronioca dovodio se iz kompresora na brodu koji je pratio ronioca. Ronilački brod imao je dva do tri člana posade i obično

dvojicu ronilaca. Dok je jedan ronio, drugi se odmarao na brodu, jer spužvarenje je i opasan i nadasve naporan posao.

Spužvari već odavno u svom poslu ne koriste tešku ronilačku opremu. Uz maske i boce s kisikom na leđima, lagana ronilačka odijela od sintetskih materijala, utezi i peraje danas su oprema ronioaca. Na osammetarskoj barci koja se veže do mene, njih su trojica. Mladić koji roni i dva sredovječna muškarca koji se brinu da zaroni prođu u redu. Iako je ronilačka oprema suvremena i lagana, ronjenje je i dalje naporan i opasan posao. Predvečer, kada se vrate, posao za taj dan nije gotov. Na krmi u mrežastoj torbi današnji ulov. Ne znam procijeniti je li ulov dobar, no iz razgovora za koji moji susjedi baš i nisu raspoloženi, saznajem da su zadovoljni. Prije mraka treba obaviti *delo* do kraja - isprati u moru današnji ulov.

Monotoni posao; mrežu sa spužvama u more pa na palubu, gaženje po njoj, pa ponovno u more i tako unedogled. Preko noći spužve će se

ocijediti, a onda ujutro prije odlaska u novi lov, trpaju ih u jutenu vreću. Nekoliko punih već su na krovu kabine.

Serđo isplovlja dvije večeri zaredom i vraća se negdje duboko noću, bez ulova, što je gotovo nevjerojatno. Tako je na zadovoljstvo Plavoga na meniju meso i opet meso. Iške orade, baraje i fratre jest ćemo za sljedećeg dolaska na Ist.

Utakmicu naše repke i Engleza gledali smo u tipično kontinentalnom restoranu tik do rive, kojega vodi obitelj iz Slavonije uz, a što drugo nego odojak s ražnja i točeno pivo. A pobjedu smo proslavili otvaranjem boce izvrsnog zelinskog pjenušca *Kraljica*.

Drugog jutra vraćamo se u Ilovik. Utakmicu s Francuzima gledat ćemo u restoranu kod Senada, njegovih simpatičnih kćeri Lune i Stele, zadužene za posao konobarica i njihovoj mami koja je u kuhinji.

Mjesta na onom molu kao da su nas čekala. Ovaj put na mol pristajem krmom kako bih si olakšao silazak na obalu, ali i s tako vezane *Jutarnje zvijezde* ne mogu na obalu bez pomoći.

Vesna je pronašla izvor izvrsnog domaćeg ovčjeg sira sušenog u kućnoj radinosti na tradicionalni način i konzerviranog odličnim domaćim maslinovim uljem. Uz sir dobivamo pomidore – one prave domaće, prepune mirisa i okusa što su dozrijevali na otočkom suncu. Marena za prste polizati.

Ist, pred utakmicu

Jutro poslije finala odlazimo. Čeka nas plovidba do Unija, duga 40 milja u komadu.

OTOK UNIJE - SIGURNO NOĆENJE NA POVRATKU U PULU

Na noćenje u Maračol uplovjavamo, po običaju, posljednji. Nisam žurio, jer će Aldo i Serđo koji znaju gdje su u dnu uvale slobodni blokovi u moru, na koje se vežu domaći. Aldo, Serđo i ja vezat ćemo se na jedan blok, a Plavi će na sidro podalje od nas, jer Vesna još lovi onog štakora s Ilovika.

Maračol, najsigurnija je uvala na Unijama, duboka i uska zaštićena je od svih vjetrova osim juga. Idealna je za prvi odmor nakon prelaska Kvarnera, mjesto na kojemu se čeka pogodno vrijeme za prelazak na istarsku stranu, ili zaklonište u nuždi. Zato je na sjeveroistočnoj strani uvale nanizano pedesetak bova.

Obala uz more je negostoljubiva. Oštre škrape ne dozvoljavaju pristup gumenjakom. Srećom, postoje tri mola pri dnu uvale, iako visoka, dobro došla Grgi i meni, da se na onom srednjem iskrcamo. S nama je i Serđo i nas ćemo trojica protegnuti noge do sela - mjesta Unije, na drugoj, sjeverozapadnoj strani otoka. Makadamski put vodi pored nekadašnje tvornice za preradu sardina i liganja kojima je more oko Unija u sezoni lova na lignje, bogato. Tvornica je zapošljavala i do 60 mještana i tako uvelike pridonosila otočkom gospodarstvu, ali je nažalost prestala s proizvodnjom početkom 60-ih godina prošlog stoljeća, nakon gotovo pola stoljeća rada. Nakon zatvaranja u njoj je do Domovinskog rata bila kasarna JNA-e.

Od tvornice uzbrdo vodi put u selo. Na vrhu uspona *bella vista* na Kvarner, Maračol i Unijski kanal i raskošna kalvarijska kapelica kojoj se prilazi velebnim stepeništem. Stotinjak metara nizbrdo prve su kuće mjesta. Ulica, iz koje se račvaju uske kale poprijeko padine brijega s otočki zbijenim kamenim kućama, strmoglavo vodi do rive. Unijski porto u kojega pristaju katamaran i trajekt, iako otvoren na zapadne vjetrove, od pamtivijeka je bio spas onima koje je nevrijeme uhvatilo na Kvarneru.

Unije su nekada bile otok primarno poljoprivredne proizvodnje, o čemu svjedoči i toponim Unije koji dolazi od starogrčke riječi niu - polje.

Drugo se jutro naš mali konvoj uputio za Pulu. Naći ćemo se ispred Fraškerića da nazdravimo sretnom povratku i zajednički marendamo.

Jesen u Zelini i u mom životu. Pretrage: krvne slike, tumorski markeri, CT, kolonoskopija, onkolozi i kirurzi. I nakon svega krajem ljeta još jedna operacija.

I dok sam ja krajem ljeta i tokom jeseni obilazio doktore, na Visu se dogodilo nešto spektakularno.

Krajem kolovoza komiški ronionci pronašli su u olupini potonulog talijanskog *Re d' Italia* sef koji je prema legendi, sadržavao blago. Naime, Talijani su bili toliko sigurni u svoju pobjedu kod Visa, da su na admiralski brod navodno ukrcali zlato potrebno za uspostavu talijanske vlasti u Dalmaciji. Nakon što je otkriven položaj sefa, zatraženo je odobrenje za ponovno ronjenje kako bi sef bio izvučen na površinu. *Re d' Italia* leži na dubini od 115 metara pa zaron do broda zahtijeva posebno obučene ronioce i duge pripreme. Koliko je operacija složena, govori podatak da je prvi zaron do nesretnog broda, plave grobnice 391 pomorca, trajao pet sati.

Plavo, bijelo, plavo

VII.

2019.!

HOĆU LI KONAČNO OSTVARITI PLAN?

Za blagdanske melankolije koja me redovito obuzima pred Božić i Novu godinu, zaokupljaju me crne misli. Ne o krajnjoj konzekvenci moje bolesti. Usredotočen sam na manje tragične posljedice za mene: mogućnost da ponovno završim u bolnici ili na kemoterapiji, ovaj put s nuspojavama. To bi dovelo do toga da u vrijeme dok *Majne grupe* krstari u ljetu koje dolazi, ja provodim dane na kopnu ili, u najboljem slučaju, ploveći iz Delfina do otoka Kozade u Brijunskom arhipelagu, uvale Portić u Medulinskom zaljevu ili kao prije dva ljeta, sidrim se ispred Fraškerića. Ako dobro razmislim i prihvatim to kao činjenicu od koje ne mogu pobjeći, zapravo ni to nije tako loš način za provesti ljetu. Imam *Jutarnju zvijezdu*, Grgu, more i sunce – puno sunca, a moji će mi; Ivanka, djeca i unučad, povremeno dolaziti i unositi dodatnu dinamiku u svakodnevicu. Čitat ću, pisati i landrati Pulom i okolicom, morem i kopnom.

Strahovi koje sam potiskivao, nisu se ostvarili u mjeri koja bi me spriječila da ljetu provedem na *Jutarnjoj zvijezdi* u društvu s *Majne grupe*, ali su me držali gotovo do zadnjeg časa u neizvjesnosti. Nalazi CT-a i krvi u rano proljeće su bili u redu. Odluku onkologa da moram, predostrožnosti radi, proći kemoterapiju u šest ciklusa, primio sam s olakšanjem. Popit ću, računam, tablete do ljeta pa ću mirno na krstarenje, držeći kako će terapija biti ista kao i prethodne godine. No, zašto bi bilo jednostavno, kada može komplicirano? Ovog puta kemoterapija nije bila gutanje tableta. Pet dana, koji su se ponekad pretvorili u šest, ležanja u bolnici dan i noć *priheftan*

(rekao bi moj pokojni *dida* Štef – krojač) plastičnim cjevčicama na svu silu bočica i vrećica s lijekovima pa tri tjedna pauze kod kuće i tako šest ciklusa za redom. Boravak u bolnici činio me je razdražljivim, nestrpljivim, sputanim. Svaki sam put za boravka u bolnici brojio sate i minute do odlaska kući. Strepio sam od kakve infekcije, prehlade, loše krvne slike, čekanja na početak terapije nakon dolaska u bolnicu – od svega onoga što može odgoditi pojedini ciklus terapije, produžiti ga za sat, dva, tri, a time i čitavu terapiju koja bi prema mojim revnim izračunima trebala trajati do 1. lipnja u 9:00 sati.

Tako je zapravo već priprema za ovoljetnu plovidbu krenula loše. Kada sam se konačno dočepao Pule, još loših vijesti. Aldo, Daria, Serđo i Nevenka predomišljaju se oko namjere da krenu sa mnom i Plavim. A onda su ubrzo i definitivno odustali.

Dan polaska put Visa Plavi i ja odgađamo iz dana u dan. Prvotni termin odlaska 1. srpnja pomaknuli smo za četiri dana zbog Klaudijevog pogreba, dragog čovjeka i velikog prijatelja Plavog, još od ranog djetinjstva. U međuvremenu Serđo se vratio s trodnevnog ribarenja oko Lošinja, Srakana i Suska s prijateljima koji gaje istu ribarsku strast i 7 kilograma teškim zubacem, ukrcao Nevenku i sljedeći dan ponovno krenuo preko Kvarnera. Naći ćemo se nakon što se Plavom i meni u Zadru pridruže Vesna i moj sin Marijan. Plovidba do Visa još je u igri. Nas četvero i Grga peti idemo do Visa, a Serđo i Nevenka još će razmisliti. Od Pelješca, Korčule, Mljeta i svega drugog što smo nesmotreno pakirali u plan želja, odustajemo.

A onda su se naizmjenično zaredale vremenske neprilike i obaveze Plavog. Svakog dana nas dvojica određujemo novi datum polaska. Među glavnim vijestima tih su dana pomorske nezgode izazvane lošim vremenskim uvjetima u Liski, Zadru, na Susku, uvali Jazi na Molatu i u luci Vis. Videosnimke i slike o nevremenu na Visu objavljene na portalima, djeluju zastrašujuće. Serđo, koji se u vrijeme nevremena zatekao na Susku, javlja mobitelom o spašavanju nasukane jedrilice, na kojoj je bilo i malo dijete. Stalno odgađanje polaska donosi nove probleme. Vrijeme koje je Marijan uspio odvojiti za godišnji odmor, sve je kraće. A i Vesna već spominje mogućnost da odustane. Ne krenemo li uskoro, do Visa ćemo Plavi, Grga i ja morati sami. Sve to unosi nemir u moju dušu. Nisam više siguran mogu li i želim li uopće izlagati Marijana, Plavog, Vesnu, brod, Grgu i sebe. Kada je razum prevladao razočaranje, počeo sam u sebi preispitivati koliko je doista uputno da Plavi i ja zaplovimo sami do Visa. Dva starčeka s kostoboljama, artritisa, gihtovima (o čemu Plavi ne želi ni čuti) te mojim

račićima i kemoterapijama i stalnim vremenski nestabilnostima, da i ne govorim.

Nedjelja je, 14. srpnja prije podne. Kako vrijeme leti, začas će minuti ljeto! Plavi i ja konačno odvezujemo *cime* i krećemo sami, pa dokle stignemo, no ne i do Visa. Marijanu je planirano vrijeme iscurilo i bit će sa mnom samo tri dana. Vesna će, kada nam se pridruži u Zadru (ako i kada?), s nama samo na povratku u Pulu. Dan prije obojica smo se prešutno složili kako nije uputno da sami plovimo do Visa. Da ni ovog ljeta neću do Visa, prihvatio sam zapravo s olakšanjem.

Na ispraćaju Aldo, Daria, Nataša s djecom i jedna Barbara – frendica iz Zagreba koja će *toyotu* Plavoga, kojom smo se dovezli do Delfina, odvesti k Plavom doma. Zajednička kava u Volti uz pozdrav *Vidimo se!* No u zraku je ostalo pitanje gdje i kada?

Iako svaki put i s nestrpljenjem i s radošću iščekujem trenutak kada minem rt Kamenjak i zađem u Kvarner, koji mi donosi svojevrsno oslobađanje okova života na kopnu, spoznaja da smo Grga i ja sami na brodu, dugo iščekivani trenutak postaje istovremeno mali i slatki teret.

Kvarner nas je dočekaao gostoljubivo. Lagani vjetar promjenjiva smjera uglavnom u krmu, gura *Jutarnju zvijezdu* gotovo milju na sat brže od njezinih pet, pet i pol čvorova putne brzine pa nezadovoljstvo što mi vjetar u krmu otežava kormilarenje, a *genaker* ne mogu podići i tako iskoristiti nepovoljni vjetar, pada u drugi plan. A

za to što mi je, dok ne obavim servis u Zadru, autopilot beskoristan pa moram neprekidno malo stajati, malo sjediti za *timunom* ispod nadkabine pri temperaturi od 33° i uz stravično visoku vlagu, utjeha kako i to spada u čari krstarenja. „*Trpi, Radek radi užitka!*“ sokolim se. Pogledavam na Grgu. Izvalio se na onoj barbinoj klupi na desnom boku. Zavidim mu jer oko njega zrak struji koliko-toliko, a s vremena na vrijeme i protegne noge šetajući do pramca. Stane na *špirun* i zagleda se u daljinu kao da pita: „*Kamo idemo i kada ćemo stići?*“ Zapravo, pitanje je na mjestu. Još od Pule ne znam kamo ćemo kada prijeđemo Kvarner. A to će biti uskoro! Plovim već više od tri sata i još malo pa sam u visini mjesta Unije.

Dan prije u Peroju na ribarskoj fešti Plavi i ja smo dogovorili s

Marinom i Suzi da će nas dočekati u Maračolu, gdje ćemo i noćiti (oni će Kvarner prijeći prije nas – puno su brži, a i krenut će rano ujutro), s punom padelom šuga od kunjki i možda još kojom vrstom školjki koje će Marino izroniti, a Suzi od njih spremiti buzaru. Na pola Kvarnera, to je otprilike onda kada po lijevom boku vidim svjetionik na hridi Galijola, Plavi mi je javio promjenu plana. Marino nas čeka u uvali Liska, jer u Maračolu nema kunjki. Nedugo zatim javlja mi kako kunjki nema ni u Liski (usput; dva tjedna nakon, za povratku u Pulu, Serđo ih je u Liski izronio više nego dovoljno za obilan obrok njemu, Nevenki, Plavom, Vesni i meni) pa je Marino produžio dalje i ronić će uz obalu Velih Srakana. Ubrzo Marino ponovo mijenja dogovor, jer kunjki nema ni uz Srakane. Našli smo se konačno u maloj uvali na Lošnjaju na ulazu

Unije i Lošnjaj

u malološinjski zaljev ispred koje je otočić Koludarac. Tu ćemo se okupati i marendati dok će Marino roniti. Izronio je, rekli bi zlobnici, gotovo prije nego je ušao u more – bez ijedne kunjke, naravno. Toliko o obećanjima – ludom radovanjima, rekli bi mudriji. Već smo zašli duboko u drugi dio dana, a još smo u toj uvali i ne znamo gdje ćemo noćiti – što me iskreno rečeno, iritira. Brinem, jer iskustvo nam govori da u ovo doba ljeta mjesto za sidrenje, slobodnu bovu ili vez uz obalu valja pronaći što ranije tokom dana, to prije što moramo naći mjesto za tri broda. Konačno Marino, a za njim i Plavi krenu duž zapadne obale Lošinja.

PRVO NOĆENJE U UVALI BALVANIDI

Iako na su zapadnoj obali otoka Lošinja, južnije od ulaza u malološinjski zaljev, pogodne za noćenje uvale Čikat, Krivica i Balvanida, njih su dvojica krenuli odmah u najudaljeniju – Balvanidu. Dogovorili smo još u Peroju da ćemo tamo na janjetinu pod pekom, nakon što pojedemo meso koje smo nosili sa sobom. A i dogovor između Plavog i mene je bio da plovimo lagano, ne se žureći.

Od ulaza u Balvanidu pa prema kraju vale raspoređeno je desetak bova u koncesiji koje su nama nevažne. U dnu vale je molić, a ispred njega blok u moru za kojega se namjeravamo vezati kao gosti restorana i sigurno noćiti. Marino će zaroniti i vezati svoj gliser, a Plavi i ja privezat ćemo se na njega.

I dok njih dvojica žure naprijed da nađu mjesta upregnuvši svu silu konjskih snaga svojih motora, Grga i ja upregnemo vjetar i s njim laganini za njima. Bilo bi dobro podići *genaker* i njime jedriti niz vjetar umjesto *križati* na slabom vjetru, ali za to bi mi trebao još jedan par ruku. Postavljajući prije nekoliko godina *roll flok* i ne razmišljajući, ostavio sam samo jedan podizač, što znači da bi sada trebalo prvo spustiti i pokupiti flok, a onda na njegovo mjesto dići *genaker*. U to bih se još upustio, jer vjetar je lagan, a i u zavjetrini sam otočića Murtara. No ne znam kakav će me vjetar i jačina mora dočekati pri uplovljavanju u Balvanidu, a ja sam. Spuštanje glavnog jedra još bih obavio nekako. Kakvu-takvu sigurnost pritom mi pruža nadkabina, bum i jarbol, ali za sakupiti površinom veliki i usto lagani *genaker*, morao bih na pramac. Možda jesam pomalo trtaroš, no prije bih rekao kako mi na moru ponekad manjka samopouzdanja.

Ulaz u uvalu je širok. Iako mi je ovo drugi put da uplovljavam u Balvanidu, ali prvi put u kursu što vodi s otvorenog mora, zamalo sam ga promašio. Uvala zavija prema sjeveroistoku pa je kraj vale po kojem bih ju najlakše prepoznao, zaklonjen od pogleda, a na karti GPS-a označena je neprecizno.

Plavi i Marino, odavno vezani za onaj blok u dnu vale i konopom po krmi s Marinovog broda za obalu, nestrpljivo čekaju. U tandemu znaju biti neugodni i nasrtljivi. Kod Plavog mi to ne smeta – prijatelji smo predugo da bih mu to uzeo za zlo, ali kod Marina i Suzi, koji su samoživci, njihov odnos prema meni, s obzirom na okolnosti, ne želim tolerirati. No, pretrpjet ću, ionako se nakon Balvanide rastajemo. Ne spominjem ovo radi žalopojki ili metaforički izraženo, dugog jezika, već kao neophodnost dobrog odnosa i tolerancije unutar grupe koja zajedno plovi, veže se zajedno i druži se danima na tako skućenom prostoru kao što su brodovi.

Ono što privlači u Balvanidu i što nas je neplanirano zadržalo nekoliko dana, bar što se mene tiče, je njezin krajobraz, gotovo surov i na prvi pogled nepristupačan. Da, i naravno, odlična janjetina ispod peke, ali ne i manje važno - po prihvatljivoj cijeni.

Dugo u noć prvog dana družimo se s ostalim nautičarima pod nadstrešnicom na terasi restorana, poput kakve velike obitelji. Miješaju se hrvatski, talijanski, engleski i njemački jezik s nekim čudnim gestikulacijama ruku u nedostatku riječi, sve učestalijima što je noć dalje odmicala. U zabavljanju, na opće zadovoljstvo prisutnih, prednjače Plavi i Marino. Jedna doista dobro držeća gospođa za susjednim stolom u društvu supruga i troje djece, svoju pažnju poklanja Grgi. Daje mu slasne zalogaje i stalno ga miluje. U jednom trenutku Marino se spusti na sve četiri i gurne glavu da i njega pomiluje, što izaziva urnebesnu salvu smijeha, ali i pokoji pokušaj ostalih muškarčina.

Drugi dan Grga i ja krenemo u istraživanje. Makadamska cesta vodi strmo uzbrdo oko kilometar i pol do asfaltne ceste kojom se na jednu stranu može do Velog i Malog Lošinja (do kojega je dobar sat hoda) i plaža s jedne i druge strane otoka, a na drugu do uvale Mrtveška, gdje je parkiralište i odakle vozi *taxi boat* za Ilovik.

Nas dvojica ćemo na prvom raskršću skrenuti kroz šumu prema susjednoj vali Krivica. Iako put vodi prilično neravnim terenom, vidljivo je njegovo brižno održavanje, a i dobro je markiran planinarskim i pješačkim oznakama. Nakon pola sata izbijemo u lijepu, duboku i dobro zaštićenu

uvalu, okruženu gustom borovom šumom, daleko veću od Balvanide. Petnaestak brodova našlo je u njoj sigurno zaklonište. Prošećemo šetnicom uz obalu uvale, pa natrag na brod.

Iako je i Balvanida sva utonula u borovu šumu, pristup obali nije nimalo privlačan pa Balvanida ima svoju plažu - pjeskovitu i šljunčanu uvalu Pileski do koje se može iz Balvanide samo pješice ili brodicom.

Vremenska prognoza nije nimalo ružičasta. Već nekoliko dana portali, na njima svojstven način, bombastičnim naslovima upozoravaju na drastičnu promjenu vremena koja će zahvatiti čitavu Hrvatsku. Sada su upozorenja postala i službena. Nakon paklenskih vrućina što su harale zapadnom Europom, ciklonalni će val prijeći preko Alpa donoseći obilnu kišu, gromove i snažne vjetrove. Usprkos temperaturi od 34° osjetim zebnju, dok s Plavim raspravljam gdje pričekati da anticiklonalni greben, što se prostire nad Atlantikom, ponovo vrati lijepo vrijeme.

Nakon što smo se zadovoljili divljine Balvanide i dobro odmorili, tražimo neko sigurnije i urbanije mjesto, no i ne pretjerano urbano. Ilovik, Silba, Olib, Premuda, Susak su nam nadohvat ruke. Izbor pada na onaj mol u Iloviku ispod Senadova restorana. Osim što je najsigurniji i jeftin za privez, a samo mjesto Ilovik pruža pregršt raznolikosti kojima ćemo prikratiti možebitnu dosadu dok iščekujemo smirivanje vremena. Na kraju je ispalo da je nevrijeme na srednjem i južnom Jadranu prouzročilo podosta šteta, a da je sjeverni Jadran toga bio pošteđen pa nam nakon tri dana plandovanja na Iloviku, iako je vremenska prognoza još uvijek nepovoljna, valja put pod noge na jug, kako bismo na vrijeme stigli do Zadra, gdje ćemo ukrcati Marijana i Vesnu.

SLJEDEĆE UPLOVLJAVANJE - LUKA IST

Prije odlaska iz Ilovika, marena i kupanac u uvali Pržine. Tu se konačno, na moju radost, rastajemo od Marina i Suzi. Plavi i ja još nismo odlučili hoćemo li sljedeću noć provesti u Istu, Zapuntelu, Premudi, ili ploviti do uvale Jazi na jugu Molata. Ja bih rado u uvalu Pantera na Dugom otoku ili u uvalu Krijal na Premudi, u Dumbočicu ili možda Kablin na Sestrinju pokraj kojega sam toliko puta plovio, a nikada uplovio u jednu od njegovih vala. Na kraju, neposredno prije nego smo doplovili do Grebena, usuglasimo se preko mobitela da ćemo noćiti u Istu.

Ist, otok karakterističnog oblika, vidim čim se *Jutarnja zvijezda* u Pržinama odvojila od usidrenog *Plavog II* i krenula u smjeru jugoistoka. Odavde „iz pravca sjeverozapada Ist djeluje kao dva otoka, jer uska ravnica razdvaja dva lanca otočkih brežuljaka. Na jugozapadnom dijelu otoka brežuljak *Vrh gore visok je 163 m, a na sjeveroistočnom dijelu brdo Straža visoko 175 m; na ovom vrhu je bijela kapela, vrlo dobra točka za orijentaciju*“ (Peljar I - Jadransko more, istočna obala). Do Ista je 16 milja više-manje plovidbe otvorenim morem.

Po desnom boku koju milju, svjetionik Grujica. Tri nautičke milje od njega prema otvorenom moru, otok Premuda. Na razmeđu sam kvarnerskih i dalmatinskih otoka. Plavi me uskoro dostigne žureći naprijed. U Istu će potražiti mjesto na obali. Ja pak ne žurim. Puše lagana bura pa dižem glavno jedro, razvijam flok, gasim motor, ostavljam se kola kormila i selim iz nadkabine na krmu da rudom kormila hvatam vjetar i kurs i uživam u tišini što ju prekida tek ritmičko klokotanje mora pod pramcem i lepršanje jedra – predivna melodija o kojoj sam sanjao za bolnički dana. Da uhvatim što povoljniji vjetar, lagano otpadam od kursa što iz Pržina gotovo ravno vodi prema Istu pa su mi otočić Grujica i otok Premuda gotovo nadomak ruke.

Na niskom, posve ravnom otočiću stoji svjetionik građen od kamena, dijelom u rustici³². 17 m visoka četverouglasta kula nosi *lampadinu* čiji su bijeli bljeskovi – 3 u grupi po 15 sekundi vidljivi 10 milja, i uz nju skladna prizemnica za posadu svjetionika te dvije pomoćne zgrade. Dugačak pristan s dizalicom, istezalištem za brodice sa sjeverne strane i pomoćnim na drugoj strani otočića, omogućuju pristajanje i iskrcavanje gotovo po svakom vremenu. Jer voda se na svjetionik doprema vodonoscem – brodom za opskrbu vodom kakve susrećem po nastanjenim otocima udaljenim od kopna, baš kao što se brodom ili brodicom doprema sve što je potrebno za svakodnevni život na svjetioniku.

Minijaturan crnogorični šumarak uz svjetionik i uzoran vrt oplemenjuju florom siromašan *bokun* kamena i zemlje. Životinjsko carstvo svedeno je mahom na ptice; sveprisutne galebove, gnjurce i čigre, ali i divlje kuniće koji danju obitavaju u rovovima pod zemljom, a noću brste škrto otočko raslinje. No, zato je podmorje oko Grujice, prepuno škrapa, pličina

---

³² rustika: naziv u graditeljstvu za kamene blokove koji s vanjske strane nisu oklesani, kako bi izrazili grubu strukturu kao dekorativni element

i spilja, prebogato ribom. I danas je nekoliko brodica uokolo otočića, raspoređenih solidarno kako ne bi jedna drugu ometala u tako važnom poslu kao što je ribarenje.

Pamodos, Primodia, Pyrotima, Dlačnik, Premuda. Svih pet imena je za jedan otok kojega još nazivaju i Otokom sreće. U Tabuli Peutingeriani³³ Premuda se spominje pod imenom Pamados. Ime Primodia vjerojatno potječe od latinske riječi *primus* – prvi, jer je Primodia prvi otok zadarskog arhipelaga iz pravca sjeverozapada. U 10. stoljeću pod imenom Pyrotima spominje ga Konstantin Porfirogenet. Dlačnik – kao na dlanu, njegovo je hrvatsko ime, koje se spominje od 16. stoljeća, a možda i ranije, a u govoru otočana zadržalo se sve do početka 20. stoljeća. Pod tim se imenom Premuda spominje i u nekim glagoljičkim tekstovima. Izdvojen, sam na pučini, 9 km dug i kilometar širok, doista djeluje kao da je na

³³ Tabula Peutingeriana: zbirka karta rimskih putova iz 12. ili 13. stoljeća; kopija je izgubljene zbirke karata nastale oko 340. godine, prikazanih na 12 listova pergamenta, od kojih je sačuvano 11; zbirka se čuva u Nacionalnoj knjižnici u Beču i svrstana je u UNESC-ov popis dokumentacijske baštine

dlanu. No, kao na dlanu meni se doima i skupina zadarskih otoka gledana s neke od osmatračnica na Premudi, s kojih je vjekovima osmatran dolazak neprijateljskih brodova; od gusarskih, mletačkih, turskih i sila Antante, do možebitno NATO-ovih za doba hladnog rata. Ime Premuda otoku su dali Mlečani.

Različiti toponimi u vremenu duljem od tisućljeća na svoj su način kratki presjek kroz poznatu povijest cijele obale i svih otoka na istočnoj strani Jadrana. Grci, Liburni, Rimljani, Bizantinci, Mlečani, Turci, Austrijanci, Francuzi, Talijani plovili su ovim vodama svojatajući ih i ostavljajući za sobom kulturološke, etnološke, političke pa tako i etimološke tragove.

Stoga je puno povijesnih ostataka po ovim otocima; utvrda, crkvice, nastamba i arheoloških lokaliteta u podmorju, koji su prave ronilačke atrakcije.

Nedaleko Premude u brodskim dubinama ostaci su nesretnog S. M. S. *Szent Istvána*, veličanstvenog bojnog broda K. u. K. Kriegsmarine. Moćni *Szent István*, sagrađen je neposredno uoči Velikog rata u brodogradilištu u Rijeci, a opreman u pulskom arsenalu. Četvrti je bojni brod u klasi Tegetthoff, najvećih brodova ikada sagrađenih u Austro-Ugarskoj, ponosu austro-ugarske mornarice. *Szent István* imao je maksimalnu istisninu od 21.689 tona, bio je dugačak preko 152 metra, pogonjen strojem od 26.000 konjskih snaga. Posada je brojila 1.094 mornara i časnika. Glavno naoružanje broda je 12 topova kalibra 305 milimetara, a čelični oklop broda na mjestima je bio debeo 280 milimetara. Kako je Rijeka prema provizoriju Hrvatsko-ugarske nagodbe bila u sastavu Ugarske, brod je dobio ime po prvom mađarskom kralju Stjepanu Arpadoviću. Nakon dovršetka *Szent István* je bio stacioniran u Puli. Na dan potonuća, 10. lipnja 1918. plovio je u pratnji lakših brodova prema Otrantskim vratima sa zadatkom deblokade ulaza u Jadran, blokiran od pomorskih snaga sila Antante. Konvoj su otkrila dva talijanska torpedna čamca na zadatku izviđanja i odmah ga napala pogodivši *Szent István* s dva torpeda. U pogodeni brod počelo je prodirati more. Iako bitno smanjenih maritativnih sposobnosti, komandant je pokušao vratiti *ranjeni* brod u Pulu. No, ubrzo je postalo jasno da će brod potonuti pa je posadi naređeno napuštanje. U havariji je poginulo 89 članova posade, dok su ostale spasili brodovi iz pratnje. Olupina *Szent Istvána* leži na dubini od 66 metara i danas je jedna od najvećih ronilačkih atrakcija Jadrana uz parobrod *Baron Gautsch* potonulog uz zapadnu obalu Istre, i bezbroj ostataka liburnijskih, grčkih i rimskih brodova.

Jedino mjesto na otoku istog je imena kao i otok. Smješteno pri vrhu otoka spušta se južnom padinom do mora u uvalu Krijal, gdje su lučica, trajektno pristanište, mala marina i sidrište, zaštićeni od valova jugozapadnjaka nizom hridi paralelnih s obalom, između kojih se na otvoreno more ne može ni barkom. Hridi moru Premude daju romantičnu sliku, prispodobnu kakvim dalekim južnim

morima. Taj je slikoviti krajobraz posebice čaroban pri zalasku sunca i smiraju dana, kada su hridi tek mrke siluete ispred još plameno crvenog obzora, koje će uskoro potonuti u mrak. Doživljaj, sveprisutan na usamljenim otocima, stvara u meni dojam da se nalazim usred ničega.

Zlu ne trebalo, i na sjevernoj strani otoka je lučica. Otočko mjesto s dvije lučice uobičajeno susrećem ploveći srednjodalmatinskim kanalima i otocima. Na Silbi, Olibu, Istu, Molatu, Sestrunju, Ravi, Škardi.

Silba i iza nje Olib po lijevom su mi boku. Između Silbe i Grujice četiri je milje širok Silbanski kanal koji na sjeveroistočnoj strani završava u Kvarneričkim vratima - ulazom u Kvarnerić, dugi i široki morski prolaz što vodi između otoka Ilovika, Lošinja i Cresa sa zapadne strane, i Paga, Raba i Krka s istočne strane. Daleko ispred pramca još teško razabirem Grebene.

Iako kvarnerske i srednjodalmatinske otoke razdvajaju široki prolazi ili uski kanali pa tako Silbu i Olib razdvaja Olipski kanal, uvijek kada govorim ili pišem o jednom od ta dva otoka, mislim na oba. Nekog suvislog razloga za to nema. Tko zna, možda su u neka davna vremena bili jedan otok? Silba je najnapučenija, a Olib najveći u skupini otoka koje zovu i Silbanska skupina, u kojoj je još Premuda i oni nenastanjeni otočići i hridi uokolo njih. Toreta, vitka kamena kula sa stepeništem izvana, simbol je Silbe i izgubljene ljubavi. Matične knjige u župnom uredu u Olibu vode se od 1565. godine i najstarije su matične knjige u Hrvatskoj, koje se danas čuvaju u Državnom arhivu u Zadru. Vrijednost im je i što su pisane glagoljicom sve do vremena francuske uprave Primorjem i Dalmacijom, početkom 19. stoljeća. Pješčanih žala puno je manje na Jadranu od onih šljunčanih, ali obala Oliba prepuna je pjeskovitih uvala za koje kažu da su među najljepšima na Jadranu. I uvale Silbe nisu bez čari; poput prirodne luke Sveti Ante i s crkvicom po kojoj je uvala dobila ime, ili uvale Pocukmarak, u kojoj je zaštićeni podvodni muzej antičkih sarkofaga. Jedinstven upravo zbog sarkofaga čija se nalazišta uglavnom vežu uz zaleđe Dalmacije, odnosno Bosnu.

Usamljeni Grebeni svojim mističnim izgledom mene podsjećaju na scenografiju iz filma *Gospodar prstenova*. Tri otočića poredani jedan za drugim, pružaju se u smjeru jugozapad – sjeveroistok kao uostalom i svi otoci istočne obale Jadrana. Zapadni, Srednji i Južni Greben, više ogoljeni nego obrasli škrtim raslinjem, strmoglavljaju se s dva visoka šiljata vrha u more. Iako je krajobraza strmih obala i visokih vrhova mnogo na Jadranu, plovidba duž Grebena meni je

više nalik plovidbi mitskim nego li stvarnim krajobrazom. Zacijelo su takav osjećaj morali imati i stari nauti dok su sa strepnjom uz njih žurili prema zaklonjenijem moru i pitomijoj obali. Mnogi, ploveći zapadno ili istočno od Grebena, pored Premude ili Silbe i Oliba, baš kao i nesretni *Szent István*, nisu nikada stigli do svojih odredišta. Postali su, pjesnik bi možda rekao „*nauti vječno zarobljeni u morskim dubinama.*“ U stvarnosti, mnoge žrtve Neptunova bijesa nisu dočekale vječnost, postale su žrtve pljačkaša neprocjenjivog blaga kojega kriju mnogobrojne plave grobnice, posebice ovdje oko Grebena, Silbe i Oliba.

„**Za** otok Ist možete čuti samo na dva načina. U križaljci, ili ako tu slučajno zalutate. Trećeg nema, jer za ovaj magični otok nikad nećete vidjeti reklamu“, piše *Slobodna Dalmacija* u članku o Istu.

Mi smo, mislim na članove *kumpanije*, magični Ist otkrili davno prije tog članka u *Slobodnoj* - može se reći slučajno. Jer prvi odabir Plavog i Ide pa tako i *Majne grupe* bio je Zapuntel, luka na susjednom Molatu. Meni su Molat i Ist, svaki na svoj otočki način jedinstveni, posebni pa i magični. Molat i Zapuntel u svojoj jednostavnosti, prostodušnosti, skromnosti, veličini i sadržajima, a o magičnosti

U Istu

otoka Ista i mjesta Ista, pišem u nastavku. Kako su Plavi i Ido zbog Fumere prvo stigli u Zapuntel, a onda za njima i mi ostali, nekoliko godina nakon što je Fumera prodao svoju ribaricu *Fumeru* i mreže, po inerciji svraćamo u luku koju je Fumera odabrao za vez, sigurnu od svih vjetrova.

Otoke Ist i Molat razdvaja ne odviše širok prolaz Zapuntel, na čijem je sjevernom ulazu, kroz koji upravo ulazim, luka Zapuntel, a nešto zapadnije, prema južnom ulazu u prolaz je uvala Široka na čijoj se sjeveroistočnoj obali smjestila luka i mjesto Ist. Jedino mjesto na otoku raskošno se raširilo na dvije uvale: Kosiraču i Široku. U Širokoj je marina i sidrište, a u Kosirači sidrište, iako se u njoj može vezati i na mol uz koji pristaju trajekt i ribarice. U uvali Široka bura puše snažno i stvara vrtloge, a jugo velike valove. Za južine zna se pojaviti *štigat*, kada more za jakog juga poplavi rivu. Kosirača je pak otvorena na tramuntanu i buru koja puše iz raznih pravaca.

Za naših krstarenja redovno navraćamo i u Ist, da bismo kao pravi *bonkulovići*, kako Dalmatinci kažu za one koje vole dobro i *lipo pojist i popit* i koji znaju kako *bordižati* (u oba njegova značenja), uživali u čarima Ista. Jer, kažu znalci, a Fumera je tome bio dokaz, da nema ribe do iške. Što se pak tiče bordižanja, u onom prenesenom smislu, dakle snalaženju, za svih onih pustih pristajanja u Istu samo se triput nismo vezali na molić, među domaćima – a što znači da smo, jednom platili privez na bovu, a dvaput se sidrili besplatno, dakako (što je manje komforno od veza na obalu), jer u tome je i čar bordižanja. O jednom od tih besplatnih sidrenja, vjerojatno za prvog uplovljavanja u Ist, još i danas znamo prepričavati anegdotu. Sprema se promjena vremena pa Plavi, Aldo, Ido i ja u prepunoj Širokoj tražimo mjesto za noćenje. Plavi kao komodor predvodi. Uvala se valjda zove Široka jer doista i jest široka. Gotovo od ulaza u uvalu na njezinoj sjeveroistočnoj strani, duž koje se prostire i mjesto, sve do mola s lukobranom na kojemu je s vanjske i unutarne strane mala marina, postavljeno je tridesetak bova, čiji najam u svakoj prilici izbjegavamo plaćati. Na početku velikog mola s njegove unutrašnje strane je mjesto za katamaran koji povezuje Ist sa Zadrom, a na glavi se veže policijski brod. U nastavku je nekoliko vezova marine i stari niski molići na koje barke vežu domaći. Od zadnjeg molića pa do dna vale je kupalište. Uz obavezno ostavljanje prostora za isplavlavanje katamarana krmom, mjesto je za sidrenje. Ali Široka puna k'o šipak! I mol marine i sve bove i prostor gdje se može slobodno sidriti, zauzeli su brodovi svih veličina, vrsta i zastava. Ni *kajić* ne bi više stao u nju, osim na samom ulazu među glisere od pedeset i više stopa i ogromne jedrilice koje od šale prelaze Atlantik, ali tamo je more preduboko za naše sidrenjake. Zato Plavi uporno traži mjesto negdje uz kraj, gdje je more plitko i da po mogućnosti

na dnu nema grota. Nalazi ga nedaleko kupališta na dnu zaljeva, poslije jedrilice sa slovenskom zastavom iza čije se krme ljuljuška crvena bova. Plavi dugo manevrira kako ne bi spustio svoje sidro uz bovu kojom je, mislimo, označeno sidro jedrilice ili kako se ne bi nasukao u pličaku. Konačno spusti sidro. Na njega se vežemo Aldo, Ido i ja. Tek što smo nazdravili genijalnom bordižanju našeg komodora, vidimo kako se oko nas mota pasara, a veslač u njoj nas mjerka. U jednom trenutku stavi na glavu kapu – onu kapetansku i priveže se uz *Plavog II*. „Dobar dan. Ja sam lučki kapetan. Molim vas vaše papire radi pregleda.“ E, sada! Plavi ima sve papire uredno, Ido uopće nema papire za *Malog diva*, Aldu je istekla polica obveznog osiguranja (usput, Aldo radi u osiguravajućem društvu), a brodska isprava *Jutarnje zvijezde* glasi na starog, odavno pokojnog vlasnika i u njoj nije upisan motor *Hanomag*. „Što da radim s vama? Pa svi ste u prekršaju“, ustvrdi lučki kapetan. „Ja nisam!“ pobuni se Plavi. „O, jeste, jeste gospodine! Vidite li onu crvenu bovu ispred vašeg pramca!? Od nje počinje kupalište. Sidrili ste se u kupalištu. Što da radim s vama?“ još će jednom lučki kapetan, a mi uglas počnemo s ispričama i žalopjkama o besparici. „Dobro, oprostit ću vama trojici neuredne papire, a vama gospodine“, okrene se kapetan Plavom „naplatit ću za nepropisno sidrenje 200 kuna.“ Kada se već prisjećam Ista otprije deset i više godina, padne mi na pamet i druga dogodovština. Dario i ja na našem prvom od dva zajednička krstarenja, koja su ušla u legendu *Majne grupe*. Tu sam sudjelovao u svojem prvom i dosad jedinom lovu na hobotnicu. Ne samo da mi je to bio prvi lov na nju, već sam ju prvi put i vidio u moru. Tada još neiskusni u bordižanju u Istu, nas smo dvojica odabrali sidrenje na jugozapadnoj strani Široke pod obalom pored groblja. Brodice smo vezali alaj s dva sidra u moru iako je tamo sve puno grota koje prijete da sidro zapne. Izabrali smo to mjesto kako bismo bili bliže položaju na kojemu ima kunjki i onih drugih školjki kojima se ni ime ne smije spominjati, a kamoli ih vaditi. Ne, nismo ih vadili! Tražili smo grancipore koji će šugu od kunjki s dondolama i par kamenica, koje ja Dario dan prije izronio u Košljunu, dati poseban, pomalo divlji tek. Bit će to pravi praznik za nepce. No, vratimo se priči o hobotnici. Dio dnevnog rituala na krstarenju uz jutarnju kavu je i jutarnje kupanje. Nakon ispijene kave na kupanje odlazim s ronilačkom maskom kako bih se uvjerio u ono što smo i pretpostavili za ispijanja kave – da su se sidrenjaci zapetljali, jer je noću vjetar okrenuo. Nakon obavljene inspekcije sidara zapliva sam prema obali, usput roneći. U jednom trenutku zamijetim sjenu kako brzo zamiče među grotama. Hobotnica!, padne mi odmah na pamet, iako hobotnicu dotad nikada nisam vidio u moru. Osvrćem se tražeći ju. Kamo li je nestala? Ugledam ju ponovno u zadnji čas, prije nego će se potpuno zavući u jednu od puno rupa u grotama. Sada je trebalo učiniti

nekoliko stvari istovremeno: izroniti, pazeći neprestano da ne izgubim iz vida rupu u koju se sakrila i dozvati Darija (koji je daleko i k tome slabo čuje) da donese osti, i stražariti nad rupom. Da skratim. Sve je dobro završilo iako je potrajalo. Nisam izgubio iz vida rupu, Dario me je, iako nagluh, konačno čuo i doplivao s ostima pa je hobotnica zajedno sa sidrima čije smo sidrenjake usprkos jačanju bure uspjeli raspetljati, završila na palubi, a na kraju priče i u padeli.

„*Ovaj dragulj, jedan od sedam otoka zadarskog arhipelaga koji su pod upravom Grada Zadra, skriven je daleko na pučini. Katamaranom iz Zadra do Ista treba dva sata vožnje, trajektom dva puta duže, između tri i četiri, ali isplati se svaka minuta tog puta. Jer baš zahvaljujući prometnoj izoliranosti, Ist je ostao gotovo netaknut, pošteđen velikog turizma i apartmana, zaustavljen u vremenu u svojoj malomišćanskoj bodulskoj idili koju ljeti remete tek nautičari, najvjerniji gosti ovog otoka*“, piše dalje u onom članku *Slobodne*.

Eto, zato ja i *Majne grupe* volimo uploviti u Široku i ugurati se među barke domaćih. Zbog te smo malomišćanske bodulske idile Plavi i ja i ovaj put odlučili uploviti u Ist, a u Zapuntel ćemo na povratku za Pulu.

Vezani u četverovezu krmom na niski molo, a po pramcima usidreni i osigurani dodatnim konopom provučenim kroz alku na betonskom bloku u moru, jer Široka zna biti nepredvidiva, a more između krme *Jutarnje zvijezde* i molića plitko, s grotama koje prijete da oštete kormilo. Tu ćemo provesti nekoliko dana čekajući dolazak članova naše posade u Zadar. I dok je za Grgu vez na molu raj, za mene je muka, jer Grga bez problema skoči s platforme na krmi na molo i ode u skitnju.

Prometna izoliranost Ista koju spominje *Slobodna*, ima svoje evidentne prednosti. Stvara atmosferu prisnosti s ljudima koje susrećemo. Iako ni Plavi ni ja ne poznajemo nikoga po imenu, osjećamo se kao doma. Pozdravljanja pri svakom susretu, posve lagano upuštanje u neformalne razgovore s nepoznatima za susjednim stolom na terasi kafića i razglabanje svih mogućih tema, odlika je svakog otočkog mjesta, dok u Istu to ima, čini mi se neku drugačiju – posebnu dimenziju. Ne pridonosi li tome, pitam se, svojevrсни moto Iščana iskazan u imenu kafića *Lako ćemo*, jednom od dva do ovog ljeta. Treći na kraju mjesta na putu za groblje, upravo je dovršavan.

Doduše, Plavi i ja kao i svi ostali iz *Majne grupe* po navici zalazimo u onaj drugi kafić. Ako sjednemo na njegovu terasu s druge strane najprometnije išćanske ulice i još nađemo mjesto za stolom u prvom redu

do mora, imamo nesputani pogled na Široku i na brodove u njoj. Ujutro i predvečer na *bajbote* koji prometuju njome prevozeći naute s usidrenih brodova u nabavu *spize*, večeru, sjedeljku uz pivo ili jednostavno šetnju Istom. Tokom dana pogled na kupaće koji su od nas udaljeni taman toliko da dobivam dojam gledanja kakvog nijemog filma. Istovremeno sav užurbani život, koliko je takav na otocima prihvatljiv i moguć, zbiva se nama iza leđa u glavnoj ulici. Sjednemo li pak na terasu s druge strane ulice, u žiži smo iških događanja.

Od mora laganom uzbrdicom kreću uske vijugave uličice među starim kamenim kućama zbijenim oko pjacete, starom i ogromnom ladonjom usred, koju opasuje drvena klupa – pravo remek djelo i župnom crkvom sv. Nikole uz rub pjacete. Crkva je novijeg datuma, sagrađena na mjestu crkve koja se spominje u 16. stoljeću u vrijeme kada je Ist pripadao župi Molat. Uokolo tog iskonskog Ista, novi je Ist – Ist apartmana i kuća za odmor. U njemu su ulice šire, kuće modernije, a okućnice okružene njegovanim zelenilom, velike. Taj se Ist protegnuo na sve strane duž i poprijeko sjeveroistočne obale Široke. Iako je Ist u odnosu na neke druge nastanjene srednjodalmatinske otoke – one bliže Zadru, Šibeniku ili Splitu, zaustavljen u vremenu, ovaj se novi Ist gotovo svake godine popne nekom novom kućom uz ono brdo za leđima, na kojemu su vidikovac i crkvice, a u susjednu uvalu Kosiraču u koju je zašao odavno, odnedavna se počeo nanovo širiti. Ove je godine krenuo i put groblja na suprotnoj obali Široke. Tako, usprkos što na Istu nema vode osim one iz vodonosca ili kišnice, broj kreveta iz godine u godinu ipak raste. Vidim to dok s Grgom obavljam dvaput dnevno šetnju. Krenemo niz rivu lijevo ili desno sve dok ulica, a u nastavku cesta pa puteljak, uz more završi škrapama. Obiđem ono što bi trebala biti marina, ali je nešto puklo između korisnika koncesije i koncesionara pa se ove godine na bove u Širokoj i onima u Zapuntelu veže besplatno. Odemo i do Kosirače da se Grga istrči oslobođen uzice i da kao pravi otočani dočekamo ili ispratimo trajekt.

Uvale Kosirača i Široka gotovo da su u sredini otoka, a kako ih dijeli tek uska prevlaka, gledano iz ptičje perspektive, otok je nalik velikoj jezgri oraha.

U šetnjama Istom nikada se nisam odlučio, za putopisca iz ne baš uvjerljivog razloga, popeti se na Stražu, brdo na čijem je vrhu crkvice Gospe od Mora, sagrađena početkom 19. stoljeća. Toponim Straža susreće se često po otocima, a dobili su ga vrhovi s kojih puca pogled pa su od pamtivijeka bili osmatračnice – straže koje su čuvale naselja od neprijatelja. S ove

iščanske, kažu da je pogled prelijep. A kakav bi uostalom i mogao biti i zato ne mogu prežaliti svoju neodlučnost. U ulici što vodi od luke uzbrdo put crkvice Gospe od Mora, mala je galerija i atelje u kojemu nastaju otočki suvenirni koje vlasnica izrađuje od morskih naplavina i onog što pronade u moru. Od zadnjih kuća dalje tipičan otočki krajobraz: kamen, nisko raslinje, pokoja maslina ili smokva pa opet kamen, suhozid i poneko gradilište. Dogodine tu će stajati nova kuća, iako sezona na otoku kratko traje, jer Ist nema uvjeta za zaokruženu turističku ponudu. Broj mjesta za privez brodica je 150, kreveta je petstotinjak. Dogodine će biti još pokoji, samo to ne može unedogled. Otočki resursi, oni prirodni i oni koje su stvorili otočani, imaju svoju granicu. Ako se ona prijeđe, oni što danas dolaze na Ist radi Ista, neće na otoku više naći ovu nevjerovatnu mirnoću i opuštenost.

Priča o izolaciji romantična je samo onima koji dolaze na Ist, a za stanovnike Ista ona ima i svoju drugu stranu. Onu tužniju, koja kaže da se na ovom otoku već godinama nitko nije rodio, da mladi s njega puno više odlaze nego što mu dolaze. „*Stalnih je stanovnika zimi na otoku stotinjak, ljeti ta brojka naraste tri puta, ali samo nakratko. Zgrada škole (otvorena u 19. stoljeću, pr. autora) zatvorena je već deset godina jer nema đaka. Odnedavno nema više ni lučkoga kapetana, koji je ovdje, u centru mjesta, imao svoj ured i stan pa je i ta zgrada zatvorenih vrata. Ali baš zato je velika vijest da imaju mladog doktora koji je na otok stigao iz Amerike*“, piše dalje u članku *Slobodne*. Priča o Istu istovremeno je priča o Premudi i Molatu... Zapravo, to je priča o svakom jadranskom otoku, koja je to tužnija što je otok udaljeniji od kopna.

Na otoku Istu nema automobila. Prijevozna sredstva su *kariola*, bicikl, romobil - ono moderno čudo na dva paralelna kotača pokretano elektromotorom, vozila koja se koriste na golf igralištima i pokoji motokultivator s prikolicom. Automobila na otoku ipak ima. Eno ih, stoje parkirani u Kosirači i čekaju vlasnike da ih prevezu trajektom do kopna - po otoku ionako nemaju kuda, jer na njemu nema putova za njih.

Ist zovu *otokom kapetana*. Ist je između dva svjetska rata imao po tonaži najveću flotu trgovačkih brodova u Dalmaciji - sedamnaest brodova od 120 do 650 tona nosivosti. Tih je godina mnogo Iščana navigavalo po svim morima svijeta, ali ih se mnogo iselilo u Ameriku. Iščanske flote i njihovih kapetana odavno nema. No, od svojih korijena čovjek teško može pobjeći, zato i ne čudi što su Iščani i danas cijenjani kapetani i mornari na megajahtama bogatih i slavni, vezanim na Azurnoj obali. Jedna takva megajahta boravila je u Istu u isto vrijeme kada smo bili Plavi i ja. Vezana

uz mol s druge strane lukobrana, plijenila je poglede svojom veličinom, skladom i ljepotom. Obilazio sam ju svako jutro za šetnje s Grgom. A nakon što sam pročitao članak u *Slobodnoj*, zapitao sam se je li njome zapovijeda onaj Iščanin koji je ne tako davno na otok dovezao slavnog pjevača Bon Jovija da dva dana uživa u Istu kao pravi *bonkulović*?

Nakon tri dana provedenih u Istu, obnovljenih uspomena krećemo dalje. Vremenska prognoza ide nam naruku, pa ćemo još bliže Zadru - u uvalu Jazi na jugoistoku Molata. Plavi je po običaju odmaknuo, a ja ne žureći za njime, s podignutim letom. Sjedim na krmi s *argolom* u ruci i uživam u pogledu kojega donosi plovidba duž sjeveroistočne strane otoka Molata. I dok mu je jugozapadna obala od izlaza iz kanala do rta Bonaster na ulazu

u Brguljski zaljev gotovo ravna, okrenuta pučini i s nizom otočića, hridi i pličina ispred, uz ovu kojom plovim redaju se uvale, pokoja hrid i škoj.

Između otoka Molata i Vira lijevo po boku Virsko more - kakvih 17 milja morskog prostranstva. Na sjeveroistoku Virskog mora je ulaz Pohlipski kanal, prolaz između otoka Oliba i Planika s južne strane i Mauna i Škrde sa sjeverne, a na jugozapadu ulaz u Zadarski kanal.

Pogled na južni dio otoka Paga, gotovo naslonjenog na obalu kopna i spojenog njome Paškim mostom, zaklanja mi otok Vir.

Pogled na preostali dio otoka Paga u daljini, čije obrise tek nazirem, obala kopna uspinje se 145 km dugim, strmim i ogoljenim snježnobijelim Velebitom s vrhovima visokim i preko 1500 metara. Vaganski

vrh 1757 metara visok i najviši među njima, gledam preko pramca. Između Paga i obale kopna gotovo dug kao i Velebit, Velebitski kanal. Nikada nisam njime plovio. Tek sam se naslušao priča od Plavog i Ide o plovidbi burovitim kanalom, onim dvama minijaturnim morima; Karinskim i Novigradskim (duboko zašlih u kopno) te rijekom Zrmanjom uzvodno do Obrovca.

Čudesan je to krajobraz. Carstvo bure i zanimljive povijesti - one bliže i one daleke. Kanjon Zrmanje, Novigradsko i Karinsko more, nacionalni park Paklenica, Ravni kotari, hrvatski kraljevski i biskupski Nin, ostaci ilirske i rimske kulture, Gornja Ploča, Novigradsko ždrilo ...

U uvalu Jazi uplovljavam po jugozapadnjaku. Prije pet godina bio sam zadnji put ovdje. Tada je uz Plavog, Vesnu, Alda, Dariju, Serđa, Nevenku, Boru, Vlastu, bila i Ivanka. Uvijek složni, navečer na dan uplovljavanja, brzinski smo se dogovorili da se idući dan krene otokom u potragu za janjcem. Potraga je potrajala, jer kao da je među otočanima vladao zavjet šutnje o tome tko od njih ima u *dubokom* spremljenog zamrznutog janjca. Spas je došao kada se netko od Puležana iz *Majne grupe* dosjetio da potražimo Desnicu, jednog drugog Puležana, nastanjenog već dulje vrijeme u Brguljama.

S pet brodova vezanih alaj nekoliko se je dana uvalom širio miris janjetine, spremljene na *padelu* ili pečene na gradelama, kako bi naše *mornarice* koji dan bile raspoložene.

Danas je prostrana uvala gotovo prazna. Tek je desetak usidrenih brodova raštrkano u njoj i tri jedrilice pod Tovarnikom, otočićem ispred ulaza u valu na čijoj je južnoj strani zavjetrina od bure i tramuntane. Dva tjedna prije bila se u uvalu sručila nevera. Uobičajeno, poharala ju je tokom noći. U MRCC Rijeka³⁴ zaprimili su u 22:30 dojavu o nasukavanju pet jedrilica s ukupno pedesetoro djece i šest odraslih osoba u uvali Jazi. „Dojava je zaprimljena posredstvom Županijskog dojavnog centra ŽC 112 Zadar, slijedom čega je pokrenuta koordinirana spasilačka akcija sa Lučkom kapetanijom Zadar i Pomorskom policijom Zadar. U vrlo kratkom roku s nasukanih brodica spašeno je ukupno 56 osoba, koje su potom prevezene u Molat i sklonjene u prostorijama Mjesnog odbora. Među spašenima su u najvećem broju djeca u dobi od 10 do 15 godina, državljani Italije i Švicarske, koji su spašeni zajedno sa 6 članova posade. Uz njih su spašena dvojica državljana Republike Hrvatske, koji su, na istoj poziciji uspjeli napustiti vlastito plovilo prije potonuća i u

---

³⁴ MRCC : Nacionalna središnjica za usklađivanje traganja na moru sa sjedištem u Rijeci

brodskom tenderu čekali pomoć. Među spašenima, srećom, nitko nije ozlijeđen, a nije uočeno niti onečišćenje mora. Svi spašeni trebali bi napustiti otok Molat danas prije podne, redovnom brzo-brodskom linijom za Zadar“, pisalo je u službenom saopćenju objavljenom na portalima. Surfam po toj, sada već staroj vijesti. Fotografije nasukanih jedrilica i napola potonulog motornjaka izazivaju u meni suprotna osjećanja. S jedne strane pritajeni strah, a s druge tugu. Jer ništa tužnije i žalosnije ne djeluje na moru od pogleda na nemoćni brod – nasukani ili potonuli. Ono što ne piše u izvještaju, je činjenica da je onima koji su tu noć pritekli u pomoć trebalo i hrabrosti, muke i pomoračkog znanja da spase brodove i posadu.

Početkom godine uvalu je bila poharala i pijavica, ostavivši za sobom stravičnu sliku opustošene borove šume na obje obale u uvali.

Nadam se da nas za boravka u Jazima neće zadesiti slična sudbina. Zaokupljen crnim mislima preispitujem u sebi znanje o postupku u slučaju havarije. MRCC treba zvati na broj 195 direktno ili preko jedinstvenog broja za pomoć 112 ili putem VHF stanice preko radijskog kana 16. Pritom je važna prisebnost i utvrđivanje i javljanje što točnijeg položaja, čiji izračun srećom danas odrađuje GPS.

Uvala Jazi na Molatu

Plavi i ja sami, lako smo uskladili želje kako da provedemo tih nekoliko dana čekanja na dolazak Marijana i Vesne. Za marendom na *Plavom II* dogovorimo se da obiđemo sve ono što za svih sidrenja dosad u Jazima nismo. Uvala Jazi istočna je luka mjesta Molat udaljenog nepuni kilometar uzbrdo. Pored Molata i Zapuntela u unutrašnjosti otoka još je i mjesto Brgulje na obali dubokog Brguljskog zaljeva. Žitelji Molata iz vremena kasnog kamenog doba ostavili su ponešto toga kao dokaz svog obitavanja. Iz brončanog i željeznog doba ostale su tek naznake četiriju ilirskih utvrda. O prisutnosti starih Rimljana na otoku govore toponimi: Maknare, Tramerka, Brgulje... Zbog svog položaja vanjskog otoka na njemu je donedavno (ako ne oduvijek, a ono barem od doba Mlečana) „stanovala vojska“ (baš kao i na Unijama, Premudi, Iloviku) K. u. K. Kriegsmarine, nakratko i Napoleonova, vojska Kraljevine Italije i fašističke Italije i Ratne mornarice JNA-e. I one su ostavile pokoji trag svog boravka na otoku - od lučke infrastrukture u sve četiri luke (Zapuntelu, Jazima, Molatu i Brguljama) do vojarni, karaula, magazina pa čak i koncentracionog logora zajedno s grobljem preminulih ili ubijenih logoraša. Najveći dio te ostavštine, sve u vlasništvu države, danas nažalost propada.

Duboko u uvali mali je mol i ujedno lukobran, a čitavo dno uvale iza njega zauzima kupalište. Do mola ćemo gumenjakom. Zapravo idemo s oba. U mojem malom i neuglednom Grga i ja, a Plavi u svom novom velikom i ušminkanom ima nas u teglju. Obojica smo kupili *bajbote* ovog proljeća na Sajmu nautike u Zagrebu, u sklopu pripreme za veliko putovanje do Visa. Kupalište je prepuno kupača. Jedan dio njih posjeduje kuće i vikendice u mjestu i borave u njima preko ljeta, a drugi su unajmili apartmane. Među onim prvima ima poprilično negostoljubivih. Netom prije nego smo krenuli na obalu, do nas je doplivalo nekoliko gospođa žustro nam objašnjavajući kako se ne smijemo tu sidriti, jer je tu njihovo kupalište, iako to ničim nije označeno, a bili smo i barem dva *kabla* udaljeni od mola, u prostoru koji je na pomorskoj karti označen kao sidrište. Naravno, taj bliski susret s negostoljubivošću ne bi bio spomena vrijedan, da gospođe nisu ponovno navratile kada smo se u Jazi vratili s Marijanom i Vesnom nekoliko dana poslije (naravno, ne samo k nama već i ostalim nautičarima čija plovila imaju plići gaz pa mogu radi sigurnijeg sidrenja dublje u valu) pokušavajući nas otjerati s prijetnjama da će nas prijaviti kapetaniji i pomorskoj policiji. A isti bliski susret dogodio se i kada sam u Jazima bio prije pet godina. Taj je, nazovimo ga incident, zapravo zorna slika i prilika svega što se danas zbiva oko Jadrana. Svi ga svojataju. Od države, lokalnih zajednica i koncesionara

do iznajmljivača, turista, nautičara - onih iskonskih i onih na mah. Ali malo se tko istinski brine da ga se sačuva.

Plavi odvlači Grgu i mene sasvim u kut mola, da nekom ne zasmetamo. Plavi zna biti obazriv kada je na vidiku moguća konfrontacija s nekim nepoznatim, a posebice kada je ona potencijalno moguća zbog Grge, koji ustrajno ne dijeli njegovu obazrivost, već laje na sve one koji mu se ne sviđaju, a dosađuje (iako pazim da to ne čini) onima koji pokažu makar i mrvicu empatije prema mom čupavom prijatelju. U takvim prilikama Plavi je naporniji i od Grge. Svejedno ih obojicu volim!

Obala iza mola djeluje neuredno. Zapravo i jest neuredna i to jako. Naročito ona na suprotnoj strani uvale, kamo s Grgom odlazim u šetnju, jer je pusta pa ju koriste tek oni slobodoumniji kupači i šetači pasa. Borova šuma koja samo što nije zakoračila u more, opustošena neverom, godinama je neodržavana još od vremena kada je uvalu napustila vojska. Oboljeli i porušeni borovi posvuda. Baš kao i otpad ostavljen u šumi ili naplavljen među škrapama koje čine obalu još negostoljubivijom.

Na mjestu gdje smo Plavi i ja pristali, prije je bila vojarna JNA-e; tek nešto bolja situacija. Ispucali beton, puteljak što vodi uokolo uvale mješavina je kamena, zemlje, korova i lokvi zaostalih od kiše. U jednoj od dviju zgrada (iz onog doba) je pekara, a druga je ruševna.

Na onoj ruševnoj koči se veliki oglas slovenske tvrtke za prodaju nekretnina. Je li zakonit? Vjerojatno jest, ali čini mi se dozlaboga neprimjeren. Plaća li oglašivač oglasno mjesto? Vjerojatno ne. A i kome? Vlasnik očito, ne samo ovdje na Molatu, već i svugdje uzduž obale, ne brine za svoju imovinu. Pa i zašto bi, izgradile su ju one druge države!

Ispred pekarnice naaherani plastični stolovi, rasklimane drvene klupe, otvoreni suncobran, više radi dojma nego potrebe, razbacane dječje igračke, neuredno posložena ambalaža, stari isluženi automobili i jedna neobična građevina. Četiri masivna betonska stupa čine kvadrat na vrhu povezan betonskom pločom. Molatske galge. Mjesto za egzekucije i zastrašivanja logoraša iz vremena kada se od dna uvale do starog kamenog sela na maloju uzvisini, zbijenog oko crkve i središnjeg trga, od sredine 1942. godine do jeseni 1943. nalazio koncentracijski logor talijanskih fašista. Sa zešnjom u srcu i Grgom na povodcu prođem pored tog stravičnog podsjetnika. Navratimo u pekara naručiti kruh za sutra pa krenemo uzbrdo asfaltiranom cestom. Na vrhu brda raskrižje. Desno put vodi prema Brguljama, Zapuntelu i dalje do njegove luke na sjeverozapadnom kraju otoka. Lijevo, nedaleko raskršća, prve su kuće Molata. Mi ćemo najprije ravno u onu zapadnu luku Molata, smještenu na sjeverozapadnoj obali uske i duboke uvale Lučina. Dok se spuštamo nizbrdo, postupno nam se otvara slika na prostranu i dugu rivu na čijoj su glavi privezi za trajekt i katamaran, uokvirenu s jedne strane nizom starih, romantičnih ribarskih kućica građenih od neobrađenog kamena, a s druge nizom *krstaša* i motornih jahti vezanih u četverovez, što su se, ploveći uz obalu Molata, zaustavili u ovom komadiću raja. Iznad onih slikovitih i na prvi pogled jednakih kuća u nizu, kojima ni godine nisu umanjile šarm, očekivano red novih - razvedenih šarenih pročelja, uokvirene njegovanim raslinjem. Doprinosu apartmanizaciji Molata.

Putem nam se pridružila grupa ljudi žureći put rive. U luku upravo uplovljava katamaran iz Zadra. Začas se utopimo u masi koja, sasvim prisposodno tradiciji, dočekuje, poslom ili iz dokolice, dolazak svakog broda. Prava otočka slika oduvijek i svagdje po otocima viđena. *Prugom*, kako se od vremena parobroda naziva brodska veza otoka s *vanjskim svijetom* i danas u doba mobitela, brodom zajedno s putnicima na otok stižu ili odlaze s njega najnovije vijesti. Prenose ih oni koji su pristigli i oni koji

odlaze – otočani i gosti. Prugom pristiže i pošta, novine, pokoja kašeta ili paket nečega. Ostalo će trajektom.

U takvim mi se prilikama uvijek vraća sjećanje na događaj koji se zbio one godine kada smo Dario i ja po drugi put sami krenuli na krstarenje. Uplovljavam u Kaprije. Dario se upravo vezao uz mol na mjestu određenom za pristajanje redovne brodske linije Šibenik – Kaprije. No, brod još neće i u dogovoru s lučkim redarom imamo vremena obaviti kupnju u dućanu, a Dario je iskamčio i malo vode iz cisterne, koju inače na otok doprema vodonosac. I dok razvlačimo *manigu* do slavine, djevojčica od kojih četiri-pet godina, zabrinuto mi veli: „*Striček, tu ti dolazi pruga.*“ Zauzet, nisam obratio pažnju na njezine riječi, pa ih ona na rubu suza ponovi i doda prkosno: „*Doći će moj tata.*“ U taj čas pristigne po otočki u crninu obučena žena, digne dijete u naručje tješeci ju: *Maknut će se barba, zlato moje prije nego stigne pruga*“, a za mene doda: „*Čeka oca iz Zagreba; nije ga vidjela čitavo ljeto.*“

Na kraju rive kuća s apartmanima iznad malog kupališta. Dozlaboga neukusna i neprimjereno velika zgradurina bode oči. Utrka u gradnji što više kvadrata za iznajmljivane za što manje novaca, danas je beskompromisna. Malo dalje na usamljenom dijelu uvale, okružena zelenilom, stara napuštena vojarna. I ona je velika, ali baš kao i ona ljepotica u selu kojoj ćemo poslije u pohode. Srećom, njih dvije ne odskaču iz godinama brižnog mara za krajobraz otoka, već se svojim vizurama uklapaju u idiličnu sliku otoka.

Stoljećima je tu u Lučini bila važna luka na trgovačkom putu koji je od Istre preko Osora vodio prema Zadru.

Katamaran se oglasi sirenom najavljujući svoj odlazak, a s njezinim se zvukom riva polako isprazni. Jedan broj onih s rive završi na terasi kafića, a većina se u razvučenoj koloni uputi uzbrdo prema mjestu, vukući za sobom djecu i prtljagu. Tu je i obavezno prijevozno sredstvo na otocima; ono na tri kotača - motokultivator koji vuče natovarenu prikolicu. Za svima njima ćemo s noge na nogu Plavi, Grga i ja. Na najstrmijem dijelu uzbrdice sustignemo posljednjega u koloni, muškarca u invalidskim kolicima na električni pogon i započnemo razgovor. On je domaći, dočekao je kćer i unuku koje su mu došle u posjet preko vikenda. U mirovini je i čitavu godinu provodi u Molatu s još šezdesetak mještana, a obnaša dužnost predsjednika mjesne zajednice. Ljeti je u Molatu i na otoku drugačija slika, jer dođe i osamstotinjak gostiju. Mnogi od njih ovdje imaju svoje kuće i okućnice - djedovinu ili kupljenu u vrijeme kada su se nekretnine prodavale

budzašto. U marinu koja je i danas bila puna, tokom godine uplovi preko 1200 brodica. Na ulasku u mjesto rastajemo se. I posljednji od onih što su stigli katamaranom, onih što su ih dočekali ili nekoga ispratili, zašli su kroz njegovane okućnice u hladovinu svojih kamenih kuća.

Uredno i čisto selo kao da spava na prijepodnevnom suncu što je upeklo već od ranog jutra. Nas trojica ćemo do *butige* po nešto za ručak, a naš sugovornik na ravnom požuri za svojim. Uokolo tišina, tek jedan usamljeni zrikavac na boru lepeće svojim krilima. Što je temperatura zraka veća, to mu je zrikanje intenzivnije pa je zrikavac po Dolbearovu³⁵ istraživanju svojevrsni termometar. Po pojednostavljenoj formuli Dolbearovog zakona za izračun temperature zraka broju zrikanja u 8 sekundi treba dodati pet. Pokušam ju, ne zastajkujući primijeniti. Ljubavni zov na 35° C! Kako im se da?!

Titranje zraka pomiješano s mirisom bora, aromatičnog bilja i zvukom zrikavaca svojevrsan su zaštitni znak mora i obale uz njega. Nekima je ta ljetna pjesma zaglušujuća, ali meni je predivna i podsjeća na ljetovanja na Pineti u Medulinu. Dok Grga i ja u hladu ispred *butige* na mjesnom trgu čekamo da Plavi obavi nabavu, pridruži nam se gospođa što je izašla iz dućana polako hodajući s noge na nogu pomoću hodalice. Pažnju joj je privukao Grga. Bez svake sumnje, stara gospođa je iz mojeg – kajkavskog kraja, vjerojatno Zagreba, zaključim već nakon prvih izmijenjenih riječi, onih kurtoaznih. Doista iz Zagreba je i to iz Vlačke ulice - mog *firtla* iz djetinjstva. Ona i muž davnih su dana kupili u Molatu kuću i sada kao udovica čitavo ljeto provodi u njoj, a kada zapuše bura i pritisne jugo, vraća se, kao i većina Molaćana, svome drugom domu. Ona *vu Vlačku vulicu*.

Preko puta je veličinom i raskoši pročelja doista velebna građevina iz doba *art décoa*³⁶. Seoski prosvjetni dom podignut je 1926. godine, knjižnica sa 6600 naslova i s više članova nego je stalnih stanovnika na otoku, dvoranom za priredbe i druženja, dokaz su tradicije u njegovanju društvenog i kulturnog života otočana. Godine 1880. sagrađena je i škola. U to vrijeme na otoku je živjelo nešto više od tisuću stanovnika.

---

³⁵ Amos Dolbear: *američki fizičar 1897. utvrdio je spregu između dinamike zrikanja zrikavca i temperature zraka i postavio formulu za izračun $T=10+(N-40)/7$*

³⁶ *Art déco: stilsko razdoblje – pokret unutar primijenjene umjetnosti i arhitekture nastaje 1925. nakon međunarodne izložbe dekorativne umjetnosti u Parizu; hoteli Esplanade i Dubrovnik u Zagrebu, rudarski gradić Raša u Istri, Chryslerov neboder u New Yorku, tipični su predstavnici arhitekture art décoa*

Molat se prvi put spominje oko 950. godine u djelu sveprisutnog Bizantinca na ovim prostorima - Konstantina Porfirogeneta, čijim se putovima, starim više od milenija, svako malo ukrštaju moji, ali i onih što su prije i poslije njega plovili ili će ploviti istočnom obalom Jadrana. Otok je od doba Mlečana bio u vlasništvu raznih zemljoposjednika koji su živjeli na kopnu. Čitava dva stoljeća, do kraja 19., otok je bio u vlasništvu zadarske obitelji Lantana, koja bi povremeno boravila u palači u Molatu sagrađenoj u 17. stoljeću. Uz pomoć povjerenika, dvornika, gastalda i pudara, vlasnici su upravljali posjedom. Povijest otoka kroz stoljeća su obilježavali težački rad i proizvodnja meda i mlijeka. Otok je imao ovčarsko-mljekarsku zadrugu. 60-ih godina prošlog stoljeća poznat po kvalitetnom mlijeku, bio je jedan od najjačih otočkih proizvođača sira na Jadranu. Uz sir se proizvodilo i vino - 10 vagona godišnje. Pored vinove loze, na otoku su uzgajane smokve i masline, razne žitarice, voće i povrće, pa je svakodnevni život zajednice na otoku bio neovisan od ionako dalekog kopna. Sve to uzdiglo je obiteljski i društveni život otočana.

Načinimo *đir* kroz selo. Ljupka kapelica Gospe od Karmela sa zvonikom na preslicu, gotičkim prozorom i polukružnom apsidom, stisnuta među starim kamenim kućama kojima novi stanari udahnuše ponovo dušu. Na zvonu kapelice upisana je godina 1533. Nasuprot kapelici robusna kamena građevina kvadratnog tlocrta - molatski kaštel, podignut najvjerojatnije u 16. stoljeću, koji se u spisima iz 17. stoljeća spominje kao župnikov stan.

Prema predanju župna crkva Gospe od Pohoda, građena sredinom 15. stoljeća, najstarija je crkva na otoku. Nadgrobni natpis u sakristiji pisan glagoljicom datiran je u 16. stoljeće. Na zvoniku, nalik onom u Veneciji, da se znanavijeke znaju gospodari, spomen-ploča s natpisom „*Bogu na slavu, selu na korist, mladima za primjer, ovaj sat na uspomenu oslobođenja od kmetstva, 17.11.1937. postavljena u spomen na ukidanje kmetstva na otoku, sto godina nakon što je ono službeno ukinuto.*“

Od crkve ulica na jednu stranu vodi prema izlazu iz mjesta, odakle se nastavlja na cestu što povezuje luku Molat s lukom Zapuntel na drugom kraju otoka. Putom do 5 kilometara udaljene luke Zapuntel su mjesta Brgulje i Zapuntel. Ni kilometar njome, odvojak slijeva vodi do groblja preminulih ili ubijenih u molatskom koncentracijskom logoru. Na nevelikoj čistini omeđenoj kamenim zidom usred mediteranskog raslinja, redovi niskih monolita simbolično označavaju šesterored logoraša i njihove neobilježene

grobove. U sredini kameni obelisk sa spomen-pločom. Tu je prema dostupnim podacima pokopano oko 1000 logoraša, no za vjerovati je da ih pokopano više od 2 tisuće.

Do gumenjaka se Plavi, Grga i ja vraćamo okolnim putom. Još jednom prođemo pored župne crkve. Na jugozapadnoj strani mjesta sve do mora, u uvali Jazi prostirao se talijanski koncentracijski logor osnovan krajem lipnju 1942. Kroz njega je do kapitulacije Italije 8. rujna 1943. prošlo oko 20000 talaca, sumnjivih i nepodobnih fašističkoj vlasti, mahom rodbinski povezanih s onima koji su otišli u partizane s područja otoka i obale srednje Dalmacije. I dok smo s pijetetom hodali grobljem, ovdje na goljoj livadi tik do molatskih kuća, ne mogu se oteti dojmu strave i užasa, iako prostor danas djeluje bezazleno. Hodamo među temeljima 12 baraka u kojima je u neljudskim uvjetima boravilo odjednom i po 2500 ljudi okruženi betonskim kulama, osmatračnicama i žicom. Spomen na život uz batine, vješanja, bolesti, glad i smrzavanja, zaslužuje više osim spomen-ploče na jednoj od kula na ovom neuređenom prostoru strave i užasa.

Da ljepota Molata nije jedinstvena i bezvremenska, zasigurno ga ne bi posjetio britanski kralj Eduard VII. i njegova ljubav Wallis Simpson 1936. prilikom krstarenja Kornatima, na kojima je, kaže legenda, i donio odluku o abdikaciji. Englezi su i prije svog kralja pohodili Molat. Za ruske blokade istočne obale Jadrana 1806. - 1807. u borbi protiv Napoleona, engleski su gusari usput opljačkali i spalili župni dvor u Zapuntelu, pričinivši prema službenom zapisniku štetu od 300 cekina.

Ponovno moramo prilagođavati plan kamo ćemo dalje. Marijan i Vesna neće se ukrcati isti dan, što znači da ćemo zbog toga morati u dva navrata uploviti u Zadar, a to znači i da se moramo zadržavati u akvatoriju oko njega. U plovidbi prema Zadru, na moju veliku žalost, ne prolazimo kroz Sedmovraće već podalje od njega vanjskim rubom sa sjeveroistočne strane.

Sedmovraće ili Maknara, meni jedinstven i slikovit morski prostor okružen skupinom otoka, otočića, hridi i pličina. Razvedeni Molat, ravnih obala što su okrenute Sedmovraču: Mali i Veliki Tun, Zverinac i razvedeni vrh Dugog otoka. Sedam morskih prolaza i tri velika zaljeva: Brguljski, Solišćica i Pantrea otvorena prema Sedmovraču s jedne strane oplakuje Virsko more, a s druge otvoreno more.

Minem slikoviti prolaz između otoka Molata i Sestrunja sa svjetionicima, pličinama i hridima kojima se iz Virskog mora ulazi u Sestrunjski kanal i onda dalje u Sedmovrače kroz prolaz Veliko Žaplo između Tuna Velikog i Tuna Malog.

Mjesto Sestrunj na jednom je od brda što se kao lanac protežu duž čitave dužine otoka uglavnom obraslog niskim raslinjem. Iako je trajektna luka Sestrunj od Zadra udaljena svega 12 milja, otok Sestrunj potvrđuje činjenicu kako se društveno-ekonomske prilike snažnije odražavaju na slabiju kvalitetu života na malim otocima, nego na velikim. A te su prilike više-manje posljedica nedostatka strategije održivog razvoja otoka i obale, ali i nedostatka dobre i brižljivo provedene pomorske orijentacije države u cjelini, što između ostalog uzrokuje i demografske promjene i populacijske stresove.

Tri Sestrice – tri otočića poredali su se jedan za drugim uz sjeveroistočnu obalu Sestrunja. Na južnom, najmanjem – Mala Sestrica, skladni kameni svjetionik sagrađen 1899. S toponimom Sestrice često se susrećemo među otocima. Mislim da ih je osam s različitim pridjevima uz ime. Ove su mi Sestrice nekako najviše prirasle srcu. Četvrti u tom nizu je otok Rivanj. Baš kao i Sestrunj preko puta, malen je, naseljen i pokriven niskim raslinjem. Kao i na Sestrunju staro je selo istog imena kao i otok – Rivanj, a smjestilo se usred otoka. A uz more na sjeverozapadnoj obali novi je Rivanj apartmana i vikendica. Svojim južnim krajem Rivanj se uvukao u

Rivanj, Tri sestrice

prolaz između Sestrinja i Ugljana, otoka na kojemu ćemo potražiti mjesto za noćenje.

Zadar spada među ona mjesta koja me uvijek iznova privlače. Zato bi bilo super naći slobodno mjesto za privez na njegovoj rivi, ili još bolje u Foši - ljupkoj lučici podno Kopnenih vrata, stisnutoj gradskim bedemom, gdje domaći vežu svoje brodice. A onda predvečer iz Foše učiniti *đir*, stopiti se s gomilom *furešta* što mile Kalelargom - glavnom zadarskom ulicom i rivom, tjelesa obojenih svim ljetnim bojama. Od blijedih još neosunčanih, preko onih zbog nesmotrenosti pocrvenjelih, do čokoladnih; sva redom mirišljava od preparata za sunčanje. Pripadnice ljepšeg spola u ljetnim haljinicama što više otkrivaju nego skrivaju!

Kakofonija različitih jezika oduvijek okupira poluotok – staru gradsku jezgru opasanu zidinama. Danas u dobroj vjeri, a nekad, ne baš tako davno, u zloj namjeri. Jer u Zadar, jedinstven i neponovljiv, zasigurno jedan među najljepšim gradovima na Jadranu, upadali su, ali i svojatali mnogi. Od davno nestalih Liburna, starih Rimljana, Kelta, Franaka... Tako su ga početkom 13. stoljeća kao protuuslugu Mlečanima, osvojili i opljačkali križari za svog pohoda u Četvrti križarski rat. Simbol Zadra je crkva sv. Donata neuobičajenog kružnog tlocrta i robusnog izgleda, 27 metara visoka. Najpoznatija je crkva u Hrvatskoj iz predromaničkog doba, a spada i u red najznačajnijih europskih iz tog doba. Prvotno je bila posvećena Svetom Trojstvu, da bi u 15. stoljeću bila posvećena biskupu Donatu koji ju je dao sagraditi u 9. stoljeću po uzoru na franačke, a dijelom i na bizantijske crkve i ukrašena detaljima iz doba antike, jer je građena na ostacima rimskog foruma. Da crkva počiva na nizu rimskih tambura³⁷, otkriveno je nedavno. I nju kao remek-djelo spominje u svojem putopisu Konstantin Porfirogenet. Zbog izuzetne akustičnosti u crkvi se održavaju koncerti klasične glazbe, znani kao Glazbene večeri u Sv. Donatu. Ovog su ljeta održane 59. po redu. Kako je Sv. Donat zajedno sa zvonikom zadarske katedrale sv. Stošije – najveće u Dalmaciji, jasno uočljiv s mora, uvijek mi posluži kao orijentir na ulazu u zadarsku gradsku luku.

„Zadar ima najljepši zalazak sunca na svijetu, ljepši čak i od onoga u Key Westu na Floridi, kojemu se svake večeri ide pljeskati“, s oduševljenjem

---

³⁷ Tambur: kameni valjak, nalik mlinskom kamenu; više njih, postavljenih jedan na drugi i čvrsto povezanih kroz rupe u središtima, tvore antički stup

je izrekao Alfred Hitchcock kada je u smiraj dana zastao na rivi, Obali kralja Petra Krešimira IV.

Prošavši pored katedrale sv. Stošije i crkve sv. Donata, morskih orgulja i instalacije Pozdrav suncu, u Fošu ćemo se vratiti šetalištem uz gradski bedem. U drugom điru iznova proći kroz Kopnena vrata ostavljajući za sobom gradski bedem, skrenuti desno do Pet bunara, prolandrati kroz Varoš do Morskih vrata i izaći na rivu poluotoka koja je okrenuta novijem dijelu grada – nastalom krajem 19. i tokom 20. stoljeća. Do poluotoka preko vale vodi pješački most. Na drugu stranu vale među secesijske palače može se i svojevrsnim vodenim taksijem – 800 godina stara tradicija barkarjola još ima korisnika. Do tog novijeg Zadra može se i ulicom što još malo vodi uz more s jedne strane i bedema s druge. Na dnu vale za mene prestaje ono što Zadar čini drugačijim od drugih. Ujutro pak zaći u trbuh Zadra. *Štekat se* među težake, ribare, kućanice i sveprisutne turiste, što šecu merkatom s ciljem ili iz dokolice. Prošetati između *banaka* s obiljem svježeg voća i povrća iz Ravnih kotara, popuniti brodske zalihe svježom spizom i popiti kavu u nekom od kafića, listajući novine. Nažalost, znamo da mjesta za privez preko noći nema. Zato ga u Zadru ni ne pokušavamo potražiti. U neka druga vremena vezali bismo se na ulazu u Fošu, a jednom nam se čak posrećilo i dvije smo noći noćili unutar mandrača. Mogli bi se, doduše, uvući među barke i brodice domaćih udaljeni i od rive i od Foše, ali to nije ono što želimo. Zato ćemo na noćenje *preko*, ali ne i u Preko.

POLJANA I NAJMANJI NASTANJENI JADRANSKI OTOK

Tako smo i opet završili na noćenju u Poljani, mjestu u dubokoj i uskoj vali između Preka i Sutomišćice. „*Iz Poljane ćemo lako preko u Zadar po Marijana i Vesnu, a ti ćeš lako u Zadru obaviti servis autopilota koji ti ne radi već tri godine*“, brani Plavi svoj stav oko izbora mjesta. Nikako da saznam što to Plavog toliko privlači u Poljanu da joj se uvijek vraća. Usprkos komoditetu kojega donosi vez na molu u Poljani, ja bih radije u Mali Lukoran ili u prenapučenu Sutomišćicu koja s Malim Lukoranom dijeli ulaz u, od svih vjetrova zaštićenu, valu i pod uvjetom da budemo na sidru.

„U Malom Lukoranu je upitno hoćemo li naći mjesto, a u Sutomišćici ga sigurno nećemo naći“, uporan je Plavi. Istina, u Sutomišćici je prije desetak godina sagrađena velika marina koja je prenapučila uvalu i posve uništila čar romantičnog otočkog mjesta kakvo je bilo 2000. kada je naša *kumpanija* prvi put uplovila u njezinu lučicu, vezavši svih pet brodova bokom na malo molo i tri dana uživala tako blizu i istovremeno tako daleko od civilizacije na obali kopna.

Da ta vala ima posebne čari, govori i legenda prema kojoj je Petar Preradović zanesen pogledom na izlazak sunca iz Malog Lukorana, napisao stihove koračnice „*Zora puca/Polnoć prodje - uspavana/Leži morska okolica;/ Ali jedna od iztoka/probudjena leti ptica,/Pjeva sladko iz tihana:/ Zora puca, bit će dana!*“

Čarobnoj uvali draž daju bezbrojna stabla nara čiji jarko crveni plodovi dozrijevaju u rujnu. Uostalom, nije bez razloga zadarska obitelj Lantana podigla u njoj krajem 17. stoljeća prekrasan barokni ljetnikovac s perivojem.

Zapravo, nemam nekog posebnog razloga da dolazak Vesne i Marijana ne čekamo u Poljani. Dapače, ima blagodati. Vezani smo bokom na molo iza lukobrana na kojemu je jasno istaknut natpis da je to operativna obala, na kojoj se bez nužde ne smije dulje zadržavati. Ali ni trećeg dana komunalni redar niti išta pita, niti nas tjera s veza. To je najbitnije. Ne moram petljati s *gumonom*, što bi svakako trebalo činiti da smo na sidru. I to svaki put kada se Grgi prohtije u šetnju, ili kada poželimo na kopnu popiti čašu piva, kavu, pojesti sladoled ili nam zatreba što god iz *merkata*. Osim toga Poljana je zapravo ugodno *malo misto*. Toliko malo da smo ga Grga i ja obišli u jednom dahu kao i prvi put prije četiri godine kada sam na povratku sa Zlarina tu noćio s Nerom.

Za razliku od Zlarina i Ista, Poljana je prepuna automobila, uglavnom parkiranih, jer otočna magistrala, koja spaja sva mjesta na istočnoj strani Ugljana od mjesta Ugljan do Kukljice, obilazi Poljanu.

Život u Poljani odvija se polukružno rivom uzduž vale. Tokom dana zaposjedaju ju kupači, nabavljači i oni dokoni, a navečer šetači. Grga i ja krenuli bismo od mola desno kroz mali njegovani park rivom između reda kuća i vezanih barki do kraja uvale, koja se neprekidno sužava. Na drugoj strani uvale – poluotočić Sveti Petar zatvara uvalu prema Zadarskom kanalu. Na poluotočiću riva se nastavlja duž kupališta i nogometnog igrališta tik uz

more, sve do rta od kojega su se u more ispružile hridi označene zelenim obalnim svjetlom.

Dva su molića ispružena prema drugoj strani uvale i zajedno s molom i lukobranom, na kojemu smo vezani, štite mandrač na njezinom kraju.

Na Svetom Petru je i istoimena crkvice podignuta u 13. stoljeću u romaničkom stilu. Zahvaljujući poluotočiću Poljana je oduvijek bila luka, dobro zaštićena, no zbog veličine, uglavnom ribarska.

Natrag se možemo vratiti istim polukružnim putem držeći se vanjskih uličica s pogledom na Zadar, a od kraja uvale glavnom ulicom koju od rive odvaja park i pokoja kuća, a završava zajedno s rivom na onom molu i lukobranu. Dalje će šetnica uz more sve do Preka.

Ne znam ni kako ni zašto se ni u ovom drugom boravku u Poljani nisam odlučio popeti na brdo Sveti Mihovil iznad nje.

Bilo da plovite duž Ugljana Zadarskim ili Srednjim kanalom, negdje u visini sredine otoka na jednom od vrhova brda ugledat ćete 80 metara visok antenski stup. Ništa neobično na prvi pogled. No, stup načičkan antenama podignut je početkom 90-ih, da čovjek ne povjeruje, usred ruševina srednjovjekovne utvrde Sveti Mihovil i to bez građevinske dozvole! Da bi stvar bila još nevjerojatnija, utvrda je zaštićeni spomenik kulture. Utvrda se nalazi na istoimenom brdu visokom 265 metara. U 13. stoljeću utvrdu je sagradila Mletačka Republika radi kontrole plovidbe Zadarskim kanalom i iako danas u ruševnom stanju, omiljeno je izletište otoka Ugljana. S nje se pruža nezaboravan pogled na grad Zadar sa zaleđem te na više od 200 otoka zadarskog i murterskog arhipelaga.

Dok sam krajem studenog privodio kraju putopisanje, objavljena je divna vijest. Konačno je demontirano ruglo na Svetom Mihovilu - antenski stup i dizel-agregatske stanice. Još prije tri godine država je prenijela pravo korištenja nad utvrdom na lokalnu zajednicu, koja ima velike planove revitalizacije utvrde uz pomoć europskog novca, a kojoj je *Zeleni Michelin*, turistički vodič popularnog *Crvenog Michelina* (vodiča kroz svjetsku gastroponudu) dodijelio tri zvjezdice uz napomenu - obavezno ju posjetiti!

Za razliku od Sutomišćice u kojoj cvjeta nautički turizam, u Preku, općinskom mjestu kojemu pripada i Poljana, sve je podređeno apartmanskome turizmu i tranzitu, jer je u Preku trajektna luka.

Preko, do kojeg se iz Poljane može šetnicom, krasi spomenik priješkim lavandijerama – praljama koje su kroz 19. i početkom 20. stoljeća prale rublje bogatih zadarskih obitelji, zarađujući tako za život. Mukotrpano *delo* imalo je svoje žrtve. 2. studenog 1891. u nevremenu se prevrnuo brodić kojim su pralje prevozile čisto rublje u Zadar i utopilo se svih šesnaest lavandijera ukrancanih na njega.

Atrakcija Preka i je otočić Ošljak, naš najmanji naseljeni otočić. Smjestio se između prenapućenog Preka i susjednog mu ribarskog Kalija. Dužina njegove obalne crte iznosi 2,41 km, a najviši vrh mu doseže 89 metara. Za ciglih dvadesetak minuta može se obići čitav otok, na kojemu nema cesta pa ni automobila, dućana, mesnice, kafića. Tek jedan restoran. Naselje Ošljak proteglo se duž obale okrenute Preku i Kaliju zauzevši više od trećine obalne crte otočića. Kale su u njemu uske, a kuće uz rivu stare tradicionalne uz poneku noviju gradnju, jer graditi na otoku je srećom bilo preskupo, a i nema se gdje. Zato naselje ne zalazi u dubinu otoka više od kakvih 70 metara. Crkvice sv. Marije iz 6. stoljeća sa zvonikom na preslicu i polukružnom apsidom, i ostaci mlina vjetrenjače – kružna građevina iz 16. stoljeća (poput kakve kule, neodoljivo me podsjeća na isti takav mlin u Medulinu) i mala lučica zaštićena lukobranom, svjedoci su nekih dalekih vremena. Sedam je stalnih stanovnika i jedan pas. Da, i trajektno pristanište - potreba i ustupak današnjici. Sve je ovdje utonulo u mir i tišinu, okupano mirisom Mediterana; letargiju otočnu. Nasreću, svijest o potrebi zaštite bogomdanog krajobraza, ovdje je prevladala i 1985. godine prostornim planom uređenja preostali dio otoka izvan obuhvata naselja, proglašen je područjem zaštićenog dijela prirode – park-šumom.

Grga i ja dvaput na dan šecemo po lungomare - putom uz more, od Poljane do užurbanog Preka. Navečer mi pogled plijeni, poput božićnog drvca rasvijetljena obala kopna s druge strane mjesečinom obasjanog kanala nakićenog odbljescima svjetionika s Punta Mike, zelenim i crvenim obalnim svjetlima na molovima i navigacijskim svjetlima pokojeg broda ili brodice koji klize bez šuma po uspavanom moru. Ugođaj prepun romantike upotpunjuju šaputanja parova na stijenama i žalima i glasno čavrljanje onih što sjede na klupama čekajući da burin rastjera nesnosnu vrućinu ostalu nakon zalaska sunca. Za jutarnje šetnje drugačija slika. Pogled na još usnuli Ošljak, dvije milje udaljeni Zadar, kojega je već zacijelo okupirala jutarnja

vreva. Vjetar sa zapada uzburkuje more, a u kanalu gust promet. Trajekti, katamarani, ribarice, izletnički brodovi, jedrilice i motorne jahte – svi nekamo nekim poslom putuju.

U četiri dana boravka u Poljani, triput sam uplovljavao u Zadar. Dvapat zbog popravke autopilota i jednom da ukrcam Marijana. Servis sam obavljao u uvali Dražanica sjeverozapadno od gradske luke tik do marine jedriličarskog kluba Uskok. Ugurao bih se pramcem na sam kraj mola s kojega ujutro polaze izletnički brodovi, a da se s *Jutarnje zvijezde* uspentram na visoki mol, trebalo je akrobatike. Na isti sam način ukrcao i Marijana s rive na kojoj su vezane barke Zadrana. Plavi je drugog dana, čekajući Vesnu, uspio uloviti prazno mjesto u zadarskoj luci, jer je bio u vrijeme kada su svi izletnički brodovi, vezani na zadarskoj rivi, otplovili put Kornata.

Ukrcaвши oba nova člana posade, odlučili smo još jednu noć provesti u Poljani, a onda ćemo lagano na sastanak sa Serđom i Nevenkom. Ja ću putom iskrcati Marijana u nekoj od luka iz koje postoji katamaranska veza sa Zadrom.

Pomalo nas peče savjest što toliko dana zauzimamo vez na molu i da odviše ne zlorabimo gostoprimstvo Poljančana, odlučimo zadnji dan provesti na sidru izvan luke s iskrenom nadom da će nas predvečer dočekati naše mjesto na molu. Zarana sam isplovio. Od lukobrana u Poljani do male komunalne lučice na ulazu u Preko protegla se uvala čijom obalom putuje ona šetnica uz more. Duž šetnice kupalište. Tražim pogodno mjesto za sidrenje ni preblizu ni predaleko od kupališta. Ne odveć blizu da ne smetamo kupačima, ali da ni oni nama ne remete mir koji uvijek prati trenutke provedene na sidru. Vjetar je umjeren, ali promjenjiva smjera pa vrti *Jutarnju zvijezdu* i tjera me da istovremeno pazim da ne zađem u kupalište, da ne zatvorim prilaz lučici i da uhvatim kakvu-takvu zavjetrinu pod obalom. Spustim sidro, pričekam da se *Jutarnja zvijezda* okrene u vjetar pa sjednem na platformu na krmi i s pogledom na Ošljak u daljini i Galevac. Usprkos tomu što vreva s kupališta dopire, doduše, prigušeno do *Jutarnje zvijezde*, okružen morem kao da lebdim u nekom drugom svijetu.

Otočić Galevac ili Školjić udaljen je kakvih pola kabla od mjesta gdje sam usidrio *Jutarnju zvijezdu*, a od lučice u Prekom ciglih 85 metara. Sićušan, obalnom crtom dugom svega 650 metara, jedan je od najmanjih u zadarskom arhipelagu. Sav obrastao u gustu borovu šumu sađenu krajem 19. stoljeća koja usred otočića skriva samostan i crkvicu sv. Pavla iz 15. stoljeća. Oaza ljepote i mira nudi odmor kakav bih poželio da kojim slučajem nemam *Jutarnju zvijezdu*.

Marijan opremljen naočalama za plivanje, kratkim perajama i pametnim satom koji *bilježi sve živo*, ode otplivati svoje dvije i pol milje, pola od ukupne svakodnevne plivačke ture. Uz trčanje i vožnju bicikla, plivanjem održava kondiciju za nadolazeći triatlon. Vjetar promijeni smjer pa sada s nogama u moru gledam na kupalište. Čekam da stigne Plavi, a on pak čeka da Vesna zgotovi u zavjetrini mola ručak za danas. Donijeli su jučer iz Zadra dondole i kunjke pa ćemo danas, nakon niza mesnih dana, uživati u buzari od školjaka. *Jutarnja zvijezda* se ponovo okrene i scena se kao u kakvom 3D filmu nanovo izmijeni.

Opet gledam na Galevac, ali ovaj put i na molo u lučici preko puta. S unutarnje strane mola privezan brodić s jasno označenim crvenim križem - *pomorska hitna pomoć*. U slučaju potrebe njime će s Ugljana u Fošu, gdje uvijek čeka slobodni vez, prebaciti bolesnika ili unesrećenog. Devetmetarska jedrilica, očito u čarteru, iz drugog se pokušaja uspije vezati na vanjsku stranu mola. Veselo društvo s nje ukrca se u bajbot i krene prema moliću na Galevcu.

Predvečer se vraćamo na vez. Mjesto na molu nas čeka iako ne bih imao ništa protiv i da smo ostali na sidru. U noćnom pogledu na drugu stranu Zadarskog kanala već sam uživao šecući s Grgom šetnicom prema Preku. A onaj ranojutarnji pogled, sudeći prema legendi o nastanku stihova *Zora puca*, valjalo bi doživjeti.

Ujutro planiramo rano krenuti pa ću moći uživati u rađanju zore nad Velebitom i dalekim Kozjakom, Mosorom, Omiškom Dinarom i Biokovom, što su se protegnuli duž srednjodalmatinske obale čineći dio gorja Dinarida, mlađeg ulančanog gorja čiji se priobalni lanac protegnuo duž istočne obale Jadrana od rijeke Soče na zapadu do planine Prokletije na istoku. Svi jadranski otoci pa tako i Ugljan, nekadašnji su dinarski visovi i doline, nastali podizanjem razine mora na kraju ledenog doba. Na otocima Krku, Cresu, Lošinju, Rabu, Pagu ti su visovi viši, u sjevernoj Dalmaciji prelaze u niže vrhove i nizine, a onda se dalje prema jugoistoku ponovno uzdižu, tvoreći umjereno brdovito područje. Podizanje razine svih svjetskih mora stalan je proces uzrokovan klimatskim promjenama, koji u ne više dalekoj budućnosti, prijete gradovima i mjestima uz obalu. Po nekim procjenama razina Jadrana podići će se do kraja stoljeća za 60 do 100 centimetara. Stravično crna prognoza.

Uobičajeno već, nismo isplovili u sinoć dogovoreno vrijeme. Izvrsnu buzaru valjalo je dobro zaliti, a to je značilo sjedeljku u kokpitu *Plavog II* duboko u noć pa onda i dulje spavanje. Uglavnom, isplovili smo kada se sunce već dobro počelo uspinjati nad rečenim planinama. Plovim mu ususret svega nekoliko minuta dok u luku obilazim oznaku sa zelenim svjetlom što označava onu hrid i pličinu na ulazu u Poljanu, a onda okrenem u sjeverozapad, a sunce i one planine ostanu desno po krmi. Autopilot odlično radi pa mogu bez brige pripremiti *neskafé*. Ispijam ga sjedeći na krmi, na onoj uskoj *razmi* s početka putopisa, kako bih kroz vjetrobranska stakla nadkabine mogao nadgledati more ispred pramca. Vrijeme za doručak i kupanje bit će u Jazima.

Klopotanje sidrenog lanca dok je sidro putovalo prema pješčanom dnu u uvali Jazi, natjeralo je Marijana da se izvuče iz kreveta. Već na prvi pogled oduševljen uvalom, krene na jutarnje plivanje.

MIRNA NOĆ U ZAPUNTELU I ZAROBLJENI U ILOVIKU

Marijan će se rano idućeg jutra ukrcati na katamaran u Zapuntelu, što znači da trebamo uploviti u Zapuntel dan prije u neko razumno vrijeme, kako bismo mogli pronaći vez na molu. U Jazima je bilo odviše dobro da bismo žurili s odlaskom. Šteta! Da smo isplovili ranije, mogao sam uz Molat s vanjske strane i tako si ispuniti želju i ploviti kroz Sedmovraće. Razgledati Lučinu s mora, uploviti u duboki i slikoviti Brguljski zaljev i kroz prolaz Maknare (po kojem se Sedmovraće često zove i Maknara) izaći na jugozapadnu stranu Molata. Obala na toj strani Molata gotovo da nema uvala, ali ljepoti plovidbe uz nju pridonosi osam, što otočića, što hridi i nekoliko pličina koje ne predstavljaju prijetnju plitkom gazu *Jutarnje zvijezde* i *Plavog II*, jer njima je za siguran prolazak dovoljan i jedan metar dubine.

Kako nismo zaplovili kroz Sedmovraće, po drugi put ovog ljeta gledam po desnom boku na Velebit i Pag pod njim, a po lijevom razigranu sjeveroistočnu obalu Molata. U toku plovidbe Plavi je mobitelom dogovorio s Venkom da se slobodno vežemo na bovu ispred njegovog restorana. Venko je stari prijatelj kojega smo za svakog boravka u Zapuntelu redovito obilazili. Restoran mu je tik do mora, s pogledom na otok Ist s druge strane prolaza. Na kraju je *mista* čiji se najstariji dio protegnuo sjeveroistočnom stranom vale od njezina dna do Venkovog restorana. Rivom, na kojoj je privez za nautičare i molo uz koji pristaje katamaran za Zadar, može se doći na drugu stranu uvale. Tamo su kuće za odmor građene u novije doba i u nastavku uređena šetnica uz more. S obzirom da katamaran dolazi rano ujutro, čini mi se neprikladnim biti vezan na bovi i ujutro prebacivati *bajbotom* Marijana i prtljagu na obalu. Zato tražim mjesto za vez na molu. Na velikom s unutrašnje strane, građenom početkom stoljeća u trenutku nadahnuća države o potrebi bolje povezanosti otoka s obalom kopna, sva su mjesta zauzeta, no na moliću na jugozapadnoj strani uvale još ima mjesta. Barba koji nam je prihvatio cime, sjeća se *Jutarnje zvijezde*, iako sam u Zapuntel zadnji put uplovio 2010. i bi mi, moram priznati, drago. Marijan brzo savladava mornarske vještine pa u času vežemo *Jutarnju zvijezdu* i krenemo prema *Plavom II* kojega je Plavi puno prije nas vezao za bovu, nestrpljivo čekajući da i mi uplovimo. Sastanemo se kod Venka. Za stolom pod starom pinijom, na *puntalu* tik uz more, obnavljaju se uspomene. Plavi i Vesna poznaju Venka od svojeg prvog krstarenja i imaju o čemu pričati. Venko ima psa, ženku boksera i Grga zajedno s njom luduje, prvo među stolovima na terasi restorana, a onda odjure nekuda prema luci. I mi ćemo za njima.

Venko je zaljubljenik u drvene brodove i idemo da nam pokaže svoj drveni *kajić*, ali i veliku pasaru, građenu u Grebenu u Vela Luci. Iako je plastična i linijom i drvenim interijerom kabine, palube i kokpita, neodoljivo podsjeća na *Plavi I* kojega je Venko silno želio kupiti od Plavog. Navečer sjedimo za istim stolom uz lignje. Crveno nebo iza Ista, pa suton polako, a onda i tama kao da putuju Zapuntelskim prolazom zajedno s brodicama koje žure da prije mraka uplove u Široku ili izađu na otvoreno more.

Ujutro otpratim Marijana na katamaran pa s Grgom krenem u šetnju.

Iz Zapuntelskog porata cesta vodi sredinom otoka do mjesta Zapuntel na maloj uzvisini iznad Zapuntelskog polja - oko 1500 hektara plodnog zemljišta na kojemu je otkriveno nalazište podzemnih voda, koje sada otočani namjeravaju iskoristiti za navodnjavanje revitaliziranog polja. Stare kamene kuće otočki stisnute i crkva Blažene Djevice Marije iz 16. stoljeća sa skromnim zvonikom, ostavljaju sasvim drugačiju sliku od one u Brguljama i Molatu, iako ni u njima nema nekog posebnog turističkog glamura na kakav sam znao naići uplovljavajući u mjesta nalik njima. Zapuntel pripada onim mjestima na Jadranu u kojima je i danas, u 21. stoljeću, još moguće pronaći natruhe iskona. U nekim drugačijim životnim okolnostima mogu se zamisliti na ljetovanju u mjestu poput Zapuntela.

Ujutro nakon Marijanovog odlaska, opraštamo se od Venka. Iako smo za povratak na Ilovik – naše sljedeće odredište, razmišljali o plovidbi kursom kojim smo svih godina rjeđe plovili, najava nailaska nove ciklone natjerala nas je na najkraći put za Ilovik. Ostavili smo plovidbu uz zapadnu obalu Ista, otoka Škarde i Premude za neko sljedeće krstarenje.

Cyklona na grčkom znači vrtloženje, a njena je definicija najkraće rečeno: područje niskog pritiska zraka koje donosi loše vrijeme. Na području Europe ciklone u pravilu putuju od zapada prema istoku. Za Jadran je opaka ona Đenovska koja se nad Jadranom razvija na dva kraka. Jedan će *kažin* napraviti u Istri i Kvarneru, a drugi nad srednjim Jadranom.

Prije nego mi je misli okupiralo najnovije vremensko izvješće za pomorce, koje najavljuje dolazak ciklone, u misli mi uplovi Škarda. Zaokupljen Grebenima, nisam se osvrnuo na taj zanimljivi otok između Ista i Premude, dok sam još bio u vodama oko Ista. Da je krstarenje teklo kako sam ga bio zamislio 2014., otok Škarda bio bi jedno od onih mjesta na

kojima bih se neizostavno zaustavio. Iako mi je sada već miljama daleko po krmi, golim okom mogu mu razabrati obris stopljen s obrisom Ista u jednu siluetu koja zatvara jugozapadni obzor.

Davno nisam bio na Škardi. Prvi i jedini put uplovio sam u uvalu Griparica na južnoj strani 2002. ili 2003. zajedno s Plavim, Serđom i Nevenkom.

Ulazeći u duboku i usku uvalu otoka o kojem nisam ništa znao, prvi mi je dojam bio da je tajnovit i bajkovit. U potpuno pustoj vali zelene obale i nebesko plavog mora desetak bova, mali mandrač na dnu i tajanstveni snježnobijeli dvor što arhitekturom podsjeća na kaštel za kojega nema razloga da bude tu. Dvorac je svojevremeno u koncesiji imao Zlatko Jakuš, autor dizajna prve hrvatske novčanice. Poznati slikar na Škardi je boravio robinzonski, bez struje i vode. Danas je dvorac u privatnom vlasništvu i dok zajedno s otokom čeka revitalizaciju, u njegovu uvalu navrate nautičari i oni koji žele ljeto provesti u suživotu s prirodom, mahom u ljetnim mjesecima. I mi smo se tada vezali za bove i prenoćili u vali. Drugog smo dana prošetali otokom. Do uvale Trata na sjevernoj obali otoka vodi dobar poljski put podnožjem najvišeg vrha na otoku, kroz gusto mediteransko raslinje. U Trati je selo Škarda. Šesnaest starih kamenih kuća na čijim ognjištima nema ognja od 1990. Žitelji, kojih je bilo i stotinjak, napustili su grubi otočki život u potrazi za strujom, izvorskom vodom, dječjim vrtićem, školom ... i poslom koji nije vezan uz obradu škrte zemlje, uzgoj ovaca i ribarenje. Priča o Škardi je više ili manje priča o većini naših otoka.

Uz vođenje autopilotom plovidba do Ilovika od kakvih 16 nautičkih milja prošla mi je neuobičajeno brzo. Autopilot mi daje slobodu kretanja po *Jutarnjoj zvijezdi* i obavljanje kakve radnje. Priprelim kavu i polagano ju ispijem sjedeći na krmi surfajući dnevne vijesti po portalima.

Jugozapadnjak me je sustigao neposredno prije nego sam zašao u zavjetrinu poluotoka što ispružen kao kakav uski jezičak završava rtom Radovan.

S jugozapadne mu je strane pješčana Pražina, a s ove sjeveroistočne ulaz u prolaz između Ilovika i Svetog Petra. Gusto vazdazeleno otočko raslinje skriva ostatke stare liburnijske utvrde. Prošle sam godine pokušao doći do nje puteljkom što vodi uz more, ali odustao sam gotovo pred ciljem.

Promet na ulasku u prolaz je velik i nemam prilike dalekozorom pretraživati obalu, ne bih li ju otkrio u makiji.

Plavi, Vesna, Serđo i Nevenka, koji su dan prije stigli iz Malog Lošinja, čekaju me *na našem molu* da prihvate cim. Na molu, baš kao i u čitavoj luci, gužva. Očito je upozorenje DHMZ-a natjeralo sve brodice kraće od 12 metara da što prije potraže siguran vez.

Vjetar pojačava stalno mijenjajući smjer pa otežava na malom prostoru i plitkom moru rasplesanoj *Jutarnjoj zvijezdi* prilazak krmom. Zato odlučim uploviti pramcem iako ću zbog njegove visine i niskog mola opet imati muke pri svakom silasku ili pentranju na brod. Kasnije, dok opušteni sjedimo na *Plavom II* i sa zanimanjem i uz komentare naravno, pratimo svako uplovljavanje na posljednje slobodne bove i mjesta na glavnom molu. Sklanjaju se sada i oni veliki, od 50 i više stopa. Prave grdosije spram *Jutarnje zvijezde*.

Ruknulo je, rekli bi kajkavci, u toku noći. Već nas je prvi *reful* natjerao da skočimo iz kreveta. Zapleo se među oputu ritmički udarajući podizačem o jarbol. Za njim stiže i tutnjava. Prvo daleka, a onda sve bliža. Grga se u strahu brzo uvuče u kabinu ravno na krevet. Kroz *prozor* tende na krmi gledam kako se pomalo kataklizmički smjenjuju prizori sapetih brodova što poskakuju i sablasno mrki obrisi Svetog Petra u trenutku kada nas rasvijetli munja, s trenucima posvemašnje utihe u kojoj jarbolna svjetla i *vršnjače* mahom jedrilica vezanih na bovama duž obale Svetog Petra, groteskno kao kakve ogromne krijesnice, poskakuju gore-dolje, lijevo-desno. Iako smo na vezu sigurni – bar se nadam, nelagoda je velika. Pljusak što se spustio, nalik je potopu. Vrag ne spava u takvim trenucima. Kroz huku kiše i vjetra čujem Serđa vezanog meni zdesna, a koji kroz velike bočne prozore na svojoj nadkabini ima bolju preglednost, da jače zategnem korpomorto, jer mi se pramac opasno približio molu, a krma njegovoj. Trebalo mi je dosta vremena i petljanja da otvorim tendu (oni gumbi što ju drže napetom presićušni su za moje artritične prste; zapinju i kada tenda nije dodatno napeta vjetrom) kako bih nategnuo korpomorto na *bitvi*. Dugo kao vječnost, a zapravo kakvih petnaest-dvadeset, možda trideset minuta trajalo je orgijanje Posejdon, Eola i Ilije Gromovnika, a onda se sve smirilo, bar što se tiče nas privezanih na molo. Najgore je prošlo, no sutradan jutarnje nebo, barometarski pritisak i vremenska prognoza ne obećavaju ništa dobro. Pa ipak je Serđo isplovio da u Malom Lošinjju ukrca kćer Ivanu i njezine Srećka, Luciju i Mateja koji su stigli iz Pule katamaranom. U Ilovik su stigli čas prije nego je orkansko jugo prekinulo katamaranski, trajektni i sav ostali promet

Kvarnerom. Trećeg dana vrijeme se donekle smirilo. Katamaran je ponovno zaplovio preko Kvarnera pa su Ivana i njezini otišli za Pulu. Drugo smo se jutro i nas petero i Grga šesti spremili otploviti, ne žureći se odviše doći što bliže mjestu s kojega ćemo preko Kvarnera. Ali novi brzi nailazak ciklone donio je novo pogoršanje, toliko jako da katamaran na liniji Pula – Ilovik – Mali Lošinj – Ist – Zadar, nije isplovio iz Pule, a nas prikovalo još dva dana na Iloviku.

STARI OSOR NA JANTARSKOM PUTU

Po običaju plovim na začelju našeg malog konvoja. Plavi i Serđo žure naprijed kako bi prije jutarnjeg dizanja mosta u Malom Lošinju dokrcali gorivo. Još nismo načistu hoćemo li baciti sidro u nekoj vali Punta Križe - čudesno razigranoj obali na najjužnijem dijelu otoka Cresa, ili idemo naći mjesto za noćenje u Osoru.

Na izlasku iz Malološinjskog prolaza orijentir mi je svjetionik na rtu Suha, najjužnijoj točki Cresa. Odlučili smo, pored zapadne obale Punta Križe ovaj ćemo put samo proći držeći se sredine Lošinjskog kanala. Izazovnija je i zanimljivija plovidba uz južnu i istočnu obalu Punta Križe. Izazovnom, ali i opasnom čini ju *plitvaca* Palacol, kakvih 6 milja dugačak i oko 1,3 milje širok prostor na jugoistočnoj strani prepun pličina, hridi i grebena od kojih su neki za oseke u razini površine mora. Za manje uzburkanog mora su vidljivi, jer se valovi lome preko njih, no zapuše li jača bura ili jugo, valovi ih prekrivaju. Uz mnogobrojne bezimene hridi i grebene na njegovom su rubu i tri nenastanjena otočića: Oruda, Palacol (na kojima su prema ostacima dviju kuća očito nekada živjeli ili možda samo povremeno boravili ljudi) i Trstenik smješten gotovo usred Kvarnerića, na kojemu je svjetionik sagrađen 1873. godine.

Skladna kamena katnica za posadu svjetionika s osmerokutnom, 12 metara visokom kulom, usred niskog golog otočića, danas bez posade, vodi brodove svojim bljeskovima koji dopiru 11 milja daleko, duž hirovitog Kvarnerića podalje od Palacola. Koliko Kvarnerić zna biti opasan za plovidbu, podsjeća monumentalni spomenik *Suđenica koja luta*, podignut na Trsteniku. U orkanskom nevremenu u travnju 1962. u moru pored

Trstenika utopilo se petnaest od devetnaest rapskih srednjoškolaca i vlasnik petmetarske barke koji je nesretnu mladost prevezio iz Malog Lošinja, gdje su pohađali pomorsku i ekonomsku školu, za prvomajske praznike kući na Rab. Od troje preživjelih; dječak (16 godina) uspio je doplivati do otočića, a dvije djevojčice (15 i 17 godina) iz pobješnjelog mora uspjeli su izvući ribari koji su se od nevremena bili sklonili u zaklonjenu uvalu na Trsteniku.

Toponim Punta Križa ne postoji na karti - koriste ga uglavnom nautičari, a potječe od istoimenih rta i naselja koje je kojih kilometar i pol udaljeno od mora. Kraj oko naselja je oduvijek bio izrazito stočarski – uzgoj ovaca. Ime mu znači raskršće, a odnosi se na raskršće putova koji su spajali šesnaest romantičnih, nekada pastirskih zaselaka razasutih uokolo. U njima, odmah tu na pašnjacima, radili su se sir i češljala vuna. Punta Križu, baš kao i okolni krajobraz, prekriva mediteranski biljni pokrov. Šume hrasta crnike i primorskog bora koje ispresijecaju livade, spuštaju se sve do mora na strani koja nije izložena jugu. Na onoj pak, izloženoj mlatu njegovih valova između zeleno obojenog raslinja i djevičanske modrine mora, uski pojas bijelih škrapa i hridi koje neumorno oblikuju šumeći valovi juga; kontrapunkt glazbi što ju stvara vjetar zaplićući se u vazdazelenu unutrašnjost. Na niskoj obali, tik do mora, vitki stupovi od naslaganih kamenih ploča kao kakvi ostaci građevina iz prapovijesti. To su ribari označili niske *punte* i ulaze u kakvu sigurnu valu.

Ono što se u žargonu nautičara naziva Punta Križa, je petnaestak kvadratnih kilometra obale okružene s tri strane morem, prepune vala duboko uvučenih u kopno i razdvojenih mnoštvom poluotočića. Naročito na jugoistočnoj obali, jednim od najrazvedenijih dijelova obale na Jadranu. Gotovo svaka od bezbroj uvala i valica ima svoje ime. Na zapadnoj strani su Majiška, Kaldonta, Martinščica, Galbočica. Na južnoj su Veli žal, Jadriščica, Baldarini, Meli, a na istočnoj Vlaška, Veli Zakijac, Kolorat, Majiška, Ul, Vrč, Vela Javorna i Toveraščica. Uvale su čija su imena upisana u pomorske karte i peljare, dok su imena bezbroj drugih znana samo domaćim i zaljubljenicima u Punta Križu. Neke od njih su pogodne za zaklonište, a neke samo za kupanje. No sve se međusobno mogu natjecati po ljepoti.

Najveća i najsigurnija je Jadriščica, duboka nešto više od milje, a široka od pola kabla do dva i nešto i meni najdraža. Majiška i Ul manje su duboke, no i ne manje atraktivne. Na dnu Ula istoimeni je zaselak, jedan od onih šesnaest, sa svega tri-četiri kuće i tri mola, a ni kilometar uzbrdo je

mjesto Punta Križa. Jedna od čarolija Punta Križe je i slano jezero zapadno od rta Suhe, odvojeno od mora niskom prevlakom kroz čiji se prolaz može gumenjakom do jezera. To je zacijelo nekada, možda u doba Rima, bio ribnjak.

Punta Križa je i svojevrsna raskrsnica dvaju morskih putova. Jedan koji vodi kroz Kvarnerić, a drugi Lošinjskim kanalom. Kao kakav u davnini porušen bedem prepun zapreka, razdvojio ih je *plitvac* Palacol. Kvarnerićem plove brodovi na putu za sjeverni Kvarner, Riječki zaljev i sjeverne kvarnerske otoke, a Lošinjskim kanalom oni koji svojom veličinom mogu proći Osorskim ili Malološinjskim tjesnacem na putu za Istru i krajnji sjever Jadrana ili zaplovit uz zapadnu obalu Lošinja.

Do pred koju godinu na kraju Jadrišćice iza bova u koncesiji sidrili smo slobodno, a onda nas je 2014. pri povratku u Pulu iza bova dočekaao ponton. Kako se dalje od njega prema crkvi sv. Andrije iz doba romanike, nije uputno sidriti zbog opasnosti od nasukavanja na muljevito dno, privezali smo se uz ponton. Dva smo dana Plavi, Aldo, Boro i ja bili vezani na njemu i nismo požalili. Ljubaznost vlasnika i obilasci romantičnog ribarskog zaseoka Pogana na istočnoj obali uvala, čijih je pedesetak kuća pretvoreno u ljupke vikendice i apartmane za iznajmljivanje, učinili su nam boravak ugodnim. Za odlaska u šetnje po Pogani Nero i ja iskrcavali bismo se na jednom od četiri molića s lukobranima koji štite od valova što za snažnog juga dopiru duboko u uvalu.

Određite nam je gradić Osor na samom zapadnom kraju Lošinjskog kanala.

Posljednji ostavljam po krmi obalu Punta Križe jedreći najsigurnijom rutom u ovom dijelu Jadrana, kojom se plovi od davnine, laganini baš kao nekad.

U osam milja dugačkoj plovidbi, od rta Suhe do Osora, nije mi odviše dugo trebalo da bez pomoći dalekozora ugledam, kao kakav orijentir, zvonik crkve u Osoru. Lagan i stalan vjetar istog smjera blagonaklono mi dozvoljava da uživam u pogledu čas na obalu Cresa nisku i obraslu, čas na lošinjsku čije se kopno od Malološinjskog tjesnaca neprekidno uspinje prema najvišem vrhu Osorčice, 596 metara visokom Televrinu, da bi se zatim na krajnjem sjeveru gotovo strmoglavilo k rtu Osor kojim je otok Lošinj najdalje zašao u Kvarner, a pitomije spuštao do Osorskog tjesnaca na ovoj, sjeveroistočnoj strani. Još otkako sam izašao iz Zapuntelskog prolaza gledam preko pramca u daljini taj vrh. Osorčica, koja svojom visinom i

karakterističnim piramidalnim oblikom dominira krajobrazom, svojevrsni je putokaz do Osora iz kojega god pravca prilazili. A u Osoru je sigurno zaklonište ne samo od ćudi Kvarnera, već i od snažnog juga kojemu su Kvarnerić i Lošinjski kanal izloženi. Osim za velikih valova koje podiže snažno jugo, u Lošinjskom kanalu znaju biti neugodni za plovidbu i vrtlozi koje ponekad stvara jugozapadnjak upravo ovdje u njegovom gornjem dijelu.

Još iz brončanog doba potječu prvi pouzdaniji podaci o postojanju *Jantarskog puta* - vjerojatno najstarijeg komunikacijskog pravca Starog kontinenta, koji je vodio od Baltičkog do Sredozemnog mora. Njime se prenosio jantar sakupljan na Baltiku. Prema Herodotu,³⁸ do sjevernog Jadrana donosili bi ga Skiti,³⁹ a otuda se u više pravaca prenosio u zemlje oko Mediterana. Na jednom od njih koji je vodio do otoka Dela u Grčkoj, središtu trgovine s Orijentom, bili su Osor, njegova prevlaka i Lošinjski kanal.

Kroz antiku i srednji vijek Osor je bio svojevrsno *čekalište* na pogodni vjetar za *traversatu* ili nastavak plovidbe Lošinjskim kanalom, najkraćim, ali i najsigurnijim pomorskim putom za sve one koji su od Akvileje, a kasnije i Venecije plovili prema Otrantu i dalje prema zemljama Orijenta ili Levanta.

Čekanje brodova na pogodan vjetar ključni je moment bogate i duge povijesti Osora. Baš kao što su kasnije za odabir novih trgovačkih putova duž istočne obale Jadrana bili ključni izum vanjske kobilice jedrenjaka i *bordičanje*, zbog kojih Osor gubi svoj primat strateški važnog i tranzitnog mjesta.

Kojih 3 milje od rta Suha uvala je Kaldonta, zaštićena od svih vjetrova. Njoj gotovo nasuprot, na Lošinju, mjestašće je Sveti Jakov. Ribarsko selo iznad mora najmanje je mjesto na otoku. Smjestilo se između dviju uvala, a okružuju ga plodni vrtovi i maslinici. Na crkvi sv. Jakova iz doba romanike, dograđenoj u prvoj polovici 17. stoljeća, stoji ploča s uklesanim glagoljičnim natpisom. To staroslavensko pismo nastalo u 9. stoljeću u Hrvatskoj, u upotrebi je bilo do 19. stoljeća, iako ga već tokom 16. počinje

---

³⁸ Herodot (484. - 424. pr. Kr.): *grčki povjesničar*

³⁹ Skiti: *nomadski narod čije se kraljevstvo do 300 godina pr. Kr. protezalo od Dunava do Kine*

zamjenjivati latinica. Glagoljične napise susrećemo posvuda na istočnoj obali Jadrana, ponajviše na Kvarneru, Istri i Primorju, gdje ih nalazimo upisane na crkvicama, a nedavno su pronađeni i u dvije crkvice uz rijeku Orljavu. Više znani glagoljaški spomenik je Bašćanska ploča i knjige: Misal po zakonu rimskog dvora, prva hrvatska inkunabula, Istarski razvod i Vinodolski zakonik.

Susjedne mu Nerezine obišao sam za jedne od ranijih plovidbi Lošinjskim kanalom. Tri su lučice s lukobranima i više molova i molića poredane duž mjesta. U onoj južnoj nadaleko je poznati nerezinski škver. U sjevernoj je franjevački samostan, a u onu između njih – najprostraniju, glavnu rekao bih, bio sam uplovio. U njoj sam u centru zbivanja u Nerezinama, iako bih više uživao da je bilo moguće uploviti u lučicu pod samostanom, no u njezin mandrač zbog dubine mogu samo barke. Iako nalazišta potvrđuju da se u Nerezinama, baš kao i susjednom Osoru, živjelo od prapovijesti kroz doba Liburna i Rimljana, Nerezine se u pisanim dokumentima prvi put spominju tek u 14. stoljeću. Otada Nerezine, seosko naselje – nekadašnji rimski *vicus*, bilježe ubrzani razvoj pa su tako u 16. stoljeću sagrađeni obrambena kula i franjevački samostan s crkvom. Gospodarskom usponu Nerezina nesumnjivo je pridonijela i važnost Osora, pod čijim su utjecajem bile.

Plodno nerezinsko polje predodredilo je da se osim ribarstvom i brodogradnjom Nerezinci bave ratarstvom i stočarstvom. Početkom 19. stoljeća u Nerezinama se počinje snažnije razvijati pomorstvo. Tako su nekad ratarske i ribarske Nerezine, uoči II. svjetskog rata imale najveću trgovačku flotu na Kvarneru.

Priča o *Nerezincu*, 120 godina starom lošinjskom logeru, započeta je 2012. godine, a dovršena ove 2019. i zapravo je priča o životu i umiranju nerezinske flote, ali i njezinom svojevrsnom uskrsnuću. Lošinjski logeri bili su drveni jedrenjaci dugački i do 40 metara, namijenjeni za prijevoz tereta, građeni prisposodno potrebama sjevernog Jadrana. Tip takvog ili sličnog broda grade i drugdje po Jadranu i Mediteranu. Logeri su bili najveći brodovi u klasi manjih trgovačkih jedrenjaka. Lošinjski su logeri prevozili s Cresa i Lošinja drvo crnike u Veneciju, potrebno kao gorivo za peći u manufakturama u kojima se proizvodilo čuveno murano staklo⁴⁰ i grijanje

---

⁴⁰ Murano staklo: *stakleni ukrasni predmeti i nakit proizvedeni posebnom tehnologijom na otoku Muranu pored Venecije*

venecijanskih palača, ali i do Trsta. U povratku je na Kvarner stizala cigla ili kakve druge potrepštine za otočane. Logerima je prevožen morski pijesak i gašeno vapno dobiveno u otočkim japlenicama. Odredište za te terete bio je Senj, tada važna luka na Kvarneru. U povratku logeri bi dovozili mahom drvenu građu iz Gorskog kotara, potrebnu za gradnju Velog i Malog Lošinja. U to vrijeme Senj je planinskom cestom *Jozefinom* (sagrađenom u drugoj polovici 18. stoljeća) preko Vratnika bio povezan s Karlovcem, središnjom Hrvatskom i dalje s *Mitteleuropom*.

Iako je pedeset godina nakon što je sagrađena mijenjana trasa njezine najteže dionice, one od Josipdola preko Male Kapele i Vratnika, *Jozefina* polako gubi prometni i trgovački značaj u korist novosagrađene ceste *Luzijane* koja je povezala Rijeku s Karlovcem. Nove tehnologije prometovanja donose izgradnju željezničke pruge Zagreb – Rijeka pa je Senj kao trgovačka luka potpuno izgubio značaj, a Rijeka s vremenom postaje najveća i najvažnija luka Hrvatske.

Plovidba na logerima bila je uistinu *kruh sa sedam kora*. Posadu je činilo pet-šest članova, a sve se radilo ručno - od utovara nadalje. U manje logere, one dvadesetmetarske, moglo se ukrcati i do 40 tona tereta, naslaganog u *štivi* i na palubi i do dva metra visine. A kako tada još nije postojao registar brodova, teret je krcan dokle je bilo mjesta. Pritom je itekako bila važna umješnost kapetana, najčešće ujedno i vlasnika ili suvlasnika broda. Naravno, prekrncani brod gotovo nikako nije mogao mijenjati kurs u plovidbi, pa bi posada morala spustiti jedra, a u more čamac i njime okrenuti loger u željeni kurs. Iako tromi, logeri su bili obljubljeni, jer su bili sposobni prevoziti veliki teret s obzirom na svoju veličinu, a prednost im je bila i plitki gaz, pogodan za plitke creske i lošinjske uvale. U plitkoj bi uvali posada postavila ponton preko kojega bi obavila ukrcaj ili iskrcaj tereta. Udjel u vlasništvu broda utvrđivan je na osnovu *karata*, a svaki je brod imao 24 karata pa bi tako jedini vlasnik broda imao 24/24 karata. Udjeli u vlasništvu su bili predmet nasljeđivanja, zaloga, a njima se i trgovalo. Na logerima se počinjalo ploviti već u ranoj mladosti čak i prije adolescentske dobi. Roditelji bi vlasnike brodova molili da im dijete uzmu na brod, jer to je jamčilo da će dijete u tim grubim vremenima imati što jesti. Ali i na logeru su češće bili više gladni nego siti, a usto mokri i promrzli. Jeo se uglavnom bakalar, sušena riba, svinjske uši i *maneštra*. Plovidba do Venecije ili Trsta trajala bi i po tjedan dana. U doba jedrenjaka ionako je bilo važnije da teret uopće stigne na odredište, nego vrijeme za koje će do njega doći.

No, vratit ću priču na početak. Gledao sam ovog ljeta obnovljeni *Nerezinac* u malološinjskoj luci. Ljepotan s dva jarbola, sošnim i vršnim jedrima, dugim kosnikom za prečku, potpuno prekrivene palube, *opituran* sav u bijelo - kao kakva mlada pred vjenčanje i nisam mogao odvojiti pogled od njega. Uzalud ga pokušavam zamisliti kao brod kojim se vadio i prevozio pijesak, što mu je bio posao u velikoj nerezinskoj floti, koja je u najboljim danima brojila i do 70 logera. Nerezinska flota ugasila s i otišla u zaborav kao i većina takvih flota duž naše obale, sredinom prošlog stoljeća, a *Nerezinac* je njezin *posljednji Mohikanac* i prvi tradicijski brod na Jadranu koji nije obnovljen za potrebe prijevoza turista, već da uz malološinjski muzej Apoksiomena, bude izložbeni centar otoka Lošinja koji će tokom sezone ploviti od luke do luke. Izložci u njegovoj *štivi* pričaju posjetitelju o pomorskoj povijesti sjevernog Jadrana kroz pet priča: o posadi logera, hrani na plovidbi, o rutama kojima se plovilo, teretu kojega su logeri prevozili te o gradnji logera i obnovi *Nerezinca*. Njegova obnova u cijelosti obavljena je javnim i privatnim novcem, a važna je za očuvanje naše pomorske baštine. Obnova je potaknuta od sadašnjeg vlasnika koji ga je spasio, nakon što je dugo godina propadao u kutu nerezinskog škvera.

Iz Nerezina vodi planinarski put Osorčicom, koji završava usponom na Televrin. Nažalost mogu samo zamisliti, slušajući one koji su se na njega popeli ili pregledavajući fotografije, kakav se pogled iz ptičje perspektive pruža na Istru, Kvarner i sjeverni dio Zadarskog otočja. Nije da nisam imao priliku pa i želju krenuti na trosatno savladavanje gotovo 600 metara visinske razlike po ljetnoj upeci. No dogodilo se je da je za svakog krstarenja ovim vodama bilo nekog razloga da uspon odgodim za iduće.

Magistralna cesta koja vodi podnožjem Osorčice s jednog na drugi kraj Lošinja i Cresa nakon Nerezina vodi uz obalu unoseći u ovaj dosada idiličan i uspavani krajobraz ovodobnu užurbanost. Sa sredine kanala promatram kako njome promiče nijema kolona, jer buka koju stvaraju do mene ne dopire. Motocikl, osobni automobili sami ili u paru s kamp kućicom, *trajelirom* na kojem je gliser, kakva barka ili poneka jedrilica, kamperi, autobusi, kamioni i hladnjače. Putuje se danas kroz Osor i njegovom prevlakom, kao i onda kada je zbog svog prometnog položaja bio važno i bogato mjesto na Kvarneru. Doduše danas ne toliko morem kursom istok – zapad koliko cestom pravcem sjever – jug.

Od Nerezina pa do Osora obale Lošinja i Cresa svakim preplovljenim kablom sve su mi bliže. Na kraju kanala toliko će se približiti

da će plovidba između njih završit prolaskom kroz svega 12 metara široki i 80 metara dugački tjesnac.

Stari su Grci današnji su Cres i Lošinj nazivali otok Apsyrtides i uz njega vezali jedan od svojih mitova. Onaj o Jazonu, Argonautima i zlatnom runu koji se zbiva oko 1300 - te godine prije Krista. A Osor se prvi puta spominje u zapisu grčkog kozmografa Pseudo Skilaksa, koji je vjerojatno živio u 4. stoljeću prije Krista. U djelu Periplusu što doslovno znači *oplov* ili *peljar* Pseudo Skilaks opisuje svoje putovanje duž obala Sredozemnog i Crnog mora ploveći u smjeru kazaljke na satu od Iberije⁴¹ do Heraklovih stupova, pa je tako plovio i duž istočne obale Jadrana. Zapis o toj plovidbi najstariji je sačuvani opis našeg dijela Jadrana.

Kako se približavam Osoru ispod kobilice *Jutarnje zvijezde* sve je manje mora. Dok prolazim u visini uvale Sonte na Cresu u kojoj bi s obzirom na dobru vremensku prognozu mogli prespavati, iako je na mjestima vrlo plitka, zove Serđo. Pronašao je na molu u Osoru tri slobodna mjesta na kojima možemo biti vezani nekoliko sati. Super! Dovoljno za kratku šetnju romantičnim Osorom i nabavku hrane, a bit će vremena i za ispiti pokoju točenu pivu. Dojadila mi je brodska - ona iz *konzerve*.

Od rta Lopari na Lošinju do Osorske luke i bova u koncesiji ispred nje plovi se označenim plovnim putem, dugim milju. Dubina u njemu ne pada ispod 2,4 metra ali ne prelazi ni preko 4 metra. No izvan oznaka, prema jednoj i drugoj obali, dubine su mjestimice i manje od metra. Dubinomjer, GPS, pomorska karta, peljar i oznake plovnog puta dragocjena su i neizostavna pomoć današnjim nautima. No pitam se, dok lakoćom vodim *Jutarnju zvijezdu* od jedne do druge oznake, koliko je neizvjesnosti bilo i pomoračkog umijeća trebalo, još pred kakvih četiri pet stoljeća za provesti jedrenjak tim dijelom Lošinjskog kanala.

Današnja Osorska luka smjestila se s ove strane prevlake, sjeverno od ulaza u tjesnac na samom ulazu u plitku, duboko zavučenu u kopno, uvalu Jaz danas većim djelom nasipanu, u kojoj je vjerojatno bila stara luka. Iz nje je u davnini prolazio prokopani kanal do uvale Bijar na Kvarnerskoj strani, u kojoj je također bila luka.

---

⁴¹ Iberija: Naziv za područje Peloponeza u antičko doba

Jantarske kuglice pronađene u liburnijskim grobovima potvrđuju Herodota. Njima su vjerojatno onodobni nauti i trgovci plaćali predah u sigurnosti Osora kojeg su Rimljani nazvali Asorus i prelazak iz otvorenog Kvarnera u zaštićenije more između Cresa i Lošinja. Prije nego je prekopana prevlake brodove su prevlačili preko kopna pa jantarske kuglice otvaraju i pitanje; jeli morski tjesnac djelo Starih Rimljana ili možda Liburna? Osim pronađenih grobova Liburna o njihovom životu na prevlaci svjedoče i tragovi kiklopskih zidina građenih po uzoru na Grčke, koje su opasavale tadašnji Osor.

Priveze kojeg je Serdo čuvao za mene i Plavog, tik je do ulaza u kanal *Kavuada*, na malom molu što se protegnuo od rive, duž koje prolazi ona važna prometnica kojom se gotovo dan i noć u ovo ljetno doba vuku kolone vozila. Kao najužu od naša tri broda *Jutarnju zvijezdu* je trebalo doslovno zavući u prostor između dva glisera. Dok sam ja petljao postavljajući *pajete* da ih zaštitim, ostali iz *Majne grupe* nestrpljivo nas čekaju s druge strane ceste koja kao kakve novodobne gradske zidine štite gradić, odvođeci promet izvan stare gradske jezgre. Napokon Grga i ja, prisilivši za

Osor, Vesna, Plavi, Nevenka i Grga

trenutak kolonu vozila da zastane, pretrčimo na drugu stranu pa nas šestero prođemo prolazom između katedrale i njezinog zvonika i zađemo unutar pravih zidina, građenih i obnavljenih od 4. stoljeća prije Krista do kraja 18. stoljeća koje su štitile su gradić od napada s mora i kopna.

Kao da smo nekim vremeplovom ili kakvom Harry Potterovom čarolijom preneseni, nađemo se među spomenicima kulture od doba prapovijesti do suvremenog razdoblja. Na trgu renesansna katedrala, posvećena Uznesenju BD Marije s kraja 15. stoljeća odvojena od svog zvonika visokog 38 m sagrađenog u 17. stoljeću. Do nje u perivoju skulptura, među ovodobnim kipovima i bistama romanička crkva svetog Gaudencija – zaštitnika Osora iz 15. stoljeća. Od biskupovog dvora - također iz doba romanike u kojoj je muzej sakralne umjetnosti, odvaja ju kratka kaleta koja vodi pored ostatka kaštela izvan zidina, na obalu kanala. Na tom zapadnom izlazu iz grada reljef lava s otvorenom knjigom kakvog su svuda po Jadranu postavljali Mlečani, kao znak svoje moći. Riva duž *Kavuade*, na koju je nekada pristajala brodska *pruga* Rijeka – Cres – Osor – Mali Lošinja iz doba je Austrijske vladavine. Riva završava pogledom na Osorski zaljev, Crnu Puntu daleko na horizontu i zapadnim zidom što su se ovdje spustio do mora zapriječivši prolaz, pa se istim putem vraćamo unutar zidina. Ponovno prođemo kroz perivoj uz ostatke bedema i svojevrsan kipored reprodukcija radova najpoznatijih hrvatskih kipara odlijevenih u bronci; Ivana Meštrovića, Frana Kršinića, Vanje Radauša, Ivana Rosandića i Belizara Bahorića i jedan original kip velikog skladatelja Jakova Gotovca rad kiparice Marije Ujević i eto nas ponovno na glavnom gradskom trgu. S njegove druge istočne strane gradska je vijećnica također iz doba romanike s tornjićem i ložom čiji me luk tako neodoljivo podsjeća na luk lopice crkvice u Beramu. U gradskoj su vijećnici danas arheološka zbirka i lapidarij. Usred trga povišena šterna, okružena drvećem što za vruća ljetna dana na užarenom kamenom trgu puža dašak svježine.

Nekadašnji su se rimski *cardo* i *decumanus* izgubili u labirintu srednjevjekovnih uskih i vijugavih uličica, od kojih su neke još popločene kamenom. Ma kojima od tih osorskih putova krenemo odvest će nas s tog srednjevjekovnog trga do ostataka gradskih zidina ilirskih, rimskih, mletačkih i unutar njih do neke od Osorskih znamenitosti. Jednim ćemo od tih putova do bedema što su štitile grad s Kvarnerske strane. Na dijelu kojem više nema kuća ni tragova nekadašnjih ulica ruševine su benediktinskog samostana Svetog Petra s kraja ranog srednjeg vijeka, koji čuva spomen na moćnog i na ovim prostorima sve prisutnog hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. Kojim ćemo putem natrag? Jednostavan izbor. Krenemo u pravcu juga

i svaka će nas od pet uličica koje su se skupile na prostoru ispred ruševina ravno ili malo uokolo odvest natrag do središnjeg trga. A s njega ćemo uličicom, što polazi od gradske vijećnice, na istok.

Tko zna što skrivaju stare kamene kuće oko mene pod sobom ili u vrtovima koji ih okružuju, pitam se hodajući ulicom još popločene kamenom? Jer kažu, bilo gdje da u Osoru zakopaš lopatu iskopat ćeš nešto od njegove prošlosti. Možda je ova uska *kala* nekadašnji *cardo*, jer uličice koje se u nju slijevaju slijeva i desna čine to na način kako su Rimljani gradili mrežu ulica - pod pravim kutom. Ubrzo nas eto ponovno do ostataka zidina s još jednim reljefom mletačkog lava s otvorenom knjigom, na mjestu gdje je bio istočni ulaz u grad. Dalje nas naš *cardo* vodi kao lijepa šetnica kroz pojas zelenila - poljem i kroz šumarak. Desno od puta, unutar grobljanskog zida groblje i ostaci nekadašnje nekropole i velebne katedrale iz vremena Bizanta svjedočanstvo su tadašnje snage Osora. A do sada ovdje pronađeni arheološki nalazi; poput dijelova mozaika, ulomaka pletene ornamentike, tragova baptisterije i biskupova dvora i oni koje će se još ovdje pronaći zaokružiti će spoznaju o prošlosti Osora. Od te starokršćanske crkve sv. Marije ostala je sačuvana samo kapela s onim meni dragim i u svojoj jednostavnosti tako dražesnim zvonikom na preslicu. U 14. stoljeću episkopiju su opsjedajući Osor teško oštetili Genovežani, što je natjeralo Osorčane na gradnju nove katedrale.

Na izlazu iz šumarka otvori nam se pogled na uvalu Biar pod nama i istovremeno na impresivne ruševine samostana sv. Nikole s ostacima crkvice sv. Marije od Anđela, u njezinom dnu. U žalosnom su stanju ostaci jednog od najvećih glagoljaških scriptorija⁴² u Hrvatskoj u kojem je u 11. stoljeću nastao *Osorski evanđelistar*, a koji se danas čuva u Vatikanu.

S ostacima zidinama što su nam sada za leđima nije oduvijek završavao grad. Na prevlaci koja razdvaja uvale Biar na Kvarnerskoj strani i Jaz u Lošinjskom kanalu, kojom je u doba Liburna i Rimljana prolazio istočni kanal vide se tragove još ranijih zidina – koje su gradili Liburni.

Danas se u Biaru ponovno kao i nekad vežu brodovi u prolazu. Od mog zadnjeg bivanja u Bijaru kada sam s Plavim i Vesnom, nakon što smo prešli Kvarner tu noćio na sidru, vidim promjenu. U tada pusti Briar, kao da je vraćen djelić daleke osorske prošlosti. Ponovno ga ispunjavaju brodice u prolazu što noće na postavljenim pontonima. Samo sada su to jedrilice

---

⁴² Scriptorij: *U vrijeme prije izuma tiskarskog stroja mjesto gdje su umnožavane knjige i dokumenti prepisivanjem.*

koji mogu jedriti oštro u vjetar i gliseri koji za manje od sat vremena pređu Kvarner. S onim što se vežu s druge strane prevlake iz godine u godinu sve više i više vraćaju Osor na kartu nautičarski ruta.

Vrijeme je da maknemo brodove s mola. Sidrimo se u plitkom jugozapadno od prolaza ispred kampa na Lošinju. Navečer zapuše lagani burin pa s prove okrenute u vjetar gledam obrise grada zamišljajući kako su nekadašnji nauti, doplovivši do pod njegove zidine, Osor doživljavali kao spas; odmorište nakon teške i neizvjesne plovidbe, mjesto dobre trgovine u kojem bi obavili popravke i nadopunili zalihe vode.

A danas? Jedinstveni izložbeni prostor, svojevrsni muzej na otvorenom kojem tokom toplih ljetnih večeri djela klasične glazbe daju zvučnu kulisu. I danas je svojevrsna luka spasa, onima koji među njegovim zidinama traže nešto drugačiji doživljaj Jadrana.

Drugi dan ujutro ustajem rano. Rano jutarnje ustajanje zapravo je uobičajeno, ako kao ovog, odlazim dalje. Jer prije nego dignem sidro ili odvežem cimu trebam se posvetiti Grgi. Otići s njim na kopno kako bi obavio nuždu i istrčao se, ako je to moguće. Dio tog *rituala* kojim započinjem dan je i ispijanje prve jutarnje kave.

Ovog jutra izbora mjesta za šetnju nemam. Obala jest blizu, ali njome tik nad morem prolazi ona prometna cesta. Strmoj obali od škrapa mogu gumonom prići tek na jednom mjestu – malom sprudu koji je očito nastao kod nasipavanjem kakve valice za gradnje ceste. Biti će to na

Osorske vertikale

Grginu žalost kratka šetnja na povodcu uz rub ceste, dok njome juri zamalo neprekinuta kolona svih vrsta vozila.

OD OSORA DO LISKE

Pred ulazom u tjesnac vrije kao u košnici. Pedesetak motornih brodica, glisera i jedrilica s gazom ne većim od 2 metra čekaju nestrpljivo da most nad tjesnacem završi, uvijek mi se čini mi se dozlaboga sporo, horizontalno kretanje, u smjeru juga i otvori se prolaz. Red u plovidbi kroz prolaz se zna. Po pomorskim regulama prvo prolaze oni koji isplivljavaju prema otvorenom moru.

Morska struja u tjesnacu zna biti snažna. Ponekad, kada dolazi iz Kvarnera, brzina joj je do 6 čvorova. Dovoljno da svaki puta pri prolazu kroz tjesnac osjetim nelagodu. Nakon uzavrelog mora u tjesnacu s druge strane – Kvarnerske, u prostranom Osorskom zaljevu gotovo bonaca. Da se

Osorski tjesnac

odjednom ne žurimo lijepo bi bilo zaploviti duž sjeverozapadne strane Cresa i uploviti u prirodnu luku Ustrine. Dobro zaklonjenu s istoimenim ljupkim mjestošcem visoko nad njom. Ovako ćemo na jug uz Lošinj Unijskim kanalom.

Baš kao što nikada nisam plovio duž čitave zapadne obale Cresa nikada nisam plovio ni sjevernim dijelom Unijskog kanala uz obalu Lošinja.

Nakon što po krmi ostavim pitomu i zelenu oazu gradića Osora tek neznatno uzdignutog od razine mora s lijeva se strmo uzdiže Osorčica u zastrašujuće divljoj ljepoti. Nekoliko uvala i mnoštvo malih vala zavuklo se u njene strmine. A njezinom strmoglavom putovanju prema moru nije kraj na rtu Osor već se nastavlja nakon rta pličinom i hridima koje prijeteće vire iz mora, označene oznakom opasnosti. U luku obilazim rt i hridi i eto me u Unijskom kanalu. Držim se obale Lošinja, jer nam je današnje odredište Liska.

U početku kanal još otvoren na zapad sve do Istre, a onda ga s te strane zatvore šumovite Unije svinute u obliku roščića u čijem su središtu tri dobro zaštićene uvale: Vognišće, Podkujna i Maračol s pogledom na dio obale Lošinja i skromnijih dobrih sidrišta i zakloništa.

Obala Lošinja pusta, nepristupačna i gotovo ravna. Život otoka između Osora i Liske odvija se s druge strane Osorčice. Ovdje se strmi klifovi uzdižu prijeteći iz mora kao vječiti spomen na moć abrazije i tek pokoja mala vala zaštićena od juga. Iznad, niz vrhova razdvajaju duboki usjeci. Iz vazdazelenog pokrova vire bijele strme stijene nalik zidinama kakvog davno napuštenog grada. A onda obala počinje bivati pristupačnija; manje strma i pitomija. Nad sve blažim i zelenijim padinama Osorčice sada se uzdigao tek poneki usamljeni vrh, poput 130 metara visoke Krivice nad uvalom Tomožina u kojoj ćemo baciti sidro radi marende i kupanja.

Ulaz u Tomožinu iz pravca kojim joj prilazimo skriva goli poluotočić na čijem je vrhu jednostavan drveni križ izrađen iz tankih oblica; putokaz onima u nevolji na ulaz u uvalu sigurnu od svih vjetrova osim jugozapadnjaka. Krajnji unutrašnji dio uvale najbolje je zaštićen, ali u njemu nema mjesta za još tri broda. Zato Serđo sidri na sjevernoj strani uvale, pod onim križem, a Plavi i ja vežemo se po običaju na njega. Puše lagani zapadnjak koji naša tri broda na jednom sidru stalno nosi prema jedrilici s talijanskom zastavom, prisiljavajući Serđa da se svako malo sidri iznova. Našim susjedima s pravom nije drago, a i nama su dojadile te stalne *manovre* sidrenja i motrenje da im se ne približimo previše pa ubrzamo s marendom i

preskočimo kupanje, mahnemo Talijanima u znak isprike i pozdrava pa nastavimo s plovidbom.

Dok Plavi I Serđo žure naprijed, ja ću na trenutak s kursa koji iz Tomažine ravno udara u dno Liske, skrenuti još bliže obali Lošinja kako bih razgledao uvalu Studenčić s lijepom plažom utonulom u zelenilo. Nakon puste obale sjeverno od Tomažine, evo i prvih kuća uz more, maslinika i plodnih polja ispresijecanih putovima pa i prvog mjestašca – Čunski, udaljenog od mora, na 70 metara visokom hrptu brda na mjestu gdje je stajala liburnijska gradina. Iz uvale vodi put do mjesta, no ja ću u Čunski kasnije putom iz Liske.

U Liski, na sidru uz dvije jedrilice, i motorna brodica pulske oznake. Mladi bračni par s dvoje djece – susjedi s jednog od molova Delfina. Pričaju nam kako ih je u Liski iznenadila nevera usred noći. Bilo je toliko stravično da je žena s djecom skočila u more i otplivala na obalu. Dan prije, nevera ih je zajedno s nekoliko brodova uhvatila i u Studenčiću. Bilo je drž-

nedaj pa i nasukavanja. Iznenadni nalet vjetar preko krme nahrupio im je kroz vrata kabine, prohujao njome i izašao kroz *bokaporto* na pramcu. Dogodilo se to u vrijeme kada smo nas šestero bili vezani u Iloviku.

Liska, s obalom prepunom škrapa, ima i svojih čari. Nekoliko starih kamenih kućica u dnu vale i raskošne kuće s apartmanima, svake godine u susjedstvu dobivaju poneku novu, skrivenu bujnim raslinjem. Obalom na kraju vale prolazi put koji na jednu stranu, onu zapadnu, vodi kroz nisku šumu makije na obale u Unijskom kanalu.

Na izlazu iz jedva prohodne makije, Grgu i mene dočeka poput ogromnog stola ravna obala. Od sunca i mora izbijeljena kamena ploča, u čija je udubljenja more nanijelo pijesak neobične koegzistencije, zašla je u nebesko plavo more u kojem se zrcale bijele ovčice što putuju nebom, predznak lijepog vremena. S gotovo kao ogroman stol ravne obale, pogled na Unije, prolaz Veli Žapal između Unija i Velih Srakana i Vele Srakane. „*Bellamente!*“ usklikne jedna od tri gospođe što su upravo izvukle kajak na obalu. Tu će podići šator i noćiti. Putuju Jadranom uz obalu u kajaku od Trsta. Vesna, koja je ranije stigla, već se bila sva uvaljala u onaj pijesak. Ljekovit je, tumači prispjelim Talijankama. Zato Plavi mora i svaki put iz Liske u Pulu prevesti pokoji *važ* pun pijeska.

Na drugu stranu, pokraj kuća skrivenih bujnim zelenilom, kroz još sačuvan krajobraz tišine, dva je kilometra vijugavog puta uzbrdo do starog ruralnog Čunskog (izgubljenog među apartmanima), iz kojega pogled puca na Unijski i Lošinjski kanal, a onda još osam kilometara do užurbanog i prenapućenog Malog Lošinja. Prijevozno sredstvo u Liski su kombiji i to ne bilo kakvi, već oni japanski *oldtimeri* u *wagon* izvedbi. Visoki i neuobičajeno uski, kako bi mogli proći mjestimice toliko stisnutim putom između dva suhozida, da za gotovo svakog prolaska vozila ostave trag boje na suhozidu, ma koliko vozači bili umješni. Zato za one, prvi put ovdje i nadobudne, koji iz Čunskog ili Lošinja pokušaju svojim autom doći na kupanje u Lisku, postoje jedinstveni prometni znaci upozorenja.

NA KVARNERU, GALIOLA I DUPINI

Nakon dva dana provedena u Liski, čekajući da se vrijeme na Kvarneru stabilizira, krećemo put Pule. U visini rta Vnetak okrenem u kurs 309°, ravno na Fenigolu i uključim autopilot. Ispred mene 16 je milja Kvarnera. Na Kvarneru me dočeka vjetar u pramac. Malo bordizam, a onda odustajem. *Jutarnja zvijezda* je previše troma na tako slabom vjetru, a ni ja sam ne uspijevam uvijek na vrijeme promijeniti uzde. Promet je gust. Mnoštvo brodica uglavnom se drži kursa što najkraćim putem vodi na jednu ili drugu stranu Kvarnera. S jednim mi se teretnim brodom, koji je na putu za Rijeku, križa kurs. Iako je srednje veličine, bliski susret s takvom grdosijom spram *Jutarnje zvijezde* izaziva nelagodu. Brod nije auto i za promjenu kursa ili zaustavljanje treba mu puno vremena, a pitanje je bi li na brodu uočili na vrijeme malu brodicu. Zato, zlu ne trebalo, mijenjam kurs i prije nego je to objektivno potrebno.

Nekoliko brodica plovi prema Susku, mističnom otoku daleko od obala kopna s kojim je povezan preko Lošinja. A najbliža mu je obala kopna Istra – 26 milja udaljena.

Sazdan od prapora, prepun plitkih pješčanih uvala, izvan sezone gotovo pust, poznat po narodnoj nošnji, iseljenicima u Ameriku, specifičnom govoru kojega na susjednim otocima ne razumiju. Otoku bez cesta i automobila. Samo prašnjavi putovi što vode kroz žučkasta, nekad obrađivana polja, na kojima je uzgajana autohtona sorta grožđa troišćina. Pod tom je kulturom u prošlosti bilo preko 90% otoka.

Jedino mjesto na otoku je Susak. Zapravo radi se o dva mjesta povezana uzbrdicom i skalinadom. Uz more u uvali Luka Susak je Donje Selo ili Spjaža, a 70 metara iznad starije Gornje Selo. Otok su prvi naselili Liburni. Otada povijest Suska nalikuje povijesti svih jadranskih otoka. Pod vlašću je Rimljana, Ostrogota, Bizantinaca, Hrvata za kralja Petra Krešimira IV., Mlečana. Svi oni redom grade i obnavljaju na otoku utvrde zbog čestih napada uskoka i gusara. Petar Krešimir IV. podiže na otoku samostan oko kojega se širi mjesto. U 18. stoljeću otok je pod upravom Habsburške Monarhije, koja gradi odmaralište, lječilište, rivu, spaja šetnicom dvije najveće pješčane uvale i podiže 1885. svjetionik na 96 metara visokom brdu Garba, čije svjetlo dopire u Kvarner 19 milja daleko.

Nakon 7 milja u visini sam hridi Galirole, udaljene kakvih 5 milja. Meni ususret, niz vjetar plovi s dignutim glavnim - *sošnim* jedrom prekrasna *drvenjača*, vraćajući me u doba leuta, trabakula, kutera, logera... Ljepotica zamakne po krmi *Jutarnje zvijezde*, ostavivši mi u okularu dalekozora pogled na hrid sa svjetionikom. U noći 31. srpnja 1916. dvadesetak minuta iza ponoći na Galiolu se nasukala talijanska podmornica *Giacinto Pullino*. Iako je vidljivost bila slaba; noć bez mjesečine, usto se i dan prije, nakon zalaska sunca na taj dio Kvarnera spustila magla, a struje jake i promjenjivog smjera, zapovjednik podmornice odlučio je skratiti put prema Riječkom zaljevu ploveći za takve uvjete prilično uskim prolazom širokim 4,5 milje, između Unija i Galirole. Izviđač na pramcu nije navrijeme uočio hrid i podmornica se nasukala. Posada je spašena, a podmornicu je Kriegsmarine oteglila u Pulu. Ova naizgled banalna ratna priča imala je i neobičan tragičan završetak. Člana posade podmornice, poručnika Nazara Sauru, Istrana iz Slovenije, tražile su austro-ugarske vojne vlasti zbog dezerterstva. On je bio početkom I. svjetskog rata pobjegao iz K. u. K. Kriegsmarine u talijansku ratnu mornaricu. Iako se nakon nasukavanja skrivao pod tuđim imenom, pronađen je među članovima posade i odveden u Pulu, gdje je osuđen za

veleizdaju i obješen 10. kolovoza 1916. Za talijanske okupacije Istre, najveća vojarna u Puli nosila je njegovo ime. I nakon što je u prosincu 1947. grad Pulu od saveznika preuzela vojska FNR Jugoslavije, a vojarna dobila novo ime, ostala je znana pod imenom Saura svim generacijama poslijeratnih ročnika, pitomaca vojne škole, podoficira i oficira, a stari Puležani i danas tu velebnu austro-ugarsku građevinu, odavno prenamijenjenu, zovu Saura.

Desno pred pramcem su mi otoci Fenera i Ceja. Između njih je pličina koja često uzme danak od onih neopreznih ili suludo hrabrih. Iznenada se pojavilo jato razigranih delfina. Dok sam ja uspio dohvatiti fotoaparati i namjestiti parametre, odoše delfini zajedno s jatom galebova za ribaricom što je žurila na drugu stranu Kvarnera.

Lijevo ostaje Porer, a desno oznaka pličine između Fenolige i kopna. Četiri milje dalje na sjeverozapadu je otok Frašker.

Doma sam! Istovremeno me obuzme tuga što je putovanju došao kraj, a radost, jer je sve dobro prošlo.

Dugi dan nakon povratka u posjetu su mi stigla je moja unučad. Na sidrištu ispred Fraškera cijeli je dan odjekivala njihova razdragana igra. Dok ih gledam kako svo četvero odvažno skače s pramca, pliva do krme i zatim vješto se penjući trče uskom palubom natrag na pramac, zapitam se tko će (i hoće li) prvi od tih malih *žabara* samostalno zaploviti?

A plovidba do Visa? Nekako sam ju prežalio. Nekoliko dana nakon povratka, dok sjedim u kokpitu *Jutarnje zvijezde* privezane u Delfinu i gledam kako se prema lučici valja olujni kumulonimbus⁴³ koji me natjera da sam sebi priznam kako je odustajanje da sami Plavi i ja plovimo do Visa, bilo itekako razumno. Nisam vodio evidenciju o olujnim nevremenima koja su ovog ljeta harala Jadranom, ali sam surfajući po portalima našao indikativni podatak o razmjerima klimatskih promjena koje sve više utječu i na Jadran. Ove su godine dijelovi autocesta A1 i A6, oni neposredno do mora, bili poradi bure zatvarani za promet čak 68 puta ili ukupno 500 sati. Od toga se neuobičajeno veliki broj sati odnosi na ljetne mjesece.

Dedi Radeku u posjeti

⁴³ kumulonimbus: vrsta kišnog oblaka koji se razvija vertikalno na visinama od 500 do 9000 metara, pri dnu zastrašujuće siv, donoseći nam često orkanske oluje, a u tropima tornada

VIII.

ŠTO REĆI NA KRAJU?

„Putopis se temelji na stvarnosti, no često je ta stvarnost onakva kakvom ju putopisac vidi.“ Rekao je netko. Zato ovu putopisariju tako i treba doživjeti.

Svaka je putopisarija po svojoj naravi svjedočanstvo putopisca o nekom kraju i jednom vremenu pa nužno sadrži više ili manje autobiografskih podataka. Tako i ova moja, u kojoj su oni malčice više korišteni. Zašto je tomu tako, sažeo sam nadam se u proslavu riječima: *No umiješao se slučaj ili sudbina! (tko će ga znati!?)*. A jedno je od toga dvojeg usmjerilo moje landranje u proteklih pet godina i putopisanje o njemu.

Cjelokupnu povijest prostora Jadrana kojima sam plovio, kroz milenije su oblikovali isti tektonski poremećaji i posvuda mu isti narodi udahnjivali život. Od prvih znanih žitelja s njegovih obala: Histra, Liburna i Kelta, preko Etruščana, starih Grka i Rimljana, do Franaka, Hrvata, Bizantinaca, Mlečana, Turaka, Francuza, Austrijanaca, Talijana i tko zna koga sve još. Svaki od tih naroda tu je ostavio dio svoje povijesti i kulture. Zbog toga se putniku na prvi pogled čini da je, vidjevši prirodna obilježja nekog dijela obale kopna, nekog otoka, grada, mjesta i upoznavši materijalnu i nematerijalnu kulturnu ostavštinu, vidio i upoznao cijelu obalu Jadrana. Naravno da to nije tako. Njezina različitost u nijansama meni tako privlačna za istraživanje, proizlazi upravo iz onog zajedničkog nazivnika.

O *Jadranu kakvog više nema*, metafora koja se često rabi među nautičarima, nije žalopojka za sigurnim sidrištima bez koncesije niti za dobrodošlim vezanjem uz mol nekog otočkog mjesta, ali ni žal zbog neminovnog progressa, već zbog onog što smo našim činjenjima i nečinjenjima, držeći se uzrečice *Lako ćemo*, učinili (i još ćemo više) našem moru u posljednjih dvadesetak godina, ne opametimo li se. Od krucijalnih činjenja i nečinjenja do onih naizgled banalnih. Recimo, neizvršenje preuzetih obaveza da zajedno sa svim zemljama Mediterana učinkovito zaštitimo 10% svoje obale i morskog područja i tako zaustavimo neprekidan pad bioraznolikosti u regiji. Ili svjesno i nesvjesno - kako tko, žmirenje na nezajažljivu apartmanizaciju i devastiranje obale.

Brojke od 16,5 milijuna turističkih dolazaka, preko 90 milijuna noćenja godišnje, od čega najviše u privatnom smještaju - 34,5 milijuna, daleko najviše na Jadranu, ma koliko bile značajne za ukupni gospodarski razvoj Hrvatske, morali bismo prihvatiti i kao činjenicu da postoje točke preko kojih se više ne mogu naprezati otočke i obalne infrastrukture, ali i iskorištavanje bogomdane prirode oko nas.

Ili naizgled nešto posve banalno. *Istranku*, jedini preostali brod nekada slavne K. u. K. Kriegsmarine, ostavili smo da trune, iako je proglašena kulturnom baštinom. Istina, plovila je pod zastavama koje smo držali za tuđinske, no sagrađena je u našem brodogradilištu i na njoj su plovili naši mornari. U povijest našeg pomorstva ušla je pod imenom *Osero* – *Vrsar*, kada je s nje, prvi put u povijesti Jadrana poslana radiotelegrafska poruka - bežično putem radiovalova.

Teško se može pobrojiti sve ono što utječe da *Mare nostrum* (pa i druga mora) nikad više neće biti *more kakvo je nekada bilo*. Naravno, nije nam cilj imati more kakvo je nekada bilo, već nam je cilj očuvati obale Jadrana, zajedno s njegovom poviješću, za buduće generacije. Lijepo i privlačno za plovidbu i boravak na njegovoj obali, gušta radi. Nisam od onih koji zbog nekog višeg domoljublja kategorički tvrde kako je naš dio Jadrana najljepše more na svijetu. Ne stoga što o ukusima ne valja raspravljati, već zbog toga što na Zemlji ima toliko lijepih kutaka, kandidata za tu laskavu titulu, za čije dodjeljivanje ne postoji općeprihvatljiv obrazac pa stoga sve treba ostati na nominaciji. To ni u kom slučaju ne znači da meni osobno *Mare nostrum dalmaticum*, kako ga je nazvao još 1069. kralj Petar Krešimir IV. u povelji izdanoj u Ninu, nije najljepše.

Moje putovanje *Ususret Veneri* nije završilo krajem ljeta 2019. trenutkom u kojem sam dohvatio pramčanu cimicu *Jutarnje zvijezde*, koju sam ostavio pri odlasku tri tjedna prije na molu Delfina, kao svojevrsan simbol povratka.

Vraćam se u proljeće 2020. Nadam se.

Idućeg ću ljeta navršiti 75 godina. U intimi svoje duše prije petnaestak sam godina razmišljao koja bi mi dobna granica bila prihvatljiva za prestanak landranja morem na *Jutarnjoj zvijezdi* zajedno s *kumpanijom*. Činilo mi se tada kako je sedamdesetpeti rođendan dovoljno daleka budućnost, koja mi, usprkos žala što nisam ranije započeo, pruža još dovoljno vremena za milje i milje plovidbe. Danas više ne razmišljam tako, jer da parafraziram stare Rimljane, *ploviti moram* i zato imam plan za iduće ljeto 2020., koji može, ali i ne mora nužno uključiti plovidbu do Visa. Jer, ostalo je još toliko divnih mjesta do kojih treba doploviti ili im se vratiti. A ni Veneru, ploveći joj ususret, još nisam vidio. Svih je proteklih pet ljeta bila nevidljiva zbog prividne blizine Suncu.

IPAK RIJEČ - DVIJE O VIŠKOJ BITKI

„Otkad tebi, moj prosjače, ti rukavi prazno vise? – Pa od onda, gospodaru kad smo bili ispod Lise. Grmilo je, je kršilo je, ko da vrazi svi sve nose. Ja se popeh na vrh fregate, jer naš barjak zapleo se. – Usred dima, usred zrnja jurnula je naša prova, I sad bih život dao za taj smiješak Tegetova!“

(Naš čovo, S. S. Kranjčević)

Kako poradi slučaja ili sudbine nisam *Jutarnjom zvijezdom* i u društvu *Majne grupe* doplovio do Visa, pitam se; ne postaje li meni ta pet godina neostvarena želja, *Moby Dick* kapetana Ahaba? Nipošto. Vis je za mene zapravo sinonim Jadrana kojega sam upoznao kao *Mare nostrum*, zahvaljujući i Viškoj bitki, bez mrvice patetike presudnoj za daljnju sudbinu istočne obale Jadrana. Njezinoj važnosti i slavnoj pobjedi današnja historiografija ne pridaje dovoljan značaj, usprkos činjenici da su u njoj sudjelovali mnogobrojni Istrani i Dalmatinci i kontinentalci na brodovima sagrađenim i u pulskom šķveru. Istina, borili su se pod austro-ugarskom

Spomenik na Visu

zastavom i za interese carske i kraljevske krune, ali zapravo su se borili za svoju postojbinu.

Jer, „*Gospodar Jadranskog mora može biti samo onaj koji posjeduje njegovu istočnu obalu*“, napisao je prije 161 godine Karl Marx, tada dopisnik *New York Daily Tribunea* iz Londona, za posjeta pulskom arsenalu.

„*Viška bitka (1866.) obilježila je povijest pomorskog ratovanja zauvijek – bila je to najveća bitka na Jadranu i prva bitka u svjetskoj povijesti u kojoj su se dvije oklopljene flote sukobile na otvorenom moru. Bila je to i posljednja bitka u kojoj se u borbi koristio pramčani kljun. Njezino značenje je toliko da se i danas proučava na svim vojnim*

akademijama svijeta, a čuvena pobjeda austrijskog admirala Wilhelma von Tegetthoffa i hrvatskih mornara i časnika kod Visa – jedna je od najsajajnijih pobjeda otkad je ratova na moru. U povijesnom muzeju u Beču cijela jedna dvorana posvećena je čuvenoj Viškoj bitki u kojoj je sudjelovalo 60 ratnih brodova i 19 000 vojnika. Nadmoćna talijanska eskadra koja je u plavim prostranstvima Visa izgubila čak dvije oklopnjače – Re d'Italia i Palestro, pobijeđena je izvrsnom taktikom od mnogo slabije austrijske eskadre.“⁴⁴

Na austrijskim brodovima bilo je ukrcano 5000 mornara s područja današnje Hrvatske. Na tisuće ih je ranjeno, a poginulo ih je 700 na obje zaraćene strane. Spomena na naše junake, osim onog na Visu uglavnom nema. A čovjeku koji je svojim ratničkim umijećem sačuvao *Mare nostrum dalmaticum*, junaku bitke kod Visa, admiralu Wilhemu von Tegethoffu, zahvalna je monarhija podignula grandiozni spomenik na Monte Zaru u Puli. Osvojivši Istru Talijani su spomenik velikodušno ustupili Austriji i on danas ukrašava trg u Grazu uz rijeku Muru.

⁴⁴ Izvor: *Battle of Lissa, Ronilački klub "Dragorsub" iz Komiže*

ZAHVALE

I na kraju kako to i red nalaže, moram zahvaliti svima koji su sudjelovali u nastajanju putopisa ili pridonijeli neposredno ili posredno mojem nastojanju u prevladavanju bolesti. Podulji je popis onih kojima se želim zahvaliti. Prvenstveno Plavom kojemu je zapravo ime Nedeljko, a nadimak mu je izveden iz prezimena Plavšić, a on se u zezanciji predstavlja kao Domenico Azzuro. Zatim i Vesni, njegovoj dragoj i boljoj polovici, jer su me, prvo pričama o svojim plovidbama, naveli da i sam kupim brod (ne znajući u kakve se avanture upuštam), a onda su me u godinama koje slijede kao najstarijeg u *kumpaniji*, pazili i mazili. Baš kao i Aldo i Daria Damjanić, Serđo i Nevenka Catela. Hvala im za sve one lijepe trenutke (ružne sam, ako ih je i bilo, zaboravio) koje smo proveli i koje ćemo još (nadam se) provesti družeći se ploveći ili landrajući kopnom. Naravno, zahvala ide i ostalima iz *Majne grupe*: Dariju Kodarinu, Bori i Vlasti Pojatina, Joži i Cvetki Vukčević i Idi koji nas je napustio u trenutku kada nam je trebalo biti još ljepše. Hvala i svima s kojima se družim u Delfinu.

Hvala i mojim najbližima: Maji, Marijanu i Ivanki što su ponekad plovili sa mnom. Unucima Emi, Lari, Leonu i Patriku koji sa mnom uživaju na *Jutarnjoj zvijezdi*, s nadom da će jednoga dana i sami krenuti djedovim putima. Hvala i stalnim članovima posade *Jutarnje zvijezde* - Neru i Grgi na odanosti, strpljenju i prijateljstvu.

Hvala Tomici, Mirjani i maloj Noli koja je s nepune dvije godine s tatom i mamom prejedrila Kvarner, na druženju i podršci na kraju ljeta 2017.

Dvojac bez kojega ovog putopisa ne bi ni bilo, su urednik Male biblioteke Dragutina Domjanića nakladnika Pučkog otvorenog učilišta u Svetom Ivanu Zelini - Ivo Kalinski i Ivica Kukovačec donedavno ravnatelj Učilišta, koji su sudjelovali i u nastajanju prva tri putopisa, a onda čestim propitivanjem o sljedećem, zapravo me poticali da počnem i dovršim ovaj.

Ivici hvala i na prijelomu i grafičkom oblikovanju putopisa. Hvala Zoranu Osrečaku velemajestoru fotografije na inspirativnoj naslovnici te uredniku putopisa Marijanu Grakaliću s kojim štošta dijelim i lektoru Stjepanu Dragiji, nadajući se da im uređivanje i lektoriranje mogega teksta nije zadavalo odviše muke.

Hvala i Dubravku Sušecu, Vesni Bičak-Dananić, Ivani Fućkan i Tatjani Dunaj iz Pučkog otvorenog učilišta.

Zahvaljujem i Zlatku Tkalčecu, susjedu na molu u Delfinu, kontinentalcu zaljubljeniku u more poput mene, na ustupljenim predivnim fotografijama naših svjetionika i Valentini Ciganić koja je moje stare fotografije na papiru pretvorila u digitalni oblik.

I na kraju, hvala onima koji su me operirali i liječili: docentima Zoranu Peršecu i Toniju Kolaku iz KB Dubrava kao i svom osoblju zavoda za urologiju i abdominalnu kirurgiju u Dubravi; onkolozima: primarijusima Davorinu Hercegu i Hildi Golem iz KBC Rebro, te osoblju internističke onkologije na Rebru. Zahvaljujući njima mogao sam dovršiti toliko željeno putovanje *Ususret Veneri*. Uostalom, dio prvog, četvrtog, petog i šestog poglavlja putopisa i početak sedmog napisao sam ležeći u bolnici Dubrava i Rebro.

TUMAČ ČAKAVSKIH RIJEČI I POMORSKOG NAZIVLJA

- A**
- alaj:** vezivanje brodova bok uz bok
  - argola:** rudo kormila
  - anemometar:** instrument za mjerenje brzine i prikaz smjera vjetra
  - arsenal:** radionice i skladišta za izgradnju i opremanje ratnih brodova
- B**
- bajbot:** čamac za spašavanje
  - banjašuga:** vodena linija broda
  - bellamente:** lijepo, čarobno
  - bitva:** dio brodske ili lučke opreme koji služi za privezivanje broda
  - bokaporta:** poklopac na otvoru broda
  - bordižati:** jedriti križajući (cik-cak) u vjetar; u prenesenom značenju: snalaziti se u svakodnevnim situacijama, prilagođavati se okolnostima
  - bova:** plutača na uređenom sidrištu privezana za betonski blok
  - braga:** metalna obujmica za osiguravanje gumene ili plastične cijevi od iskliznuća
  - bum:** pokretni dio jarbola koji drži nategnut donji rub glavnog jedra kada je ono podignuto i na koji se jedro slaže ili namata
  - burin:** noćni vjetar koji puše s kopna iz smjera od NEN do ENE
- C**
- cima:** konop za privez broda ili brodice
  - coke:** podmetači, obično drveni, koji se postavljaju pod kobilicu kada je brodica izvučena na obalu.
- Č**
- četverovez:** način priveza pramcem ili krmom na obalu i korpomortom (v.), sidrom ili na bovu slobodnog kraja broda ili brodice
- D**
- drvenjača:** drveni brod tradicionalnog izgleda i gradnje
  - durbin:** dalekozor s jednim okularom
- Đ**
- đita:** ruta
- G**
- genaker:** lagano jedro za jedrenje niz vjetar
  - grancipor:** vrsta morskog raka

- F** *flok*: prednje jedro koje se diže po letu, a donjim porubom dopire do jarbola, za razliku od đenove koja porubom prekriva jarbol
forca: snaga, krepost
- K** *kabel*: mjerna jedinica za dužinu puta; deseti dio nautičke milje i iznosi 185,2 metra
kalafat: graditelj drvenih brodova
kajić: mala brodica, barčica
kalivati: opadanje snage vjetra ili morske struke, spuštati ribarsku mrežu
komodor: zapovjedna titula visokog časnika u ratnoj mornarici, ponegdje i viši čin
koper: premaz kojim se premazuje podvodni dio broda radi zaštite od algi i školjki
kariola: kolica, tačke
corpomorto: konop privezan za betonski blok u moru, kojim se veže krma ili pramac pri četverovezu
korta: dvorište
krstaš: jedrilica za dulji boravak na moru, najčešće duga 30 i više stopa
kumpanija: družba, družina
- L** *lazzy -jack*: platnena torba na bumu (ili na poseban način postavljeni konopi) u koju se spušta glavno jedro radi lakšeg prikupljanja
- M** *maneštra*: gusta juha od različitog povrća
mandrač: manje obalno privezište za čamce - lučica
manovra: dovođenje broda u određeni položaj pri pristajanju ili isplovljenju, spašavanju, izbjegavanju sudara na moru - manevar
mareta: valovi zaostali nakon vjetra
maritativnost: plovidbena osobina nekog plovila.
maritimo: pomorac
muring: v. corpomorto
- N** *nadgrađe*: nadgradnja iznad palube
navigavati: ploviti

- P** *padela*: plitka posuda za kuhanje
pajet: brodski bokobran
pasara: čamac s krmenim zrcalom; jedan od tradicijskih oblika jadranskih barki
podigač: konop kojim se podiže jedro na jarbol
pidoći: dagnje; vrsta školjaka
plitvac: plićina
porto, portić: luka, lučica
punta, puntal: rt, rtić
prova: pramac, prednji dio plovila
- R** *razma*: dio broda na kojem se spajaju trup i paluba
roll flock: prednje jedro koje se namata oko leta, naprava za namatanje prednjeg jedra
- S** *santina*: brodska kaljuža – prostor na dnu broda
sartije: čelična užad koja drži jarbol, a vode od križa na bokove
sloop: tip jedrilice s dva trokutasta (bermudska) jedra, prednjim i glavnim
sidrenjak: lanac ili konop na kojemu je vezano sidro
siz: mostić za silazak s broda na obalu
snast: sveukupno jedrilje na jedrenjaku i jedrilici
sošno jedro: tip jedra koje je razapeto između dva okretna nosača oko jarbola
stopa: jedinica mjere za dužinu broda; 1 stopa iznosi 3,33 m
- Š** *škuna*: jedrenjak s dva i više jarbola; prve škune sagrađene su u 17. st. u Holandiji; u 19. stoljeću škune dobivaju za pogon i parni stroj
škver: brodogradilište
škota i škotica: konopi za upravljanje glavnim i prednjim jedrom
špirun: nastavak na pramcu (najčešće na motornoj brodici) koji nosi sidro i preko kojega se ukrcava na brodicu
špring: dijagonalni konop za vezivanje kod pristajanja bokom; postavlja se na privjetrinskoj strani: krmeni je ako je vezan na krmu, a pramčani ako je vezan na pramcu
štekatu se: uključiti se u društvo bez poziva

štigat: neuobičajena visina mora u zaljevu ili luci prouzročena kombinacijom plime i jakog juga

štiva: potpalublje broda, prostor za teret na brodu

šugo, šug: umak

T **takuin:** novčanik

tegalj: vuča broda nesposobnog za plovidbu

timun: kolo kormila

tramuntana: vjetar, puše iz pravca sjevera

U **uzda:** u jedrenju lijeva ili desna privjetrinska strana, ona strana s koje dolazi vjetar; ako vjetar puše preko lijeve strane broda, jedrimo desnim uzdama i obrnuto

V **vršnjača:** navigacijsko svjetlo na vrhu jarbola vidljivo 360°

Y **Yamaha:** marka vanbrodskog motora

Z **zaputke:** čelična užad koja drže jarbol, a vode od vrha jarbola na krmu

Ž **ždrilac:** uski morski prolaz

Pogovor ili zašto se Radovan Radek Brlečić vraća na Veneru

Knjiga Radovana Radeka Brlečića "Ususret Veneri – Putovanje Jutarnjom zvijezdom" autentičan je biografski i putopisni dokument, ujedno i vrijedno književno zdanje o prijateljstvu i plovidbi istočnom obalom Jadranskog mora, o otocima, o Istri i starim crkvama i lukama, uvalama i brodovima, povijesti i ljudima, psima i hobotnicama, običajima i ritualima, ribama i vjetrovima, mijenama i jedrima, te o sitnicama koje obično život znače. Nema tu niti jednog suvišnog slova. Dapače, gotovo spartanska kratkoća opisa događaja, ritam naracije koji dolazi iz konkretnih situacija ne zahtijevajući nikakvu dodatnu ili maštom nadahnutu refleksiju, osnovna su kvaliteta ove veoma usredotočene i originalne knjige, nastale na osnovu autorova vrijedna životna iskustva.

Iščitavanje knjige "Ususret Veneri" moguće je na više načina što je njezina važna kvaliteta. Tematski se izdvajaju tri okosnice koje se i tako stalno međusobno prepliću.

Prva je "Majne grupa", dakle, društvo prijatelja koji sa svojim brodicama zajedno brode svakog ljeta, ili kad imaju prigodu, međusobno se družeći, pomažući i nadopunjujući. Isplovljavajući iz lučice Delfin u Puli, s mjesta iza kojeg nema više ničega osim mora, ono postaje njihovom svetkovinom i avanturom. U maniri pažljivog kroničara, Radek nikada ne bilježi ono što je nevažno. Govori se o konkretnim ljudima, njihovim brodovima, plovidbama, lovu na ribu, dosegnutim mjestima, neverama, djeci i unucima, rođenjima, odlascima, pogrebima. Nema tu niti jednog opisa koji ne bi bio vezan uz more i planove plovidbe kojeg družina zajedno kuje

i nastoji s više ili manje uspjeha ostvariti. Ta povezanost solju, te pramcem i krmom, zbiva se u jednom dugom i višedecenijskom periodu što dakako, samo naglašava trajnu i rijetko ozbiljnu posvećenost prijateljstvu. Njegovom izdizanju iznad prosjeka jer ga obogaćuje ona jedinstvenost kakvu samo more može dati.

Druga važna linija čitanja je *Mare Nostrum Croaticum*. Jadran je prikazan kao historijski zatečeni prostor uvjerenja, ufanja i ljubavi. More je to bitno mjesto izvorne pustolovine i susreta s neprovidnim. Uz to, ono je i dio naše pripadnosti još od doba kad je njime zavladała kruna kneza Domagoja. Riznica baštine koju u brojnim detaljima Brlečić veoma vješto esejizira, navodeći niz važnih i mnogima slabije poznatih detalja. Upravo to poznavanje povijesti i njezina živopisna prikaza koji se iščitava u gotovo svakoj plovidbi vodi nas od prapovijesti do drevnih antičkih peljara i građevina, mitova i događaja, do Bizanta i cara i kroničara Porfirogenetea koji je također plovio u X. stoljeću ovim obalama i to zapisao, pa do prvih kamenih crkvice, monumentalnih bazilika, samostana, kolosalnih utvrda, skrivenih luka, Hrvata, Mlečana, Turaka i svjetskih i drugih ratova. U tom pogledu plovidbe brodicama po otocima i uz obalu u naše drevne gradove plovidba je i u povijesni svijet i njegova mnogobrojna značenja.

Treća linija čitanja Brlečićeva životna putopisa je intencija koja se provlači kroz cijelu knjigu od početka do kraja, a to je dosegnuti odnosno doploviti do otoka Visa. U raznim godinama i on sam i njegova Majne grupa planirali su tu plovidbu, ali se uvijek iz raznih razloga odustalo. Vis, unatoč burama i nemirnom moru, bolestima autora i zahtjevne plovidbe, polako i sigurno postaje cilj prema kojem se stremi. On je ishodište koje u ovoj knjizi nije dosegnuto ali je naznačeno, i to na nekoliko načina. Prvo, otok Vis je središnja strateška točka Jadranskog mora naseljena još od prapovijesti. Vis je ujedno i prva grčka kolonija na Jadranu, ali i nautičarski izazov. U jednom kratkom osvrtu u knjizi autor piše i o znamenitoj Viškoj bitci iz 1866. kada je austro-ugarska flota porazila talijansku i time odredila dalji tijek povijesti istočne obale Jadranskog mora. No, ploviti morem ususret Veneri i pri tome dosegnuti otok Vis ipak nije slučajno. Jedan od najstarijih arhajskih nalaza simbola zvijezde Venere, šest ukrštenih zraka, nalazi se na jednom od četiri minijturna grčka žrtvenika pronađenih baš na Visu. Tek u kasnijem razdoblju taj znak postaje prsni ili čeonu ukras boginje, naravno, Venere. Ostvarenje doseganja Venere, dakle, ostvarili su već stari Grci, prvi graditelji zapadnog svijeta. Treba je, očito, u svakom naraštaju, doseći opet. O tome na ljudski i neposredan način govori i ova plovidbopisna knjiga.

GDJE JE ŠTO

I. PROSLOV...	5
I JOŠ PONEŠTO ZA UVOD	6
NAVIGARE NECESSE EST, VIVERE NON EST NECESSE	6
JUTARNJA ZVIJEZDA	11
<i>KUMPA NIJA MAJNE GRUPE</i>	13
II. IMAM PLAN! NA LJETO PLOVIMO DO VISA!	21
III. LJETO 2015. PLAN OVI SE ZACRTAVAJU I ZATO DA BI PONEKAD OSTALI NEOSTVARENI	29
PLOVIDBA DO ZLARINA I NATRAG BILA JE NERU POSLJEDNJA	30
IV. UMJESTO NA VIS, 2016. PLOVIM DO OTOKA RABA	51
KADA SIJEVA NA ZAPADU, NE SIJEVA NIZAŠTO!	54
V. DVIJE I SEDAMNAESTA - LJETO BEZ KRSTARENJA	
RADEK, DAJ SI <i>KURAJA!</i>	61
KONAC LJETA PROVEO SAM PLOVEĆI DO FRAŠKERIĆA I VINKURANSKE VALE	64
DOK PIŠEM, NADAM SE - ŽIVIM	65
PRVA PLOVIDBA	66
POVRATAK U KREŠIMIROV GRAD	73
DVA NONIĆA; SVAKI NA SVOM BRODU SAM	79
OKO DIOMEDOVOGA RTA	85
U TEGLJU	89
VELI LOŠINJ	94

NA 44°30'00" SJEVERNO I 14°33'21" ISTOČNO - ORJULE	96
UVALA KOŠLJUN.....	100
VI. 2018. OPET NA KVARNERU.....	103
DO KRNIČKOG PORATA I NATRAG	103
NA LJETO KONAČNO PREKO KVARNERA, ALI NE I DO VISA.....	112
ILOVIK - ISKONSKA LJEPOTA OTOKA	115
SPUŽVARI NA ISTU.....	119
OTOK UNIJE - SIGURNO NOĆENJE NA POVRATKU U PULU	122
VII. 2019.! HOĆU LI KONAČNO OSTVARITI PLAN?.....	125
PRVO NOĆENJE U UVALI BALVANIDI.....	129
SLJEDEĆE UPLOVLJAVANJE - LUKA IST	131
POLJANA I NAJMANJI NASTANJENI JADRANSKI OTOK.....	154
MIRNA NOĆ U ZAPUNTELU I ZAROBLJENI U ILOVIKU	161
STARI OSOR NA JANTARSKOM PUTU	165
OD OSORA DO LISKE	177
NA KVARNERU, GALIOLA I DUPINI.....	181
VIII. ŠTO REĆI NA KRAJU?	185
IPAK RIJEČ - DVIJE O VIŠKOJ BITKI.....	187
ZAHVALE.....	189
TUMAČ ČAKAVSKIH RIJEČI I POMORSKOG NAZIVLJA.....	191
Marijan Grakalić: Pogovor ili zašto se Radovan Radek Brlečić vraća na Veneru.....	195

